

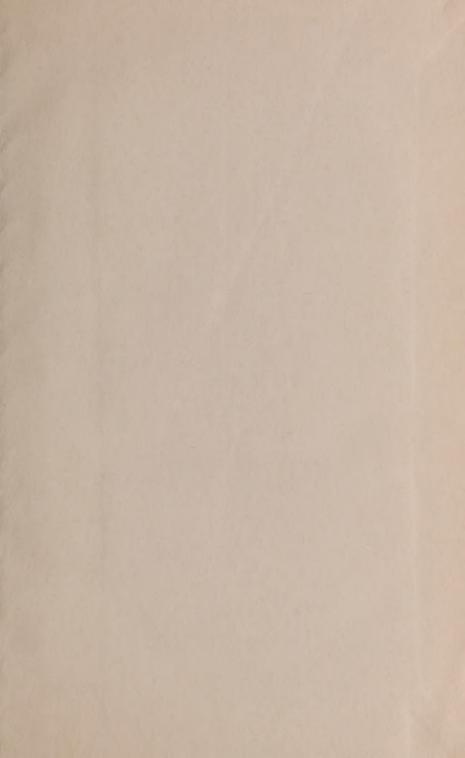
Library of The Theological Seminary

PRINCETON · NEW JERSEY

-0@D.

Purchased on the Green Fund 1879

PK3741 .HGE5

THE

HITOPADESHA:

A COLLECTION OF

Fables and Tales in Sanscrit

BY

VISHNUSARMÁ.

WITH THE BENGALI AND THE ENGLISH TRANSLATIONS REVISED.

EDITED BY

LAKSHAMI NÁRÁYAN NYÁLANKÁR.

Calcutta :

PRINTED AT THE SHASTRA PRAKASHA PRESS, SOBHA BAZAR STREET.

1830.

HITOPADESHA:

A COLUMNIA OF

Fables and Tales in Sanscrit

711

VISHNOSARMA

WITH THE BENJAMI AND THE ENABLATIONS RETERD.

i i na in

LAKSHAMI NÁRÁVAN NYÁKANKÁR.

Calentin :

remarn as the anterna reaction passes, some pieces arount.

पञ्चतत्रप्रधित नोतिशास्त्रोड्टनः

निवलाभ सुद्ध दे विग्रह सन्ध्यवयवान्त्रितः

हितापदेगः

विष्णुशर्माणा संग्रहीतः

किकाता राजधान्यां शास्त्रकाश यत्रासये

S .0₹C00€0.0

श्रीलची नारायणन्याया लङ्कारेण

ग्रोधितामुद्रितस्व

गकाव्दाः १०५२ सम्बत् १८८०

पद्यवास्थात व्यक्तियाखीतूतः सिद्यास सुद्धेद विशेष सम्यवस्थातिकाः विशेषद्भाः

PROPERTY OF STREET

कविकाता राजधान्यां मान्यप्रवाम वर्षासचे

西山地區山地區 (1) (1) (1) (1) (1) (1)

ज्या विशेष मित्राच

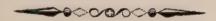
CONTRACT AND AMERICA

সাধু গৌড়ীয় ভাষায় সংগৃহীত

হিতোপদেশ

এনক্ষীনারায়ণ ন্যায়ালক্ষারকত্ ক

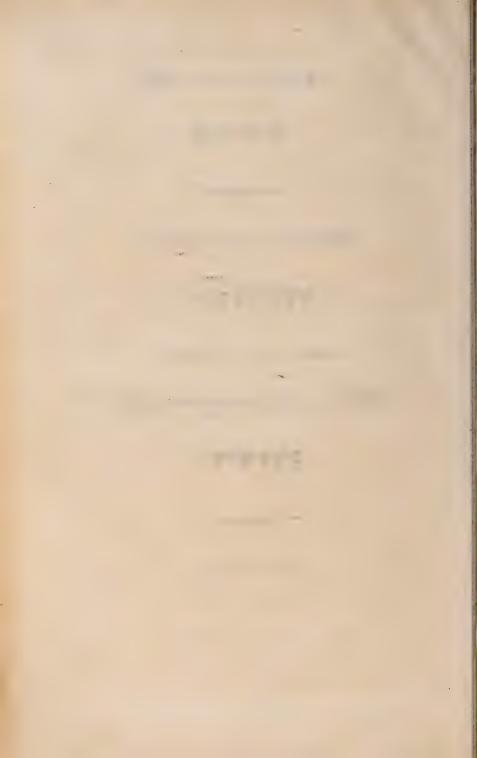
नःभाषिত इहेया

কলিকাতা মহানগরে শাস্ত্রপুকাশ যন্ত্রালয়ে

गूष्ि रहेन

সন ১২৩৭ শাল

		C O N T E N T S.	Page	
	TNE	RODUCTION —		
	INT	CHAP. I.	. 1	
	TH	E ACQUISITION OF A FRIEND.	19.	
E.	AB LE	I. The story of the pigeons, the crow, the		
		mouse, the tortoise, and the deer	21	
	II.		25	
	III.	The deer, the jackal, and the crow -	55	
	IV.	The blind vulture, the cat, and the birds	57	
	V.	The history of Hiranyaka the mouse	93	
	VI.	V 0	95	
	VII.	The huntsman, the deer, the boar, the se	Y-	
		pent, and the jackal	119	
	VIII.	The rājāh's son and the merchant's wife	139	
	IX.	The jackal and the elephant	143	
		C H A P. II.		
		HE SEPARATION OF FAVOURITE.	161	
FABLE I. The story of the bull, the two jackals and				
		the lion	163	
	II.	The ape and the wedge	177	
	III.	The thief, the ass, and the dog —		
	IV.	The lion, the mouse, and the cat	213	
	V.	The poor woman and the bell	221	
	VI.	The adventures of Kandarpakētu, compri		
		ing the story of the cow-keeper, the barb		
and their wives; and the history of the de-				
	votee whose avarice occasioned the loss of			
		· all his wealth	235	
	VII.	The farmer's wife and her two gallants	249	
	VII. The crow, the golden chain, and the black.			
		The state of the s	255	
	IX	The lion and the rabbit —	257	
	X	The partridges and the sea	275	

CHAP. III.	Page
OF DISPUTING	299
FABLE I. The history of the geese & the peacocks	301
II. The birds and the monkies	305
III. The ass dressed in a tiger's skin —	309
IV. The elephants and the rabbits —	313
V. The goose and the crow -	323
VI. The Varttaka and the crow	325
VII. The wheelwright and his wife -	327
VIII. The blue jackal — — —	349
IX. The man who sacrificed his own son -	
X. The barber who killed a beggar -	387
C H A P. IV.	
, OF MAKING PEACE.	415
FABLE I. Continuation of the history of the geese	e and
the peacocks	417
II. The tortoise and the two geese	419
III. The three fish	421
IV. The merchant and his artful wife -	
V. The boobies and weasel	427
VI. The mouse and the hermit	
VII. The booby and the crab	
VIII. The Brahman who brake the pots & pa	
IX. The two giants	44
X. The Brāhman and his goat	16
XI. The camel, the crow, the tiger, and the	- 7
jackal .—— —	467
XII. The old serpent and the frogs	475
XIII. The Brāhman and his weasel — -	493

॥ श्रीगलेशाय नमः॥

॥ अय हितापदेगः॥

सिद्धिः साध्ये सतामस्त प्रसादात्तस्य धूर्ज्यदेः। जाक्रवीफोणलेखेव यन्मूद्धि ग्रांगनः कला॥ **
अतोहितोपदेगोयं पाटवं संस्कृतोित्तिषु । वाचां सर्वे विच्यं नीतिविद्यां ददाति च ॥ ***

গুন্থারন্তে বিশ্ববিনাশের নিমিত্তে পুথমত। পুথমিবারপা মঙ্গলাচরণ করিতেছেন্। জাহ্নবীর কেণরেথার ন্যায় চন্দুকলা থাঁহার মন্তকে আছে সে শিবের অনুগুহেতে বাধ্লোকেরদিগের সাধ্য কর্ম সিদ্ধ হউক্।

শ্রুত যে এই হিতোপদেশ ইনি সংস্কৃতবাক্যেতে পটুতা ও সর্বত্র বাক্যের বিচিত্রতা ও নীতিবিদ্যা দেন 12

MAY the completion, through the mercy of Dhurjati, on whose head is planted a crescent among the frothy streams of Jahnhavi, be for the edification af theworthy!

This work, entitled Hitopades, affordeth elegance in the Sanskrit idioms, in every part variety of language, and inculcateth the doctrine of prudence and Policy. अजरामर वत् प्राज्ञो विद्यामर्थञ्च चिन्तयेत्। ग्रहोत इव के श्रेषु मृत्युना धर्मामाचरेत्।। सर्व इव्येषु विद्येव इव्यमाक्तर नुत्तमं ञ्चहार्य्यत्वाद नर्धत्वाद सर्व दा सङ्गमयित विद्येव नीचगापि नरं सरित्। समुद्रमिव टुईषे नृपं भाग्यमतः परं।। विद्या ददाति विनयं विनयाद्याति पाचताम्। पाचत्वाद्द नमाक्षोति धनाद्धमां ततः सुखं।। विद्या श्रद्धञ्च श्रास्तञ्च हे विद्ये प्रति पत्तये। श्राद्या हास्याय वृद्धत्वे दित्रोयादियते सदा॥

পূজনোক অজর ও অমরেরন্যায় হইয়া বিদ্যা এবং অর্থ
চিন্তা করিবেক্ আর যমকত্ ক কেশে গৃহীতের মত হইয়া
ধর্মাচরণকরিবেক্। এবং সকলদুব্যের মধ্যে বিদ্যাই অত্যুত্তম
দুব্য ইহা পণ্ডিতেরা কহিয়াছেল্ যেহেতুক বিদ্যারপথনকে
চৌরেরা অপহরণ করিতে পারেনা এবং বিদ্যার মূল্যনাহি
আর সর্বালেক্ষয় হয় না আর যদি নীচলোকের বিদ্যা হয়
তবে সেই মনুষ্যকে দুস্থাপ্য রাজাকে পাওয়ান্ যেমন নীচগা
নদী মনুষ্যকে দুস্থাপ্যসমুদুকে পাওয়ান্ রাজার সঙ্গে মেলন
হেতুক বিদ্যা উৎকৃষ্টভাগ্যকে পাওয়ান্ বিদ্যা বিনয় দেন্
বিনয়েতে যোগ্যতাপায় যোগ্যতাহইতে ধন পার ধনহইতে

ধর্ম পায় ধর্মাইতৈ সুথ পায়। আর বিশেষকহিতেছেন যে শস্ত্রবিদ্যা ও শাস্ত্রবিদ্যা এই দুই বিদ্যা পুতিপত্তির নিমিত্তে হন্ কিন্তু আদ্যা শস্ত্রবিদ্যা বৃদ্ধাবস্থাতে হাস্যের নিমিত্তে হন্ দিতীয়া শাস্ত্রবিদ্যা সর্বকালে আদর নিয়া হন্ ।।

The wise man should study the acquisition of science and riches, as if he were not subject to sickness and death, but to the duties of religion he should attend, as if death had seized him by the hair.

Of all things Knowledge is esteemed the most precious treasure; because of its incapacity to be stolen, to be given away, or ever to be consumed.

Knowledge introduceth a man to acquaintance; and, as the humble stream to the ocean, so doth it conduct him into the hard-acquired presence of the prince, whence fortune floweth.

Knowledge produceth humility; from humility proceedeth worthiness; from worthiness riches are acquired from riches religion, and thence happiness.

There are two species of Knowledge in use: —the knowledge of arms, and the knowledge of books. The first is ridiculous in old age, whilst the last is for ever bonourable.

यत्रवे भाजने लग्नः संस्तारे। नान्यया भवेत् कथा क्लेन बालानां नोतिस्तिद्द कथ्यते ॥ मित्रलाभः सुद्ध देरो विग्रदः सिथरेव च । पञ्चतंत्रात्त्रयात्यासाद्वन्यादा कथ्य लिख्यते ॥ अस्ति भागीरथीतोरे पाटलिपुत्रनाम धेयं नगरं तत्र सर्व स्वामिगुणे। पेतः सुदर्भने। नाम नर्पति रासीत् स भूपितरेकदा केनापि पद्यमानं श्लोकद्यं गुत्राव। चनेकसंभयोक्षेदि परोक्तार्थस्य दर्भकं। सर्वस्य जाचनं भाक्तं यस्य नास्त्यश्यस्व सः॥ योवनं धनसम्पत्तिः प्रभुत्वमिववेकता एकैकमप्यनर्थाय किमुतत्र चतुष्टयं॥

অপর যেহেতুক্ নৃতনপাত্রে সংলগ্ন যে চিহ্ন সে অন্যথা হয় না সেইহেতুক্ গল্পের ছলেতে বালকেরদের সম্বন্ধে এ গুৱে নীতি কহাযাইতেছে। মিত্রলাভ ও সূহুন্ডেদ ও বিগুছ্ন ও সন্ধি এতচত ভূইয়াত্মক নীতিশান্ত্র পঞ্চতন্ত্রহইতে ও আর২ গুম্বহইতে আকর্ষণ করিয়া লিখা যাইতেছে। ভাগা রথীতীরেপাটলিপুল নামে এক নগর আছে সেখানে সকল রাজগুণবশিষ্ট সুদর্শন নামে রাজা ছিলেন্ সেই ভূপতি এক সময় কাহারও কত্ কপঠামান শ্লোকদ্বয় শুবণ করি লেন্ তাহার অর্থ এই যে অনেক সন্দেহের নাশক এবং অপু

তাক্ষবিষয়ের দর্শক এমত যে শান্ত্র সে নকলের চক্ ইবা যাহার নাহি সেই অন্ধ। আর যৌবন ও ধনসম্পত্তি ও পুভূত্ব ও অবিবেকতা এই চতৃষ্টয় পুত্যেকেই অনর্থের নিমিত্ত হয় আর যেথানে এ চতৃষ্টয় একাধারবর্ত্তি সেথানে কি হয় তাহা কহিতে পারিনা।

As the impressions made upon a new vessel are not easily to be effaced; so here youth are taught Prudence through the allurement of fable.

This work is divided under four heads: The Acquisition of a Friend. The Separation of a Favourite. Of Disputing. of making Peace.

And it is, chiefly, drawn and written from the Pancha Tantra and other books.

On the banks of the river Bhagirathi, there is a remarkable city called Patalipura, where there was formerly a Raja, endued with every noble quality, whose name was Sudarsana. One day he heard the two following verses, as they were repeated by some one:

He who is not possessed of Learning which dispels many doubts, points out hidden things, and is, as it were, the organ of sight to all, is even as a blind man.

Youth, abundant wealth, authority, and inexperience, is, each of them, the source of ruin. What then must be the fate of him in whom all four are combined:

प्रतामाधीलनः पुत्राणामनिधगतभास्ताणां नित्य मुनार्गगिनां भास्तानुष्टानेने। द्विमनाः स राजा चिन्तयामास ॥ के। ऽर्थः पुत्रेण जातेन योन विद्वान धार्स्कानः। काणेग चचुवा किम्बा चचुः पीडेव केवलं॥ च्यातस्त्रमूर्धाणां वरमाया न चान्तिमः। सकदुःख करावायावन्तिमस्त पदे पदे॥ किञ्च। वरं गर्भायावा वरमपि च सैवाभिगतनं वरं जातः प्रेतावरमिष च कन्यावजनिता। वरं बन्धा भार्था वरमपि च गर्भेषु वस्तिः न वाविद्वाचूपद्रविण्याण्युक्तोपि तनयः॥ स जाते।येन जातेन याति वंगः समुन्नति। परिवर्त्तिनि संसारे सृतः कीवा न जायते॥ अक्ष्रिकाकः क्ष्रिकाकः

ইহা শুনিরা সেরাজা অজ্ঞাতশান্ত্র এবং সর্বদা বিপথ গামী আপন পুঞ্রেরদিগের শান্ত্রবিজ্ঞাপনার্থে উদিশ্বচিত্ত হইরা চিন্তাকরিলেন্।যে পুঞ্ পঞ্জিত ও ধার্মিক নয় সে পুঞ্ হওয়াতে কি পুয়োজন বরং অনর্থ হয় যেমন কাণচক্ষুতে কিছু পুয়োজন নাহি পুজাত কাণচক্ষু কেবল পাড়ারি কারণ হয়।এবং অজাতও মৃত ও মূর্থ ইহার মধ্যে আদাদয় ভাল অন্তিম ভাল নয় যেহেতুক্ আদাদয় একবার দুঃখদায়ক হয় অন্তিম পদে পদে দুঃখ দায়ক হয়। অপর গর্জ সুবি ও ভাল জীঅভিগমন না করাও ভাল জিয়ামা মরাও ভাল কন্যা হওয়াও ভাল ভার্য্যা বন্ধ্যাহওয়াও ভাল গর্জ হইতে ভূমিষ্ঠ না হওয়াও ভাল রূপ ও ধন সমূহবিশিষ্ঠ মূর্থ পুঞ্জ কিছু নয়॥ এবং যে পুঞ্জ জিলালে বংশ উন্নতি পায় সে জন্মুক নতুবা জন্ম মরণ ধর্মশালি সংসারে কেবা মরিয়া না জন্মে।

The Raja had no sooner heard these lines than he began to consider, with an afflicted heart, the situation of his sons, who were yet unacquainted with books, and wandering in the paths of error.

What benefit is there in a son who is neither learned nor virtuous! Or, of what use is a single eye! Such an eye is but pain!

Again:

Of the child unborn, the dead, and the fool, the two first, and not the last, are the least to be lamented; for the two first cause but a transient sorrow, whilst the last is an eternal plague.

A son though rich and beautiful if he be ignorant had better have been an abortion. Continence, the death of a child as soon as born, the birth of a daughter, a barren wife, continuance in the womb are all to be prefrered to such a son,

He is truly born, by whose birth his generation is exalted; or else, who is there in this transitory life, who being dead, is not born again:

So it is said,

सन्यस् । गृष्णगणगणनारको न पतित किनी स सम्मासस्य तेनात्ना यदि सुतिनी वद बन्ध्या कीहमी भवति ॥ अपि च। दाने तपिस मैथ्यिं च यस न प्रियतं मनः । विद्यायामर्थन्ताभे च मानुक् चारएव सः ॥ सपरस्र । वरमेकीगणी पुनान च मूर्वप्रतेरिप। एकस्यन्द्रस्तमोद्दन्ति न च तारागणैरिप ॥ पुण्यतीं कर्तं येन तपः काप्यतिद्रस्तरं तस्य पुनाभवेद्वय्यः समृद्देा धार्मिकः सुधीः ॥ तथाचोक्तं॥ स्र्यागमानित्यसरोगिता स प्रिया च भाष्या प्रियवादिनी च वस्यस्य पुनाऽर्यकरी स विद्या षड्जीवनोकेषु सुन्नानि राजन्। **

অপর গুণিসমূহের গণনারস্তে সম্ভুমেতে থড়ী যাহার নামে
না পড়ে সে পুঞ্জতে মাতা যদি পুঞ্জতী হয় তবে বল বন্ধ্যা
কেমন হয়। এবং দান ও তপস্যা ও শোর্যা ও ধনার্জনেতে
মন যাহার সচেপ্টিত না হয় সে মাতারবিষ্ঠা মাত্র। এবং
গুণবান্ এক পুঞ্জ ভাল শত্য মূর্য পুঞ্জতে পুয়োজন নাহি
যেমন এক চন্দু অন্ধকারনষ্ট করেন্ তারা সমূহ কিছু করিতে
পারে না। এবং কোন পুণ্যতীর্থে যে অতিদুক্ষর তপস্যা করি
য়াছে তাহার পুঞ্জ অবশ্য ধনবান্ ও ধার্মিক ও পণ্ডিত হয়।

সেই পুকার পণ্ডিতেরা কহিয়াছেন। পুতিদিন অর্থের আগ মন ও অরোগিতা এবং প্রিয়া ভার্যা। ও প্রিয়বাদিনী ভার্যা। ও বিনয়ী পুত্র ও অর্থকরী বিদ্যা। এই ছয় সংসারে সুথদায়ক হয়।

Why should the mother of that son, whom the chalk marks not inthe first enumeration of the virtuous, have complained, had she been childless;

Again:

That son is but as a lump of clay whose mind is not indowed with generosity and charitable dispositions or who neglects to perform religious penance, or who studies not the art of war, and the art of gaining wealth.

One child of genius is a blessing; not so even a hundred fools: A single moon dispelleth darkness better than a host of stars.

The child of him, whose transgressions are expiated by penances performed at places of holy pilgrimage, should be obedient, prosperous, virtuous, and happy.

And it is said also

An influx of riches, and constant health; a wife who is dear to one, and one who is of kind and gentle speech; a child who is obedient, and useful knowledge, are, my son, the six pleasures of life.

कोषन्यावज्ञिभः पुनैः कू यसापूरणाहकैः। वरमेकः
कुलालम्बो यन विश्रूयते पिता।। इदानोमते मम पुना
गुणवन्तः कीयन्तां। यतः। आहारिनद्राभयमैयनञ्च सा
मान्यमेतत् प्रमुभिनंदाणां। धर्मीः हि तेषा मधिको विश्रेषा
धर्मीण हीनाः प्रमुभिः समानाः। यतः। धर्माण्वता ममोत्ता
णां यस्वैकोपि न विद्यते। अज्ञागलस्तनस्येव तस्य जन्म
निर्धकां। यसो च्यते। आद्यः कर्मा च वित्तञ्च विद्या
निधनमेव च। पञ्चितान्यपि मृज्यन्ते गर्भस्यस्यैव देहिनः
किञ्च। अवश्यमाविनाभावाभवन्ति महतामपि। नयत्वं
नीलकाष्टस्य महाहिश्ययनं हरेः। अन्यञ्च। यदभावि न
तद्वावि भाविचेत्र तदन्यणा। इति चिन्ता विषद्रीयम्
गदः कित्रपीयते।

আর গোলাগৃহের পুরণার্থ যে আঢ়ি তভূল্য অনেক পুঞ্জেতে কে ধন্য হয় কিন্তু কুলাচারাবলদ্বী এক পুঞ্জ ও ভাল যাহাতে পিতা থ্যাত হন । অতএব এখন এই আমার পুঞ্জেরদিগেকে গুণবন্ত করায় উক্। যেহেতুক আহার ও নিদা ও ভয় ও নৈথুন এই সকল ব্যবহার পশুরদের যাদৃশ মনুষ্যেরদেরও তাদৃশ কিন্তু পশুরদের হইতে মনুষ্যেরদের অধিক ধর্ম এই বিশেষ অতএব ধর্মেতে হীন মনুষ্যেরা পশুরদের সমান। যে হেতুক ধর্ম ও অর্থ ও কাম ও মোক্ষ ইহার মধ্যে একও যাহার নাহি তাহার জন্ম ছাগলের গলদেশন্তিত ন্তনের ন্যায়নির থকি হয়। অপরও কহাযাইতেছে। আযু আর কর্ম আর ধন আর বিদ্যা আর মরণ এই পাঁচ গন্ত স্থাবস্থাতেই জীবের সৃষ্ট হয়। আর অবশ্যভাবি পদার্থসকল মহতেরও হয় ইহার দৃষ্টান্ত মহাদেবের নগান্ত এবং হরির মহাসর্গশয্যা। এবং যে হইবার উপযুক্ত নয় সে হইবে না যে হইবার উপযুক্ত তাহার অন্যথা হইবে না এতাদৃশ চিন্তারপবিষনাশক উষধি কি লোককত্ ক পীত হয় না অর্থাৎ অবশ্য হয়।

Who should boast of many sons, unfit to secure good fortune? one son who supports his family, and who does credit to his father, is preferable. Therefore, let my sons be improved by education.

For; Lating, Sleep, Fear, Passion, are common to men and bruts: birtue is there principal distinction; without which men are no better than beasts.

The life of that man who has ueither virtue. wealth, desire nor final happiness, is as unprofitable as the false nipples on the neck of a goat: As it is said;

The age, the actions, the wealth, the knowledge, and even the death, of every one is determined in his mother's womb.

The determined fate of all beings, let them be ever so great, inevitably happeneth: Nakedness is the fate of Nilakanht, and of Hari sleeping on a great serpent.

What is not to be, that is not to be; if it be to come to pass, it cannot be otherwise. This reasoning is an anti dote. Why doth not the afflicted drink of it:

एतत् कार्याद्यमाणां केषाश्चिदाखखवचनं । यथा

ह्येकेन चक्रेल न रषस्य गित्रभवेत् । एवं पुरवकारेण
विना देवं न सिध्यति॥तथा च। पूर्वजन्मकतं कर्म्य तद्देव

मिति कथ्यते तस्यात् पुरुषकारेण यसं कुर्ध्यादतन्द्रितः ॥

श्वन्यच उद्योगिनं पुरुषिं हमुपैति लक्ष्मोदे वेन देयिम

ति कापुरुषायदन्ति। देवं निहत्य कुरु पौरुषमासम्मन्त्रा

यसे क्रते यदि न सिध्यति कोच देशः॥ यथा स्रत्मिण्डतः

कर्ता करते यद्यदिच्छ्ति। एवमासकतं कर्म्य मानवः

प्रतिपद्यते॥ अपरच्च । काकतालीयवत् प्राप्तं दृष्टापि

निधिनग्रतः न स्वयं दैवमादत्ते पुरुषार्थमपेच्रते।

এ কোন কার্যাক্ষম লোকেরদিগের আলস্যবচন
যেহেতুক যেমন এক চক্রেতে রথের গতি হয় না এমন
পুরুষার্থ ব্যতিরেকে দৈবসিদ্ধ হয় না । পূর্বজন্ম কৃত যে
কর্ম তাহার নাম দৈব কহা যায় সেইহেতুক নিরালস্য
হইয়া পুরুষার্থেতে যত করিবেক । আর লক্ষ্মী উদ্যোগি
পুরুষসিংহকে পায়েন অদৃষ্টপুযুক্তহয়ইহা কাপুরুষেরা কহে
অতএব অদৃষ্টকে অনাদর করিয়া আপন শক্তানুসারে পুরু
ষার্থপুরাশ করহ যত্ন করিলে যদি কার্যাসিদ্ধ না হয় তবে কি
দোষ । যেমন কুলাল ঘট শরাবাদি যা যা ইচ্ছা করে তাহাই

এক নৃৎপিওছইতে নির্মাণ করে এবং মনুষ্য আপন কৃতকর্ম ছইতে নানা ফল পায়। অপর সমূখেতে কাকতালীয়ের ন্যায় অককাৎ পুাপ্ত নিধিকে দেখিয়াও দৈব আপনি আনিয়াদেন না কিন্তু পুৰুষার্থ অপেক্ষা করে।

But such are the idle sentiments of certain men, who admit not of works; for,

As the chariot will not move upon a single wheel; even so fate succeedeth not without human exertion.

It is said'fate is nothing but the deeds committed in a former state of existence; wherefore' it behoveth a man vigilantly to exert the powers he is possessed of.

Fortune attendeth that lion amongst men who exerteth himselt. They are weak men who declare fate the solo cause.

Subdue fate and exert human strength to the utmost of your power; and if when pains have been taken success is not obtained, in whom is the b!ame?

Whilst a man confideth in providence, he should not slacken his own exertions; for without labour he is unworthy to obtain the oil from the seed.

As the potter formeth the lump of clay into whatever shape he liketh, even so may a man regulate his own actions.

Again:

Although in the story of the Crow and Tal' fruit' one was seen to have found a treasure before him, fate of itself did not present it. some exertion was still expected.

उद्यमेन हि सिड्यन्ति कार्थाणि न मनेर्यः। नहि सप्तस्य सिंहस्य प्रविण्यन्ति मुखे सृगाः। तथाचे किं। माता श्रमुः पिता वैरी येन वालोन पाठितः। न श्रोभते सभा मध्ये हंसमध्ये वकायणा। हृपयावनसम्पन्ना विण्यालकुल सम्भवाः। विद्याहीनान श्रोभन्ते निर्गन्धादव किंगुकाः।। खपरञ्च। पुत्तकेषु च नाधीतं नाधीतं गुरुसनिधा । न श्रोभते सभामध्ये जारगर्भद्रव स्त्रियः॥ एतचिन्त थिला स राजा पण्डितसभां कारितवान्। राजावाच। भो भोः पण्डिताः श्रूयन्तां मम वचनमित्त कश्चित् एवम्यूताविद्दान् यामम पुत्राणां नित्यमुन्मार्गगामि नामनिध्यत्रणास्त्राणामिदानीं नीतिश्रास्त्रीपदेशेन पुन जन्म कारियत् समर्थः।

যেহেতুক উদ্যোগেতে কার্য্যসকল সিদ্ধ হয় মনোরথ মাত্রেতেই হয় না কেননা সুগুলিংহের মুখেতে মৃগেরা স্বত পুবেশ করেনা । পণ্ডিতেরা সেই পুকার কহি য়াছেন্ যে পিতা ও মাতা বালককে পাঠ করায় না সে পিতা ও মাতা শক্র ঐ বালক সভামধ্যে শোভা পায়না যেমন হংসের মধ্যে বক । রূপ ও যৌবনেতে সম্পন্ন এবং মহাকুলসম্ভব যে সকল তাহারাও বিদ্যাহীন হইলে শোভা পায়না যেমন গন্ধহান পলাশ পুষ্প । অপর যে ব্যক্তি গুৰু নিকটে অধ্যয়ন করে নাহি ও আপনিও
পুস্তকে অধ্যয়ন করে নাহি সে সভামধ্যে শোভা পায়না জ্ঞীর
উপপতি হইতে হয় যে গর্ত্ত সে যেমন। ইহা চিন্তা করিয়া সেই
রাজাপণ্ডিত সভা করাইলেন অনন্তর রাজা কহিলেন ভোভো
পণ্ডিতেরা আমার কথা শুরণ কৰুণ। এমন পণ্ডিত কেহ
আছে যে নিত্য বিপথগানি অবিদিতশান্ত আমার পুজেরদের
এখন নীতিশাল্তোপদেশদ্বারা পুনর্জন্ম করাইতে সমর্থ হয়।

Good fortune is the offspring of our endeavours' although there be nothing sweeter than ease. The deer are not wont to precipitate themselves into the mouth of the sleeping lion.

That mother is an enemy, and that father a foe, by whom not having been instructed' their son shineth not in the assembly; but appeareth there, like a booby among geese.

Men deficient in learning shine not, although they may be possessed of youth and beauty, and of a noble race: They are like the flower Kinsukh, destitute of fragrance. The boy who hath been exercised neither in books, nor under a teacher, shines not in society, any more than a woman pregnant by a gallant.

The Raja having thus meditated for a while, convened a council of pandits, whom he addressed in the following wards:—"Ye learned men, attend! Is there a man to be found who shall, by precepts drawn from Niti-Sastras, be able to perfect the birth of my sons, who are yet unin formed, and constantly wandering in the paths of error; For,

यतः। काचः काञ्चनसंगाह ते मारकती द्वीः तथा स्वादियानेन मूर्वीयाति प्रवीणतां ॥ उक्तञ्च। हीयते हि मितकात हीनेः सह समागमात् समेश्च समतामेति विश्विष्टेश्च विश्विष्टताम् ॥ ज्ञान्तरे विष्णुश्वस्त्रीनामा पण्डितः सक लनोतिशास्त्रतत्वद्वाः प्रहाधातिरियाववीत् देव महाकुलसस्त्रताएते राज पुत्राक्तस्या नीति याहियतुं श्रक्यन्ते। यतः। नाद्रव्ये निहिता काचित् किया पालवती भवेत्। न व्यापार्श्यते नापि श्रुक्तवत् पाद्यते वक्तः॥ अन्यञ्च। अस्तिं ज्ञानि नापत्यमुपजायते ज्ञाकरे पद्मरागाणां जन्म काच मणेः कृतः। ज्ञते। ज्ञते। व्यते। स्वाद्यामा भ्रात्ते तव पुत्रान् नीति श्रास्त्रानिद्वान् वरिष्यामि । राजा सविनयं पुनक्वाच।

যেহেতুক কাঞ্চন সংসর্গেতে কাচ যেমন মরকতমণির
দ্যুতিকে ধারণ করে তেমন পণ্ডিতসন্নিধানেতে মূর্য ও
পূর্বীণত্বকে পায় । পণ্ডিতেরা সে পুকার কহিয়াছেন্ ।
হীনলোকেরদের স্বাসেতে মতি হীনাহয় এবং স্বসমান
লোকেরদের সহিত বাসেতে মতি সমতাকে পায় এবং
উত্তম লোকেরদের সহিত বাসেতে মতি উত্তমতাকে
পায় । ইহার মধ্যে বৃহস্কৃতি তুলাসকল নীতিশাস্ত্রের
যথার্থজাতা বিষ্ণুশন্মা নামে এক পণ্ডিত কহিলেন

হে মহারাজ নৎকুলোন্ডব এই রাজপুঞ্রের। এইহেতৃক আমাহইতে নীতিশাস্ত্র গুহণ করিতে শক্ত হইবেন যেহেতৃক কোন ক্রিয়া অস্থানে পতিতা হইলে ফলবতী হয় না যেমন নানাপুকার যতেওত শুকপিকর ন্যায় বক কথনোপতে না। আর এ গোক্রে নিগুণ সন্তান জম্মে না যেহেতুক পদ্মরাগ মণির আকরেতে কাচ মণির জন্ম কোথায় এই হেতুক আমি ছয় মাসের মধ্যে তোমার পুঞ্রেরিদিগকে নীতি শান্ত্রজ্ঞ করিব। রাজা পুনর্বার বিনয় পূর্বক কহিলেন।

As a piece of glass, from the vicinity of gold, acquireht the colour of a topaz; so a fool may derive some consequence from the presence of a wise man,

Again

The mind is depraved by the society of the low; it riseth to acquality with equals; and to distinction with the distinguished."

Of this assembly there was a great pandit by name Vishnu-Sarma, well versed in the principles of all the Niti-Sastras, as it were another Vrihaspati, who replied,
—" These young Princes, O mighty Raja! being the offsprings of an illustrious race, are capable of being instructed in the Niti-Sastras; but

Labour, bestowed on nothing, is fruitless: With infinite pains a booby will not, presently, talk like a parrot.

In a noble race, levity without virtne is seldom found.

In a mine of rubies, when shall we find pieces of glass?

Wherefore, I will engage, that in the space of six months, I will render thy sons well acquainted with the doctrines of the Niti-Sastras."

The Raja then respectfully said:

कीडोपि सुमनः सङ्गादारे। हित सनां प्रिरः।

यानापियाति देवलं महिङ्गः सुप्रतिष्ठितः।। खन्यच।

यथादयगिरेई व्यसिक्वर्षेण दीय्यते तथा सस्विधानेन

हीनवर्णापि दीव्यते। तदेतेषामस्यत्पुत्राणां नीतिशास्तो

पदेशाय भवनः प्रमाणिमत्युक्ता तस्य विष्णुश्रम्भणो

वडामानपुरः नरं पुत्रान् समर्पितवान्।। श्रथ प्रासादपृष्ठे

सुखे।पविष्टानां राजपुत्राणां पुरस्तात् प्रस्तावक्रमेण

सपण्डितोऽव्रवीत्। काव्यशास्त्रविनोदेन कालोगच्छिति

धीमतां। व्यसनेन च सूर्षानां निद्रया कलहेन घा।।

तद्ववतां विनोदाय काककूर्भादीनां विचित्रां कथां कथा

यामि।।राजपृत्रैहकां कथ्यतां।विष्णुश्रमीयाच यूयं श्रणुत

পান ওবৃথা পর্যাটনও মৃগয়াওদিবদে নিদু। ওকলছ ইত্যাদিতে মূর্থেরদের কালবাপন হয়নেই হেতুকতোমারদেরআমোদের নিমিন্ত বিচিত্র কাককৃর্মাদির কথা কহি। রাজপুঞ্রেরা কহি লেন ফহুন্।বিষ্ণুশর্মা কহিতেছেন রাজপুঞ্রো শুবণ করহ।

Even a reptile, when attached to a flower, may mount upon the head of the holy; even a stone, when set up and consecrated by the great, attaineth divinity.

for it is said,

As a thing on the eastern mountains shineth by the presence of the sun; so one of humble birth, even, may be enlightened by the allurements of good books.

Then be thou an example to these, my sons, for the acquisition of virtue. Having said this, he respectfully delivered his sons into the charge of Vishnu-Sarma; and that learned Pandit, soon after, siezed the opportunity, when they were, for amusement, sitting together upon the terrace of their father's palace, to introduce his advice to the young princes in the following lines:

Wise men pass their time in amusements drawn from the works of the poets; whilst fools squander theirs in useless pursuits is, sloth, or riot.

For your amusement, therefore, said he, I am going to relate some curious stories of a Crow, a Tertoise, and other animals.

CHAP. I.

VIshnu-Sarma then told the young princes to attend, and said,

संप्रति सिचलाभः प्रसूचते। यखायमायः क्षोकः।

श्रमाधना वित्तदीनावृद्धिमन्तः सुद्धत्तमाः। साध्यन्यागु

कार्थ्याणि काककूर्मशृगालगाः।। राजपुत्राञ्च क्षायमेतन्।

श्रीप्रवीत् श्राल गादावरीतीरे विष्रालः श्राल्मलीतकः

तत्र नानादिग्दे शादागत्य दावा पत्तिणेतिवसन्ति।

श्रव कराचिद्वसद्वायां राचा श्रसाचलचूडावलम्बितः

भगवति सुस्दिनीनायके चन्द्रमसि लघुपतनकनामा

वाषसः प्रवृद्धः क्रतान्तिमव द्वितीयमटन्तं व्याधमप्रस्वत्

तत्वलोक्याचिन्तयत् श्रद्य प्रातरेवानिष्टदर्शनं जातं न

जानेक्रियनभिनतंदर्शयिष्यति द्रस्तुक्षा तदनुस् स्वामेण

व्याकुलश्चलितः। यतः। श्रोकस्थानं सदस्वाणिभयस्थानं

श्रतानि च। दिवसे दिवसे मृहमाविश्नित न पर्ण्डतं।।

नम्पुणि मिळ्नां अपृक्षां कित याशंत भुष्रमण ५ दे द्वांक।
कोक अक्ष अमृश्व मृश्विक हेशता छेशांत्र त्रिक ख्रथं धन
होन हरेशां अपृक्षम खांशुयुक मीयु कार्या माधन करता तांका
शृद्धता किहरनन् अकि शुकाता विकृभर्मा कहिरन् । शांमा
वतीत जीत अक वर्ष भारमनी वृक्ष थारक नानां मिरण्ममहरेख खांगिता शिक्तता अवृद्ध तां जिकारन वां म करता खनखत कांन दिन तां जि ख्रयमता हरेएन कूमू दिनी नांत्रक हन्मु ख्रखां हिन क्षा वन्त्री हरेरन ख्रथां ९ ख्रु शिनी नांत्रक हन्मु ख्रु । कांक खांगु ९ हरेता रिभन बिजीत यरमत नांत्र जुन्न कित्र । क्रिक

ব্যাধ তাহাকে অবলোকন করিয়া চিন্তা করিতে নাগিল অদ্য পুাতঃকালেই অমস্কল দর্শন হইল নাজানি কি অমস্কল দেখা ইবে ইহা কহিয়া ব্যাধের পশ্চাৎ গমন ক্রমেতে ব্যাকুল চিন্ত হইয়া চলিল।যেহেতুক শোকস্থান সহসূহ এবং ভয়স্থান শতহ আছেইহার। পুতাহ মূদলোককৈ অভিভব করে পণ্ডিতকে নয়।

The present subject to be discussed is, The Acquisition of a Friend to which these following lines are an introduction:

Wise and sincere friends, although poor and destitute of implements, may speedily effect our purposes; as in the instances of the Crow, the Tortoise, the Deer, and the Mouse.

The young princes demanded how this was; and Vishnu-Sarma related as follows:

FABLE J.

ON the banks of the river Godavari there was a Salmali tree; to whose spreading branches birds of various species were wont to flock, from every quarter, to roost. Early one morning, when darkness was dispersing, and the moon, whose emblem is the flower Koomoodini-nayaka, was reclining upon the summit of the mountain Charama, a certain Crow, whose name was Laghoopatanaka, being awake, chanced to espy a fowler coming that way, who appeared to him as another angel of death. Having regarded him, and considered for a moment, he said to himself,—This unwelcome visit happeneth to day very early, and I know not what may be the consequence. So pondering upon what he saw, he was seized with a panic, and flew out of the way; for, A thousand occasions for sorrow, and a hundread for fear, day by day affail the fool; not so the wise man.

याय । विषयिणामिदमवध्यं कर्त्रयं । उत्या योत्याय वेद्वयं महद्वयमुपिखतं । मरण्याधि श्रोकानां किमय निपित्यिति॥ अथतेन याधेन तिष्ठुल कणान् विकार्य्य जालं विक्तीर्णं कत्वा सच प्रच्छत्रोभूत्वा स्थितः असिन्नेन काले चित्रयीवनामा कपातराजः सपरिवारोवियति विसर्पं सांखण्डलकणानवलोकया सास ततः कपोतराजसण्डलकणज्ञान् कपोतान् प्रत्याह कुतोऽत्र निर्जने वने तिष्डुलकणानां सम्भवः तिन्न हृष्यतां तावत्। भद्रमिदं न प्रधामि प्रायेणानेन तिष्डलकणलोभेनासाभिरिप तथा भित्रत्यं। कञ्चणस्य नु लोभेन मयः पञ्जे सुदुलारे। दृद्वयाप्रेण संप्राप्तः पथिकः संस्तीयया ॥ कपोताङचः कपमेतन् । से। अवितृत्वीत्

আর বিষয়িরদের ইহা অবশ্য কর্ত্রর উপস্থিত যে মহাভয় তাহা উঠিয়াই বুঝিবে কেননা মরণ ও ব্যাধি ও শোক ইহার মধ্যে না জানি কি অদ্য পড়িবে । অনন্তর সেইব্যাধ তপুল কণা ছড়াইয়া এবং জাল বিস্তীর্ণ করিয়া আপনি লুকায়িত ইইয়া থাকিল। এই কালে সপরিবারে চিত্রগুরিনা মে কপোতরাজ আকাশে বিহরত সেই তপুলকণাসকল অবলোকন করিল। অনস্তর কপোতরাজ তপুল কণালোজি কণোতের দিগের পুতি কহিল কি রূপে এনির্জন বনে তপুল কণার সম্ভব তাহা নিরূপণ কর এ ভাল দেখি না এই তপুল

কণার লোভেতে আমার ও পুায় তেমনি হইব যেমন কঙ্কণলোভেতে দুস্তর পঙ্কেতেমথ যে পথিক সে বৃদ্ধ ব্যাত্র কর্তৃ কপুাপ্ত হইয়া মরিয়াছে কপোতের। কহিল এ কি পুকার কপোতরাজ কহিল।

Yet, it is said, that men of the world must absolutely act accoding to these lines:

Every time we rise, great fear is to be apprehended; for, to-day, of death, sickness, and sorrow, woh knoweth which may fall upon us:

The fowler, having first strewed some rise upon the ground, spread his nets; and whilst this was transacting, it happened that Chitra-griva, the chief of a flock of pigeons, was in the air flying about with his attendants. He saw the grains of rice upon the groud; and perceiving that his flock shewed an inclination to partake of them, he addressed them thus:—Beware, my friends!

Whence, think you, should rice be produced in a place like this, void of inhabitants: Let this, therefore, be investigated; for I conceive no good can come of it, lest we should exprience a fate similar to what is mentioned in the following lines:

A Traveller, through lust of gold, being plunged into an inextricable mire, is killed and devoured by an old Tiger.

How did this happen: demanded the pigeons, and their chief related as follws:

खारनेकदा दिख्णारको चरत्रपर्यं एको व्ही व्याघः स्नातः सरक्तीरे ब्रूते भोशोः पान्य इदं सुवर्णकञ्चलं कुम हक्तारह्मतां तते। लोशाङ्गेन के निचित् पान्येना लो चितं भाग्येनेतत् सक्थवति किन्वस्मित्रात्मसन्दे हे प्रवृत्तिने विधेया। यतः। अनिष्टादिष्टलाभे ऽपि न गतिर्ज्ञायते युभा। यवाक्ते विषदंसगी सृतं तदिष सृत्यवे॥ किन्तु सर्व चार्यार्जने प्रवृत्तिः सन्देहएव। तथा चे किं।। न संग्र्य मनाहस्म नरो भद्राणि प्रयृति। संग्र्यं पुनराहस्म यदि जीवति प्रयृति॥ तित्रहृष्यामि तावत् प्रकाणं द्रूते कुन तव कञ्चलं। चान्नीहत्तं प्रसार्य दर्भयति। पान्था ऽवदम् कयं मारात्मक लिय विश्वासः। चान्नउवाच

वागि अक ममस पिक्यांत्रण विष्त्र प्रियांम अक मरता वरतत जीरत अक वृष्त वाणु मुग्ठ ६ कूमहरु इहेसा कहिर्छ्छ ভार পथिक अहे मूर्व कक्ष्य गृह्यकत । शरत लांजी कामश थिक शताममं कित्र नांगा क्रांस अण्या मिन्न विश्व कुर्यु । मरम्म अवियस्त्र जुर्खिक ईवा। नस यरह जूक अनि छे इहेर्छ हे छे नार्ख्य अस्त वस्त ना यमन याद्या विर्यंत मण्मा आह्र म अन् असत्य हस ना यमन याद्या विर्यंत मण्मा भाष्ट्र म अन् असत्य हस । यम शुकात शिक्ष मई व स्ताशिक्ष्त भुत्रि मरम्म हस्त । यम शुकात शिक्ष जता कि हसार हम् সংশয়কে আরোহণ না করিয়া মনুষ্য মন্ধল দেখে না কিন্তু
সংশয়কে আরোহণ করিয়া যদি বাঁচে তবে মন্থল দেখে অত
এব তাহা নিরূপণ করি । পথিক পুকাশ করিয়া কহিতেছে
তোমার কন্ধণ কোথায় ব্যাঘু হস্ত বিস্তার করিয়া দেখাই
তেছে । অনন্তর পথিক কহিলেন তুমি হিংসুক তোমাতে
কি পুকার বিশ্বাস হয় । ব্যাঘু কহিল

FABLE II.

AS I was travelling on the southern road, once upon a time, I saw an old Tiger seated upon the bank of a large river, with a bunch of Koosagrass in his paw, calling out to every one who passed,—Ho! ho! traveller, take this golden bracelet. But every one was afraid to approach him to receive it. At length, however, a certain traveller, tempted by avarice, regarded it as an instance of good fortune; but, said he, in this there is personal danger, in which we are not warranted to proceed.

It is not good to pass by that we dislike, even to gain that which we like; for the water of life becometh mortal when mixed with a poison. Yet, said he, there is risk in every undertaking, for the acquision of wealth: Hence, it is said, No man beholdeth prosperity who doth not encounter danger; but having encountered danger, if he surviveth, he beholdeth it. The Traveller then asked him where was the bracelet; and the Tiger having held out his paw, shewed it to him, and said;—Look at it; it is a golden bracelet. How shall I place confidence in thee, said the Traveler; and the Tiger replied,

शृण् रे पान्य प्रागेव चै।वनद्रशायामितदुर्वनिक्षि
यनेकगामानुषाणां वधाने पुत्रामृता दाराञ्च वंश्रहीन
स्वाहम् ततः केनचिद्वार्म्भिकेनाहमादिष्टः। दानधर्मा
दिकच्चरत् भवान् तद्पदेश्रादिदानीमहं स्नानशीलो
दाता वद्वीगिलतनखदन्तो न कथं विश्वासभूमिः। यतः।
द्रज्याध्ययनदानानि तपः सत्यं धृतिः चमा। अलोभद्रति
सार्गाऽधं धर्माञ्चाष्टविधः स्नृतः ॥ तत्र पूर्वञ्चतुर्वगी
दम्भार्थमपि सेच्यते । उत्तरस्तु चनुर्वगीमहात्मन्देव
तिष्ठति ॥ मम चैतावान् ले।भिवरहो येन सहस्त
स्यमपि स्वणकद्वणं यस्नै कस्नैचिद्दात्निच्छामि तथा
पि व्याद्वीमानुषं खादतीति ले।कापवादो दुर्निवारः ।

শুন রে পথিক পূর্বকালে যৌবনদশাতে আমি অতিদুর্বৃত্ত ছিলাম অনেক গোও মনুষ্যেরদিণের বধ করাতে আমার জ্রাও পুঞ্জেরা মরিয়াছে অতএব বংশহীন হইয়াছি অনন্তর কোন ধার্মিক আমাকে কহিয়াছেন যেতুমি দান ওধর্মাদি আচরণ করহ সেই উপদেশ পুযুক্ত এখন আমিসানশীল ওদাতাও বৃদ্ধও গলিতনখদন্ত হইয়াছি ইহাতে কেন বিশ্বাস হান না হই। যেহেতুকা যক্ত ও দান ও অধ্যয়ন ও তপস্যাও সত্য ও ধৃতিও ক্ষমাও অলোভ এই আটপুকার ধর্মের পথ তাহার মধ্যেপূর্ব চতুষ্টয় দন্তের নিমিত্তেও সেবা করে উত্তর চতুষ্টয় মহাত্মাতেই থাকে 1 আমার এমনি লোভবিরহ

হইয়াছে যেআপন হস্তগত সুবর্ণকঙ্কণ কোন লোককে দিতে ইচ্ছা করি তেছি । তথাপি ব্যাঘু মনুষ্যকে থায় এই অপবাদ লোকে আছে তাহা নিবারণ করা যায় না

Formerly, in the days of my youth, I was of a very wicked disposition, and as a punishment for the many men and cattle I had murdered, my numerous children died, and I was also deprived of my wife; so, at present, I am destitute of relations. This being the case, I was advised, by a certain religious person, to practise charity and other religious duties; I am now grown extremely devout: I perform ablutions regularly, and am charitable, Why then am I not worthy of confidence;

The study of what is ordained, charity, mortifications of the flesh, and sacrifices; fortitude, forgiveness, rectitude, and modesty, form the true way, and are recorded the eight-fold division of our duty.

Of these, the first class, consisting of four, is attended to for the sake of hereafter; and the latter class of tour, presideth in every great mind.

So far, you see, continued the Tiger, I have an interest in wishing to give away, to some one, this golden bracelet from off my own wrist;

This I have considered, and now let me ask thee plainly, where is thy gold; But stop, Tigers eat men, and the opinion of the world is hard to be defeated; for, यतः । गतानुगितको लोकः कु हिनोमुपदेशिनीं।
प्रमाणयित ने। धर्मी यथा गोप्नमिप हिजं।। मया च
धर्मिश्रास्ताण्यधीतानि शृणु।प्राणायथातानो भोष्टाभूता
नामिप ते तथा। आत्मीपग्धेन भूतानां द्यां कुई नित
साधवः ॥ अपरञ्च। प्रत्याण्याने च दाने च सुखदुः खे
प्रियाप्रिये आत्मीपग्धेन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छित।।
अत्माप्त्रये आत्मीपग्येन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छित।।
अत्माप्त्रये आत्मीपग्येन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छित।।
अत्माप्त्रये आत्मीपग्येन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छित।।
अत्माप्त्रये आत्मीपग्येन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छित।।
अत्माप्त्रये आत्मीपग्रयेन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छित।।
अत्माप्त्रये आत्मीपग्रयेन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छित्।।
अत्माप्त्रये आत्मीपग्रयेन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छित।।
अत्माप्त्रये आत्मिष्तिम्याप्तिम्यापायाययात्मिष्ठाम् प्रमाणमधिगच्छित।।

যেহেতুক ধারাবাহিক লোকেরা উপদেশিনী কুডিনীকে ধর্ম বিষয়ে পুমাণ করে না যেমন গোঘু ব্রাহ্মণকে পুমাণ করে না।আমি ধর্মশাস্ত্র পঢ়ি য়াছি শুন যেমন আপনার পুাণ ইষ্ট তেমন সকল জীবের পুাণও ইষ্ট হয় অতএব সাধুলোকেরা আত্মবৎ সকল জীবকে দয়া করেন। অপর নিষেধ করাতে অর্থাৎযাচকের যে অপ্রিয় দুঃখ এবংদান দেওয়াতে যেপ্রিয়সুখ তাহা সৎপ্রুষের। আত্মদৃষ্টান্তেতে প্রমাণ জানেন। এবং যে লোক পরস্ত্রীকে মাতার ন্যায় ওপরের দুব্যকে শুক্ষস্ত্রপিণ্ডের তুলা ও সকল জীবকে আপনার ন্যায়দেখে সেই পণ্ডিত।

তুমি অতিদরিদু নেইহেতুক তোমাকে দিতে আমি সচেপ্ট হইয়াছি। সেই পুকার পণ্ডিতের। কহিয়াছেন্।যে হে যুধিষ্ঠির দরিদু লোককে পূতিপালন কর ধনিকে ধনদিও না যেমন রোগির ঔষধ পথ্য হয় অরোগির ঔষধে কি পুয়োজন।

The people, mere followers of one another, holds up a bawd and a Brahnan who is a cow-killer, as examples in our religion.

I too, replied the Tiger, have read religious books: Hear what they say,—As their own lives are most dear to them, so also are those of all creatures. Good men, because of their own likeness, shew mercy unto all things which have life.

In granting and in refusing, in joy and in sorow, in liking and in disliking, good men, because of their own likeness, shew mercy unto all things which have life.

He is a learned man, who considers the wife of another man, as his own mother; the property of another man, as dust; and the life of every animal as dear as his own.

and as thou appearest to be rather a poor man, I prefer giving it to thee according to this saying:

Make choice of the poor, O son of Koonti, and bestow not thy gifts on others. Medicine is to be administered to the sick; for of what benefit is physic to those who are in health; खन्यच। दात्यिनित यदानं दोयते ऽनुपकारिणे।
देशे काले चपाने चतदानं मालिकं विदः॥तदन सरिम
स्नाला सुवर्णकङ्गणं ग्रहाण तता यावदसी तद्दचः प्रती
ते।लोभात् सरः स्नातुं प्रविश्वति तावन्सदापङ्गे निमगः
यज्ञायितुमन्तमः पङ्गे पतितं दृष्टा व्याच्ने।ऽवदत् खहद्द
महापङ्गे पतिते।सि अतस्त्वामहमुत्यापयामीत्युक्ता श्रनेः
श्रनेरपगस्य तेन व्याच्चेण धृतः सपान्योरिचन्तयत्। न
धर्मशास्त्रं पठतीति कारणं नचापि वेदाध्ययनंदुरात्मनः।
स्वभावस्वाम तथातिरिच्यते यथा प्रक्रत्या मधुरङ्गवां
पयः ।। किञ्च । अवशेन्द्रियचिन्नानां हिक्तस्तानिव क्रिया । दुर्भगाभरणप्रायोज्ञानंभारः क्रियां विना ॥

অপরদেওয়াউপযুক্ত ইহামনেকরিয়াকাশ্যাদি তীর্থেপুহণাদি কালে অগ্নিহোত্রাদি পাত্রে অনুপকারিকে যে দান করে সেই দানকে সাত্রিক করিয়া পণ্ডিতেরা জানেন অতএব এই সরো ব্রের সান করিয়া সুবর্গ করুণ পুহণ করহ। অনন্তর যথন পথিক তাহার বাক্যেতে পুতায় করিয়া লোভেতে সান করি বার নিমিত্তে সরোবরে পুবিস্ট হইল তথন মহাপদ্ধে মগ্ন হইয়া পলাইতে অসমর্থ হইল। পক্ষে পতিত পথিককে দেথিয়া ব্যাঘু কহিল হায় হায় বৃহৎপক্ষে পতিত হইয়াছ বিত্ত বিশাকে আমি উঠাই ইহা কহিয়া অল্লেই নিকটে গিয়া সেই ব্যান্ত তাহাকেধরিল তথন সে ব্যাহ্মণ চিন্তা করিল দুরাত্মারধর্মশান্তের পাঠ ও বেদের অধ্যয়ন ধর্মিইতাহওনের কারণ নহে কিন্ত গোরুর দুধা স্বভাবেতেই যেমন মধুর হয় তেমনি স্বভাব অতিরিক্ত হয় এবং মন ও ইন্দুিয় অবশ যাহার দিগের তাহারদিগেরক্রিয়া হস্তির সানের ন্যায় অর্থাৎ হস্তির সুপ্রেছত জলদ্বার।যেমন স্থান সম্পন্ন হয় ন্য আর দুর্ভগান্তীর অলঙ্কারের ন্যায় ধর্মানুষ্ঠান ব্যতিরেকে জ্ঞান হওয়া ভার ।

And this:

The gift which is to be given, should be given gratuitously; in time, in place, and to a proper object; and

such a gift is recorded a righteous gift.

Then go, and having purified thyself in this stream, take the golden barcelet.—The Traveller no sooner begins to enter the river to purify himself, than he sticks fast in the mud, and is unable to escape. The Tiger told him he would help him out; and creeping softly to wards him, the poor Traveller is seized, and instantly exclaims to himself,—Alas! the carreer of my heart is cut short by fate!

He readeth not the Dharma-Sastra,—is this the cause; or doth he not study the veds; In this matter the natural disposition of his wicked spirit prevaileth, even as the milk of the cow is by nature sweet.

What is done for those who have not their passions in subjection, is like washing the elephant. Service rendered to the unfortunate is, for the most part, like knowledge without practice.

तमया भद्रंन क्रतं यदच मारात्मके विश्वासः क्रतः।
तथा चेन्नां। गृक्षिनाञ्च नदीनाञ्च निवनां ग्रस्तपाणिनां।
विश्वासे निव कर्त्त्र च्छीषु राजकुलेषु च ॥ ज्यप्ञ ॥
सर्वस्य हि परीच्यन्ते स्वभावानेतरे गुणाः । ज्यतिय हि
गुणान् सर्वान् स्वभावे। मृङ्कि वर्त्तते । ज्यन्य । सह
गगणिवहारी कर्नमध्यं सकारी दग्रमतकरधारो
ज्ये तियां मध्यचारी । विधुरि विधि चे।गात् यस्यते
राज्जणासी चिस्तिनिष चाचेण चापादितः खादितञ्च।
द्रित चिन्तस्र वेयासी चाचेण चापादितः खादितञ्च।
ज्यताहं व्रवीमि कङ्गणस्य तु लोभेन द्रत्यादि । ज्यतः
सर्वेषा चिवचारितं कर्मा न कर्तचिसित ।

অতএব আমি ভাল করিনাই যেহেতুক মারাত্মকরায়ে বিশ্বাস
করিয়াছি। সেইন্ধপ পণ্ডিতেরদিগের কর্তৃক কথিত আছে
নদী ও শস্ত্রধারী ও নথা ও শৃঙ্কী ও দ্রা ও রাজকুল এসকলে
বিশ্বাস কর্ত্র্য নহে। অপর সকলেরি স্বভাব পরীক্ষা অবশ্য
করিবেক অন্য গুণ পরীক্ষা করিবেক না যেহেতুক সকল
গুণকেঅতিক্রমণ করিয়া স্বভাব মন্তকে থাকে আর আকাশ
বিহারী পাপনাশকারী সহসুরশ্মিধারী জ্যোতির্মধ্যচারী
চন্দুও দৈবযোগেতে রাহুকর্তৃক গুন্ত হন অতএব কপালে

যে নিথিত আছে তাহা থণ্ডিতে কে শক্ত হয় । এই পুকার চিন্তা করত ঐ পথিক ব্যাঘুকত্ ক ধৃত ও ভক্ষিত হইল। অতএব আমি কহি যে কঙ্কণের লোভেতে যেমন পথিক ব্যাহ্মণ পঙ্কেতে মগ্ম হইল ইত্যাদি।এই নিমিত্তে সর্বপুকারে অবিচারিত কর্মা কর্তব্য নয়।

I did not well in that, I placed confidence in one of such an evil disposition! for it is said, Confidence should not be put in rivers; in animals which have claws or horns; in men with weapons in their hands; nor in women; nor in those of royal birth.

The natural, and no other qualities should be examined; for the natural qualities pass over all others, and mount upon the head.

The Moon that rolls across the sky, destroys sins, possesses a thousand rays, and goes between the light of the sun and the earth, and is accidentally seized by Rahoo, therefore no one is able to deny that it is written by God in fate.

But whilst the unfortunate Traveller was thus meditating on his fate, he was devoured by the Tiger. I have said, therefore, Through the lust of a bracelet,&c. and hence also, it is at no time proper to undertake any thing without examination; as in the following saying;

यतः। सुजीर्षमत्रं सुविचत्त् सुतः सुगासिता स्वी
नृपतिः सुतेवितः। सुचिन्ता चोक्तं सुविचार्य्य यत्क्रतं सुदी
र्घकालेपि न याति विक्रियां॥ एतद्दचनं श्रुत्वा कश्चित्
कपोतः सदपमा इ श्राः किमेवमुच्यते । वृद्वस्य वचनं
ग्राह्मप्रापत्काले ह्युपस्थिते। स्वीवैवं विचारेण भोजनेप्य
प्रवर्त्तते॥ यतः। ग्रङ्काभिः सर्वभाकान्तमत्रं पानञ्च भूतले।
प्रवृत्तिः कृत कर्त्तव्या जीवितव्यं कथं नुवा॥ तथाचे। कां।
रंबी घृणी त्यसन्तुष्टः क्रोधने। नित्यप्रिक्षतः। परभाग्या
पजीवीच पडेते दुःलभागिनः॥ एतच्चुत्वा सर्वे कपे।ता
स्वत्रापविष्टाः।यतः। सुमहान्त्यपि ग्रास्ताणि धारयन्ते।
वज्ञश्वाः।केत्तारः संग्रयानाञ्च क्तिव्यन्ते ले।भमे।हिताः॥

যেহেতুক বিলক্ষণ জীর্ণ অন্ন ওউন্তম পণ্ডিত পুঞা ও অতি
শয় বশীভূতা দ্রী ও সুদেবিত রাজা ওবিলক্ষণ বিচার করিয়া
যাহা করা জায় ইহারা বহুকালেতেও বিকার পায় না।
এ কথা শুনিয়া কোন কপোত দর্প করিয়া কহিল আঃএকি
কহিতেছ। আপংকাল উপস্থিত হইলে বৃদ্ধলোকের বাক্য
গুগুহু হয় আর অন্যন্তও বিচারক্রমে গুগুহু হয় কিন্তু ভোজন
রিষয়ে গুগুহু নয়। যেহেতুক পৃথিবীমপ্তলে সকল অন্ন ও
জলাদি আশকাদারা। ব্যাপ্ত আছে তাহাতে কোথা পুবৃত্তি
কর্ত্রব্যা কি পুকারে বা জীবন ধারণ কর্ত্র্ব্য। সেই পুকার

পপ্তিতের। কহিয়াছেন ইর্বাবিশিপ্ট ও ঘৃণাযুক্ত ও অসম্ভণ্ট ও জুদ্ধ ও সর্বদা সশঙ্ক আর পরভাগ্যোপজীবী এই ছয়জন দুঃখভাগা হয়। ইহা শুনিয়া সকল কপোত সে স্থানে উপবিষ্ট হইল যেহেতুক পণ্ডিতের। মহাশান্ত্র জানিয়াও আর সংশয়ের ছেদনকর্ত্র। ইইয়াও লোভে মুধ্ব হইয়া ক্লেশপু।পুহয়েন।

Well-digested food, a well-discerning child, a well-governed wife, a prince well served, a speech well considered, and an action well weighed, are not, even in very long time, attended by disagreeable consequences.

One of the pigeons, who was of a haughty spirit, having heard what had been said, exclaimed,—Ha! what is this: Is it not said.

In times of necessity the words of the wise are worthy to be observed; by whose determination we may freely engage in all things, even in eating.

All things upon the face of the earth, our meat and our drink, bear cause of suspicion; then how is forbearance to be exercised, and life to be supported?

Again it is said,

These six—The peevish, the niggard, the dissatisfied, the passionate, the suspicious, and those who live upon others means—are for ever unhapy.

So having heard these words, the whole flock flew

down upon the grain.

Those, even, who possess very many Sastras, are learned in the Vedas, and are the dispellers of doubt, experience trouble, when their reason is blinded by avarice.

श्रायते । लेभाने कोषः प्रभवित लेभात् कामः प्रजायते । लेभान्योहस्य नाग्रस्य लेभः पापस्य कारणं ॥ स्वन्तरं सर्वे जालिनवद्वावभूवः तते।यस्य वचनात्त्रवावस्यात्तालं सर्वे तिरस्त्रवे नि । यतः । न गणस्यायतेगक्तेत् सिद्धे कार्ये समं फलं । यदि कार्य्यविपत्तिः स्थात् मुखरस्तत्र हत्यते ॥ तथाचेन्ति । स्थापदां कथितः पन्या द्रन्द्रियाणामसंयमः । तज्जयः संपदां मार्ग्यवेनष्टं तेन गम्यतां ॥ तस्य तिरस्तारं श्रत्वा चित्रयीवज्ञाच । नायमस्य देषः । यतः । चापदा मापतन्तीनां हिते।य्यायाति हेत्तां । मातृजङ्गा हि वसस्य सम्भी भवित वस्थने ॥ क्ष्यकः क्ष्यकः क्ष्यकः स्थाने ।

লোভহইতে ক্রোথ হয় লোভহইতে কাম জন্মে লোভ হইতে মোহ ও নাশ হয় লোভ পাপের কারণ। পরে সকলেই জালেতে বদ্ধ হইল অনন্তর যাহার বাক্যেতে সে স্থান অবলম্বন করিয়াছিল তাহাকে সকলে তিরন্ধার করিতে নাগিল। যেহেতুক সকলের অপ্রে যাইবে না কেননা কার্য্য সিদ্ধ হইলে সকলেরি সমান কল যদি কার্য্য বিদ্ধ হয় তবে পুধানব্যক্তি দোষভাগা হয়। সেই পুকার কথিত আছে ইন্দুিয় সকলের যে দমন না করা সেই বিপত্তির পথ আর তাহারদিগের যে দমন করা সে সম্পত্তির পথ যে গথেতে ইচ্ছা সেই পথেতে যাও। তাহার অপমান শুনিয়া চিত্রগুবি কহিল ইহার এ দোষ নয় যেহেতুক হিত ও পতন শীল আপদের কারণতাকে পায় যেমন মাতার জত্বা বৎসের বন্ধনের নিমিত্তে শুস্তু হয়।

From covetousness proceedeth ill-nature, and of illnature is born stubbornness; from stubbornness is created a delusion of reason, and that delusion is the cause of sin,

At length they were all, in consequence of their covetousness, confined by the threads of the net; and they presently began to lay the blame upon him, by whose advice they had descended.—So it is said. A man should not strive to precede his fellows; for, should the work succeed, the booty is equal, and if it fail, the leader is punished.

It is said, that those who do not govern their passions, will meet with misfortunes, but that those who do govern their passions, shall obtain wealth. Go then, and whichever of these two you choose, act accordingly.

Chitra-griva hearing their reproaches, said, it is not his fault. It is said,—To those who are fallen into misfortunes, what was a blessing, becometh an evil: To a child in confinement, its mother's knee is a binding post.

श्राच्यास वश्रुंधीविषद्वानामापदुद्वरण्वमः।न तु भीत परिचाणवस्त्रपालस्मपण्डितः॥ विषत्काले विस्त्रयण्व कापृक्षलत्त् ले तद्व धेर्ध्यमवलं यप्रतीकारश्चिन्ततां। यतः। विषदि धर्ध्यमयाभ्यद्ये त्तमा सदिस वाक्पर्ता यथि विक्रमः यश्रमि चाभिक्चिर्यमनं स्त्रता प्रकृति सिद्धमिदं हि महात्मनां॥ सम्पदि यस्य न हर्षाविषदि विषादो न रणे च धीरत्वं। तं भुवनचयत्तिलकं जनयति जननी सतं विरलं॥ अन्यच । षहोषाः पृक्षेणेह हात्रयामूतिमिक्कता। निद्रा तन्द्रा भयं कोष्यालस्यं दोर्घमूचता ॥ इदानीमिष एवं कियतां सबै रेकिचनी भूय जालमादाय उद्वीयतां। ******

আর বিপদগুস্ত লোকের আপদ্ উদ্ধার করিতে যে যোগ্য সেই বন্ধু ভীতব্যক্তির পরিত্রাণের নিমিত্তে ধন গুহুণে পণ্ডিত যে সে বন্ধু নয়। বিপৎকালে বিষ্ময়াপন্ন হওয়া কাপুরুষের লক্ষণ সেই হেতুক এ সময় ধৈর্য্য অবলম্বন করিয়া উপায় চিন্তা করহাযেহেতুক বিপৎকালে ধৈর্য্য আর বৃদ্ধিকালেক্ষমা সভাতেবাক্যের পটুতা যুদ্ধে পরাক্রম আর যশেতে অভিক্রচি শাস্ত্রশুবণে আসক্তি এই সকল উত্তম লোকেরদিগের স্বভাব দিন্ধ হয়। যাহার সম্পৎকালে আহ্লাদ হয় না বিপৎকালে বিহাদহয়না যুদ্ধতে পাণ্ডিত্যহয় এমনত্রিত্বন শ্রেষ্ঠ পুঞ্কে যেজননী জন্মান সে দুর্লভা আর ঐশ্বর্যাচ্ছু পুরুষ নিদু । তন্ত্রা ভয় ক্রোধ আলশ্য অলুকালসাধ্য ক্রিয়া বহুকালে করা এই ছয় দোষ ত্যাগ করিবেক। এখনও ইহা কর সকলে একচিত্ত হইয়া জাল লইয়া উড়।

He who hath the resolution to extricate one from his misfortunes, who is fallen into difficulties by another's fault, is a Pundit; not he, who hesitateth about the means he should employ for the deliverance of the distressed.

Hesitation, in times of misfortune, is the mark of a coward; wherefore, depend upon resolution, and let a remedy be thought of; according to these lines, Fortitude in adversity, and moderation in prosperity; eloquence in the senate, and courage in the field; great glory in renown, and labour in study; are the natural perfections of great minds.——Again:

The mother that produces a child, who is not delighted at the time of prosperity, nor miserable at the time of misfortune, and who is the greatest hero in the world, is scarcely to be found.

There are here six faults, which a man ought to avoid. The desire of riches, drowsiness, sloth, idleness tediousness, fear, and anger. Let this be done immediately: Let us all, with one accord, take up the net, and fly away with it; according to these lines:

यतः। अल्पानामपि वस्तूनां संहतिः कार्छमाधिकां तृष्णेगुं णत्वमापत्नेर्वध्यन्ते मत्तदन्तिनः ॥ संहतिः श्रेयसी पुंसां खकुलैर ल्पकैरिप तृषेणापि परित्यक्तान प्ररोहन्ति तण्डुलाः॥ द्रित विचिन्य पित्यः सर्वे जालमादाय उत् पिताः। अनन्तरं स्थाधः सुदूराज्ञालापहारकांक्ता न वलेाक्य पश्चाद्वावितोऽचिन्तयत्। संहतासु हरन्तीय जालं सम विह्नः माः। यदातु निपतिष्यन्ति वश्चमेष्यन्ति मेतदा॥ ततस्ते सुच्चविषयातिकान्तेषु पत्तिषु स्थाधानिवृत्तः अष लुक्यकं निव्तं दृष्ट्वा कपोताजचुः कि मिदानों कर्त्ते मुचि तं। चित्र यीवज्वाच । माता नित्रं पिता चेति स्थावा वितयं हितं कार्यकारणत्यान्ये भवन्तिहित बुद्वयः॥

যেহেতুক তুচ্ছ বস্তুর যে সমূহ তাহাতে ও কার্যসাধন
হয় যেমন রজ্জুব পাইলে তৃণসমূহকতৃক মন্তহন্তী বদ
হয় । সজাতায় তুচ্ছ বস্তুরও সমূহ পুরুষের মন্ধল দায়ক
হয় ইহার সাক্ষা দেখা তপ্তুল তুষেতে বিহান হইলে অস্কুর
হয় না । ইহা চিন্তা করিয়া সকল পাক্ষরা জাল লইয়া
উপরে উড়িল । অনস্তর সে ব্যাধ অতিদূরহইতে জালের
অপহারক কপোতেরদিগকে দেখিয়া পশ্চাৎ ধাবমান হইয়া
ভাবনা করিল যে এ কপোতেরা সকলে একত্র হইয়া আমার
জাল হরণ করিয়াছে কিন্তু যখন প্থিবীতে পড়িবে তখন

আমার বশীভূত হইবে। তৎপর সেই পক্ষিরা ব্যাধের চক্ষুর
দৃষ্টি অতিক্রমণ করিলে সেই ব্যাধ নিবৃত্ত হইল। তাহারপর
ব্যাধকে নিবৃত্ত দেখিয়া কপোতেরা কহিল এখন কি করিতে
উচিত হয়। চিত্রপুবি কহিল মাতা ও পিতা ও মিত্র ইহারা
তিন জন স্বভাবেতে হিতকারী হয়েন আর অন্যলোকও
কার্য্য কারণপুযুক্ত হিতকারী হয়।

A combination even of small things serveth an occasion: An intoxicated elephant may be bound with a few straws, when formed into a rope.

Combination is best for men, either with their own tribe or with strangers; for even a grain of rice groweth not, when divided from its husk,

Having considered this, the pigeons, with one accord, took up the net, and flew away with it. Presently the fowler, seeing the robbers of his net at a great distance, pursued them; and as he ran, these were his thoughts:

These travellers of the air have combined to rob me of my net; but when they shall fall down, they will come into my power. But soon finding they had passed the confines of his sight, the poor fowler truned back from the pursuit.

The pigeons now demanded what was to be done; and Chitra-griva replied, A mother is a friend, and a father is a friend; but both these are by nature kind; but there are others who are benevolent from casual motives.

तर सार्क नित्रं हिर एक को नाम मूचितरा जो गएड की तीरे चित्रवने निवसित से उस्माकं पा मां म्हे रस्थित इत्था की चय सम्बें हिर एक कि विवर्ग मोपं गताः हिर एक क्ष्य सम्बें हिर एक कि विवर्ग कि ला निवसित ते तो हिर एक के पोता वपात भया चित तक क्ष्य मसा मां सम्भाष से तते। हिर एक के स्व मसा मां सम्भाष से तते। हिर एक के स्व मसा मां सम्भाष से तते। हिर एक के स्व मसा मां सम्भाष से तते। हिर एक के स्व मसा मां सम्भाष से तते। हिर एक के स्व मसा मां सम्भाष से तते। हिर एक के स्व मसा मां सम्भाष से तते। हिर एक के स्व मसा मां सम्भाष से स्व मां स्व चार पा स्व मां समा पा से समा स्व मां समा पा से समा समा से समा समा से समा समा से समा समा से समा समा समा स

অতএব আমারদিণের মিত্র হিরণ্যক নামে মূষিকের দিণের রাজা চিত্রবনে গগুকীনদীরতীরে বাস করে সে আমারদিণের পাশ কাটিবেক ইহা বিবেচনা করিয়া সকলে হিরণ্যকের গর্ভের নিকটে গেল। হিরণ্যক সর্বদা উপদ্বশস্কাতে শতদারগর্ভ করিয়া বসতি করে। অন স্তর হিরণ্যক কপোতেরদের পতনশব্দের ভয়েতে ভীত হইয়া চুপ করিয়া থাকিল। পরে চিত্রগুবি বলিল হে মিত্র হিরণ্যক কেন আমারদিগকে সম্ভাষা কর না। অনস্তর হির গ্যক মিত্রের বাক্য বুঝিয়া শীঘু বাহির হইয়া বলিল আঃ কি

পুণ্যবান্ আমি আমার পরমসুক্ৎ চিত্রগুবি আসিয়াছেন কেননা মিত্রের সহিত যাহার সম্ভাষাও নিত্রের সহিত যাহার বাস ও মিত্রের সহিত যাহার পরস্পার কথোপকথন হয় তাহা হইতে পৃথিবীতে পুণ্যবান্ আর নাই। তাহার পর কপোতেরদিগকে জালে বদ্ধ দেখিয়া বিক্যয়াপার হইয়া কিঞ্চিৎ কাল থাকিয়া কহিল সথে এ কি ।

Our friend Hiranyaka, the noble mouse, lives upon the banks of the Gandaki. He may be able to gnaw our snare asunder with his teeth. Having considered this proposal, they all flew to the residence of Hiranyaka, who, from his constant dread of the Crows, had made himself a hole with a hundred outlets, wherein he remained secured, according to this verse:

There was an old mouse, well read in the Niti-Sastras, who, before the approach of danger, kept himself within a hole with a hundred doors.

He was startled with fear at the descent of the pigeons, and stood silent; upon which Chitra-griva called out, Friend Hiranayka! what, wilt thou not speak to us; And Hiranayka, upon recollecting his voice, slipped out of his hole, and exclaimed,—O how happy I am, that my dear friend Chitra-griva is arrived! There is not in life a man more happy than he, who hath a friend to converse with, a friend to live with, and a friend to embrace.

But when he saw that they were confined in a net, he stood amazed for a moment, and demanded what it meant, वित्रयोवउवाच सलेऽसाकं प्राक्तनजन्मकर्याणः पाल मेतत्। यसाच येन च यथा च यदाच यच यावच यव च गुभागुभमात्मकर्यः।तसाच तेन च तथा च तदा च तच तावच तज च विधालवणादुपैति। रोगपोक प्रात्तापत्रध्यनय्यसनानि च। आत्मापराधट्याणां पाला व्याति देहिनां।। मूषिकश्चिचथीवस्य वन्धनं सेन्तं स्वार्मुपसपीत। चित्रयीवउवाच मित्र मैवं कुरु किञ्चा स्वार्म्मुपसपीत। चित्रयीवउवाच मित्र मैवं कुरु किञ्चा स्वार्म्मुपसपीत। चित्रयीवउवाच मित्र मैवं कुरु किञ्चा स्वार्म्मुपसपीत। चित्रयावित्रयाचित्रयाच्यावित्रयाचित्रयाच्यावित्रयाचित्रयाचित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाचित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाचित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाच्यावित्रयाचित्रयाच्यावित्रयाचि

চিত্রগুবি কহিল হে মিত্র আমারদের পূর্ব জন্মকৃত কর্মের ফল এই যাহাহইতে যৎকরণক্ যে পুকারে যে কালে যে স্থানে যত শুভ কিম্বা অশুভ আত্মকৃত কর্ম সে সকল তাহাহইতে তৎকরণক্ সেই পুকারে সেই কালে সেই স্থানে ঈশ্বরেচ্ছাপুযুক্ত জবিকে পায়। নিজকৃত অপরাধ বৃক্ষম্বরপ দেহির রোগ শোক পরীতাপ বন্ধন ব্যসন ইহারা ফল হয়। উল্বে চিত্রগুবির বন্ধন ছেদন করিতে শীঘু সমা পে যাইতেছে চিত্রগুবি তাহা দেখিয়া কহিল হে মিত্র এমন করিও না কিন্তু আমার আশ্বিত এই কপোতেরদের পাশ চ্ছেদন আগে কর তথন আমার জাল পশ্চাৎ ছেদন করিবা। হিরণ্যক কহিল আমি অল্পবলী আর আমার দন্ত ও কোমল এই কারণ ইহারদের বন্ধন ছেদন করিতে কি রূপে শক্ত হইব। তবে আমারদন্ত যতক্ষণ না ভাঙ্গে ততক্ষণ তোমার পাশ চ্ছেদন করি পশ্চাৎ ইহারদেরও যত পারিব ছেদন করিব।

Chitra-griva replied,—What else, my friend, can it be, but the effect of the evil committed in a prior existence; seeing thou art endued with great wisdom, what was the use of thy question; For is it not said,

Whatsoever cometh to pass, either good or evil, is the consequence of a man's own actions, and descendeth from the power of the Supreme Ruler. Sickness, sorrow, and distress; bonds and punishment to corporeal beings, are fruit of the tree of their own transgressions.

Hiranyaka having heard these words, quickly ran to gnaw asunder the cords by which Chitra-griva, was confined. Not so my friend, said Chitra-griva, until thou hast cut asunder the bonds of these who are under my protection. Hiranyaka then said, I am weak, my friend, and my teeth are but delicate; how then am I able to bite open the snares which entangle them; As long as my teeth shall not break, so long will I gnaw thy snares; and afterwards, if it should be in my power, Iwill divide the cords which confine the rest.

চিত্রপুরি কহিল এই হউক তথাপি যেমন সামর্থ্য ইহার দিগের বন্ধন কাট। হিরণ্যক কহিল যেআপনাকে পরিত্যাগ করিয়া আশ্বিত লোকের যে রক্ষা করা সে নীতিজ্ঞ লোকের দের সমত নহে যেহেতুক বিপত্তির নিমিত্তে ধনরক্ষা করিবে আর ধনদারা জ্রীকে রক্ষা করিবেক আর আপনাকে সর্বদা জ্রীদারা এবং ধনদারাও রক্ষা করিবেক । অপর ধর্ম অর্থ কানমোক্ষর সংস্থিতির কারণ যে পুরাণ সেই পুরণকে যে জ্বন নপ্ত করে তৎকত্ক কি নপ্ত না হয় আর পুরণকে যে রক্ষা করে তৎকত্ক কি রক্ষিত না হয়। চিত্রপুরি বলিল হে মিত্র নীতিশান্ত্র এইরপই বটে কিন্তু আমি আমার
আশ্বিত লোকেরদিগের দুঃখ কোন পুকারে সহিতে পারি না
সেই নিমিত্তে ইহা বলি । যেহেতুক ধন ও পুাণ পরের
নিমিত্তে পণ্ডিতলোকেরা ত্যাগ করে কেননা বস্তুমাত্রের
বিনাশ অবশ্য হয় অতএব সাধু লোকের কারণ পুাণাদির
ত্যাগ ভাল । আর এই অসাধারণ কারণ আমার সহিত
ইহারদিগের জাতি ও দুবা ও বলের তুলাতা তবে আমার
পুভুত্বের কল কথন কি হইবে তাহা বল ।

Let it be as I say, replied Chitra-griva; and to the utmost of thy power try to subdue their bonds first. Those, said the mouse, who are acquainted with the rules of prudence, do not approve, that for the preservation of those who are under our protection, we should abandon ourselves.

A man should keep his riches against accidents, and with his riches he should save his family; but he should, on all occasions, save himself, both with his family and his riches. Our lives are for the purposes of religion, labour, love, and salvation. If these are destroyed, what is not lost; If these are preserved, what is not preserved; This may be so, replied Chitra-griva; but I am not, by any means, able to suffer the afflictions of those who are here under my protection.

A wise man should relinquish both his wealth and his life for another: All is to be surrendered for a just man, when he is reduced to the brink of destruction.

Here is another unparallelled argument: In birth, substance, and quality, they are like unto me; say then, what will ever be the fruit of my superiority;

वन्य च। विना वर्त्तनमेवैते न त्यजन्ति ममान्तिकं।
तमे प्राण्ययेनापि जीवयैतान्यमात्रितान्।। किञ्च।
मांसमुत्रपुरीषास्थिनिर्म्यते चक्तलेवरे विनञ्चरे।विहाया
स्थां यग्नः पालय मित्र मे॥ प्रथा। यदि नित्यमनित्येन
निर्मालं मलवाहिना। यग्नः कायेन लभ्येत तन्न लव्यं
भवेन्न किं॥ यतः॥ ग्ररीरस्य गुणानाञ्च दूरमत्यन्त
मन्तरं ग्ररीरं च्लविध्वंसि कल्पान्तस्थायिनागुणाः।
द्रत्याकर्ष्यं हिरस्थकः प्रच्नष्टमनाः पुलकितः सन्नववीत्
साथु मित्र साथु अनेनात्रितवात्तस्थेन वैलोक्यसापि
प्रभुत्वं त्विय युज्यते स्वमुक्ता तेन सर्वेषां वन्धनानि
हिन्नानि। तते।हिरस्थकः सर्वान् सादरं संपूज्याह

অপরইহার। বর্ত্রন ব্যাতিরেকেও আমার নিকট ত্যাগ করেন।
সেই হেতুক আমার প্রাণের বিনাশ হইলেও আমার আশ্রিত
ইহারদিগকে বাঁচাও। আর হে মিত্র মাণ্স ও মৃত্র ও বিষ্ঠা ও
অন্থিতে নির্মিত বিনাশশাল শরীরে আন্থা পরিত্যাগ
করিয়া কীন্ত্রী রক্ষা কর । ওহে দেখ অনিত্য ও মলবাহি
শরীর কর্তৃক নিত্য অথচ নির্মাল যশ যদি লব্ধ হয় তবে কি
না লব্ধ হয়। যেহেতুক শরীরের ও গুণের যে দূর সে অত্যন্ত
অন্তর কেননা শরীর অল্পকালস্থায়ী গুণ কল্লান্তস্থায়ী।
ইহা শুনিয়া হিরণাক ক্ষুচিত্ত এবং পুল্কিত হইয়া বলিল

সাধু মিত্র সাধু এই আশ্রিত বাৎসলোতে ত্রিলোকের পুভুত্ব তোমাতে উপযুক্ত হয় । ইহা কহিয়া সেই হিরণ্যক সকল কপোতের বন্ধনছেদন করিল । অনন্তর হিরণ্যক সকল কপোতকে সন্মান করিয়া কহিল।

Again: Without misfortune, they will not forsake me; then I will protect these who have taken sanctuary with me, even with the loss of my life.

Why dost thou hesitate over this perishable body composed of flesh, bones, and excrements; O my friend, support my reputation!—Another: If constancy is to be obtained by inconstancy, purity, by impurity, reputation by the body, then, what is there which may not be obtained; the difference between the body and the qualities is infinite: the body is a thing to be destroyed in a moment, whilst the qualities endure to the end of the creation.

Hiranyaka having been attentive to what had been spoken, and being exceedingly pleased, exclaimed,—Nobly! nobly! my friend. By such generosity to those who are under thy protection, thou art worthy to be elevated to the supreme command over the three regions of the world. Having said this, Hiranyaka gnawed asunder their bonds; and when he had addressed himself to all in respectful compliments of congratulation, he said,

सखे चित्रयीव सर्वथा अत्र जालवन्धनिवधी सित देषि
साग्रद्धा आत्मन्यवद्धा न कर्न्या। यतः। योधिकायी
जनग्रतात् पश्यतीद्दामिषं खगः। सएव प्राप्तकालकु पाग्र
वन्धं न पश्यति ॥ अपरञ्च। ग्रिगिदिवाकरयोर्यद्दपीडनं
गजभुजद्भमयारिव वन्धनं। मितमताञ्च विलोका दरिद्रतां
विधिरहोवलवानिति से मितः॥ अन्यञ्च। व्योमैकान्त
विद्दारिणोपि विद्दगाः संप्राप्तवन्त्यापदं। वध्यन्ते निपुनैर
गाधसिललान्मत्स्याः समुद्रादिष । दुर्णीतं किसिहाक्ति
किं सुचरितं कः स्थानलाभे गुणः। कालोहि व्यसनप्रसा
रितकरोग्यद्भाति दूरादिष ॥ द्रति प्रवेश्यातित्थ्यं
कत्वालिंग्य च संप्रेषितश्चित्रयोवाषि सपरिवारे। यथेष्ट
देगान् यया। हिर्ण्यकाषि स्वविवरं प्रविष्ठः॥ अ

হে সথে চিত্রপূবি এই জালে বন্ধন হওয়াতে দোষআশঙ্কা করিয়া আপনাতে অবজ্ঞা কর্ত্ব্য নহে যেহেতুক যে পক্ষা শত যোজনহইতে অধিকেতে আহার দেখে সেই পক্ষী মৃত্যু কাল উপন্থিত হইলে পাশবন্ধন দেখিতে পায়না। আর চন্দু ও সূর্য্যের রাছ পাড়া আর হস্তিও সর্পের বন্ধন ওবুদ্ধিনানের দারিদ্যু দেখিয়া এই আমার বিবেচনা যে বিধাতাই বলবান্ এবং আকাশবিহারী ও পক্ষিরা বিপৎ পায় আর বুদ্ধিমান্ লোককর্তৃক অতলম্পর্শ জল যে সমুদু তাহা হইতে ও মৎসা ধৃত হয় ইহাতে দুনি তি কি আছে সুচরিত্রও স্থানলাতে কিগুণ যেহেতুক বাসনকপ বিস্তারিত হস্ত যে কাল তিনি দূরহইতে ও গুহণ করেন। এই পুকারে পুবোধ করিয়া আতিথ্য করিয়া আলিঙ্গন করিয়া বিদায় করিল চিত্রগুবি ও সপরিবারে আপন অভিলব্বিত দেশে গেল।। হিরণ্যক ও আপনবিবরে পুবিষ্ট হইল।

Friend Chitra-griva, always when yoy see a net, suspect great harm will come of it; and learn not to think meanly of yourself. But, alas!

A bird who seeth her prey before her, even at the distance of a hundred yojan, pecreiveth not, if her time be come, the snares which are laid to entrap her.

When I behold in eclipses the distress of the moon and the author of day; elephants and serpents in confinement; and the worthy in indigence; alas! in my mind, destiny is all-powerful. Birds meet their fate whilst sporting in the air, and fishes, by artful means, are destroyed from the bottomless waters of the ocean.

When laws are ill-enforced, where are their good morals; To whom is the mere glare of the fire a virtue; Time is trouble, and the author of destruction; he seizeth even from afar. The mouse having taught this, and performed the duties of hospitality, Chitra-griva took his leave, and with his flock departed for that country his inclination led him to; and Hiranyaka retired into his hole.

অতএব লোক যে কোন শত শত মিত্র করিবে দেখ উন্মুর
মিত্রেতে কপোতেরা বন্ধনহইতে মুক্ত হইল। অনন্তর লঘুপ
তননানে কাক সকল বৃত্তান্ত দেখিয়া ইহা বলিল কি আশ্চর্যা
হে হিরণ্যক তুমি শ্রাঘা। অতএব আমিও তোমার সহিত মি
ত্রতা ইচ্ছা করি এই নিমিত্তে আমাকে মিত্রতাতে অনুগৃহ ক
রিতে যোগ্য হও। ইহা শুনিয়া হিরণ্যক গর্তের মধ্যে থাকি
য়া কহিল কে তুমি সে বলিল আমি লঘুপতন নামে কাক
হিরণ্যক হাসিয়া বলিল তোমার সহিত মিত্রতা কি যেহেতুক
লোকেতে যে যাহার সহিত উপযুক্ত হয় পণ্ডিত লোক

তাহাকে তাহার সহিত মিলন করাইবেক আমি ভোজা তুমি ভোক্তা ইহাতে কি পুকারে পুীতি হইবে আর যেহেতুক ভক্ষ্য ওভক্ষকের যে পুণয় সে বিপত্তির কারণ কেননা শৃগাল হইতে পাশেতে বদ্ধ মৃগ কাক কতু ক রক্ষিত হইল। কাক কহিল এ কি পুকার। হিরণ্যক কহিতেছে।

Behold how many pigeons, his friends, even hundreds,

have been delivered by the friendship of a mouse!

The crow, Laghu-patanaka, having been a spectator of all which had passed, now presently appeared, and called out—What ho! Hiranyaka! Thou art worthy to be praised, to be adored, and to be a place of refuge,

throughout the three regions of the world!

In consequence of this, I too am anxious to form a friendly acquaintance with thee.—Then favour me with thy friendship. Hiranyaka having heard him, called out from the inside of his hole,—Who art thou; and he replied, I am a crow, and my name is Laghu-patanaka. Hiranyaka, upon hearing who he was, laughing said,—Having seen thy complexion, like broken Anjan, a beetle, a wild ox, a buffaloe, or a woman's hair, what friendship can I have with thee;

The wise man is united with that in this life, with which it is proper he should be united. I am bread, thou art the eater. How then can harmony exist between us; as may be seen in a certain story, of which the

following verse is the introduction.

Harmony between the food and the feeder is the forerunner of misfortune:—A deer, through the artifice of a jackal, is caught in a snare, but is preserved by a crow.

How did this happen; demanded Laghu-patanaka; and the mouse, Hiranyaka, related as follows:

श्वित मगधरे शे चम्पकावतीनामार त्यानी तस्यां चिरा महिता सहेन स्रगकाकी निवसतः सच स्रगः से क्या धाम्यन् इस्प्रष्टाङ्गः केनचित् शृगालेनावलीकितः तं द्वा शृगालोऽचिन्ततयत् ज्ञाः कथमेतन्मांसं भच्चयामि भवतु विश्वासंतावद्त्याद्यामि द्रव्यालीच्येष्पमृत्याद्यतित् मित्र कुशलं ते। स्रगेण उक्तं कस्त्रं। स बूते सुद्रवृद्धिनामा जम्बुकोऽहं ज्ञत्रार त्ये वस्त्रुहीनोस्तवित्वसासि ददानीं त्वां मित्रमासाय पुनः सवस्युक्तीवलोकं प्रविशेखि ज्ञथुना तवानुचरेण मया सर्वया भवितव्यमिति । स्रगे लोक्तां स्वमत्तु ततः पश्चादक्तं गते सवितिर भगवित मरी चिमालिनि ती स्रगस्य वासभूमिं गती। तत्र चम्यकस्च शालायां सुवृद्धिनामा काकी स्रगस्य चिरमित्रं निवसित।

মগধদেশে চন্নকাবতী নামে এক বন থাকে তাছাতে ছরিণ ও কাক দুই জন বহুকাল বড় স্থেহেতে বাস করে সেই হরিণ আগন ইচ্ছাতে ভুমণ করত কোন শৃগাল তাহাকে ছপ্ত পুষ্ঠান্ত দেখিয়া চিন্তা করিল আঃ কিপুকারে এই উত্তম ললি তমাণ্স খাইব যা হউক বিশ্বাস জন্মাই । এই পরামর্শ করিয়া সমীপে গিয়া বলিল হে মিত্র তোমার মন্তল । মৃগ কহিল কে তুমি শৃগাল কহিতেছে কুদুবুদ্ধি নামে শৃগাল আমি এই বনেতে মৃত শরীরের ন্যায় বাদ্ধবহীন হইয়া বাস

করি সম্পুতি তোমাকে মিত্র পাইয়া পুনর্বার সবান্ধব হইয়া সজীব হইলাম এখন আমি সর্বদা তোমার অনুচর হইব শৃগালকে মৃগ কহিল ভাল এই হউক। অনস্তর ভগবান মরীচিমালী সূর্যাপশ্চিমে অন্তগেলে পরে মৃগের বাসস্থানে সেই মৃগ ও শৃগাল গেল সেখানে চম্পকবৃক্ষের ভালেতে মৃগের চিরকালের মিত্র সুবুদ্ধিনামা কাক বাস করে।

FABLE III.

In Magadha-desa there is a forest called Champakavatee, and under the branches of one of the Champaka trees there dwelt, in great good fellowship, a deer and a crow. One day, as the deer, who was plump and fat. was freely roaming about the woods, he was spied by a certain jackal, who having examined him, said to himself,-Ah! with what exquisite pleasure could I feast upon his flesh!—Be it so; but first let me remove all suspicion. So having thus resolved, he advanced towards him, and said,—Peace be with thee, friend! Who art thou; said the deer. I am Kshudrabudhi, the jackal, said he; and being without relation, I dwell here in this forest, as it were, like one dead; but now that I have fallen in with a true friend, I am no longer destitute of connections, and am again enterd into the land of the living; and henceforward it shall be my duty to attend thy steps.

Accordingly, as soon as the sun had retired to the western montain, the jackal followed the deer to his place of residence, beneath the branches of the Champaka-tree, where with him lived also his friend the crow,

whose name was Su-budhi.

ती दृष्टा काकोऽवदन् सखे कोऽयं दिनीयः। मृगेत्रित्ने जम्बुकोऽयमस्मन्स स्थानि च्छानानाः। काको द्विने मित्र अक सादागन्तुना सह मैत्रो न युक्ता। तथा चोक्तं। अज्ञात कुलगीलस्य वासोदेयान कस्य चित् मार्ज्ञारस्य हि दे। षण हता ग्रेशे जरह्नवः ॥ तावाहतुः कथमेतत्। काकः कथयित अस्ति भागोर्योतीरे ग्रेष्ठकूटनास्मि पर्वते महान् पर्वटोष्ट्रचः तस्य के। टरे दैवदुर्विपाकाह्म स्वते महान् पर्वटाय तह्नवासिनः प्रतिष्टः स्वाहारात् कि स्वदुर्व्य ददित तेनासे। जीवित अथ कदाचिही विक्षित्र स्वाहारात् कर्णनाक्षा मार्ज्यारः पर्विणावकान् भित्तिनुं तत्रागतः।

হরিণ আর জমুককে দেখিয়া কাক বলিল মিত্র দিতীয়
এ কে হরিণ কহিতেছে ইনি কমুক আমার সহিত মিত্রতা
করিতে বাঞ্চাকরিয়া আনিয়াছেন কাক বলিতেছে সথে
অকলাৎ আগন্তকের সহিত মিত্রতা উচিত নয় এইবিজ্ঞ
কর্ত্বক কথিত আছে যাহার কুল ও স্বভাব জ্ঞাত নছে
তাহাকে বাসস্থান দেওয়া উপযুক্ত নহে। যেহেতৃক বিড়ালের
দোষেতে জরদ্ধবনামে গৃধু নম্ভ হইল । মৃগ আর শৃগাল
কহিল এ কি পুকার। কাক কহিতেছে । গছাতীরে গৃধুকুট
নাম পর্বতে বৃহৎ এক পাকুড় বৃক্ষ থাকে তাহার কোটরে

দৈববিপাকে নথ ও চক্ষুতে রহিত জরদ্ধব নামে এক শকুনি বসতি করে । অনস্তর তাহার জীবনের নিমিত্তে সেই বৃক্ষবাসি পক্ষিরা কৃপা করিয়া আপন্থ আহারহইতে কিঞ্চিৎ কিঞ্চিৎ উদ্ধারকরিয়া তাহাকে দেয় তাহাতে ঐজর দ্বব বাঁচে।পরে কোন দিন দীর্ঘকর্ণ নামে এক মার্জার পক্ষি বালকেরদিগকে ভক্ষণ করিবার নিমিত্তে সেখানে আইল।

Upon seeing him, the crow said, who is this second; and the deer replied, it is a jackal, who is come here desirous of our friendship. Friend, said the crow, it is not proper to place confidence in one who cometh without any apparent cause. It is not well done, for it is said.

To one whose family and profession are unknown, one should not give residence: the jakal Jarad-gava was killed through the fault of a cat.

How was this; said they; and the crow related as follows:

FABLE IV.

On the banks of the river Bhagirathi, and upon the mountain Gridhra- kuta, there is a large Parkatti tree, in the hollow of whose trunk there dwelt a jackal, by name Jarad-gava, who, by some accident, was grown blind, and for whose support the different birds, who roosted upon the branches of the same tree, were wont to contribute a trifle from their own stores, by which he existed. It so fell out, that one day a certain cat, by name Dirgha-karna, came there to prey upon the young birds,

कतः तक् वा जरद्ववेन उत्तं काऽयमायाति। दीर्वकर्णा स्टिश्न विकार सभयमाह हा हतासि। यतः। तावद्वयस्य भेतव्ययावद्वयमनागतं। ज्ञागतञ्च भयं वीच्य नरः कृष्णा यथाचितः। तताऽधना सिव्धाने पक्षायितुमक्तमः तद्यथा भवितव्यं तद्ववतु ताविद्व ज्ञासमुत्याद्यास्य समीपमुपग क्यानि द्रत्याकोच्य उपमृत्याद्ववीत्। ज्ञाष्यं वामिम वन्दे। स्टिश्नाद्वत् कृष्यं। सोऽवदत् मार्ज्यारे। स्टिश्नाद्वत् वृद्धाः विव्यत्वाः विव्यत्वः विव्यतः विव्यत्वः विव्यतः विव्यत्वः विव्यतः विव्यत्वः विव्यतः विव्यतः विव्यतः विव्यतः विव्यतः विव्यतः विव्यतः विव्यतः विव्यतः

তাহার পর সেই বিড়ালকে আসিতে দেখিয়া পদ্দিবাল কেরা ভয়ার্ল হইয়া কোলাহল করিল তাহা শুনিয়া জরদুর বিড়ালকে কহিল এ কে আইসে। দীর্ঘকর্ণ শকুনিকে দেখিয়া সভয় হইয়া খেদেতে কহিল আমি নপ্ত হইলাম যেহেতুক ভয় যাবৎ না আইসে তাবৎপর্যান্ত ভয়কে ভয় করা উ ।যুক্ত ভয়কে আগত দেখিয়া মনুষা যেমন উচিত হয় তাহা করিবেক। সেইহেতুক এখন নিকটে পালাইতে অসমর্থ তবে যে ভবিতবা তাহা হউক বিশাস জন্মাইয়া ইহার সমীপে গমন করি। ইহা আলোচনা করিয়া নিকটে গিয়া বলিল হে শুেষ্ঠ তোমাকে অভিবাদন করিশকুনি কহিল কে তুমি সেকহিল বিড়াল আমি শকুনি বলিতেছে দূরে যাও যদি না যাও তবে তোমাকে আমি নপ্ত করিব মার্জার বলিল আমার বাক্য শুন তারপর যদি আমি বধ্যহই তবে বধ কর্ত্তব্য যেহেতুক কোথায় কেওকি জাতিমাত্রেতে বধ্য কিশ্বা পূজ্য হয় ব্যবহার জানিয়া বধ্য অথবা পূজ্য হয়।

whom perceiving, the little nestlings were greatly terrified, and began to be very clamorous; and their cries being heard by Jarad-gava, he asked who was coming. The cat Dirgha-karna, too, seeing the jackal, began to be alarmed, and so cried to himself,—Oh! I shall certainly be killed,

For, we ought to be apprehensive of unforeseen danger, but when it falls in our way, we should do that, which

we think, is proper.

For now that I am in his sight, it will not be in my power to escape! However, let what will be the consequence, I will approach him. So having thus resolved, he went up to the jackal, and said,—Master, I salute thee! Who art thou; demanded the jackal. Said he, I am a cat. Ah! wicked animal, cried the jackal, get thee at a distance; for, if thou dost not, I will put thee to death. Hear me for a moment, replied puss, and then determine whether I merit, either to be punished, or to be killed.

What, is any one, simply by birth, to be punished or applauded; when his deeds have been scrutinized, he may, indeed, be either praise-worthy or punishable.

गहातीरे नित्यसायी निरामिषाधी बद्धाचारी चान्द्राय णद्रातीरे नित्यसायी निरामिषाधी बद्धाचारी चान्द्राय णद्रतमाचरं सिष्ठामि युस्तान् धक्केद्धानरतान् बिश्वास भूमयः दति पत्तिणः सर्वे सर्वदा ममाग्रे प्रसुवन्ति खता भवद्वीविद्यावसीवृद्देश्योधक्के श्रोतुमिद्दागतः भवन्तश्चेता हण्णधक्केद्धाः बन्द्धामितिष्यं हन्तुमुद्यताः ग्रहस्थधक्कंश्चे यः। अरेरप्यचितं कार्य्यमातिष्यं ग्रहमागते। केन्तुः पार्श्व गतां क्षाद्यां ने।पसंहरते दुसः ॥ यदि वा धनं नास्ति तदा प्रीतिवचसाप्यतिष्यः पूज्यतएव। यतः। त्रणानि भूमिस्दकं वाक्षतृषीं च सूनृता। एतान्यपि सतां गेहे नाच्छिद्यन्त कदावन । ***********

শকুনি কহিতেছে বল কি নিমিত্তে তুমি আসিয়াছ সে বলি ল আনি এখানে গঙ্গাতীরে নিতাসায়ী নিরামিযাশী বুক্ষচারী চাল্ডায়ণবুতআচরত থাকি বিশ্বাসভূমি পকি সকলেরা আ মার অণ্ডেতে সর্বদা ধর্মজ্ঞানরত তোমারদিগকে পুলংসা করে অতএব বিদ্যা ও বয়সেতে বৃদ্ধ যে তোমরা তোমারদের ধর্ম শুনিবার নিমিত্তে এখানে আসিয়াছি ৷ আপনারা এমন ধর্মজ্ঞ যে আমি অতিথি আমাকে মারিতে উদ্যত গৃহস্থের এ ধর্মবটে গৃহে আইলে শক্ররও উপযুক্ত আতিথা করিবেক অতএব ছেদন কর্ত্তার সমীপবর্জি ছায়াকে বৃক্ষ অপহরণ করে না যদি বা ধন না থাকে তবে প্রিয় বাক্যেতেও অতিথি অবশ্য পূজা হন যেহেতুক আসন ও স্থান ও জল ও প্রিয়বা ক্য এ সকল সাধু লোকেরদের ঘরেতে কথন অপ্রাপ্ত হয় না।

The jackal after this, desired the cat to give some account of himself, and he complied in the following words:—I am, said he, in the constant habit of performing ablutions on the side of this river; I never eat flesh, and I lead that mode of life which is called Brahmacharya. So, as thou art distinguished amongst those of thy own species, noted for skill in religious matters, as a repository of confidence; and as the birds here are always speaking before me in praise of thy good qualities, I am come to hear from thy mouth, who art so old in wisdom, and the duties of religion. Thou, master, art acquainted with the customs of life; but these young birds, who are in ignorance, would fain drive me, who am a stranger, away. The duties of a housekeeper are thus enjoined:

Hospitality is commanded to be exercised, even towards an enemy, when he cometh to thine house. The tree doth not withdraw its shade, even from the woodcutter-

And if there be no bread, the stranger should be entertained with kind words, and whatever can be spared, as in these lines:

Some straw, a room, water, and in the fourth place, gentle words: these things are never to be refused in good men's houses.

चपरच। निर्णे लेखिप सत्वेषु दया दुईन्ति साधवः। न हि संहरते ज्यात्सां चन्द्रश्चाण्डालवेश्मित।। अन्यस।। गुर्रमिहिजातीनां वर्णानां बाह्मणे।गुरुः। पतिरेकाग्रः स्तीणां सर्व्ववाभ्यागतागुरः ॥ अन्यच । अनिविर्यस्य भगायाग्रहात् प्रतिनिवर्त्तते। स तसी दुष्कृतं दत्वा पुष्य मादाय गच्छति ॥ अन्यच । उत्तमस्यापि वर्णस्य नीचेर पि ग्टहमागतः । पूजनीयीयया याग्यं सर्वदेवमया ऽतिथिः ।। ग्रधोऽवदत् मार्ज्ञारोहि मांसक्चिः पचि शावकाञ्चात्र निवसन्ति तेनाहं एवं ब्रवीमि। तत् अत्वा मार्जारोभूमिं सृष्ट्वा कर्णे। सुप्रति क्रष्ण क्रष्ण ब्रुते च मया धर्मागासं श्रुता वीतरागेण इदं दुष्करं व्रतं चांद्रा यणमध्यवसितं। यतः। परस्परं विवद्मानानामपि धर्मा शास्ताणां अहिंसापरमाधर्माद्रत्यचैकमतां। ***

আর সলোকেরা নিগু ণপু াণিতেও দয়া করেন এই নিমিন্তে চন্দ চপ্তালগৃহেপতিতজ্যোৎসাকে অপহরণ করেন না। অপর ব্রাহ্মণক্ষত্রিয় বৈশ্যের অপ্নি গুরু ব্রাহ্মণ ক্ষত্রিয় বৈশ্য শূদের ব্রাহ্মণ গুরু জ্রীলোকেরদিগের পতিই গুরু সকলবর্ণেতে অতিথি গুরু । এবং অতিথিনিরাশ হইয়া যাহার গৃহ হইতে কিরিয়া যায় সে আপন পাপ তাহাকে দিয়া তাহার পুণ্য লইয়া যায় আর অধন বর্ণও যদি উত্তম বর্ণের ঘরে আইসেতবে সে যথোপযুক্ত পূজাহয় কেননা অতিথি সর্বদেবস্বরূপ

শকুনি বলিল বিড়াল মাণ্সফটি এখানে পিন্ধির ছানা সকল আছে সেই নিমিত্তে আমি এই পুকার বলি । বিড়াল তাহা শুনিয়া ভূমিদুর্শ করিয়া দুই কর্ণস্পার্শ করিতেছে এবং কৃষ্ণ কৃষ্ণ কহিতেছে আর কহিল আমি ধর্মশান্ত্র শুনিয়া বৈরাগ্যেতে দুক্ষর চান্দুায়ণ বুত অরাম্ভকরিয়াছি যেহেতুক আহিণ্যা উত্তম ধর্ম ইহাতে পরদ্ধর বিবদমান সকল ধর্ম শান্ত্রের সমতি আছে।

And in another verse it is said:

Good men extend their pity, even unto the most despicable animals. The moon doth not withhold the light, even from the cottage of a Chandala.

Again:

Fire is the superior of the Brāhmans, the Brāhman is the superior of the tribes, and the husband is the only superior of women; but the stranger is the superior of all.

The stranger, who turneth away from a house with disappointed hopes, leaveth there his own offences, and departeth, taking with him all the good actions of the owner.

To all this the jackal replied, cats have a taste for animal food, and above, is the residence of the young birds. It is on this account I speak to thee. The cat having touched her two ears, and then the ground, exclaimed,—I who have read books upon the duties of religion, and am freed from inordinate desires, have forsaken such an evil practice; and, indeed, even amongst those who dispute with one another about the authority of the Sāstrăs, there are many by whom this sentance, Not to kill is a supreme duty, is altogether approved; as in this yerse;

याद जूक य मनू यात्रा नकन हि॰ माइहेर निवृत्त इस आत य निक्ता नकन मह आत य ज्ञान आनु स इस य मानू यत्र अर्ग भागी इस । अद॰ धर्माहे अक मित्र य म तित्न अ मह यात्र जात मकन भती तित्र महिल नामाक शासा ज्ञान या याहात मा॰ म थात्र अहे पूरेत ज्ञान तिय अत्वत कन मात्र ज्ञान ज्ञान श्रीत महे हस। अद॰ मित्र कहेन अहे य पूर्थ नार्कत इस म पूर्थ शत ज्ञान पात्र कहिल्छ शास्त ना। शून बात सून स्ट्रान वर्ग का व्याप्त य भाक जाहा

তে ও উদর পূরণ হয় তবে এই পোড়া পেটের নিমিত্তে কে মহাপাপ করে । সে মার্জার এই পুকার বিশ্বাস জন্মাইয়া বৃক্ষকোটরে থাকিল। অনন্তর কিছু দিন গেলে পরে পক্ষির ছানারদিগেকে ধরিয়া আপন কোটর মধ্যে আনিয়া পুত্যহ খায়। যে পক্ষিরদের সন্তানের দিগকে থাইল।

Those who have forsaken the killing of all; those who are helpmates to all; those who are a sanctuary to all; those men are in the way to heaven.

Again:

There is one friend, even religion, who attendeth even in death; whilst all things else go to decay with the body. Behold the difference between the one, who eateth flesh, and he to whom it belonged! The first hath a momentary enjoyment, whilst the latter is deprived of existence!

So it is said,

A fellow-creature should be spared, even by this analogy: the pain which a man suffereth when he is at the point of death.

Hear this also:

Who would commit so great a crime against a poor animal, who is fed only by the herbs which grow wild in the woods, and whose belly is burnt up with hunger;

The cat by these means having satisfied him, he remained in the hollow of the tree with the jackal, and passed the time in amusing conversation; and the jackal told the young birds that they had no occasion to go out of the way.—After this, when many days had passed, it was discovered that the cat had, by degrees, drawn the little birds down into the hollow of the tree, and there devoured them; but when he found enquiry was about to be made by those, whose, young ones had been eaten,

विचपिद्विरितच्तिं। जिद्वासा समारक्षा तलिर ज्ञाय मार्जारः कोटराविमृत्य विहः पंचायितः पञ्चात् पित्त भिरितच्ति। निरूपयिद्वच्च तर्कोटरे प्रावकास्थीनि प्राप्तानि । जनन्तरं ते अवुः ज्ञनेनैव जर द्वरेनासाकं प्राप्तानि । जनन्तरं ते अवुः ज्ञनेनैव जर द्वरेनासाकं प्राप्तानि । ज्ञनेन्द्रित सर्वैः पित्तिभिनिश्चित्य गृष्ठीव्या पादितः। ज्ञते। व्वतिम ज्ञानकु स्प्रोचस्य गृष्टे व्या पादितः। ज्ञते। व्वतिम ज्ञानकु स्प्रोचस्य प्रयमदर्भनिद्ने भवानप्यज्ञातकु स्प्रीचिस्व तत् कथं भवता सह एतस्य स्रोच्याच्याच्याचिर्या निर्च्तपादपेदेशे एरण्डोपि दुना यते॥ ज्ञन्यच । ज्ञयं निजः परे।वेति गणना ज्ञञ्चतसं।। उदारचितानान्तु वसुधैव कुटुम्बकं॥

তাহারা শোকার্ত্ত হইয়া রোদন করিতেই ইতস্ততা জি জ্ঞাসা করিতে লাগিলা বিড়াল তাহা জানিয়া কোটরহইতে নিগত হইয়া বাহিরে পলাইল তোহার পর ইতস্তত অন্বেষণ করত পক্ষি সকল পক্ষিশাবকের অন্তি পাইল । অনন্তর তাহারা কহিল এই জরদ্ধব আমারদিগের সন্তানদিগকে খাইয়াছে ইহা নিশ্চয় করিয়া সকল পক্ষিরা শকুনিকে নষ্ট করিল অতএব আমিবলি অজ্ঞাতকুলশীলেরে বাস দেও য়া উচিত নয় । সেই শৃগাল ইহা শুনিয়া ক্রোধেতে কহিল ম্গের পৃথমদর্শনিদনে আপনিও অজ্ঞাতকুলশীল ছিলেন তবে কি পুকারে আপনকার সহিত ইহাঁর উত্তরং পুীতির আধিক্য হইতেছে।আর শুন যেখানে পশুতলোক নাই সে খানে অন্নবৃদ্ধিলোকও পুশ°নিত হয় যে দেশে বৃক্ষ নাই সে দেশে ভেরেশুও বৃক্ষ হয়। অপর ইনিআক্যায় ইনি পর এই গণনা কুদুগস্তঃকরণলোকেরদের হয় সচ্চরিত্রলোকেরদিগের পৃথিবীর সকল ব্যক্তিই আত্মীয়।

he slipped out of the hole, and made his escape. In the mean time, the bones of the young ones having been discovered in the hollow of the tree by the birds, who had been searching here and there, they concluded that their little ones had been devoured by the jackal, and so being joined by other birds, they put him to death. Wherefore I say,—To one whose family and profession are unknown,&c.

The jackal, having heard all this, replied in anger,— Hear me, thou fool! The first time thou wast seen by the deer, thy family and profession were unknown. How is it then that your mutual kindness and attention grow higher and higher;

As in a waste the arunda tree is held dear by the people, so a smatterer in learning is respected amongst the illiterate.

Is this one of us, or is he a stranger? Such is the enumeration of the ungenerous; but to those, by whom liberality is practised, the whole world is but as one family.

यथार्थ मृगे। मम वश्रुस्ताथा भवानि । मृगे। ऽब्रवीत् कि
मनने। त्तरेण सर्वे रेकच विश्वसालापैः सुलिभिः स्थीयता।
यतः। न कश्चित् कस्यचित्तिः न कश्चित् कस्यचित्रिपुः।
यवद्दारेण निचाणिजायन्ते रिपवस्त्रथा। काकेने। क्रमेव
मलु यथ प्रातः सर्वे यथाभिमतदेशंगताः एकदा निभृतं
पृगाले। बूते सले अस्तिन् वनैक्देशे शस्यपूर्णत्तेचमित्त
तददं लां नीत्वा दर्शयामि तथाक्रते सति सृगः प्रत्यद्धं तच
गत्वा श्रस्थं खादित अथ त्तेचपितना त्तेचं दृष्ट्वा पाशोयो
जितः अमन्तरं पुनरागतासृगः पाश्चि द्वाऽचिन्तयत् के।
मामितः काल्पाशादिव व्याधपाशात्तातुं समर्थः मिचा
दन्यः। अनन्तरं जम्बुकस्तवागत्य उपस्थिताऽचिन्तयत्
पालिता तावदस्थाकं कपद्र प्रवस्थेन मने। रथिसिहः।।

যেমন এই মৃগ আমার সথা তেমনি আপনিও আমার সথা।
হরিণ বলিল এ উত্তরে কি পুয়োজন একত্র সকলে পুণয়ালা
পেতে সুথেথাক যেহেতুক স্থভাবতঃ কেহকাহারও মিত্র নয়
কেহো কাহারও শত্রু নয় কিন্তু ব্যবহারেতে মিত্র ও শত্রু হয়
পরে কাক কহিলএই হউক অনস্তর পুভাতেসকলে আপন২
অভিলয়িত দেশে গেলাএক দিবস নির্জনে জয়ুক বলিতেছে
হে মিত্র মৃগ এই বনের একপুদেশে শস্যপূর্ণ ক্ষেত্র আছে
আমিতোমাকেলইয়া তাহা দেখাই ইহা কহিয়া তাহাকরিলে
পরেহরিণ পুতিদিন সেখানে যাইয়া শস্যখায়।অনস্তর ক্ষেত্র

দেখিয়া ক্ষেত্রপতি জ্বাল যোজিত করিল তাহার পর
পুনর্বার মৃগ আসিয়া পাশেতে বদ্ধ হইয়া চিন্তা করিল কে
আমাকে যমপাশের ন্যায় এই ব্যাধের পাশহইতে মিত্রব্যতি
রেকে পরিত্রাণ করিতে শক্ত হয় ৷ তৎপর জন্মুক সেখানে
উপস্থিত হইয়া তাবনা করিল এত দিনে আনার কাপট্যেতে
মনোতিলায সিদ্ধ হইল ৷

Wherefore, I say, be thou my acquaintance in the same manner the deer is. What is the use of all these replies; observed the deer. Let us dwell together, and spend our time happily in agreeable conversation.

There is no one the friend of another; there is no one the enemy of another: friends, as well as enemies, are created through our transactions.

So, at length, the crow said;—Let it be so.

Early in the morning they used to go abroad to those parts they liked best. One day the jackal said to the deer, in great secresy, -In a particular part of this wood, my friend, there is a field full of corn, to which I will conduct thee; and which being performed accordingly. the deer used to go there every day to feed upon the corn; but, in time, this being discovered by the master of the field, he laid snares for him. After this, the deer coming there again, and being confined in the snares. thus reasoned to himself: who but a friend can deliver me from these snares of the huntsman, so like the snares of death. In the mean time, the jackal, having arrived at the spot, stopt short, and began to consider what he should do. So far, said he, my scheme has succeeded, and by means of these deceitful snares, my wishes will be accomplished in great abundance: for when he is cut एतस्ये त्हात्यमानस्य मांवायृग्विप्ताणि अस्योति
मयावय्यं प्राप्त्यानि तानि वाऊत्येन भोजनानि भवि
स्यन्ति । मृगक्तं दृष्टोक्चासिताब्रुते सखे किन्धि तावन्यम
वस्थनं सत्यां वायस्य मां ।यतः । आपत्य मित्रं जानीयात्
युद्दे यूर्मणे युव्वि।भार्थां चोणेषु वित्तेषु व्यसनेषु च वास्य
यान्।। अपरञ्च । उत्सवे व्यसने चैव दुर्भित्ते राष्ट्रविष्ठवे ।
राजद्वारे ध्मयाने च यक्तिष्ठति स वास्थवः ॥ अम्बुकः
पाग्रं विलोक्य मुक्ठरचिन्तयत् दृढक्तावद्यं वस्थः ब्रूते च
सखे स्वायुनिर्म्धितपायाक्तद्य भट्टारकवारे कथ्यमेतान्
दन्तैः स्पृयामि मित्र यदि चित्ते नान्यथा मन्यसे तदा
प्रभाते यत्त्वयावक्तव्यं तत् कर्त्तव्यमिति।अनन्तरं सकाकः
प्रदेषकाले मृगमनागतमवलाक्य दतक्तते।ऽन्विष्यन्।

যথন এই মৃগের মাণ্স ছেদন করিবে তথন রক্তেতে লিগ্ত অন্থি আমি অবশ্য পাইব তাহাতে বিলক্ষণরূপে ভোজন হইবে । হরিণ তাহাকে দেখিয়া আহ্লাদিত হইয়া বলি তেছে সথে শৃগাল আমার বন্ধন ছেদন কর শীঘু আমার রক্ষা কর যেহেতুক মিত্রকে বিপত্তিতে আর শূরকে যুদ্ধেতে আর শুচিকে ঋণেতে আর নির্ধন হইলে ভার্য্যাকেও বাসনে তে বান্ধবকে জানিবেক এব০ উৎসবেতেও বাসনেতেওদুর্ভি ক্ষেতে ও দেশোপদুবেতে ও রাজদ্বারেতে ও শ্বশানেতে যে সহায় থাকে সেই বাদ্ধবাশৃগাল পাশ দেখিয়া বারবার চিন্তা করিল এইবন্ধন দৃঢ হইরাছে আর কহিতেছে হে মিত্র এপাশ চর্ম্ম রচিত এইহেতুক আজি রবিবারে কি পুকারে ইহা দন্তে দুর্শ করিব স্থা যদি অন্তঃকরণে অন্যপুকার না মান তবে তুমি যাহা কহিবা তাহা পুভাতে আমার কর্ত্ব্য। অনন্তর সে কাক সন্ধ্যা কালে মৃগকে আসিতে না দেখিয়া ইতন্তত অম্বেষণ করত।

up, I shall get his bones all covered with flesh and blood. The deer was exceedingly glad to see him, and called out to him,—Friend jackal, pray gnaw my bonds asunder, and speedily deliver me!

A friend may be known in adversity, a hero in battle, an honest man in a lone, a wife when riches are spent, and a relation in trouble.

He, who shares our dangers as well as our pleasures, who does not for sake us at the time of dearth or revolution, who accompanies us to the cemetry as well as to a court, is properly to be called a friend.

The jackal eyed the deer in his confinement again and again, and considered whether the knots were secure. These snares, my friend, observed he, are made of leather thongs, and it being Sunday, how can I touch them with my teeth; but, if it will suit thee, my friend, early in the morning I will do whatever may be thy wish. So having made this proposal, he went on one side, and laying himself down, remained silent.

In the mean time the crow, Sööbööddhěě, finding the deer did not come home, had gone about in search of him. At length he found him in this condition;

तया विधं दृष्ट्वी वाच सखे किमेतत्। भृगेणी क्रं खवधी रितमु इदा क्या प्र फलमेतत्॥ तथा चे क्रं। सुद्ध द्वां हित कामानां यः शृणोति न भाषितं। विपत् सिविद्या तथा स नरः श्वुनन्द नः॥ काको ब्रूते स वच्चकः क्वाली कृतेणी क्रं मन्मांसार्थी तिष्ठत्यचैव। काको ब्रूते उक्तमेव मया पूर्वं। जपराधान मे उत्तीति नेतिह श्वासकारणं। विद्यते हि नृशंसेभ्योभयं गुणवतामिष्॥ दीपनिर्वाणगम्ब सु इद्यासमस्भ्यतीं। न जिम्नित न शृष्विन्त न पर्यान्त गतायुषः ॥ परोत्ते कार्य्यहन्तारं प्रत्यचे प्रयवादिनं वर्ज्य येन्ताष्ट्रशं मित्रं विषकु स्मप्ये। मुखं॥ ततः काको दी विनश्वस्य खरे वच्चक किं लया पापक स्मणा कतं।

সেই পুকার দেখিয়া কহিল সথা কি এ মৃগ কহিল হে
মিত্র মিত্রবাকোর অবজ্ঞার কল এই পণ্ডিতেরা তাহা কহি
য়াছেন হিতাভিলাষি মিত্র লোকেরদের কথা যে না শুনে
তাহার বিপৎ অতিনিকট আর সে লোক শত্রুর আনন্দ
জনক। কাক বলিতেছে সে বঞ্চক কোথায় আছে হরিণ
কহিল সে আমার মাণ্স ভোজনের নিমিজ্ঞে এই স্থানেই
আছে কাক কহিতেছে আনি পূর্বেই কহিয়াছি আমার
অপরাধ নাই এ বিশ্বাসের কারণ নয় যেহেতুক থল হইতে
গুণবানের ও ভয় আছে আর শুন গতাযু লোকেরা পুদীপ
নির্বাণের গন্ধ পায় না ও সুহৃৎ লোকের বাকাও শুনেদা

এবং অরুষাতী নামে নক্ষত্রকে দেখিতে পায় না। আর অসাক্ষাতে কার্যাহস্তা ও সাক্ষাতে পুিয়বাদী এমন নিত্রকে ত্যাগ করিবেক যেমন মুখেতে কিঞিৎ দূখা বিষপূরিত কুম্ব পরে কাক দীর্ঘ নিঃশ্বাস কেলিয়া কহিল ওরে বঞ্চক শৃগাল তুই পাপী কি করিয়াছিশ।

upon which he exclaimed,— what, my friend, is this the promise!— Is this the fruit of the word of a friend!

He who doth not hearken to the voice of a friend and well-wisher in adversity, is the delight of his enemies.

But where is that jackal; added the crow. Alas! said the deer, he is here anxiously waiting for my flesh! My friend, observed the crow, I foretold this from the begining.

I am not to blame: he was not a subject for confidence. From the cruel, even the virtuous have cause for apprehension.

He, whose life is nearly at an end, cannot perceive the smell of the burning wick, nor listen to the advice of his friends, nor can he see the star Arundhati.

A man should forsake such a friend as speaketh kindly to his face, and behind his back defeateth his designs: he is like a pot of poison with a surface of milk.

Saying this, he heaved a deep sigh, and cried, O deceitful wretch! what hath been brought to pass by thee, thou agent of wickedness! यतः ॥ संलापितानां मध्रैर्वने। भिर्मिष्येपचारै स्व दश्रीक्रतानां। स्वाश्रावतां स्रद्धताञ्च लोकं किमिर्थनां वश्चितव्यतिल् ॥ स्वन्यच ॥ उपकारिणि विश्वक्षे शुद्ध मता यः समाचरित पापं। तं जनसस्त्यस्थं भगवित वश्चिक्यं वहसि ॥ दुर्ज्जनेन समं सख्यं प्रीतिञ्चापि न कार्थत्। उष्णे। दहित चाङ्गारः श्रीतः क्रष्णायते करं ॥ स्थय वा स्थितिरियं दुर्ज्जनानां ॥ प्राक् पादयोः पतित खादित पृष्ठमांसं कर्णं कसं किमिपिराति श्रनेद्धिच्चं। क्षिद्रं निद्धा्य सहसा प्रविश्वयश्वद्धः सद्धे खलस्य चित्तं ससकः करोति ॥ दुर्ज्जनः प्रियवादी च नैतिहस्थास कार्थं। मध्रतिष्ठति जिङ्काये इदि हासाहसं विषं॥

যেহেতুক মিষ্ট বাক্যেতে আলাপিত যে লোক আর মিথ্যোপচারেতে বশীকৃত যে লোক আর আশাযুক্ত ও পূজাযুক্ত যে যাচক ইহারদিগের যে বঞ্চনা করা সে কি। অপর উপকারী ও বিশ্বস্ত ও নির্মালান্তঃকরণ যে লোক তাহাতে যেব্যক্তি অংশ্রাচরণ করে হে ভগবতি পৃথিবি মিথ্যা অভিসন্ধি সে লোককে কি পূকারে ধারণ করিতেছ। আর দুষ্টলোকের সহিত মিত্রতা করিবে না প্রীতি ও করিবে না কেননা তপ্ত অম্বারকে স্পর্শ করিলে হস্তদাহ করে আর শাতন অস্বার হাত কাল করে।কিয়া দুর্জনেরদের এই স্বভাব আগে পায়েতে পড়ে পশ্চাৎ পৃঠেরমাণস্থায় অন্নেই কর্নেতে আশ্চর্য্য মধুর শব্দকরে পশ্চাৎ ছিদু নিরূপণকরিয়া নিঃশঙ্ক হইয়া অকস্মাৎ পুবেশ করে নশা এইপুকারে সকলথলের চরিত্র ব্যক্ত করে। এবং দুর্জ্জন অথচ পুিয়বাদী এমন লোক পুতায়ের স্থান নহে যে নিমিত্তে তাহারদের জিস্থাগ্রে মধুও হৃদয়ে বিষ্পাহে।

How hard is disappointment in this world, to such as have been deluded by fair words; to those, who by pretended services have been seduced into the power of their enemies; to the hopeful; to those who have faith, and to expectants!

O goddess Văsŏŏdhā! How supportest thou that treacherous man, who exerciseth his wickedness upon his innocent and confidential companion!

A man should not form any acquaintance, nor enter into any amusements, with one of an evil character: a piece of charcoal, if it be hot, burneth; and if cold, it blackeneth the hand.

Is not this, continued the crow, the character of bad men!

Before one's face, he falleth one's feet; behind, he biteth the flesh of one's back. In one's ear, doth he not softly hum his tune with wondrous art! And when he findeth a hole, fearless, he boldly entereth. Thus doth the gnat perform the actions of a deceitful man!

He, who is at the same time malevolent and eloquent, cannot be relied on, because his lips are as sweet as honey, and his heart as destructive as poison.

काकेनावलेकितः। तमालेकि काकेनेकि मले एन लमातानं स्तवसंदर्श वातेनेदि पूर्धिता पादां लशीकता तिष्ठ यहं तव चतुषी चञ्चामि यदाहं प्रद्रं करोमि तदा त्मृत्याय सत्तरं पलायिष्यसि स्मल्येव काकवचनेन स्थितः। ततः चेत्रपतिना हर्षाम्पुल्लेखि नेन तथाविधस्मयालेकितः याः खयं स्तोमि दत्युक्ता स्मां वस्थानोविद्या पाणान् ग्रहीतुं सत्तरोवभूव ततः काक्यस्दं युत्वा स्मः सत्तरमुत्याय पलायितः ममुद्दिश्य तेन चेत्रपतिना चित्रेन लगुडेन गृगालोहतः॥ तथाचेकिं। विभवंषे स्तिभिमीसिस्तिनः पत्तेस्तिभ हर्नेः। अत्युत्करैः पापपुर्विरिहेव फलमस्रते॥ *

অনন্তর পুাতঃকালে কেত্রপতি লাঠি হাতে করিয়া সেই স্থানে গমন করিতেছে ইহা বায়স দেখিল কেত্র পালকে দেখিয়া কাক কহিল হেমিত্র মৃগ তুমি নিঃশ্বাস বদ্ধ করিয়া পেট ফুলাইয়া পাসকল স্থির করিয়া আপনাকে মৃত শরীরের ন্যায় দেখাইয়া থাক আমি তোমার চক্ষু ঠোঁটেভে করিয়া ঠোকরাই যখন আমি শব্দ করিব তখন তুমি উঠিয়া শীঘু পলাইবা কাকের কথাতে মৃগ সেই পুকার থাকিল। তাহার পর আহ্লাদেতে পুকুলিত নযন হইয়া সে কেত্রপতি সেই পুকার মৃগকে দেখিয়া আঃ আপনি মরিয়াছ ইহা

কহিয়া বন্ধন ছাড়াইয়া জাল জড় করিবার নিমিত্তে সম্বর
হইল অনস্তর মৃগ কাকের শব্দ শুনিয়া শীঘু উঠিয়া পলাইল পরে ক্ষেত্রপতি মৃগের উদ্দেশে ক্ষেপন করিল যে লগুড়
তাহাতে শৃগাল নপ্ত হইল । পণ্ডিতেরা তাহাই কহিয়াছেন
অত্যন্ত উৎকট যে পাপ ও পুণ্য তদ্ধারা ইহ লোকেতেই
তিন দিনেতে কিয়া তিন পক্ষেতে কিয়া তিন মানেতে।
কিয়া তিনবৎসরেতে কলভোগ হয়।

About this time the owner of the field was seen coming, with a staff in his hand, and his eyes red with anger. So the crow, having considerd what was to be done, said,-Friend deer, feign thyself dead, and stay quiet till I make a noise, and then get up and run away as fast as thou canst. The deer was now perceived by the master of the field, whose eyes sparkled with joy; but upon his approaching nearer, and thinking him dead, he exclaimed,-Ha! thou art dead of thyself from confinement, art thou; and having said so, he began to employ himself in collecting and bundling up his snares; and upon his moving to a little distance, the deer hearing the voice of the crow, started up in great disorder, and ran away. The master of the field, upon seeig this, flung his staff at him, which, by chance, struck the jackal, and so he was killed, and not the deer. It is said, that

A man reapeth the fruit of any extraordinary good or bad action in the space of three years, three months, three fortnights, or three days.

खताऽहं व्रवीमि भन्भन्कयोः प्रीतिरित्यादि । काकः पुनराइ। भक्तिनापि भवता नाहारीमम पुष्कालः। विधि जीवति जीवामि चित्रगीवद्रवानघः॥ जन्यच॥ तिर्या मपि विश्वासेट्टः पृष्धैककर्मणां। सतां हि साध्योच त्वात्तचित्रयीवयोरिव ॥ किञ्च ॥ साधाः प्रकोषित स्यापि मनानायाति विक्रियां। न हि तापियतुं प्रक्यं सागरामासृणोत्कया ॥ हिरणाको बूते चपसलं चप स्तेन सह स्रोहः सर्व्या न कर्त्त्रयः ॥ तथाचीकां॥ मार्जारोमहिषामेषः काकः कापुरुषस्तया। विश्वासात् प्रभवन्येते विश्वासत्तव ना हितः॥ किञ्चान्यत् प्रवृपत्ता भवानसाकं॥उक्तश्चेतत्॥ श्रृत्णा न हि सन्द्ध्यात् सुश्चि र्छेनापि सन्धिना। सुतप्तमपि पाणीयं श्रमयत्येव पावकं।। অতএব আমি বলি খাদ্য আর খাদকের যে পুণয় সে আপ দের কারণলঘূপতন নামে কাক পুনর্বার কহিল তোমাকে আনি ভক্ষন করিলে আমার ভৃপ্তিজনক আহার হইবে ना ठिब्रशोरवत्रनगांत्र निष्णांश जूमि वाँ ठिएतई आमि वाँ हि। এব° উত্তম লোকেরদিগের সাধু স্বভাব বহেতুক পুণাত্মা তির্য্যানেরদের ও বিস্থাস দেখা গিয়াছে যেমন তোমার ও চিত্রগুটবের। আর সাধুলোক জুদ্দ হইলেও তাহার মন বিকারকে পায় না যেমন ঘাসের অধিতে সমুদ্রের জল তপ্ত করিতে পারে না । হিরণাক বলিতেছে তুমি চপল চপলের সহিত পুণয় কোনপুকারে কর্ত্ব্য নয় পণ্ডিতেরা ইহা কহি

রাছেন মার্জার ও মহিষ ও মেষ ও কাক ও কাপুক্ষ ইহারা বিশ্ব সৈতে পুভু হয় এইহেতুক এ সকলেতে বিশ্বাস ভাল নহে আর কি কহিব তুমি আমারদিগের শত্রর পক্ষ। পণ্ডি তেরাইহা কহিয়াছেন সন্ধিহেতুক স্বয়ণ আলিন্ধিত দুষ্ট বিপ ক্ষের সহিতসন্ধি করিবে না যেহেতুক অতিবড় উষ্ণ যে জল সেও আগুন নির্বাণ করে।

Wherefore I repeat, Harmony between the food and the feeder &c.

To all this the crow replied,

In eating thee, I should not enjoy a plenteous meal. But, like Chitră-grivă, I live but in thy life.

Even amongst brutes, confidence is perceived in those, in whose every action there is innocence: the innate disposition of the good doth not vary from the principles of integrity.

The mind of a good man doth not alter, even when he is in distress: the waters of the ocean are not to be

heated by a torch of straw.

But friend crow, observed the mouse Hiranyaka, thou art an unsteady and inconstant animal, and one's affections should, on no account, be placed on such a character; as is declared in these lines:

A cat, a buffaloe, a ram, a crow and a man of weak judgment, are excluded from confidence: it is not expedient to put any trust in them.

Besides, thou art on the side of our enemies, and on

this head they say,

A man should not enter into alliance with his enemy, even with the tightest bonds of union: water made ever so hot, will still quench fire. दुर्जनः परिहर्त्तं वे विद्यासङ्गीपि सन्। मिणना भूषितः सर्पः किससी न भयद्वरः।। यद्यकां न तच्छकां यच्छकां यव्यक्तं तत्। ने दिके यक्तं यक्तं यक्तां यक्कां यक्तां विद्याति न चना विद्याति स्थले ।। अपरञ्च ।। महताप्यर्थसारेण ये। विश्विति प्रजुषु । भाष्यासु च विरक्तासु तदनं तस्य जीवनं ।। जघुपतनको बृते युतं मया सर्वं तथापि ममचैतावान् सद्धल्पः त्वया सह सौद्ध्यमवप्यं करणीय मिति ने। चेदनाहारेणात्मानं व्यापादियव्यानि ॥ तथा हि ॥ मृद्धयन् सुलभेयोद्धस्याम् स्वेयः॥ किञ्च ॥ स्वता सहली कनकघयवत् दुभैयसाम् स्वेयः॥ किञ्च ॥ द्वत्वात् सहली हानां निमित्तान्मृगपित्त्णां। भया हो। साच मृर्वाणां सङ्गतं दर्भणात् सतां॥ ***

আর দুষ্ট লোক বিদ্যাতে ভূষিত হইলেও তাহাকে ত্যাগ করিবেক। কেননা মণিতে ভূষিত যে সর্প সে কি ভয়দায়ক হয় না। এবং যাহা করিবার উপযুক্ত নহে তাহা করা যায় না আর যাহা করিবার যোগ্য তাহা অবশ্য করা যায় অতএব জলে শকট কখন ও যায় না এবং হলে নৌকা যায় না। অপর বড় উত্তম ধনহেতুক শক্ততে এবং বিরক্ত জ্রীতে যে লোক বিশ্বাস করে তাহার জাবন সেইপর্যান্ত। লঘুপতন বলিতেছে আমি সকল শুনিয়াছি তথাপি আমার এই পুতিক্তা তোমার বহিত সথ্য অবশ্য কর্ত্বা যদি নিত্রতানা কর তবে অনা

হারেতে আপনাকে নষ্ট করিব। আর শুন সৃদ্ধীর তুলা
দুষ্টলোক সুথেতে ভাঁগা যায় দুঃখেতে মিলান যায় না
সুবর্ণ ঘটের ন্যায় সুজন দুঃখেতে ভাঁগা যায় সুথেতে
মিলান যায়। আর সকল তৈজস পাত্রের দুবত্ব হেতুক এবং
মৃগ ও পক্ষিরদের কোন কারণ হেতুক এবং নূর্থের ভয় ও
লোভ হেতুক এবং উত্তম লোকের দর্শন হেতুক মিলন হয়।

Although one of an evil character speak kindly, that is no motive for his being trusted: the serpent is ornamented with a gem, but is he not to be dreaded?

And again;

That is not possible, which is impossible. That which is possible, is ever possible: a cart moveth not upon the waters, nor a boat upon dry ground.

He, who from his great affluence confides in an enemy; or in a wife, who does not love him, is at the brink of run.

I have heard every book upon these subjects, said the crow Lăghŭ-pătănakă, nevertheless my mind is impressed with this idea, that I must absolutely form a friendly acquaintance with thee; but if I should fail, after our separation I shall destroy myself. It is said, that those of an evil character are like an earthen pot,—easy to be broken, but hard to be re-united; and that those of a good character resemble a vessel of gold, which, though difficult to be broken, may easily be joined again. It is said,

Metals unite from fluxility; birds and beasts from motives of convenience; fools from fear and stupidity;

and just men at sight.

किञ्च ॥ नारिकेलसमाकाराद्दश्यलेऽपि हि सञ्जनाः। अन्ये वदरिकाकाराविहरेव मनोहराः ॥ 🍩 ।। अत्यच ॥ स्नेहक्सेरेऽपि साधूनां गुणानायान्ति वित्रियां । भङ्गेनापि मृणाचानामनुवधन्ति तन्तवः॥ ॥ अत्यच ॥ शुचित्वं त्यागिता शैर्थं समानं सुखदुः खयोः। दाविष्यं चानुरित्तश्च मत्यता च सुद्धहुणाः॥ एनैगु लैक्पेनाभवदन्यामया कः पुनान् प्राप्तवः द्रत्यादि नइचनमाकर्ष हिर्णकोवहिनिःमुखाइ आपायि ताऽहं भदतासनेन वचना छनेन। तथाचे कां। वर्मार्स न तथा सुरी नल अलेः सानं न मुकाद ली न श्रीखाड विस्तेपनं सुखयित प्रत्यक्षमप्यपितं। प्रीत्या सञ्जनभाषितं प्रभवति प्राचायथा चेतिस स्युत्या च पुरस्कृतं सुकृति नामार्काष्ट्रमन्नापमं ॥ *****

আর উত্তমলোকদিগের নারিকেলফলের তুল্য অন্তর দিশা দেখিতেছি অধম লোকেরাবদরীফলের তুল্য বাহিরেই কো মল অন্তর কঠিন। আর সাধুলোকেরদিগের প্রীতির বিচ্ছেদ হইলে ও গুণ বিকার পায় না যেহেতুক মৃণালের ভঙ্কেতেও সূত্র দুইখণ্ডেতে অবিচ্ছিন্ন থাকে অপর শুচিতা ও দান শী সতা ও শূরত্ব এবং সুখ ও দুঃখেতে সমানতা ও নিপুণতা ও আনুরক্তি ও সত্যতা এই সকল মিত্রের গুণ এই সকল গুণেতে যুক্ত তোমাভিন্ন কোন পুরুষকে আমি পাইব। লখু

পতনকের এই সকল কথা শুনিয়া হিরণ্যক বাহিরে নির্গত হইয়া বলিল আমি তোমার অমৃতবাব্যেতে আহাদিত হইলাম। পণ্ডিতের। ইহা কহিয়াছেন পুণ্যবান লোকেরদের আকর্ষণমন্ত্রের তুল্য সংযুক্তিতে আদৃত পুতিকরণক যে সজ্জনের বচন সে অন্তঃকরণে যেমন সুখদায়ক হয় তেমন ঘর্মার্ভকৈ অতিশীতল জল করণকয়ান ও মুক্তামালা ও পুত্যেক অস্ক চন্দনলিগুহইলেও সুখ দেয় না।

The virtuous heart is cool like the cocoanut; the mean like plums, are soft without, but hard within.

Although friendship between good men be interrupted, still their principles remain unaltered: the stalk of the lotus may be broken, and the fibres remain connected. The qualities of a friend should be sincerity, liberality, bravery, constancy in joy and sorrow, rectitude, attachment, veracity.

Whom, then, but thyself shall I find endued with all these. Upon hearing this, Heeranyaka flipped out of his hole, and said,—Well, by the immortal water of thy words, I have even ventured out; for it is said,

Nor bathing with cool water, nor a necklace of pearls, nor anointing with sanders, yieldeth such comfort to the body oppressed with heart, as the language of a good man, cheerfully uttered, doth to the mind. To be surrounded with a good connexion is, amongst men of fair character, equal to the charm of attraction.

खन्य ॥ रहस्यमेदे। या चुन ने हुर्य प्रसिक्तता। को धानिः स्त्यता यूतमेतिन्य स्य दूषणं॥ अनेन वचन कामेण तदे कादूषणमि विधि न सस्यते॥ यतः॥ पहत्ये सत्यवादित्वं कथाये। गेन वुध्यते । अस्त अत्वमचापस्यं प्रत्यचेणावगस्यते॥ अपरञ्च॥ अन्य वैविह सौ हाई द्रव सक्तान्तरात्यनः। प्रवक्ततेऽन्यथा वाणी भायो । पहत्वे तसः ॥ मनस्य द्वा चस्य न्यत् कार्य्यमन्य हुरात्यनां। मनस्य कं वचस्ये कं कर्माण्ये कं महात्यनाम्॥ तद्ववतु भवतो। भमतमेव इत्युक्ता हिरण्यको मैच्यं विधाय भाजन विभोवे क्वीयसं सन्ते। ख्यानं प्रविष्टः वायसे। ऽपि सस्यानं गतः ततः प्रभृति तयो रन्यो न्या हारप्रदाने व कुम्म स्वप्रे श्री क्वी अस्था साथे का स्वोऽतिवक्ति। क्ष्य

এবং নির্জনেতে অভেদরূপে ব্যবহার করা আর প্রার্থনা আর নিঠুরতা আর মনের চাঞ্চল্য আর ক্রোধ আর মিথ্যাবাক্য আর দ্যুত াড়া এই সকল মিত্রের দোষ এই বচনের অনুসা রেতে এক ও দূষণ তোমাতে দেখি না যেহেতুক কথার দ্বারা পটুতা ও সত্যবাদিত্ব জানা যায় আর চাঞ্চল্য অচাঞ্চল্য পুতাক্ষে বুঝা যায়। অপর কোমল অথচ নির্মাল চিত্ত্যাহার দিগের তাহারদের মিত্রতা এক পুকার হয় আর খলতাতে দুষ্ট চিত্ত যাহারদের তাহারদের কথা অন্য পুকারহয় দুরাআ রদিগের মনে এক পুকার বাক্যেতে আর পুকার কর্ম অন্য

পুকারমহামারদের অন্তঃকরণে যাহা বাক্যেতে তাহা ক্রিয়াতে ওতাহাই। তোমার অভিনতই হউক হিরণ্যক ইহা কহিয়া মিত্রতা করিয়া থাদ্য সামগুদারা লঘুপতনকে সন্তোষকরিয়াগর্জে পুবিষ্ট হইল কাক ও আপন স্থানে গেল। সেই অবধি ঐ দুয়ের পরস্থর আহারদানেতেও মন্থল পুশ্নেতে ও আলাপেতে কাল যাপনহইতেছে।

And in another place:

Betraying a secret, insolicitude, severity, insensibility, anger, want of veracity, gaming: all these are faults in a friend.

But of all these faults in due order, not one is to be found in thee. It is said,

Eloquence, and veracity of speech, are to be discovered by conversation; the being inimical with inconstancy or unsteadiness, may be perceived at sight.

The friendship of those, who are of a pure and gentle disposition, acteth one way; and that of those, whose hearts are affected with hollowness and deceit, another.

The wicked man says one thing, and does the very reverse; but a good man is the same in his actions and professions.

So Hiranyaka having promised his friendship, and entertained the crow with such provisions as he had, retired into his hole; and the crow also retired to his usual place of abode.

From that time, there existed a mutual friendship between them. Day after day passed away in making presents to one another of provisions, and the like; in reciprocal enquiries after each other's health, and in amusing conversation. रत्रा सम्पत्तको हिरखकमा ह सखे सर्थतरसम्या हारिमरं खानं परित्यज्य खानान्तरं गन्तुमिच्छामि। हिरखको बूते मित्र का गन्तयं। तथाचे क्तं ॥ चल्रये केन पारेन तिष्ठत्ये केन वृद्धिमान्। मासमीच्य परं खानं पूर्वमायतनं त्यजेत्॥वायसे बूते अस्ति मृतिकृषितस्थानं। हिरखको ऽवरत् किन्तत्। वायसे बूते अस्ति रख मारखे कपूरगाराभिधानं सरस्तत्र चिरका लोपा जिर्जतः प्रियस हन्ते मन्यराभिधानः कच्छपे। धार्मिकः प्रति वस्ति ॥ यतः ॥ परोपरे से पा खित्रं मचे वां सकरं नृषां धर्मे स्वीयमनुष्ठानं कस्य चित्तु महात्मनः ॥ सच भे जन विशेषमां सं वर्द्धिय्यति हिरखके। प्याह्म तिक्सचा वस्त्राय मया कर्त्त्वं॥ क्ष्याय मया कर्त्वं॥ क्ष्याय मया कर्त्त्वं॥ क्ष्याय क्ष्याय मया कर्त्त्वं॥ क्ष्याय क्ष्याय मया कर्त्त्वं॥ क्ष्याय क्ष्याय क्ष्याय मया कर्त्वं॥ क्ष्याय क्याय क्ष्याय क्ष्याय क्ष्याय क्ष्याय क्ष्याय क्ष्याय क्ष्याय क्ष्य

এক দিবস লঘুপতনক হিরণ্যককে কহিল এ স্থানে আহার
লাভ বড় দুঃখেতে হয় অতএবএ স্থান পরিত্যাগ করিয়া স্থান।
স্তর্মাইতে ইচ্ছা করি হিরণ্যক বলিতেছে মিত্র কোথায় যাইব
পণ্ডিতেরা এই পুকার কহিয়াছেন বুদ্ধিমান লোক এক পা
য়েতে যাইবে এক পায়েতে থাকিবে অপর স্থান না দেখিয়া
পূর্বস্থান ত্যাগ করিবেনা। কাক কহিতেছে বিলক্ষণ নিণী ত
স্থান আছে। হিরণ্যক বলিল সে কি কাক কহিল। দণ্ড
কারণ্যেতে কপূর্গোর নামে এক সরোবর আছে তাহাতে
আমার অনেক কালের প্রিয় মিত্র ধার্ম্মিক মন্থরনামা কচ্ছপ

বাসকরে যেহেতুক পরের উপদেশ সকল লোকের পাণ্ডি তা হয় কিন্তু ধর্মেতে অনুষ্ঠান কোন মহাত্মার হয় অতএব সে উত্তম ভোজন দ্বারা আমাকে সম্বর্জনা করিবেক। হিরণ্যক ও কহিল তবে আমি এখানে থাকিয়া কি করিব।

One day the crow said to the mouse, friend Hiranyaka, provisions are very difficult to be procured in this place, wherefore I am about to abandon it, to repair to some other Then, whither shall we go; demanded Hiranyaka. They say,

A wise man moveth with one foot, and standeth fast with the other. A man should not quit one place, until he hath fixed upon another.

Said the crow, there is a place well thought of. Where is it? replied the mouse; and the crow replied,—In Dandakaranya there is a river celebrated by the name Karpuragow, where there resides my friend, by many years accumulated kindness, a tortoise of innate virtue, whose name is Manthara. It is said,

In giving advice to another, the experience of every one may be beneficial; but in religion, the proper example of some one of a very exalted mind.

He will treat us, added the crow, with a variety of choice fish. Hiranyaka then said, if I stay here, what shall I do; It is said,

यतः ॥ यसिन्देशे न सन्तानं न वृत्तिनं च वान्धवः ।

त च विद्यागमः कश्चित् तं देशं परिवर्ज्ञयेत् ॥

॥ अपरश्च ॥ लेकियाचा भयं लज्जा दातित्वं त्याग्यीलता पश्च यच न विद्यन्ते न कुर्यात् तच संस्थितं ॥
॥ अन्यञ्च ॥ तच निच न वक्तयं यच नालि चतुष्टयं ।

स्ट लदाता च वैद्यञ्च श्रोवियः सजला नदी ॥ तते।मा
सिप तच नय अय वायसक्तच तेन मिचेल सह विचिचा
लापैः सुलेन तस्य सरमः समीपं ययौ तते।मन्यरे।दूरा
दवलोक्य लघुपतनकस्य यथोचितमातित्यं विधाय
मूषिकस्यातिथिसत्कारं चकार ॥ यतः ॥ वालोवा यदि
वा वृद्वोयुवा वा गृहमागतः। तस्य पूजा विधातव्या
सर्वेषास्यागते।गुरुः ॥ अ

যেহেতুক যে দেশে সন্মান নাই ও বৃত্তি নাই ও বান্ধব নাই ও বিদ্যা নাই সে দেশ পরিত্যাগ করিবেক এবং লোকের গম নাগনন ও ভয় ও লজ্জা ও নিপুণতা ও দানশালতা এই পাঁচ যে দেশে নাই সে দেশে বাস করিবে না। অপর হে সথা সে স্থানে বাস করা নহে যেখানে ঋণদাতা আর চিকিৎসক আর ব্যান্ধণ আর সজল নদী এই চারি নাই অতএব আমাকেও সে খানে লহ। অনন্তর কাক সেই মিত্রের সহিত নানাপুকার আলাপ করিতেই সুখেতে সেই সরোবরের নিকটে গেল। পরে মন্থর দুরহুইতে দেখিয়া লঘুপতনকের উচিত আতিথ্য করিয়া মূষিকের আতিথ্য করিল। যেহেতুক বালক কিম্বা বৃদ্ধ কিম্বা যুবা যদি ঘরে আইনে তবে তাহার সন্মান করিবেক।

A man should abandon that country, wherein there is neither respect, nor employment, nor connexions, nor the advancement of science.

Again:

A man should not inhabit that country, through which persons do not travel, where there is no fear, nor shame, nor intelligent and liberal men.

A man should not reside in a place, where the following four things are not to be found, a creditor, Brahmans learned in the Vedas, a river full of water, and a physician.

So conduct me there also, added the mouse. The crow accordingly sat off with his friend, and as they amused the time, by conversing upon a variety of pleasing subjects, they arrived with ease upon the banks of the river. They were perceived at a considerable distance by the tortoise Manthara. He rose to receive them, and having first performed the duties of hospitality to Laghu-patanaka, he next extended them to Hiranyaka; according to these lines:

Whether a child, or an old man, or a youth, be come to thy house, he is to be treated with respect; for of all men, thy guest is the superior.

जुरः। पतिरेकोगुरुः स्तीणां सर्ववाभ्यागते। गुरुः। पतिरेकोगुरुः स्तीणां सर्ववाभ्यागते। गुरुः। पद्या। छत्तमस्यापि वर्णस्य नोचोपि गृहमागतः । पूजनीयो यथायोग्यं सर्वदेवमयोऽतिथिः ॥ वायकोऽवदत् सर्वे मन्यर सविशेषपूजामसौ विथेहि यते। ऽयं पुत्यकर्माणां भुतीणः कारुत्यद्वाकरो। हिरुत्यक्षमामा मूधिकराजः स्तस्य गुण्युतिं जिक्कासहस्वद्येगापि यदि सर्पराजः सतस्य गुण्युतिं जिक्कासहस्वद्येगापि यदि सर्पराजः कदाचित् कथितुं समर्थः स्यादित्युक्ता चित्रयोवोपा स्थानं विश्वतान् । मन्यरः सादरं हिरुत्यकं संपूज्याह भद्रसे श्रात्मने। विञ्जनवनागमनकार एमास्यानुमहिस। हिरुत्यको। ४००० ॥

কেননা দ্বিজাতির অথি গুরু সকলবর্ণের ব্রাহ্মণ গুরু
দ্রীলোকেরদিণের ভর্তাই গুরু সর্বত্র অতিথি গুরু। আর
উত্তম জাতির গৃহে যদি অধন জাতি আইনে তবে
তাহারও সন্মান করিবেক যেহেতুক অতিথি সর্বদেবতা
স্থারপ। বায়স কহিল হে মিত্র মন্তর ইহার পূজাবিশেষরূপে
করহ যেহেতুক ইনি পুণ্যবানেরদের মধ্যে শুেস্ত দয়ার
সমৃদ্ হিরণ্যক নামা মূষিকরাজ ইহার গুণের তব সর্পেরদি
গের রাজা অনন্ত দুইহাজার জিহ্বাতেও যদিকদাচিৎ কহিতে

পারেন ইহা কহিয়া চিত্রগুবির বৃত্তান্ত কহিলেন । মন্থর আদরে হিরণ্যককে সমান করিয়া কহিলেন তোমার নহন্দ আর আপনকার নির্দ্ধন বনে আসিবার কারণ কহিতে যোগ্য হও । হিরণ্যক বলিল শুন কারণ আছে বলিতেছি।

Fire is the superior of the Brahmans, the Brahman is the superior of the tribes, and the husband is the only superior of women; but the stranger is the superior of all.

Whether he, who is come to thy house be of the highest, or even of the lowest rank in society, he is worthy to be treated with due respect; for of all men thy guest is the superior.

Friend, said the crow to the tortoise, pray pay attention to this stranger; for he is the very axis of those who are famed for virtuous deeds. His name is Hiranyaka, the prince of mice, to celebrate whose great qualities, the chief of serpents may, sometimes, have occasion to employ a second thousand tongues. Having said this, he related the story of the pigeon Chitra-griva. The tortoise Manthara, having made respectful enquiries after his health, said to the mouse,—Be pleased to inform me of thy motives for quitting thy own uninhabited wilds; and Hiranyaka replied, I will recount them.

खिल चम्पकाभिधानायां नगर्थां परिवाजकां चसन्ति तत्र चूडाकर्णा नाम परिवाट् प्रतिवसित सच भाजनाविष्ण्यभित्तावसिहितं भित्तापात्रं नागरन्तके वस्थाप्य स्विति अहञ्च तर्मनृत्पुत्य प्रत्यश्च भत्त्यामि खनन्तरं तस्य प्रियसुद्धशेणाकर्णानामा परिवाजकः समायात तेन सह कथाप्रमङ्गावस्थितामम त्रासार्थं जर्ज्जरवंश्रखण्डेन भूमिमताडयत् वीणाकर्णं उवाच सखे किमिति सम कथाविरक्तोऽन्यासक्तोभवान् । चूडाक र्णेन उक्तं मित्र नाहं विरक्तः किन्तु पश्यायं मूषिकीममा पकारो सदा पात्रस्थं भित्ताव्रमृत्पुत्य भत्त्यति वीणा कर्णानागदन्तकं विलोक्याह कथं मूषिकः सत्यवलो प्येतावद्दूरमृत्यतित तद्व केनापि कार्णेन भवितथं।

চম্পকানামে নগরীতে সন্নাসিরা বাস করে দেইখামে চূড়াকর্ণ নামে এক সন্ন্যাসী থাকে সে ভোজনাবশিষ্ট ভিক্ষামের সহিত ভিক্ষাপাত্র নাগদন্তকেতে অর্থাৎ হস্তি দন্তনির্মিত উাড়াতে রাখিয়া শয়ন করে আমি লাফি য়া সেই অন্ন পুতিদিন খাই পরে তাহার পিয় মিত্র বীণা কর্ণ নামা সন্ন্যাসী এক দিবস আইল তাহার সহিত কথা পুসত্তে উপবিষ্ট হইয়া আমার ত্রামের নিমিত্তে জর্জর বংশখণ্ডদারা ভূমি তাড়ন করিতেছিল তখন বীণাকর্ণ কহিল হে মিত্র কি আমার কথাতে বিরক্ত কেননা তুমি অন্য

ননা হইতেছ চূড়াকর্ণ কহিল নথা আমি বিরক্ত নই কিন্তু দেখ এই উন্দুর আমার অপকারী নাফিয়া সর্বদা পাত্রস্থিত ভিক্ষার খায় বীণাকর্ণ নাগদন্তক দেখিয়া কহিল কিপুকারে অলু বলবান্ মুষিক এত দূরে লাফিয়া উঠে অতএব ইহাতে কোনহ কারণ থাকিবে । পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন।

FABLE V.

Be it known, said he, that there is a city called Champakavati, where many mendicants are wont to resort. Amongst the rest there was one, whose name was Churakarna. This mendicant having placed the dish, containing what was left of the alms he collected, upon a forked stick fixed in the wall, used to go to sleep, whilst I every day, contrived to jump from a distance, and devour the hoard. At length, one day his friend, another mendicant, whose name was Vinākarna, came in, and whilst he was engaged with him, talking over various subjects, Churākarna, in order to frighten me away, struck the ground with a piece of a bamboo. This being observed by Vinākarna, he said,—What, at present, thou art inattentive to my story, and employed about some. thing else. To this Churakarna replied, I am not inattentive to thy story. Behold what it is! this mouse is my plunderer. He is for ever devouring the meat I get by beging, out of that dish. Upon this, Vinakarna having examined the forked stick in the wall, said, -What, is it this little weak-looking mouse, who contrives to jump so very far; there must be some reason to account for this; as in the subject of these lines:

तथा चात्रं अतसात्युवती दृद्दं केथेव्याद्य चुम्बति।
पति निर्देयमालिङ्घ हेत्रत्र भविष्यति॥ चूदाकर्षःपृक्त्रः
ति सथमेतत्। वीणाकर्णः कथयति अस्ति गाँडोये कीथा
स्वीनाममगरी तस्यां चन्दनदासनामा विणक् महाधनी।
निवसति तेन पश्चिमे वयसि वर्त्तमानेन कामाधिष्ठित
चेतसा धनद्याञ्चीलावती नाम्नी विणक्पृत्री परिणीता
सा च मकरकेते। विजयवैजयनीव योवनवती वभूव
सच वृद्दपतिसास्याः सन्तोषाय नाभवत्॥ यतः॥ शश्चि
नीव हिमार्त्तानां घक्कीर्त्तानां रवाविव। मने।न रमते
स्वीणां जराजीणिन्द्रये पते।॥ *****

যুবতী স্ত্রী বৃদ্ধ পতিকে অকমাৎ নির্ভর আলিঙ্গন করিয়া চুলে ধরিয়া চুম্বন করিল ইহাতে কারণ থাকিবে । চুড়াকর্ণ জিজ্ঞাসা করিতেছে এ কি পুকার। বীনাকর্ণ কহিতেছে ।

গৌড়দেশে কৌশাদ্বী নামে এক নগরী আছে তাহাতে
চন্দনদাস নামে বড় ধনী এক বণিক্ বাস করে সেই বণিক্
বৃদ্ধাবস্থাতে ধনমন্ততাহেতুক কামপীড়িত হইয়া লীলাবতী
নামে বণিক্পুলীকে বিবাহ করিল সে লীলাবতী কন্দর্পের
জয়পতাকার ন্যায় যৌবনবিশিষ্টা হইল সে বৃদ্ধ স্বামী
তাহার সম্ভোষের নিমিত্তে হইল না যেহেতুক হিমার্ভলোকে

রদিগের চন্দুকিরণেতে যেমন মন তুই হয় না এবং ঘর্মার্ভ লোকেরদিগের সূর্যা কিরণেতে যেমন মন তুই হয় না তেমনি বৃদ্ধ পতিতে যুবতী জ্রীরদের মন সম্ভষ্ট হয় না ৷

Without an apparent cause, a young woman by force draweth an old man to her, and kisseth him. When a husband is embraced without affection, there must be some reason for it.

Churākarna having demanded what this meant, Vinakarna related the following story:

FABLE VI.

IN the country which is called Gowr, there is a city, by name Kowsamvi, where dwelt Chandana-dama, a merchant of immense wealth. When in the last stage of life, his understanding being blinded by desire, by the glare of his riches he obtained for his wife Lilavati, the daughter of another merchant. She was youthful, and, as it were, the victorious banner of Makaraketu, the god of love; so her aged partner was ill calculated to be agreeable to her; for,

As the hearts of those who are pinched with cold, delight not in the rays of the moon; nor of those who are oppressed with heat, in the beams of the sun; so the heart of a woman delighteth not in a husband stricken in years.

। अन्य स्।। पिलतेष्विप दृष्टेषु पुंसः कामामकामिता।
मैषज्यिमिव मन्यने यदन्यमनसः स्वियः॥ सच वृद्वपति
स्वसामित्रीवानुरागवान् ॥यतः॥ धनामा जीवितामा
स गुर्ज्ञी प्रालभृतां सदा। वृद्वस्य तक्षणी भार्थ्या प्रालेखाः
पि गरीयसी॥ अपित्र ॥ नोपभोक्तुं न च त्यकुं मकोति
विषयान् जरा। अस्यि निर्दे मन स्वेव जिक्कया लेढि केवलं॥
स्वय सा लोलावती योवनदर्पाद तिक्रान्तकु सम्यीदा
केनापि विषक्षप्रचेष सहानुरागवती वभूव॥ यतः॥ सा
तं स्वं पितृमन्दिरे निवसतिर्थाचे। स्वेतं सक्तिः गोष्ठीपूक्ष
सिरसङ्ग तेनिजायाः चितः पत्युः वीर्डक मीर्षितं प्रसवनं
नामस्य हेतः स्वियाः॥ क्रिक्ष क्रिक्ष मीर्षितं प्रसवनं
नामस्य हेतः स्वियाः॥ क्रिक्ष क्रिक्ष क्रिक्ष प्रसवनं

আর পুরুষের মাণসাদি লুলিত দেখিলে কামের বিষয় কি যেহেতুক অন্যমনা স্ত্রী সে পুরুষকে ঔষধের তুলা জানে । সেই বৃদ্ধ স্বামী তাহাতে অত্যন্ত অনুরাগী হইল যেহেতুক পুণিরদের ধনাশা এবং জীবিতাশা সর্ব্রদা সর্বা পেক্ষয়া বড় হয় বৃদ্ধের যুবতী ভার্য্যা পুণাহইতে ও বড় হয় অপর বৃদ্ধ লোক বিষয়োপভোগ করিতে পারে নাও ত্যাগ করিতে ও পারে না যেমন দন্তরহিত কুকুর জিন্তাতে করিয়া অহি কেবল আন্বাদন করে । অনন্তর সেই লীলাবতী যৌবন মদেতে কুলাচার অতিক্রমণ করিয়া কোন বিণিক্

পুলের সহিত অনুরাগিনী হইল। যেহেতুক কত্তি এবং পিতৃগৃহে বাস এবং যাত্রোৎসবে গমন এবং অনেক পুরুষের সন্নিধিতে বাস এবং বিদেশে বাস এবং ভুষ্টান্ত্রীর সহিত বাস এবং আপন বৃত্তির বারবার ক্ষতি এবং পতির বার্দ্ধক্য আর পতির ইর্যা আর পতির পুরাস এই সকল জ্রীলোকের নাশের কারণ।

Again:

What name shall we give to the passions of men, when their hairs are turned grey; since woman, with their heart fixed on others, regard them as a nauseous drug.

But her old husband was exceedingly fond of her;

according to these sayings:

The lust of wealth, and the hope of life, are ever of importance to man; but a youthful wife to an old man is dearer than life itself.

Again: was a see or medic

An old man, like a toothless dog, that still licks bone with his tongue, can neither enjoy his property, nor can he abandon it.

Nevertheless, Lilavati, through the intoxication of youth, broke through the bounds of the honour of her family, and attached herself to a certain merchant's son.

Too much liberty whilst resident in her father's house, attending festive processions, appearing in company, in the presence of men contrary to propriety, the same in by-ways, and associating with women of bad character, are the immediate destruction of innate morals. Sporting with their husband's infirmities, too, is to women the cause of ruin.

ख्यर् ।। पानं दुर्जन संसर्गः पत्या च विरहे। उटनं। स्वप्त खान्य गृहे वासे। नारिणां दूषणानि षट्। किञ्च। स्थानं नारिस हणं नास्ति नास्ति प्रार्थियता नरः। तेन नार्द्रः नारीणां सर्व त्वमुपजायते।। खन्यच।। न स्वीणाम प्रियः कञ्चित् प्रियोवापि न विद्यते। गावस्तृणिमवा रण्ये प्रार्थयन्ति नवं नवं॥ खन्यच् ॥ सुवेणं पुरुषं दृष्टा श्वातरं यदि वा सुतं। योनिः क्विद्यति नारीणां सत्यं सत्यं हि नार्द्र।। खपरच् ॥ घृतसुस्भसमा नारी तप्ताद्वारसमः पुमान्। तस्तात् घृतच्च विक्वच नेकच स्थापयेद्वधः॥ न लञ्जा न विनीतात्वं न दाचित्वं न भीरता। प्रार्थनाभावएवैकं सतीत्वे कार्णं स्विद्याः॥

जलत मानकपृत्वात लान ও पूर्जनमण्मां शिवत वितर उ यथि गमन उ चन्न अजनागृत्ह नाम करे हम ज्ञीतिम्दिनत मृष्य। जात निर्जनहान थाक ना क्व॰ ज्यकाम कान थ क ना क्व॰ शुर्थित्राकर्जी मनुषा थाक ना द्र नातम कान थ क ना क्व॰ शुर्थित्राकर्जी मनुषा थाक ना द्र नातम कार विभित्त ज्ञीतिम्दिनत मजीव हम। जलत ज्ञीतम्त जिल्ला करे नाहे शुम्न करे करे नाहे यमन भक मकन वस्तर्ज न्जन घाम शुर्थिना करत करे क्य न्जन शुक्रवर्क शुर्थिना करत जलत जाहे किया शुक्ष शर्याात्रक मुक्तत क्यिया ज्ञीतिम् क्षित विज्ञ ज्ञन हम हम कर नातम कराका मजीव । क्व॰ ज्ञी ঘৃতকলসের তুলা। পুরুষ তপ্তাহারের তুলা এই ছেতুক বিজ্ঞ লোক ঘৃত ও আগুন একত্র রাখিবে না। নারীরদের সতীত্ব হওনের কারণ লজ্জা নয় বিনীতত্ব নয় কর্মনৈপুণা নয় ভীক্তা নয় কিন্তু কেবল পুার্থনার অভাবই কারণ।

Again: of the state of the state of the

Drinking, keeping bad company, staying away from her husband, gadding about, slothfulness, and living at another's house, are six things injurious to a woman.

Be there no place, be there no time, be there no one to tempt them, then, O Narada, doth women's chastity appear.

Besides:

There is nothing, which a woman likes, or dislikes; as cattle in a forest seek for pasture fresh and fresh.

Another:

O Narada! it is true, most true, that a woman is intoxicated with unnatural passion at the sight of a beautiful and well dressed person, though he be her brother, or son.

Woman is like a pot of oil, and man a burning coal: a wise man will not put the oil and the fire together.

Except want of desire, neither shame, nor modesty, nor address, nor fear, nor employment, is the cause of chastity in a woman.

या या। पिता रचित की मारे भर्चा रचित ये। प्रयु स्थाविरे भावे न स्वी स्वातंत्र्यमर्हित ॥ एकदा मा सी सावनी रतावसी किर एक हूरे पर्यक्के तेन विषक् पुत्रेण सह विश्वमासी येः मुखा मीना तमस्तिते। पर्यातं पितमवसी का सहसीत्याय के भेष्माक्रम्य गाढ मासिह्य चुम्बितवती तेनावसरेण जारस्य पस्ताथितः। उक्तस्थ। उभावेद यच्छासं यच वेद यहस्पतिः। स्वभा वेतेव तच्छासं स्वीवृद्धी सुप्रतिष्ठितं ॥ तदा सिहनम वस्तेविक समीपवर्त्तिनी कुटि एवं चिन्तयत् । अकस्यादि यमेन मुपगूढवतीति ततस्त्रया कुटिन्या तत् कारणं परिज्ञाय सा सीसावती गुप्तेन दिएइता । स्रते। इसीम स्वक्षसायुवती यह सिखादि ॥ क्ष्रेक्ष्या स्वीता स्विता स्वीता स

অপর বাল্যাবস্থাতে পিতা রক্ষা করে যৌবনাবস্থাতে ভর্তা রক্ষা করে বৃদ্ধাবস্থাতে পুঞ্জ রক্ষা করে যে হেতুক জ্রী কর্তৃত্বকে কথন অর্হে না। এক দিবস রত্বসমূহথচিতপর্যা ক্ষে সেই বণিক পুঞ্জের সহিত প্রিয়ালাপেতে সুখোপবিষ্ট সেই লীলাবতী অকস্মাৎ উপস্থিত ঐ পতিকে দেখিয়া হটাৎ উঠিয়া কেশেতে আকর্ষণ করিয়া নির্ভর আলিঙ্কন করিয়া চুম্বন করিল সেই অবসরে উপপতি পলাইল। অত এব পণ্ডিভেরা কহিয়াছেন শুক্রাচার্য্য যে শাস্ত্র জানেন ও বৃহস্ত্রতি যে শাস্ত্র জানেন সেই শাস্ত্র জ্রী বুদ্ধিতে স্বভাব পুযুক্ত

ই পুতিঠিত হয়। সেৰপ আলিজন দেখিয়া নিকটবর্ত্তিনী কুরিনী চিন্তা করিল অকসাৎ এ ইহাকে আলিজন করিল অনস্তরসেই কুরিনী তৎকারণ জানিয়া লীল বতীকে গোপ নে দপ্ত করিল। অতএব আমি বলি যুবতি জ্রী বৃদ্ধপতিকে অকসাৎ নির্ভর আশ্রেষ করিয়া কেশে ধরিয়া চুম্বন করিল ইহাতে কারণ থাকিবেক্।

In infancy, the father should guard her, in youth, her husband should guard her, and in old age, her childern should guard her; for, at no time, is a woman proper to be trusted with liberty.

One day, as she was carelessly sitting with the merchant's son, in agreeable conversation, upon a sopha white as camphire, and fringed with strings of gems, having unexpectedly discovered her husband coming towards them, she rose up in a great hurry, seized him by the hair, and eagerly embracing, began to kiss him; whilst the gallant found means to escape.

Every book of knowledge, which is known to Oosana or to Vrihaspati, is by nature planted in the understanding of woman.

At the same time, a certain procuress, employed by the young merchant, being by, saw her embrace her husband, and understanding her motive, Lilavati was corrected by a hidden rod.

Upon the whole, I say, Without a cause a young woman &c.

मृतिकोविवरमालोका वलोपविश्कोन द्रह केनापि कारणेन भवितयं चणं विचिन्य परिव्राजकोनोक्तं कारण स्वाच वाळल्याद्वनमेव भविष्यतीति। ध्यतः। धनवान वल वान् लोके सर्वः सर्धच सर्व दा। प्रमुखं धनम्लं हि राज्ञा मण्युपजायते ॥ ततः खन्चिमादाय तेन विवरं खनिला चिरसस्तितं मम धनं ग्रहीतं ततः प्रशृति निजणितिहोनः सत्तोत्साहरहितः खाहारमण्युत्यादियनुमत्तमः सवासं मन्दं मन्द मुपसपन् चूडाकर्णनावलोकितः। ततक्तेनोक्तं। धनेन वलवां लोकोधनाद्ववति पण्डितः। प्रग्यैनं मूषिकं पापं खजातिसमतां गतं॥ किञ्च॥ अर्थेन तु विहीनस्य पुरुषस्थाल्पमेधमः। किञ्चाः सर्वा विनश्यन्ति योष्मे कुस रितायया ॥ *****

মূষিক গর্ভ দেখিয়া বলেতে উপবিষ্ট হইয়াছে অতএব ইহাতে কোনহ কারণ থাকিবেক্। কিঞ্চিৎ কাল চিন্তা করিয়া পরিবাজক কহিল ইহাতে কারণ পুচুর ধন হইবে। যেহেতুক লোকেতে সর্বত্ত সর্বদা সকল ধনবান্ লোকেই বলবান কেননা রাজারদের ও পুভুত্ব ধন মূলই হয় তাহার পর সে সম্লাসী খন্তা লইয়া বিবর খুঁড়িয়া আমার চিরকালের সঞ্চিত ধন লইল সেই অবধি আপন শক্তিতে হীন ও উৎসাহরহিত হইয়া কাতরে মন্দ্র্থ গমন করত আপন আহার অর্জন করিতে অক্ষম হইলাম

ইহা চুড়াকর্ণ দেখিল অনস্তর সে কহিল লোক ধনেতে বল বান্ হয় ধনহইতে পণ্ডিত্ হয় এই পাপিষ্ঠ মূষিককে দেখ এখন আপন জাতিতুল্যতাকে পাইল। আর ধনেতে রহিত অনুবুদ্ধি পুরুষের সমস্ত জ্রিয়া নষ্ট হয় যেমন গ্রাম্ম কালে কুৎসিত নদী সকল জ্বারহিত হইয়া নষ্ট হয়।

And hence there must be some hidden cause for the extraordinary strength of this mouse. He considered for a moment, and at length determined that the reason must be in a hoard of wealth: for

In this world the wealthy are, every one, every where, and at all times, powerful. Riches are the foundation of preferment, and an introduction to the prince.

Having said this, a spade was brought, and my hole being dug open by that mendicant, the hoard which I had been accumulating for many years, was carried away. After this, day by day, my strength decreased, and having little power to exert myself, I was unable to procure even sufficient to support life; and in this condition as I was fearfully and feebly sculking about, I was observed by Churākārnā, upon which he repeated the following lines:

With wealth all are powerful; from wealth a man is esteemed learned. Behold this wicked mouse! see, how he is reduced to the natural level of his species!

Deprived of riches, all the actions of man of little judgment disappear, like trifling streams in the summer's heat. ॥ अपरश्व॥ यसार्था स्तर्य नित्राण यसार्था स्तर्य वास्वाः । यसार्थाः स पुना हो के यसार्थाः स हि पण्डितः ॥ अन्यश्व ॥ अपुत्रस्य ग्रहं यून्यं सित्रत्र हितस्य व । मूर्वस्य व दियः यून्याः स्वयून्या दिदता ॥ अन्यश्व ॥ तानीन्द्रियाण्यविक लानि तदेव नाम सा वृद्धिरप्रतिहता वचनं तदेव । अर्थे याणा विरहितः पुरुषः स एव अन्यः चलेन भवतीति विचित्रमेतत् ॥ एतत् यर्वे नाकर्षे मयाऽवलोचितं ममात्रावस्थानमयुक्तं द्रदानीं यञ्चान्यसे एतत् वृत्तान्तकथनं तद्यवृचितं ॥ यतः ॥ अर्थेनायं मनस्तापं गरहे दुश्चरितानि च । वश्चन श्वापनानञ्च मितनात्र प्रकार्यत् ॥ अर्थेनायं मनस्तापं गरहे दुश्वरितानि च । वश्चन

অপর যাহারধন আছে তাহার সকল লোক মিত্র যাহার ধন
আছে তাহার সকল লোক বান্ধব যাহার ধন আছে লোকে
তেনেই পুরুষ যাহার ধন আছে সেই পণ্ডিত। আর পুএরহি
তের এবং উত্তম মিত্ররহিতের ঘর শুন্য ও মূর্যের সকল দিক্
শূন্য দারিদ্যু সর্ব শূন্য। অপর যে ইন্দ্রিয় অন্যথা করা যায় না
সেই ইন্দ্রিয় যে নাম অন্যথা করা যায় না সেই নাম যে বুদ্ধির
প্রতিঘাত করা যায় না সেই বুদ্ধি যে বাক্যের প্রতিঘাত করা
যায় না সেই বাক্য যে লোক ধনের মত্ততাতে রহিত
সেই পুরুষ আর সকল সময়েতে করিয়া অন্যপ্রকার হয়

এ কি আশ্রেষ্য। এই সকল গুনিয়া আমি আলোচনা করি
লাম আমার এখানে অবস্থান উচিত নয় সংপুতি অন্য ব্যক্তি
কে যে এই বৃত্তান্ত কহা সে ও অনুপাযুক্ত যেহেতুক ধননাশ
ও মনস্তাপ ও গৃহের মন্দেচরিত্র ও পরকত্ ক বঞ্চনা ও অপ
মান এই সকল বুজিমান লোক পুকাশ করিবে না ।

And again:

He who hath riches hath friends, he who hath riches hath relations; he who hath riches is a man of consequence in the world; he who hath riches is esteemed a learned man.

The house of the childless is empty; and so is the heart of him, who hath no wife. The mind of a fool is empty; and every thing is empty, where there is poverty.

They say also,

Those faculties are not injured. This is a mere saying. That judgment is unimpaired. That also is but an expression; for the moment a man is deprived of the comfort of riches, he is quite another. Is not this curious?

Having heard all this, I looked about me, and resolved that it would not, by any means, be proper for me to stay there. Neither by the bye is it proper that I should communicate my affairs to others; for,

A wise man should not make known the loss of fortune, any malepractices in his house; his being cheated, nor his having been disgraced.

तथा चेति ॥ खाय्हिनं ग्रहिक्दं मद्रमेषुन
भेषजं। तथादानापमामञ्च नव ने। प्यानि यत्नतः॥ तथा
चेति । खायन्ति मुखे दैने व्यर्थे यत्ने च पैरिषे। मन
स्विनादरिद्रस्य बनादन्यत्कुतः सुखं॥ खन्यच्॥ मनस्वी स्थितं कामं कार्पण्यं न तु गच्छति। खिप नि द्वाणमायाति नानस्ते। याति भीततां॥ किञ्च ॥ कुसम स्वक्तस्ये व दे वृत्ती तु मनस्विनः। सर्विषां मूर्ट्वि वा तिष्टेहिशीर्ध्येद्य वा वने ॥ यज्ञाञ्चेव याञ्ज्या जीवनं तदनीव गर्हितं॥ यतः॥ वरं विभवद्योनेन प्राणे सन्त प्रितानसः। ने। प्राप्ति सन्त प्रितानसः। ने। प्राप्ति स्वरः।।

তাহা পণ্ডিতের। বলিয়াছেন পরমাযু আর ধন আর গৃহ ছিদু আর মন্ত্রণা আর মৈথুন আর ঔষধ আর তপস্যা আর দান আর অপমান এই নয় যতেত্বতে গোপন করিবেক্।পণ্ডিত কতৃ ক তাহা উক্ত হইয়াছে দৈব অত্যস্ত বিমুখ হইলে আর পুরুষসাধ্য ক্রিয়া বার্থ হইলে দরিদ্বের বন ব্যতিরেক্ কোথা সুখ অর্থাৎ অরণ্য মধ্যে বাস করা উপযুক্ত। অপর মনম্বি লোক মরে তথাপি কৃপণতাকে পায় না যেমন অগ্নি নির্বাণ তাকে পায় তথাপি দুপাতাকে পায় না । এবং মনম্বি লোকের পুল্পস্তবকের ন্যায় দুই বৃত্তি সকলের মাথাতে থাকে অথবা বনেতে বিশার্ণ হয়। এই স্থানেতেই যে যা দ্লাতে পাণ থারণ সে অত্যন্ত নিন্দিত যেহেতুক ধনহীন লোকের অগ্নিতে পাণ সমর্পণ করা ও ভাল উপচারহীন কুপণ লোকের পার্থনা ভাল নয়।

We should be careful not to divulge these nine things; age, wealth, domestic affairs, passion, medicine, devotion, gift, and injury.

They say, likewise;

When the frowns of fortune are excessive, and human endeavours are exerted in vain; where, but in the wilderness, can comfort be found for a poor man of sensibility.

A man of nice feelings willingly encountereth death, rather than submit to poverty: a fire meeteth extinction, before it will yield to be cold.

Again:

The fate of a man of feeling is, like that of a tuft of flowers, two-fold: he may eitheir mount upon the head of all, or go to decay in the wilderness.

To live despised is reprobated exceedingly. Hence, It is better that the (funeral) fire should be blown up by the breath of life of a man deprived of riches, than that he should be solicited by the poor, when destitute of the means of relief. परिभयने निःसतः परिभूयने परिभवानिर्वेदमापयने।
निर्वतः ग्रंचमेति श्रोकिन्दनावृद्धाः परित्यज्यते निर्वृद्धः
स्वयमेत्यद्दोनिधनता सर्वे।पदामास्पदं ॥ किञ्च ॥ वरं
मीनं कार्य्यं न च वचनमृत्तं यदनृतं वरं क्रींच्यं पृ'सां नच
परकस्वाभिगमनं। वरं प्राण्त्यागाम च पिगृनवाक्रेष्य
भिरुचिः वरं भित्ताशित्यं न च पर्धनास्वादनसुखं ॥ वरं
गून्या शास्ता नच खलु वरे।दुष्टवृषभः वरं वेग्र्या पत्नी न
पुनर्विनीता कुस्वय्थः। वरं वासीर्त्यं न पुनर्विवेकाः
धिप पुरेवरं प्राण्त्यागान पुनर्धमानामुपगमः ॥ अपि च॥
सेवेव मानमखिलं ज्योतस्व व तमाजरेव सावन्यं। हरि
हरकथेवद्दितं गुणैः श्रतमप्यर्थिता हरित ॥ **

धव॰ पितपुणि दिजूक नष्का शांत्र शुंखिनष्क लाक वनश्हेर्छ प्रुट्ट हम्न वन नहिण लाक शतां ज्य हम्न शतां ज्य हम्हेर ज प्रकार हम्म प्राप्त शांत्र हम्म कर्मा विश्व कर्मा हम्म । प्रश्न वतः भोनतु ज क्रित्य कर्मा विश्व कर्मा कर्मा वाका करिय ना श्रृक्ष स्वत नश्रुण्मकण । ज्यान शत्र विश्व कर्मा करिय करिया। जां प्रवास कर्मा कर्मा करिया करिया। जां प्रवास कर्मा कर्मा करिया। जां प्रवास कर्मा कर्मा करिया। जां प्रवास विश्व जां प्

দনসুথ ভাল নহে গৃহ শূন্য ও ভাল শুের দুষ্ট বৃষভ ভাল নহে বেশ্যা পত্নী ও ভাল বিনয়রছিতা জ্রী ভাল নহে বনেতে ও বাস ভাল অন্যায়ি রাজার নগরে বাস ভাল নহে পুাণ ত্যাগও ভাল অধ্যের সমীপে গমন ভাল নহে । আর যেমন সেবা সমস্ত মান হরণ করে আর যেমন জ্যোৎসা অন্ধকার হরে যেমন বৃদ্ধাবস্থা শরীরের কান্তি নষ্ট করে আর যেমন বিষ্ণুর ও শিবের কথা পাপ হরে এমনি পুার্থনা গুণসমূহকেহরণ করে।

Again

From poverty a man cometh to shame; and being overwhelmed with disgrace, he is totally deprived of power. Without power he is oppressed, and from oppression cometh grief. Loaded with grief, he becometh melancholy; and impaired by melancholy, he is forsaken by reason; and with the loss of reason, he goeth to destruction. Alas! the want of riches is the foundation of every misfortune.

Again;

It is better to guard silence, than that the words, which are uttered should be untrue. It is better to be nothing, than to seduce the wife of another. It is better to abandon life, than to delight in cruel conversation. It is better to live by begging one's bread, than to gratify the mouth at the expence of others.

Want maketh even servitude honourable; light, total darkness; beauty, deformity; and even the words of Hari, and Hara with a hundred good qualities, crimes,

द्रित विष्ट्रश्च तत् किमइं परिण्डिनाळानं पोषयामि कछं भातदपि द्वितीयं ष्ट्रखुद्दारं॥ यतः॥ पञ्चवणादि पाण्डित्यं केयकीतञ्च मैथुनं। भाजनञ्च पराधीनं तिस्वः पुंसां विडम्बनाः॥ अन्यच॥ रोगी चिरप्रवासी पराज्ञ भोजी परवासणायी च यज्जीवित तन्त्ररणं यन्त्ररणं सीऽस्य विश्वामः॥ द्रत्यालीच्यापि लोभात् पुनरप्यर्थं यहीतुं यहमकरवं॥ तथा चीत्तां॥ खोभेन बुद्धि खलति लोभोजनयते तृषां। तृषात्तीदःखमाभोति परचेद्द च मानवः॥ तते। द्र्षां मन्दं मन्दमुपसर्पं क्लेन वीणाकर्णेन जर्ज्यदंश्वल्डेन ताडितञ्चाचिन्तयत् लुश्चां द्यसन्तृष्टेगियतमात्रद्रोही भवति। तथा च । ***

ইহা চিন্তা করিয়া আমি আপনাকে কি পরপিণ্ডে পোষণ করিব ও হে সে ও কন্ট দিতীয় যমদার যেহেতুক পল্লব গ্রাহি পাণ্ডিত্য এবং বেতন দিয়া দ্রাসংসর্গ এবং পরাধীন ভোজন এই তিন লোকের বিভ্ন্নন ৷ অপর রোগযুক্ত ব্যক্তি ও চিরকাল পুবাসী ও পরাল্ল ভোক্তা ও পর গৃহে শয়নকর্তা ইহারদের যে বাচন সেই মরণ যে মরণ সেই ইহারদের বিরাম ইহা বিবেচনা করিয়া ও লোভ পুযুক্ত পুনর্ঘার ও ধন সংগৃহ করিবার নিমিত্তে জ্ঞান করিলাম ৷ পণ্ডি

তেরা তাহা কহিয়াছেন লোভেতে বুদ্ধি চঞ্চলা হয় লোভ তৃষ্ণাকেজনায় তৃষ্ণাপীড়িত মনুষ্য ইহলোকে ওপরলোকে দুঃখ পায়। অনন্তর মন্দং গমন করত আমি সেই বীণাকণ কতৃক জর্জারবংশ খণ্ডদারা তাড়িত হইয়া ভাবনা করি লাম লোভী ও অপরিতুষ্ট লোক অবশ্য আত্মঘাতী হয়

What then, shall I nourish myself with another's cake; This would be to open a second door to death. For,

When a man is in indigence, picking herbs is his philosophy; the enjoyment of his wife his only commerce, and vassalage his food.

Again:

Death is life to him who is subject to sickness, who bath been long an exile, who liveth upon another's bread, or sleepeth under another's roof; for death easeth him of all his pain.

Having considered all this, I have again, through covetousness, made up my mind to accept of some of thy provisions. But it is said,

With covetousness reason departeth: covetousness engendereth avarice; and the man who is tormented with avarice experienceth pain, both here and hereafter.

Hence, after I had been struck with the broken piece of bamboo by Vinākarna, I began to consider, that the covetous were unhappy, and assuredly their own enemy. It is said,

सर्वाः सम्यत्त्रयस्य सन्तृष्टं यस्य मानसं। उपाने
दूहपादस्य न तृ चर्मावृतेव भूः ॥अपरञ्चा। सन्तोषाञ्चत
तृत्रानां यत्सुलं ग्रान्तचेतसां। सृतस्तद्दनलुख्यानामित
स्रोतञ्च धावतां॥ किञ्च ॥ तेनाधीतं श्रुतन्तेन तेन सर्वमन्
छितं। येनाग्राः पृष्ठतः क्रत्वानैराश्यमवल्यम्वितं ॥ अपि
च ॥ असेवितेश्वरद्दारमदृष्टिवरह्य्ययं । अनुक्तक्तीव
वचनं धन्यं कस्यापि जीवनं॥ यतः॥ न योजनम्रतं दूरं
वाध्यमानस्य तृष्ण्या । सन्तृष्टस्य करप्राप्रेष्यर्थं भवति
नादरः ॥ तदचावस्थाचित कार्य्यपर्च्येदः श्रेयान्॥
उक्तञ्च ॥ कोधमीत्रत्वया किं सार्खं नित्यमरागिता
जगित । जन्तोः कः स्रोदः सद्वावः किं पाण्डित्यं परिक्रेदं

তাহা কহিয়াছেন যাহার মন পরিতৃষ্ট তাহার সকলি সম্পত্তি যেমন জুতাতে আবৃত পা যাহার তাহার সর্বত্রই চর্মেতে আ বৃত কিন্তু পৃথিবী চর্মেতে আবৃতা নহে। অপর পরিতােষ লগ অমৃতে তৃপ্ত অথচ শান্তান্তঃকরণ লাকেরদের যে সুথ সে সুথ ইতস্ততা ধাবন করে যে ধনলােভিরা তাহারদেরকাথা অর্থাৎ সে সুথ তাহারদের হয়না।আর সে অধ্যয়ন করিয়াছে শুবণ করিয়াছে সে সকল করিয়াছে যে লােক আশাকে প শ্চাৎ করিয়া নৈরাশ্য অবলম্বন করে। এবং সে লােকের জী বন ধন্য যৎকর্তৃ ক ধনিছার সেবিত না হয় ও বিরহদুঃখ দৃষ্ট নাহয় ও নপুংসক বাক্য কথিত না হয় যেহেত্ক ধনতৃফাতে লুক্রের শত্যােজন ও দুর নয় সম্ভাষ্টের হস্তন্থিত ধনেতে ও আদর নাই সেইছেতুক এথানে আপন দশার উপযুক্ত কর্ম করাই নম্বল।পণ্ডিতেরা ইহা কহিয়াছেন সংসারে প্রাণির ধর্ম কি এই পুশেতে উত্তর প্রাণি সকলে দয়া সুথ কি এই পুশেতে উত্তর সর্বদা অরোগিতা স্বেহ কি এই পুশো উত্তর সন্ভাব পাণ্ডিত্য কি এই পুশো উত্তর সদসদ্বিবেচনা।

He, whose mind is at ease, is possessed of all riches. Is it not the same to one, whose foot is inclosed in a shoe, as if the whole surface of the earth were covered with leather?

Again:

Where have they, who are running here and there in search of riches, such happiness as those placid spirits enjoy, who are gratified at the immortal fountain of happiness?

All hath been read, all hath been heard, and all hath been followed by him, who having put hope behind him,

dependeth not upon expectation.

Fortunate is the life of that man, by whom the door of the noble hath not been attended; by whom the pain of separation hath not been experienced; and by whom the voice of an eunuch hath not been heard.

Again:

To one, O Nārādā, borne away by the thirst of gain, a hundred Yōjānā appears not far; even after he hath the treasure in his hand.

It is good, then, to be entirely separated far from the usual occasions of life.

What is religion? compassion for all things which have life. What is happiness? to animals in this world, health. What is kindness? a principle in the good. What is philosophy? an intire separation from the world. श तथा च ।। परिक्रेशिह पाण्डित्यं यदापता विप न्यः। अपरिक्रेदकर्वृणां विपदः स्यः परे परे ॥ तथा हि।। त्यजेरेकं कुलस्यार्थं यामस्यार्थं कुलं त्यजेत्। यामं जनपदस्यार्थं स्वात्यार्थं पृथिवीं त्यजेत् ॥ अपरञ्च ॥ पा नीयं वा निरायामं स्वादतं वा भयोत्तरं । विचार्यं खलु पश्यामि तत् सुखं यत्र निर्वृतिः ॥ द्रत्याले। च्याहं निज्जे नवनमागतः । यतः ॥ वरं वमं व्याप्रगजेन्द्रसेवितं दुमाल यः पक्षपालाम्बुभाजनं । तृणानि श्रव्या परिधानवस्कलं म वन्धुमध्ये धनहीनजीवनं ॥ तत्राऽप्यस्वत्युत्ववले। द्या दनेन मित्रेणाहं स्रोहानुवृत्या अनुग्रहीतः अधना पृत्य बलोदयात् भवदाश्रयः स्वर्गएव मया प्राप्तः ॥ 🍩

বিজ্ঞের। তাহা কহিয়াছেন বিপদশাতে ও যে সদসন্ধি বেচনা সেই পাণ্ডিত্য সদস্থিবেচনা রহিতের পদে২ বিপত্তি। আর কুলের নিমিত্তে এক জনকে ত্যাগ করিবেক গুলমের নি মিত্তে কুলকে ত্যাগ করিবেক দেশের নিমিত্তে গুলম ত্যাগ করি বেক আপনার নিমিত্তে পৃথিবী ত্যাগ করিবেক। অপর অনা য়াসপুণ্ড জলই বা ভয়ের পর স্বাদু অন্নই বা নিশ্চয় বিচার করিয়া দেখিতেছি সেই সুথ যাহাতে নির্বাহ। এই পরামর্শ করিয়া আমি নির্জন বনে আইলাম যেহেতুক ব্যাঘু ও বৃহৎ হস্তিসেবিত অরণ্য ওতাল বৃক্ষ আশুয় ভাল পক্ষ কল ওজল আহার ও ভাল তৃণশয়া ও ভাল বৃক্ষের বাকল পরিধান ও ভাল বান্ধব লোকের মধ্যে ধনরহিতের জীবন ভাল নহে। তদনস্তর ও আমার পুণ্যবলহেতুক এই মিত্রকত্ ক পুীতিতে আমি অনুগৃহীত হইয়াছি ইদানী পুণ্যবলের পুকাশহেতুক তোমার আশুয় আমার স্বর্গ ই পুাগু হইল।

The learned have said, that he is esteemed wise, who finds out resources in times of danger: and he, who is devoid of this qualification, meets danger at every step. It is said,

A man may forsake one person to save a family; he may desert a whole family for the sake of a village; and sacrifice a village for the safety of the community; but for himself, he may abandon the whole world.

It is either water without labour, or sweet bread attended by fear and danger. I have examined this; and I plainly see, that is happiness, wherein there is ease.

So, having considered all this, I am come to an uninhabited wilderness; for,

It is better to dwell in a forest haunted by tigers and lions; the trees our habitation; flowers, fruits and water for food; the grass for a bed; and the bark of the trees for garments; than to live amongst relations, after the loss of wealth.

Wherefore, as long as the stock of virtue acquired by birth shall last, I will, with this true friend, be attached to thee by kind services; and by this single virtuous act, I may obtain that place in heaven, which is consecrated to friendship. They say,

श्वार्श्व॥ दानीपभीगहीनन धनेन धनिनायदि।
भवामः किमु तेनेव धनेन धनिनावयं॥ अन्यत्र॥ अस
स्थागेन सामान्यं क्रपण्य धनं परैः। अस्य दिमित सम्ब
स्थाहानां दुःखेन गम्यते॥ तथाचीक्तं ॥ दानं प्रियवाक्
सहितं ज्ञानमगर्वुं ज्ञानितं श्रीर्थं। विक्तं त्यागिनयकं
दुर्ख्वभनेतचतुष्ट्यं लोकि॥ उक्तश्व॥ कर्क्तव्यानित्यं
कर्त्र्योनातिमञ्चयः पर्य सञ्चयशीलोसी धनुषा जम्बको
हतः॥ तावाहतुः कथमेतत्। मन्यरः कथयति अस्ति
कल्याणकटके वास्तव्ये भैरवोनामा व्याषः सचैकदा
स्थानव्यमाणे।विन्ध्याटवीं गतवान् ततस्तेन व्यापा
दितं हगमादाय गक्कता घोराक्रतिः श्वरोहष्टः तेन
व्याधेन स्थं भूमी निधाय श्वरः शरेणाहतः॥

এবং দানও উপভোগ রহিত ধনেতে যদি লোক ধনবান হয়
তবে সেই ধনেতে আমারাও ধনবান হই। অপার উপ ভোগ
রহিত হহেতুক কৃপণের ধন পর ধনের তুলা ইহার এ ধন এই
সম্বন্ধনাত্র আর ধন নপ্ত হইলে দুঃখেতে আপনি ও নপ্ত হয়।
পণ্ডিতেরা তাহাকহিয়াছেন পিয়বাকাসহিত দানও অহঙ্কার
রহিত জান ও ক্ষমাযুক্ত শূরতা ও দান নিযুক্ত ধন সংসারে
এই চারি দুর্লভ। বিজেরা কহিয়াছেন সর্বদা সঞ্চয় করিবেক
কিন্তু অত্যন্ত সঞ্চয় করিবেক না দেখ অতিসঞ্চয়ী শৃগাল
ধনুতে নপ্ত হইল। সেই কাক ও দূষিক বলিল এ কি পুকার।

মন্ত্র কহিতেছে। কল্যাণকটক নামে গ্রামে ভৈরব নামে ব্যাধ থাকে সে এক দিবস মৃগ অম্বেষণ করত বিদ্যাটিরী গেল। অনন্তর এক মৃগকে নষ্ট করিয়া লইয়া যাইতেছিল ইতোমধ্যে এক ভ্য়ানকশরীরবরাহকে দেখিল পরে সেই ব্যাধ হরিণকে ভূমিতে রাখিয়া শরেতে ঐ শূকরকে মারিল।

Another:

If we are rich with the riches, of which we neither give nor enjoy; we are rich with the riches, which are buried in the caverns of the earth.

Without enjoyment, the wealth of the miser is the same to him, as if it were another's. But when it is said of a man, he hath so much, it is with difficulty he can be induced to part with it.

Giving with kind words, knowledge without pride, heroism accompained by clemency, and wealth with liberality, are four excellenceis hard to be found.

It is said,

A hoard should always be made; but not too great a hoard. A jackal, through the fault of hoarding too much, was killed by a Bow.

How was this; demanded Hiranyaka; and Manthara related the following story.

FABLE VII.

A certain huntsman, by name Bhairava, an inhabitant of Kalyāna-kataka, being fond of flesh, once upon a time went to hunt in the forests of the Vindhya mountains, and having killed a deer, as he was carrying him away, he chanced to see a wild boar of a formidable appearance. So laying the deer upon the ground, he wounded the boar with an arrow;

शूकरेणापि चनचारगर्जनं काला व्याधस्य मुक्तदेशे हतः व्याधिक त्रद्रमद्रव भूमी निपपात ॥ यतः ॥ जलमिपि विध सक्तं लुद्गाधीपतनं गिरेः निमिन्तं कि चिदासाच देही प्रा ष्टान् विमुच्चित ॥ अध तवोः पादास्पालने न सेपापि सृतः अधाननारं दीर्घरवे। नामा जम्बुकः परिश्रम त्राहाराधीं तान्धृतान्धृगव्याधसप्रशूकरान् अपस्यत् अचिन्तयच बहो। अधा महत्रे। ज्यं मे समुपस्थितं ॥ अथवा ॥ अचिन्तितानि दुःखानि वथैवाचान्ति देहिनां । सुखान्यपि तथा सन्ये देवमत्रातिरिच्यते ॥ तद्भवतु एषां मांसैर्मासत्रयं से सुखेन गमिष्यति। उक्तिच । मासमेकं नरोयाति दो मासी सृगशूकरो। चहिरेकं दिनं यातु ज्य भन्द्योधनुर्गु णः।

শূকর ও তর্জন গর্জন করিয়া ব্যাধের অগুকোষে নারিল ব্যাধ ছিন্ন বৃক্ষের ন্যায়ভূমিতে পড়িয়া মরিল। যেহেতুক জল কিম্বা অপ্লি কিম্বা বিষ কিম্বা শস্ত্র কিম্বা ফুথা কিম্বা রোগ কিম্বা পর্বতহইতে পতন ইত্যাদি যৎকিঞ্চিৎ নিমিত্ত পাইয়া জীব পূাণভ্যাগ করে। অনন্তর বরাহ ও ব্যাধের পা আছড়ানেতে এক সর্পত্ত মরিল। তাহার পর দীর্ঘরব নামে শৃগাল আহা রের নিমিত্তে ভূমণ করত মৃত সেই মৃগ ও ব্যাধ ও সর্প ও ব্যাহকে দেখিল এবং চিন্তা করিল কি আশ্চর্যা আজি বড় খাদ্য দুব্য আমার উপস্থিত হইল কিম্বা প্রাণিরদের দুঃখ চিন্তিত না হইলে ও যেমন আইসে তেমনি সুখ ও মানি

ইহাতে দৈবই অতিরিক্ত হন তাহা হউক সম্পুতি ইহারদের মাণসৈতে আমার তিন মাস সুখেতে যাইবে আর ও কহিল মনুষ্য এক মাস যাইবে মৃগ ও শূকর দুই মাস যাইবে সর্প এক দিন যাইবে অদ্য ধনুর ছিলাভক্ষণ করিব।

but, upon his approaching him, the horrid animal set up a roar dreadful as the thunder of the clouds, and wounding him in the groin, he fell like a tree cut off by the axe.

For,

The body having encountered some efficient cause, water, fire, poison, the sword, hunger, sickness, or a fall from an eminence, is forsaken by the vital spirits.

By the violent agitation of their feet, a serpent was also killed.

In the mean time, a jackal, by name Dirgha-rava, prowling about in search of prey, discovered the deer, the hunstman, the serpent and the boar; and having observed them said to himself,—Here is a fine feast prepared for me.

As, to corporeal beings, unthought-of troubles arrive; so, in like manner, do blessings make their appearance. In this, I think providence hath extended them farther than usual.

Be it so, as long as with their flesh I shall have food to eat. The man will last me for a whole month, and the deer and the boar for two more; then the serpent will serve me a day; and let me taste the bow-string too.

ततः प्रथमवुभुज्ञायामिदं निःसादु कोदण्डलग्नं स्नाय्व अनं खादामी खुक्का तथा कते सति किन्ने साथव अने उत्पतितेन धनुषा इदि निर्भिन्नः सदीर्घरवाः पञ्चलमा गतः। अतोहं ब्रवीमि कर्त्तवाः सञ्चयानित्यसित्यादि। मया च। यहदाति यदसाति तदेव धनिनाधनं। अन्ये भृतस्य कोडन्ति दारैर्पि धनैर्पि ॥ किञ्च ॥ यहदाति विशिष्टेम्धाय चात्राति दिने दिने। तत्ते वित्तमहं मन्ये सेव्यं कस्यापि रच्सि ॥ यात् किमिदानीमतिकान्तोपव र्णनेन ॥ यतः ॥ नाप्राप्यमभिवांक्ति नष्टं नेक्क्ति शो चितं। आपत्स्विप न मुद्यन्तिनराः पिछतवुद्दतः॥तत् सखे सर्दरा लया साला हेन भवितयं।। यतः॥ शास्ताराधी त्यापि भवन्ति मूर्वा यसु कियावान् पुरुषः सविद्वान्। सुचिन्तित चौषधमानुराणां न नाममाचेण करोळरोगं॥

অনন্তর পৃথম ক্ষুধাতে এই আস্বাদনরহিত ধনুস্থিত চমের ছিলা খাই ইহা করিয়া তাহা করিল। পরে রাযুর বন্ধনছিঁড়ি লে ধনু হৃদয়ে লাগিয়া সে দীর্ঘরব পঞ্চত্ব পাইল। অতএব আমি বলি সঞ্চয় অবশ্য করিবেক কিন্তু অতিশয় সঞ্চয় করিবেক না। তাহা কহিয়াছেন নৃত ব্যক্তির দ্রীতেও ধনে তে অন্য লোকেরা ক্রীড়া করে অতএব যাহা দেও ও যাহা খাও সেই ধনবানের ধন অপর বিশিষ্ট পাত্রকে যাহা দেও আর প্রুতিদিন যাহা ভোজন কর সেই তোমার ধন আমি এই মানি নতুবা কাহার ও ভোগ্য ধন রক্ষা কর যাহা হউক সংপুতি যাহা হইয়াছে তাহার বর্ণনে কি পুয়োজন যেহেতুক জ্ঞানি লোকেরা অপ্যাপ্ত বস্তুকে অভিলাষ করিবেনা নষ্ট বস্তু কে শোক করিতে ইচ্ছা করিবে না বিপত্তিতে ও মুগ্ধ হইবে না সেইহেতুক হে মিত্র তুমি নিরস্তর উৎসাহী হইবা যেহেতুক শাস্ত্র অধ্যয়ন করিয়া ও মুর্থ হয় যেপুক্ষ জ্রিয়া করে সেই পণ্ডিত যেমন সুচিন্তিত ঔষধনামসাত্রে রোগ দূর করে না।

But, in the first place, let me try that which is the 'east savoury. Suppose, then, I eat this catgut line which is fastened to the bow: saying so, he drew near to eat it; but the instant he had bit the gut in two, his belly was ripped open by the spring of the bow; and he was reduced to the state of the five elements.

Besides: What a rich man gives, and what he consumes, that is his real wealth, when he dies, other covetous men will sport with his riches, and with his women.

That I esteem wealth, which is given to the worthy, and what is, day by day, enjoyed; the rest is a reserve for one knoweth not whom.

Then, at present, what is the purport of this excessive use of the force of words to exemplify?

Men of philosophic minds do not long for what is not attainable, and are not willing to lament what is lost; neither are they wont to be embarrassed in times of calamity.

Follow this practice my friend and be content.

Those who have even studied good books, may still be fools. That man is learned, who reduceth his learning to practice. That medicine is well imagined, which doth, more than nominally, restore the health of the afflicted. अत्यच ॥ न खल्यमप्यध्यवसायभीराः कराति विज्ञान विधिर्गणं हि। अअस्य किं इस्ततस्थिते। पि प्रकाशयय र्षमिह प्रदीपः ॥ तदच सखे दशाविशेषे शान्तिः कर शीया एतदप्यतिकष्ठं लया न मन्तयं ॥ यतः॥ राजा कुलवधूर्विप्रामिवण्य प्योधराशस्यानभ्रष्टान ग्रोभन्ते दन्ताः केणानरानलाः ॥ इति विज्ञाय मतिमान् खस्थानं न परित्यजेत् । कापुरुषवचनमेतत् ॥ यतः ॥ स्थानमुक्षुच्य गच्छन्ति सिंहाः सत्पुरुषागजाः। तत्रैव निधनं यान्ति काकाः कापुरुषाष्ट्रगाः॥ तथा चार्ता॥ कीवीरस्य मनस्विनः स्विषयः कीवा विदेशस्वया यं देशं अयते तमेव कुरुते वाक प्रतापा किर्नतं। यहं ष्ट्रानल लाङ्गलप्रहरणः सिंहोवनं गाहते तसिन्नेव हमदिपेन्द रुधिरै सृष्टां विनत्यासनः॥ ***

আর উৎসাহ রহিতের শাস্ত্রজ্ঞান অত্যন্ন ও গুণ করে না
অব্যের হস্তোপরি স্থিত ও পুদীপ কি ঘট পটাদি পুকাশ
করে। সেই হেতুক এখানে হে মিত্র অবস্থাবিশেষে শান্তি
কর্ত্তব্য তুমি ইহা ও অত্যন্ত কন্ত করিয়া জানি ও না যেহেতুক
রাজা ও কুলন্ত্রী ও ব্যাহ্মণ ও মন্ত্রী ও মেঘ ও দন্ত ও চুল ও
মনুষ্য ও নথ এ সকল স্থানচ্যুত হইলে শোভা পায় না ইহা
জানিয়া বুদ্দিমান্ লোক স্বস্থান পরিত্যাগ করিবেনা এ কাপু
ক্রের বাক্য যেহেতুক সিংহ ও সৎপুক্তর ওহন্তী ইহারাস্থান

ত্যাগকরিয়া যায় তাহাতেই কাক ও কাপুরুষ ও মৃগ ইহারা মরে । পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন বীরের ও পণ্ডিতের কি মদেশ কিবা বিদেশ যেদেশ আশুয় করে সেই দেশকেই বাছবলেতে জয় করে দন্ত ও নথ ও লাজুল এই সকল অস্ত্র যে সিংহের সে যে বনে যায় তাহাতেই নম্ভহন্তীশুঠের রক্ত করণক আপনার পিপাসা নিবৃত্তি করে।

The precepts of philosophy effect not the least benefit to one confirmed in fear. To a blind man, of what use is a lamp, although it be burning in his hand?

After all, added the tortoise, it is best to be satisfied

in this region of good and evil destiny.

I cannot agree to that, replied Hiranyaka.

Since it is written:

A prince, a woman of high rank, a priest, a counsellor, a cloud, teeth, men, hair, and nails, never prosper by leaving their native places.

Conscious of this, the wise never quit their native country. This however, is the speech of a weak man; replied Manthara.

Since others write:

Lions, elephants, and brave men, leave their country and prosper; while ravens, cowards, and deer remain in theirs, and perish.

To a hero of a sound mind, what is his own, and what a foreign country; wherever he halteth, that place is acquired by the splendour of his arms. He quencheth his thirst with the blood of the royal elephant, even in the forest, which the lion teareth up with his teeth, and his claws the weapons of his feet.

सायोगं नरमायान्ति विवशः सर्वं सम्पदः ॥ अन्यच ॥
सुखमापिततं सेवे दुः खमापिततं तथा । दक्रदत् परिवर्त्ते
न्ते दुः खानि च सुखानि च ॥ अन्यच ॥ उसाहसम्पद्गम
दीर्वमूचं कियाविधि इं यसने व्यस्ते । गूरं क्षत्र इं दृढ सी इदच बच्बीः खयं याति निवासहेतोः। विशेषतञ्च । विनाप्ययेनीरः सृशति वज्जमानो इतिपदं समायुक्तो।
प्यर्थः परिभवपदं याति कपणः । खभावादु इतां गुण्स
सुद्योवापि विषयां युतिं सेंहीं किं त्रा धृतक नक्षमा
सोपि सभते ॥ किच्च ॥ धनवानिति हि सदोमे किं
गतिवभवोविषाद मुपयामि । करिनिहितक न्दु कसमाः
पातात्पाताम नृष्याणां ॥ अञ्चल्य

অপর যেনন বেঁগ সকল কূপেতে যায় আর যেনন মৎসা দি জলপূর্ণ জলাশয়তে যায় এননি সকল সম্পত্তি অবশ হই য়া উদ্যোগি মনুযাকে পায় আর আগত সুথকে সেবা করি বেক এবং আগত দুঃখ কেও সেবা করিবেক ষেহেতৃক দুঃখ ও সুখ চক্রের ন্যায় ভূমণ করে । অপর উদ্যোগবিশিষ্ট ও অচিরক্রিয় ও কর্ম জ্ঞাত ও বাসনেতে অসক্ত ওবীর ও কৃতক্ত ও অনেকের নিত্র এতাদৃশ পুক্ষযকে লক্ষ্মী আপনি বাস করি বার কারণ পানাবিশেষে শূর পুক্ষয ধনবাতিরেকে ও অনেক নআনেতে উচ্চপদ্পায় কৃপণ লোক ধনবান হইয়া ও পরা

ভব পায় ইহাতে দৃষ্টান্ত স্বভাবেতে জাত অথচ গুণসমূহেতে পুাপ্ত যে নিংহসম্বন্ধিকান্তি ইহা কি কুকূর স্বর্ণ মালা ধারণ করিয়া ও পায়। এবং ধনবতা পুযুক্ত যে অহঙ্কার সে কি গত বিভব হইয়া ও বিবাদকে পায় অর্থাৎ বিষয় হইবে না কেন না মনুযোরদিগের পড়া ও উঠা হন্ত স্থিত ভেঁটার ন্যায়।

Again:

As frogs to the pool, as birds to a lake full of water; so doth every species of wealth necessarily flow to the hands of him who exerteth himself.

They say,

When pleasure is arrived, it is worthy of attention; when trouble presenteth itself, the same: pains and pleasures have their revolutions like a wheel!

Again:

Lakshmi herself attendeth a man in search of a residence, who is endued with resolution, of noble principles, acquainted with the rules of action, untainted with lawless pleasure, brave, a judge of merit, and of steady friendship.

Again:

A wise man, even destitute of riches, enjoyeth elevated, and very honourable stations; whilst the wretch, endowed with wealth, acquireth the post of disgrace.

How can a dog, by running away with a necklace of gold, obtain the noble spirit of a lion, whose nature leads to the acquisition of eminent virtues?

Hear this, my friend, added the tortoise.

What, though thou wert rich and of high esteem, dost thou yield to sorrow, because of thy loss of fortune? The risings and sinkings of human affairs are like those of a ball, which is thrown by the hand. खपरश्च ॥ अधकाया खलप्रीतिनंवसस्यानि यो जितः । किश्चित् कालोपभोग्यानि योवनानि धनानि च ।। अन्य च ॥ वस्य चं नाति चेष्टेत सा हि धार्नैव निर्मिता । गर्भादुत्पतिते जन्ती सातः प्रस्वतः सनी ॥ खपिच ॥ सले येन ग्रुक्तीकता इंसाः ग्रुका स्च हितो कताः । मयूरास्वितिता येन सते विश्वास्यति ॥ ॥अपरश्च ॥ सतां रहस्यं श्रुणु मित्र । जनयत्यर्ज्जने दुःखं तापयन्ति विपत्तिषु । मो स्यन्ति च सम्पत्ती कथमर्थाः सुखावहाः ॥ अपरश्च ॥ धर्माथं यस्य वित्तेहा वरं तस्य निरीहता । प्रचालनाद्वि पद्मस्य दूरादस्पर्यनं वरं ॥ यतः । यथा द्वामिषमाका भेपिचिभिः स्वापदैर्भु वि । भक्त्यते सलिले नकीक्तया सर्धन्व वित्तवान् ॥ अक्ष्रिक्षे

এবং মেঘছায়া ও খলের প্রেম ও নৃতন শস্য ও দ্রা ও যৌবন ওখন এ সকল কিঞ্চিৎ কাল উপভোগের বিষয়। অপর ধনের নিমিত্তে অতান্ত চেষ্টা করিবে না যেহেতুক বিধাতাই তাহা সৃষ্টি করিয়াছেন কেননা গর্ভহইতে জীব জন্মিলেই মাতার দুই স্তনের দুগা ক্ষরে এবং হে মিত্র যিনি হংসকে শুলু করিয়াছেন আর শুকপিক্ষিকে হরিৎবর্ণ করি য়াছেন আর মযুরকে যিনি চিত্রিত করিয়াছেন তিনি তো মার বৃত্তি বিধান করিবেন। আর হে মিত্র উত্তম লোকের দের রহস্য শুন অর্থোপার্জনে দুঃথ জন্মায় আর নষ্টেতে তাপ জন্মায় আর সম্পত্তিতে মোহ জন্মায় তবে অর্থ

কি পুকারে সুখদায়ক হয় অপর ধর্মানুষ্ঠানের নিমিন্তে
যাহার ধনচেষ্ঠা তাহার নিশ্চেষ্ঠতা ভাল যেহেতুক কর্দমের
পুকালনহইতে দূরে থাকিয়া স্পর্শনা করা ভাল। যেহেতুক
যেমন পদ্দিরা আকাশে আমিষভোজন করে আর ব্যাঘ্টেরা
পৃথীবীতে আর কুস্তীরেরা জলেতে ভোজন করে তেমনি
এই সকল লোক ধনবান।

Observe.

The shadow of a cloud, the friendship of wicked men, new corn, women, youth, and riches, are to be enjoyed but for a short time.

Again:

Man should not be over-anxious for a subsistence, for it is provided by the creator. The infant no sooner droppeth from the womb, than the breasts of the mother begin to stream.

My friend:

He, by whom the geese were formed white, parrots are stained green, and peacocks painted of various hues,—even he will provide for their support.

Attendalso, my friend, to these secrets of the wise men.

How are riches the means of happiness; in acquiring they create trouble, in their loss they occasion sorrow, and they are the cause of endless divisions amongst kindred!

It were a blessing, for the sake of virtue, if he, who hath a lust of gain, were deprived of desire. Where there is a splashing of dirt, it is good not to meddle, and to keep far away.

As meat is devoured by the birds in the air, by the beasts in the field, and by the fishes in the waters; so, in every situation, there is plenty.

स्वया । राजतः सिल्लारप्रेसारतः कुजनारि ।
स्वमर्थवतां नित्यं मृत्योः प्राणभृतामिव ॥ तथा हि ।
जन्यनि लोभवक्रले किन्तु दुःखमतः परं दुच्छा सम्पद्य
तानास्ति यवेच्छान निवर्त्तते । अन्यस् ॥ आतः मृणु ।
धनं तावरसुलभं लक्षं कच्छेण र द्यति । लक्षनाभा
यथा मृत्युस्तसारेतम् चिन्तयेत् ॥ तृष्णां चेह परित्य
क्षा कोरिदः कर्दश्वरः । तस्यास्तेत् प्रसरोरन्तारास्तस्य
स्विर्ति स्थितं ॥ अपरस्र ॥ यथदेवहि वाञ्चेत नतीवा
ञक्षा प्रवर्त्तते । त्राप्तस्य वित्तर्यते स्थाने नवन्ति
ते ॥ किं वज्जना सम पत्तपातेन सयैव सहात्र कालो
नीयतां ॥ यतः ॥ स्थामरणान्ताः प्रण्याः कोपास्तत्
द्यभङ्गराः ।परित्यागास्य निःसङ्गाभवन्ति हि महात्यनां।

অপর রাজাহইতে এবং জলহইতে এবং অশ্বিহইতে এবং
চৌরহইতে এবং খলহইতে ও ধনিরদের সর্বদা ভয় যেমন
যমহইতে প্রাণিরদের সর্বদা ভয় এবং দুঃখসমূহ সংসারে
ইহার পর দুঃখ কি যাহাতে ইচ্ছানুরপ সম্পত্তি হয় না আর
যাহাতে ইচ্ছা ও নিবৃত্তি হয় না হে ভুাতঃ আর শুন ধন অতি
দুর্লভ ধন পাইলে কস্টেতে রক্ষা হয় আর প্রাপ্তধনের নাশ
মৃত্যুতুলা সে হেতুক ধন চিন্তা করিবেনা ধন বিষয়ে তৃষ্ণা
পরিত্যাগ করিলে কে দরিদু কে ধনী যদি তৃষ্ণার স্থান দেয়
তবে দাস্য মাথার উপর থাকে। অপর বিষয়কে যত বাঞ্চা

করে ততই পুবৃত্ত হয় বিষয় পুগিও হইলেই তাহা হইতে বাঞ্চা নিবৃত্তি আর আমার অনেক পক্ষপাতে কি পুয়োজন আমারি সহিত এখানে কাল যাপন কর যেহেতুক উত্তম লোকের দিগের পুীতি মরণ পর্যান্ত থাকে আর ক্রোধ অতাল্প কালে নষ্ট হয় আর পরিতাগ সম্বরহিত হয়।

The rich man hath cause of fear, from the magistrate, from water, from fire, from the robber, not less from his own people, even as from death the living.

In this life of many troubles, what pain is greater than this;—Desire without ability, when that desire turneth not away!

Man should consider this: that riches are not easily acquired; when acquired, they are with difficulty preserved; and that the loss of what hath been acquired, is like death.

Be not therefore anxious for wealth.

Were the thirst of gain entirely forsaken, who would be poor; who would be rich? If way were given to it, slavery would stand upon the head.

Whatever a man should long for, from that his inclination turneth away. He, whose inclination turneth away from an object, may be said to have obtained it.

But why so much upon this subject; let us beguile the time together in amusing conversation.

Men who are acquainted with their own nature, pass their days, until the period of death, in gladness, free from anger, in the enjoyment of the present moment, unmindful of the world, and free from apprehension. द्वित श्रुत्वा चवुपतनकोत्रूते धन्योसि मन्यर सर्वधा श्राच्यमुणेसि ॥ यतः॥ सन्तर्य सतो नित्यमापदुद्वर खन्नाः।गजानां पद्ममानां गजाएव धुरम्थराः।।श्राच्यः स्ट्कोभिव मानवानां सउत्तमः सतृपुरुषः सधन्यः। यस्यार्थिनोवा प्रर्णागतावा नाम्नाविभङ्गाविसुखाः प्रयान्ति ॥ अय तदेवन्ते खेच्छाद्यादिद्यारं कुर्वाणाः सन्तुष्टाः सुखं निवसन्ति अय चित्राङ्गनामा स्रगः कोनापि वासितस्त्रत्रागत्य मिलितस्त्रत्पश्चादायान्तं स्रगमव खोस्त भयं संचिन्य मन्यरे।जलं प्रविष्टोम् पिकञ्च विवरं गतः काकोपि उड्डीय वृत्तमारूढस्त्रतालघुपतनकोन सदूरं निद्धा्य भयदेतुनं कोप्यायातीत्यालोचितं पश्चा निद्धानाद्याय्य पुनः सर्वे मिलित्वा तत्रवे।पविष्टाः।

ইহা শুনিয়া লঘু পতনক কহিতেছে মন্থর তুমি ধনা তুমি
পুশা নিতগুণবিশিষ্ট যেহেতুক উত্তম লোকেরদের উত্তম
লোকই বিপভারণযোগ্য ইহাতে দৃষ্টান্ত পক্ষপতিত হস্তির
হস্তীই উদ্ধারকর্তা। পৃথিবীতে মনুষ্যেরদের মধ্যে কেবল
সেই পুতিষ্ঠিত সেই মহৎ সেই সৎপুক্ষর সে ধন্য যাহার
নিকটে যাচকের। এবং শরণাপান্ন লোকেরা নিরাশ হইয়া
বিনুখ হইয়া না যায়। অনন্তর তাহার। এই পুকারে আ
পানং ইচ্ছাতে আহার বিহার করত সম্ভষ্ট হইয়া সুখেতে
বাস করে পরে এক দিবস চিত্রাক্ষনামা মৃগ কোন ব্যক্তি

কর্তৃকভাত হইয়া সেখানে আসিয়া মিলিল পরে আগত মৃগকে দেখিয়া ভয় সম্ভাবনা করিয়া মন্থর জলে পুবিষ্ট হইল আর উন্দুর গর্ভমধ্যে গেল আর কাক ও উড়িয়া বৃক্ষে আরোহণ করিল তাহার পর লঘুপতনক অভিদূর পর্যান্ত দেখিয়া ভয়ের কারণ কিছুই আইসে না ইহা আলোচনা করিল পশ্চাৎ কাকের বাক্যেতে সকলে পুনর্বার আসিয়া সেই স্থানে মিলিয়া বসিল।

O! thou art a worthy person, Manthara, observed the crow,—a place of confidence, and a being for protection! The good are always ready to be the upholders of the good in their misfortunes. Elephants even are wont to bear the burthens of elephants, who have sunk in the mire.

Again:

He is one in this world worthy to be praised of mankind, he is a great and a good man, from whom the needy, or those, who come for protection, go not away with disappointed hopes, and discontented countenances.

In this manner did they pass their time; and, contented with their particular food, they dwelt happily together.

After a while, one day a certain deer, by name Chitrangă, who had been alarmed by some one, came there with his heart panting with fear, and was joined by the rest; but as they expected that he was pursued by something, which had been the cause of his apprehensions, Manthara went into the water, the mouse into a hole, and the crow flew to the top of a tree. Lăghŭ-patanaka looked on all sides; and being satisfied respecting their fears, they all joined company again.

मन्यरेणोक्तं भद्रं मृग खागतं खेच्छ्या उदकायादारा नुभूयतां ख्वावस्थानेन वनित्रं सनायीक्तियतां चिवाङ्गोबूते लुक्षकवासितादं भवतां ग्ररणमागतः भवद्भिः सह स्व्यमिच्छामि । हिर्ण्यकोऽवदत् मित्र हं तावदस्थाभिः सह भवता यत्नेन मिलितं ॥ यतः ॥ खे। एसं क्रतसम्बद्धं तथा वंग्रकमागतं। रचितं व्यसनेभ्यख्य मित्रं ज्ञे यं चतुर्विधं ॥ तद्दत्र भवता ख्रयद्दनिर्विग्रेषं स्थीयतां । तच्चुत्वा स्रगः सानन्दोभूत्वा खेच्छाहारं कृत्वा पानीयं पौत्वा जलासन्नतस्च्छायायामुपविष्टः ख्य मन्यरेणोक्तं सखे स्रग स्तसित्रक्तेने वने केन त्वं वासितः कदाचित् किं व्याधाः सञ्चरन्ति । स्रगेणोक्तं

মন্ত্র কহিল হে মৃগ সুথেতে আইলে ইহা জিজাসিয়া কহিল আপন ইচ্ছাতে জল তৃণাদি আহার করহ এ স্থানে অবস্থান করিয়া এই বনকে সম্বামিক করহ চিত্রাঙ্গ বলি তেছে আমি ব্যাধকর্ত্ ক ত্রাসিত হইয়াছি আপনকারদের শরণাগত হইলাম আপনকারদিগের সহিত মথ্য ইচ্ছা করি তেছি। হিরণ্যক বলিল হে মিত্র তুলি আমারদিগের সহিত অনেক কস্টেতে মিলিয়াছ যেহেতুক মিত্র চারি পুকার হয় তাহা কহিয়াছেন ঔরস অর্থাৎ পুঞাদি আর কৃতসম্বন্ধ অর্থাৎ যাহার সহিত মিত্রতা করা যায় পুরুষানুক্রমে হিত্র আর বাসনহইতে রক্ষিত এইহেতুক আপনি এখানে

আপন পৃহের ন্যায় থাকুন তাহা শুনিয়া ইরিণ আহাদিত হইয়া আপন ইচ্ছাতে আহার করিয়া জল পান ফরিয়া জল সমিধিতে বৃক্ষছায়াতে বসিল অনন্তর মন্তর কহিল হে মিত্র মৃগ এই নির্জন বনে কাহাকর্তৃক তুমি ভীত হইয়াছ এ বনে কখন কি ব্যাধ আইনে মৃগ কহিল।

Health! friend deer, said the tortoise, thou art welcome. Mayst thou find provisions to thy heart's desire in this situation! may this forest never be rendered the property of a master!

To this the deer Chitranga replied,—I was alarmed by a hunstman, and I am come to you for protection. And I wish also to cultivate a friendship with you. Sir, said the mouse,—Your friendship with us is accomplished without much trouble.

For,

Friends are said to be of four distinctions: one's own offspring, a connexion, one descended from the same genealogical series, and one whom we may have preserved from misfortunes.

So let us dwell together, added the mouse, without distinction. The deer, upon hearing this was rendered hap py. He ate of what was his usual food, and having drank some water, he laid himself down in the shade of a tree which grew in the stream. Friend deer, said the tortoise Manthara, by whom wert thou alarmed? What, are there huntsmen coming to this desolate forest? There is some very important news, said the deer, which I willcommunicate.

अस्ति किलिक्षविषये क्काइदेशनामा नर्पतिदिग्विजय व्यापार क्रमेणागत्य चन्द्रभागानदीतीरे समावासित कटकीवर्त्तने प्रातस्य तेनाचागत्य कपूरसरः समीपे भवितव्यमिति व्याधानां मुखात् किम्बरन्तो यूयते तद त्रापि प्रातर्वस्थानं भयहेतुकिमित्याचीच्य यथावसर कार्थ्यमारभ्यतां तच्छुत्वा कूर्माः सभयमाद जलाश्रया न्तरं गच्छानि । काकस्रगाविप उक्तवन्तावेवमन्तु । तता दिर खकी विद्याद जलाययानारे प्राप्ते मन्यरस कु ग्रलं स्थले गच्छतः कः प्रतीकारः ॥ यतः॥ अभांति जलजन्तूनां दुगें दुर्गनिवासिनां। सभूमिः श्वापदादीनां राज्ञां मन्त्री परं वसं ॥ सखे लघुपतनकानेने।पदे ग्रेन तथा भवितयं। खयं वीच्य यथावध्याः पीडितं कुचकुद्मलं। विलक्पनाभवेदः खी त्वं तथैव भविष्यमि॥

কলিন্দদেশে ফক্মান্দদ নামে ভূপাল আছেন তিনি দিখিজয় করিতে আসিয়া চন্দুভাগা নদীর তীরে কটক সংগৃহ করিয়া বাস করিতেছেন পুাতঃ কালে তিনি আসিয়া কপূর সরো বর নিকটে থাকিবেন ইহা ব্যাধের মুখেতে জনশ্রুতি শুনিতেছি সেই হেতুক এখানেতে ও ভয়ের কারণ ইহা বিবেচনা করিয়া থাহাকর্ত্ব্য হয় তাহাকর। ইহা শুনিয়া কছপ ভীত হইয়া কহিল অন্য পুকরিণাতে যাই কাক এবং হরিণ কহিল এই হউক পরে হিরণ্যক হাসিয়া বলিল

অন্য হুদে গেলে মন্তরের মন্তল কিন্তু স্থলে যাইবার কি উপায় যেহেতুক জলজন্তর জল বড় বল দুর্গবাসির দুর্গ বড় বল ব্যাঘুগদির স্বস্থান বড় বল রাজার মন্ত্রী বড় বল স্থা লঘুপতনক এই পরামর্শেতে সেই পুকার হুইবে যেমন বিকিপুঞ্জ রাজপুঞ্জ কর্তৃক আপান জ্রীর কুচকোরক মর্দিত আপনি দেখিয়া দুঃখী হুইল তেমনি তুমি হুইবা।

In the country, which is called Kalinga, there is a prince whose name is Rúkmāngana. He is just returned from his conquests of the countries about him, and has taken up his residence upon the banks of the river Chandrabhāgā. To-morrow early, he has resolved to come to the lake Karpūra. This I overheard from the mouth of one sportsman. Having investigated this affair, so much to be dreaded, let the necessary means be pursued for our safety. The tortoise, upon hearing these words, fearfully exclaimed,—I will flee to the water for protection! The crow and the deer said,—Be it so. The mouse, Hiranyaka, laughed, and said: When Manthara shall be in the water, it will be good for him. It appeareth to mei mproper that he should be found crawling upon dry ground. They say,

The strength of aquatick animals is the waters; of those who dwell in towns, a castle; of lions, their own station; of princes, a minster.

But friend Laghu-patanaka, I hope by this advice, he will not suffer the regret experienced by a certain merchant's son, in beholding his wife caressed by a young prince.

ते छपुः वायमेतत् । चिरत्यकः वाययति चिला वात्यकुलिषये वीर्तेने। नाम राजा तव बीरपुरनािस्स्त नगरे निवसति तेन तुरङ्गवलोगामराजपुत्रोगागपितः द्वतः सच महाधनक्तरणः एकदा खनगरं शास्यद्वति प्रीह्योवनां लावन्यकतीं नाम विधिक्ष्वव्यूमालोक्या नास ततः खहरीं गला स्तराकुलवित्याः द्वते च दूतीं प्रीषतवान् ॥ यतः ॥ सन्दार्गकावदाको प्रभवति पुरुवलावदे वेन्द्रियादां लच्चा ताबिद्द यत्ते विनयमपि समालस्त्रते ताददेव । भूचापाद्यक्तकाः श्रवणप्यगता नीलपद्धाणपने यादलाकावतीनां म इदि परिणता हिखालाः पनिन्त ।

তাহারা বলিল এ কি পুকার। হির্মাক কহিতেছে।
কান্তকুর দেশে বীরপুর নাম নগরে বীর্মেন নামা এক
রাজা থাকেন তিনি তুরস্বল নামে রাজপুথকে সর্বাধাক
করিলেন সে রাজপুথ সহাধনী ও যুবা। এক দিবস
আপন নগর ভুমণ করত অত্যন্ত যুবতী লাবন্য বতী নামে
বনিবপুথবসূকে দেখিলেন। অনন্তর আপন অটালি
কাতে গিয়া কামাকুলচিত হইয়া তাহার নিনিত্তে দুতী
পাঠাইলেন যেহেতুক তাবৎপর্যান্ত সংপণ থাকে আর
তাবৎপর্যান্ত পুরুষ ইন্দুিয়েরদের পুতু হন আরতাবৎ
পর্যান্ত লজা থাকে আর তাবৎপর্যান্ত বিনয় আলম্বন

করে যাবৎ পর্যান্ত সুন্দরী নারিদিগের দৃষ্টিরপ অব্যর্থনাণ পুরুষের হৃদয়ে না পড়ে অন্যথ বাণ কদাচিৎ ব্যর্থ ও হ্য এবাণ কথণ ব্যর্থ হয় না আর অন্যথ বাণ বংশনির্মিত ধনুতে আকৃষ্ট হইয়া কিপ্তহয় এ শর জার্লধনুতে আকৃষ্ট হইয়া কিপ্ত হয় আর অন্যথ তীর কর্ণপর্যান্ত নিয়ানুক্তহয় আর অন্যথ শরের নানাবর্ণ পাখা থাকে এ শরের চক্ষুর পাতাই নীলবর্ণ পাখা।

How was this? said they;—and Hiranyaka recounted as follows:

FABLE VIII.

In the country of Kānya-kūbja there was a rājā, whose name was Vira-sēna, by whom his royal son, by name Turanga-vela, had been appointed yuva-rāja over the city of Vira-p ra. He was young, and possessed of great riches. Once upon a time, as he was walking about his own city, he saw a certain merchant's wife, who was in the very prime of youth, and was exquisitely beautiful. The young rājā being returned to his palace, with a heart quite occupied with love, sent a female messenger to her.

For,

A person will pursue the right way, will be master of his passions, will evince modesty, and will be possessed of affability, so long as his heart is not pierced by the irresistible arrows of a beautiful woman's eyes. Other shafts sometimes fail in their aim, but that is not the case with the above-mentioned; the former are drawen by, and shot from, a bow made of bamboo, the latter are drawn by, and darted from, the bow formed by the eyebrows; those are decorated with feathers of various hues, and these are likewise adorned with the feathers of the blue-eye-lids.

मापिलावखवती तदवलीकनचणात् प्रभृति सार्गर प्रहारजर्जीरतिचनातदेक इदयाभवत्॥ तथा ह्युक्तं॥ न स्वीणामित्रयः कश्चित् विद्यावापि निवसते। गावस्तृण् मिवारखे प्रार्थयन्ति नवं नवं ॥ अथ दूतीवचनं श्रुत्वा सावखवत्युवाच अदं पतिब्रता कथमेतिस्व वर्धमे पति सङ्गने प्रवन्ते॥ यतः ॥ सा भार्थ्या या गरहे दत्ता सा भार्थ्या या प्रजावती। सा सार्थ्या या प्रतिप्राणा सा भार्थ्या या पतिब्रता॥ न सा भार्थ्यति वक्तव्या यस्याभक्ता न तृष्यति तृष्टे भक्ति नारीणां सन्तृष्टाः सर्वदेवताः॥ भक्ता यस्यागुणान् बृते श्रीस्थर्मसमनिवतान् अश्विसात्तिक सर्थादे। भक्ती हि श्ररणं स्त्रियाः॥ तत्तोययदादिश्रति मे प्राणेश्वरस्तदेवादमविचारितं करोमि।

এব॰ সে লাবণ্যবতী ও তাহার দর্শন ক্ষণ অবধি কামশরের
পুহারে জর্জ্জরিতান্তঃ করণা হইয়া তদৈকচিন্তা হইল। পণ্ডি
তেরা তাহা কহিয়াছেন নারীরদিগের অপ্রিয় কেহ নাই প্রিয়
ও কেহ নাই যেসন গল্প কাননেতে নূতনহ ঘাস সর্বদা অভি
লাম করেএই রগস্ত্রীলোক নূতনহ পুরুষ সর্বদা বাঞ্ছা করে।
অনন্তর লাবণ্যবতী দূতীর বাক্য শুনিয়া কহিল আমি
পতিবুতা কিপুকারে এই ভর্জার ত্যাগরূপ পাপ কর্ম্মে পুবৃত্তা
হইব। যেহেতুক যে স্ত্রা গৃহ ব্যাপারে নিপুণা সেই পত্নী যে
জ্রী পুলবতী সেই পত্নী যে জ্রী পত্রির গ্রিয়া সেই পত্নী যে জ্রী

সাধী সেই পত্নী যাহাকে স্বামী তুষ্ট না হয় তাহাকে ভার্যাই বলি না স্বামী যাহাকে তুষ্ট হয় তাহার সকল দেব তাই সম্ভুষ্ট ভর্ত্তা যে জ্রীর স্বভাব ও ধর্মের পুশংসা করে সেই উত্তমা যেহেতুক অগ্নি নিকটে পুাপ্তমর্য্যাদ ভর্তাই জ্রীরক্ষক এইহেতুক আমার পুাণনাথ যাহাই আজ্ঞা করেন তাহাই আ্লি বিবেচনা না করিয়া করি ।

She also, whose name was Lavanyavati, having observed him, her breast was rent in pieces by the destructive arrows of the god of love, and she gladly became of one mind with him.—It is said,

Unto women, no man is to be found disagreeable, no one agreeable. They may be compared to a heifer on the plain, that still longeth for fresh grass.

Lavanyavati having attended, to her words, made this reply —I am faithful to my husband, how can I then commit such a crime? For,

She is a wife, who is clever in the house, she is a wife, who is fruitful in children; she is a wife, who is the soul of her husband; she is a wife, who is faithful to her husband.

She is not worthy to be called a wife, in whom the husband delighteth not. All the gods are pleased with her, in whom the husband is happy.

That wife is best, who is praised by his husband for her good temper, and piety; for, the husband is the asylum of women; and of his honour the fire beareth testimony.

And according to this doctrine, I make it a rule to do whatever the lord of my life directs, without examination.

दूलुक्तं सत्यतममेतत् । लावख्यवत्यवाच ध्रुवं सत्य मेतत्। तते दूतिकाया गला तत्तन् सर्वं तुरक्षक स्थाये निवेदितं । तच्छुला नुरङ्गवलोवधीन् खामिनाधीय सनर्वितचेति कथमेतत् शक्यं। कुट्टिन्याइ उपायः क्रियतां।। तथा चार्ता।। उपायेत हि यत् शकां न तत् शक्यं पराक्षकैः। शृगालेन हताहस्ती गच्छता पद्धवर्त्धना॥ राजपुनः एच्छति कथमेतन्। सा कथयति अस्ति ब्रह्मा रखे कपूर्यतलकानाम इस्ती तमवलेख सहै प्रगाला श्चिन्तर्यान्त सा यदायं के नाप्युपायेन मियते तदास्माक मेतदेहेन मायचतुष्टयस्य भाजनं भविष्यति तत्र एकोव वृद्धमृगाखेन प्रतिज्ञातं नया वृद्धिप्रभावादस्य नर्षं साधियतयं अनन्तरं सब्बकः कर्पूरतिसकसनीपं गला गाष्टाङ्गगातं प्रलम्य उवाच देव दृष्टिप्रसादं कुरु।

দৃতী কহিল একথা অতিসতা লাবণাবতীকহিল এবাকা নিশ্চর সতা। অনস্তর দৃতী যাইয়া সেই২ সকল তুরস্বলের সন্ধুথে নিবেদন করিল তাহা গুনিয়া তুরস্বল বলিল ভর্ডা আনিয়া সমর্প। করিবে ইহা কি রূপে হইবে। কুটিনী কহিল উপায় কক্ষাতাহা বিজের। ক ইয়াছেন যেহেডুক উপায়েতে যাহা করিতে শক্ত হয় তাহা বলেতে করিতে সমর্থ হয় না। কেনলা কর্মল গথে গমণ করত শ্রাল কর্ত্ ক হস্তী নপ্ত হইল। রাজপুঞ্জ জিজানিল একিপুকার। কুটিনী কহিতেছে।

বুন্ধারণ্যতে কপূরিতিলক নামে এক হাতী থাকে তাহাকে দেখিয়া সকল শৃগালের। চিন্তা করিল যদি এ কোন উপা য়েতে সরে তবে ইহার শরীরে আসারদের চারি মাসের ভোজন হয় তাহাতে এক বৃদ্ধ জন্ম পুতিজ্ঞা করিল যে আসি বৃদ্ধি পুতাবেতে ইহার সর্গ সাধিব। পরে সে বঞ্চক কপূরিতিলকের নিক্টে গিয়া অট্টাছ পুণাম করিয়া কহিল হে মহারাজ দৃষ্টি পুনাদ ক্রণ।

To this the messenger replied,—It is right; and Lava-

nyavati observed, that it was even so.

The messenger having heard the whole of what Lavanyavatı had to say, reported it to Turangavala, who observed, that he would invite her with that dear husband of hers, and, in his presence, pay her great attention and respect. To this the messenger replied,—This is impracticable. Let art be used; for it is said,

That which cannot be effected by force may be atchieved by cunning. An elephant was killed by a jackal, by

going over a swampy place.

How was this? demanded the raja's son. And the messenger related the following story.

FABLE IX.

In the forest Brahmāranya, there was an elephant, whose name was Karpūratilaka, who having been observed by the jackals, they all determined, that if he could by any stratagem be killed, he would be four months provisions for them all. One of them, who was exceedingly viciously inclined, and by nature treacherous, declared, that he would engage, by the strength of his own judgment, to effect his death. Some time after, this deceitful wretch went up to the elephant, and having saluted him by bending his whole body, said, godlike Sir! condescend to grant me an audience.

हक्षी जूते कक्षं कुतः समायातः। सेऽवदत् ज्ञानुं की हैं सबै वेनवासिभः पण्लामिनिल्ला भवसकाणं प्रस्थापितः यदिना राज्ञा अवस्थातुं न युक्तं तदवाटवीराज्येऽभि वेत्तं भवान् सब स्वामिगुणोपेतानिक्षपितः ॥ यतः ॥ यः कुलाभिजनाचारैरतिणुद्धः प्रतापबान्। धार्मिका नीतिकुण्यलः सस्वामी युज्यते भृवि ॥ व्यपरश्च पण्य ॥ राजानं प्रथमं विन्दे त्ततोभार्थां तते।धनं। राजन्यस्ति लोकेसिन् कृते।भार्था कृते।धनं॥ व्यन्यच्य ॥ पर्थन्य दव भूतानामाधारः पृथिवीपितः। विकलेपि हि पर्यन्ये जीव्यत न तु भूपता ॥

হস্তী বলিতেছে কে ভূমি কোথা হইতে আইলা সে কহিল আমি শৃগাল সমস্ত বনবাসী পশুরা মিলিয়া আপনার নিকট পাঠাইয়াছেনযে রাজাব্যতিরেকে বাস করা অনুপযুক্ত এই হেতুক বনরাজ্যেতে অভিষেক করিবার নিমিত্তে সকল রাজ লক্ষণেতে যুক্ত আপনাকে নিরূপণ করিয়াছে। যেহেতুক কুলাচারাদিতে অতি পবিত্র এবং বলবান এবং ধর্মিষ্ট এবং জ্ঞানা সে ব্যক্তি পৃথিবীতে রাজার উপযুক্তাআর দেথ পৃথম রাজাকে আশুয় করিবেক পশ্চাৎ ভার্যাকে লভিবেক অন ন্তর ধনার্জন করিবেক কেননা এই পৃথিবীতে রাজা না থাকিলে কোথা ভর্যা কোথা ধন। অপর মেঘ যেনন বৃষ্টিদ্বারা সকল প্যাণির জীবনোপায় এমনি রাজা সকল জীবের আশুয় মেঘনা থাকিলে ও জীব সকল বাঁচে রাজা না থাকিলে বাঁচে না।

Who art thou? demanded the elephant, and whence comest thou? My name, replied he, is Kshudră-buddhi, a jackal, sent into thy presence by all the inhabitants of the forest, assembled for that purpose, to represent, that as it is not expedient to reside in so large a forest as this, without a chief, your highness, endued with all the cardinal virtues, hath been selected to be anointed rājā of the woods.

It is said,

He who, by walking for ever in the ways of those who are preferred, is exceedingly pure, of a noble mind, virtuous and just, and experienced in the rules of policy, is worthy to be chosen master of the earth.

Observe agains

Let a man first choose his king, next his wife, and then acquire riches; for without a king, of what use are wives and riches in this world!

Besides:

The lord of the land, like the clouds, is the reservoir of the people; for when the clouds fail, do they not find succour in their king?

नियतिषयवर्ती प्रायशेष एउये। गाज्जगित परवसे सिन्
दर्जिमः साधुवृत्तः। क्रथमिप विकलं वा व्याधितं वाधनं
वा पितमिप कुलनारी दण्डभीत्या स्युपैति।। क्ष्यक्रिः
तयया लग्नवेला न विचलित तथा क्रत्वा सलर्मा
गन्यतां देवेन। द्रत्युक्ता उत्याय चिलतः। तते। उसी राज्य
लोभाकष्टः कर्णूरतिलकः गृगालवक्षिना धावन्यहापक्षे
निमदाः तनस्तेन हिसाना उक्तं सले ग्रुगाल कि अधुना
विधेयं पक्षे निपतिते। उहं मिये पराष्ट्रत्य पर्यः। ग्रुगालेन
विहस्थाकां देव मन पुच्छकावलम्बनं क्रत्वा उक्तिष्ठ यस्य
मित्रिस्य वचित तथा प्रत्ययः क्रतः तदनुभूयताम् ग्र्या दुःखिमिति॥ तथाचे। क्षां। व्यदि समजनिरते। भिष्यसि।।
भविष्यसि। तथा सज्जनगे। श्रीषु पित्रस्थिस पित्रस्थिस।।

অপর রাজদণ্ডেতেই লোক পুায় আপনং উপযুক্ত কর্মা করে কেননা এই পরাধীন সংসারে সচ্চয়িত্র লোক দুর্নত। ভর্তায়দি কৃশ হন কিয়া অঙ্গহীন ও হন কিয়া রুপ ও হন কিয়া নির্ধন ও হন তথাপি দণ্ড ভয়েতে কুলন্ত্রী তাহাতে উপগতাহন এইহেতুক যে পুকারে লগ্দসময় না যায় সে পুকার করিয়া মহারাজ শীঘু আসুন ইহা কহিয়া উঠিয়া চলিল। তৎপর রাজ্যলোভেতে লুক্ক হইয়া এই কপূর তিলক নামে গজ শ্গালের পথে ধাইতে বৃহৎপক্ষে পতিত হইল অনন্তর হন্তী কহিল হে বন্ধু শৃগাল এখন কি কর্ত্বা আমি পাঁকে পড়িয়া মরি কিরিয়া দেখ শৃগাল হাস্য করিয়া কহিল হে মহারাজ আমার লাঙ্কুল আলম্বন করিয়া উঠ থেহেতুক আমার তুল্য লোকের কথাতে বিশ্বাস্করিয়ান্থ সেইহেতুক অর্ক্ষিত দুঃখ অনুভব কর । পণ্ডিতকর্তৃক তাহা উক্ত হইয়াছে যদি সাধু লোকেরদের সঙ্কেতে আসক্ত হইবা২ তবে সজ্জন সমূহে পড়িবা২ ।

But.

In this world, which is subject to the power of one above, a man of good principles is hard to be found: for the most part, he performs his duty from the fear of the rod. Thus a woman of good repute, is obliged from the dread of the rod, to take him for a husband, who is weak, or unfortunate; sick, or poor.

Then, that we may not lose the lucky moment, continued the jackal, be pleased to follow quickly. Saying this, he cocked his tail, and went away. The elephant, whose reason was perverted by the lust of power, took the same road as the jackal, and followed him so exactly, that, at length, he stuck fast in a great mire. O my friend! cried the elephant, what is to be done in this disaster? I am sinking in a deep mire! The jackal laughed, and said,—Please your divine highness, take hold of my tail with your trunk, and get out! This is the fruit, added he, of your confidence in my deceitful speech.

They say,

As often as thou shalt be deprived of the society of the good, so often shalt thou fall into the company of knaves.

तितामहापक्षे निममे। हस्ती भूगासैभी स्तः। अते। हं वर्षे मि उपायेन हि यच्छ का मित्यादि ततः कृष्टिन्युपदेशेन तं चारुद सनामानं विणक्ष पूर्व सराजपुत्रः सेवकं चकार् ततोसी तेन सर्व विश्वासकार्य्येषु नियोजितः एकदा तेन राजपुत्रेण स्नानापिस्यतेन कनकर लासक्षारधारिणा प्राप्तं अयारभ्य मासमेकं गै।रीव्रतं कर्स्त्यं तदत्र प्रतिरात्रमेकां कुलीनां युवतीमानीय समर्पय सा मया यथोचितेन विधिना पूजियत्या ततः स चारुद सः तथाविधां नवस्रवतीमानीय समर्पयति पञ्चात् प्रच्छन्नः सन् किमयं करोतीति निरूपयित सच नुरङ्गवस्तां युवतीमस्पृण्णनेव दूराइस्तासङ्गार्गस्थचन्द नैः संपूज्य रचकं दला प्रस्थापयति॥

অনন্তর মহাগক্ষে পতিতহন্তীকে জমুকেরা ভক্ষণকরিল।এই
নিমিত্তে আমি বলি উপায়েতে যে করা যায় তাহা পরাক্রমে
করা যায় না।তাহার পর কুটিনীর উপদেশেতে সে রাজপুঞ্জ
চাক্ষদন্ত নামা বি কিপুঞ্জকে ভৃত্য করিল অনন্তর রাজপুঞ্জ
তাহাকে সকল বিশ্বাস কার্য্যেতে নিযুক্ত করিলেন। এক
দিবস সেই রাজপুঞ্জ মর্ণ ও রত্ত্বেতে নির্মিত অভরণ ধারণ
করিয়া সান করিতে উপস্থিত হইয়া কহিলেন আজি অবধি
এক নাসপর্যান্ত আমি গৌরীবৃত করিব সেইহেতুক পুঞ্জি
রাজিতে এক কুলীনা যুবতী জ্রীকে আনিয়া দেও সে জ্রীর

আসি যথোপযুক্ত বিধানে পূজা করিব। তাহার পর সে
চারুদন্ত সেই পুকার এক নব্যুবতীকে আনিয়া সমর্পণ
করে অশ্চাৎ লুক্কায়িত হইয়া ইনি কি করেন ইহা নির পণ করে সে তুরস্ববল সে যুবতীকে স্পর্শ না করিয়া দূর হইতে বন্ত্র ও অলঙ্কার ও গদ্ধদুবা ও চন্দনকরণক পূজা করিয়া রক্ষককে দিয়া পাঠাইয়া দেন।

After a few days, the elephant dying for want of food, his flesh was devoured by the jackals. I say, therefore, That which cannot be effected by force, &c.

The young raja, by the advice of his messenger, sent for the husband of Lavanyavati, and having treated him with great marks of attention, took him into his service, and employed him in the most confidential affairs. One day, when the young raja had bathed and anointed himself, and was clothed in robes of gold, he said to the husband, -Chārudătță, I am going to give a feast to the goddess Gouri, which will last for a month, and this evening it shall commence. Go then, and, just before night, bring to me a young virgin of singular beauty; and when she hath been presented, she shall have due respect paid to her, according to what is ordained. Charudatta did as he was commanded, and brought to his master such a young woman as he had described; and having delivered her, he privately resolved to find out how she was treated. The young raja Turangavala, even without touching the damsel caused her to sit down upon a rich sofa; and having entertained her with costly presents of cloth and garments, and given her a keepsake, he instantly, dismissed her with a gaurd.

खय विषिक्पवेण तत् दृष्ट्रोपजातिवश्वासेन लोभा कष्टमनमा स्ववधूं लीलावतीं समानीय समर्पिता सच तुरङ्गवललां इदयप्रियां लावण्यवतीं विज्ञाय समस्मानस्याय निर्भरमालिङ्ग्य निमीलिताचः पर्यञ्च तया सह विल्लास तदालोक्य विणक्पुवश्चिवलिलित द्रवेति कर्त्तव्यतामूढः परं विषादमुपगतः अतो इं ब्रवीमि खयं वीचेत्यादि । तथा त्वयापि भवितव्यमिति तद्वि तववचनमवधीय्यं महता भयेन विमुग्धद्रव तञ्चलाग्रय मुख्ज्य मन्यर्श्वलितः तेषि हिर्ण्यकादयः सेहादिष्टं श्रङ्ग्यमाना मन्यर्मनुगच्छिन्त । ततः स्थले गच्छन् कोनापि व्याधेन काननं पर्यटता मन्यरः प्राप्तः

অনন্তর বণিক্পুল তাহাদেখিয়াবিশ্বাস করিয়াধনলোভেতে
আকৃষ্টিভিত্ত হইয়া আপন জ্রী লীলাবতীকে আনিয়া সমর্পণ
করিল। সেই তুরঙ্গবল অন্তঃকরণের প্রিয়া সেই লাবণ্যব
তীকে জানিয়া শীঘু উঠিয়া নির্ভর আলিঙ্গন করিয়া পুফু
ললোচন হইয়া তাহার সহিত পালঙ্কেতে বিলাস করিল
ভাহা দেখিয়া কর্ত্যাকর্ত্ব্যেতে অবিবেচক বণিকপুল চিত্র
লিখিত পুত্তলিকার পুায় স্থির হইয়া অতিবড় বিষয় হইল
অতএব আমি বলি বণিকপুল আপনবধূর কুচ রাজপুল
কুর্ক মর্দিত দেখিয়া দুঃখা হইল তেমনি তুমি হইবা।

মন্থর সে হিতবাক্য অবজ্ঞা করিয়া বড় ভয়েতে মুগ্ধ হইয়া সে জলাশয় ত্যাগ করিয়া চলিল সে হিরণ্যক ও লঘুপ তনক ও চিত্রান্ধ স্থেত্যুক্ত অমজল আশঙ্কা করিয়া মন্থ রের পশ্চাৎ গেল তাহার পর স্থলে যাইতেছিল যে মন্থর সে অরণ্যেতে ভুমণ করত কোন ব্যাধতাহাকে পাইল

Chārudatta observed all this:— So that, through the confidence created by this stratagem, his mind being biassed by the lust of gain, he fetched his own wife, and presented her to the young rājā, who upon beholding Lāvanyavăti, the darling of his heart, got up from his seat, and, quite forgetful who was present, began to embrace her; and at length, with his eyes half closed with extreme happiness, he led her to a sofa richly ornamented with strings of precious gems; whilst Chārudatta, the miserable husband, stood gazing at her, motionless as a statue. And thus was a fool, by his own contrivance, plunged into the greatest distress. Now, I fear lest a similar fate should befal thee, concluded the mouse.

Mănthara having attended to what had been said by the mouse, in great fear cried out,—My friends, I must go for security into the water. Saying this, he marched away, and Hiranyaka and the rest followed him; but they had not gone far, before Manthara was seized by a certain sportsman, who chanced to be hunting about in that forest,

प्राप्य तं ग्रहीत्वा जत्याप्य धनुषि वद्धा समन् क्लेपात् जुत्पिपामाकुनः सग्रहाभिमुलं चिन्तः ख्रय मृगवाय ममूषिकाः परं विषादं गच्छन्तक्तमनुजग्नु ततः हिरण्यको विचपित । एकस्य दुःखस्य न यावदन्तं गच्छान्यहं पार्मिवार्णवस्य। ताविद्वतीयं समुपस्थितं ने क्षिद्रेष्ट्यनथी वज्जनीभवन्ति ॥ स्वाभाविकं तु यत्मिनं भाग्येनैवाभिजा यते। तदक्रत्रिमसीहाई मापत्स्विप न मुञ्चति ॥ न मातिर् न दारेषु न सोदर्थे न चात्मिन । विश्वासक्ताद्द्यः पुंसां याविन्तिचे स्वभावजे ।। दित मुज्जविचन्त्य खहे। दुई वं ॥ यतः ॥ स्वक्रम्यसन्तापविचेष्टितानि कालान्तरा वक्तिगुभागुभानि । दृहैव दृष्टानि मयेव तानि जन्मा नतराणीव द्यान्तराणि ॥ ख्रय वा द्रस्यमेवैतत्॥

তাহাকে পাইয়া ধরিয়া উঠাইয়া ধনুতে বান্ধিয়া ভূমণ করত শূমপুযুক্ত কুখা ও পিপাসাতে ব্যাকুল হইয়া আপন গৃহের আভিমুখ্যে চলিল ৷ অনন্তর মৃগ ও কাক ও উন্দুক্ত বড় বিষয় হইয়া পশ্চাৎ গেল ৷ তৎপর হিরণ্যক বিলাপ করিতে লাগিল সমুদ্রে পারে যাওয়া যেমন অসাধ্য এমনি এক দুঃখের শেষ না পাইতে আমার দ্বিতীয় দুঃখ উপস্থিত হয় কেননা ছিদু উপস্থিত হইলে অমন্থল অনেক হয় স্বাভাবিক যে মিত্র সে ভাগোতেই মিলে যেহেতুক

নে অক্তিম মিত্রতা বিপৎকালেতে ও যায় না স্বাভাবিক মিত্রেতে লোকের যত পুতায় হয় তত পুতায় মাতাতে হয় না এবং জীতে হয় না এবং সহোদরে হয় না এবং আপনাতে ও হয় না। ইহা বারম্বার চিন্তা করিয়া কহিল ব্শপুযুক্ত অবস্থান্তর ইহলোকেতেই মৎকর্ত্ক দৃষ্ট হইল

and who, finding himself hungry and fatigued, immediately fastened his game to the end of his bow, and turned his face towards home. The deer, the crow, and the mouse, were exceedingly sorry for this event; and Hiranyaka expressed his lamentations in these lines:

Before I have attained the end of one trouble, boundless as the great ocean, still a second is ready to succeed! How many misfortunes come upon me for my faults!

A friend, who is so by nature, is the gift of providence. Such unfeigned friendship is not extinguished, even in misfortunes.

Men have not that confidence in their mothers, in their wives, in these of the same womb, nor in their own off-springs, as in one who is a friend in principle.

In this manner having lamented the fate of the tortoise, the mouse continued, crying out,—Oh! how hard is my fate!

By me have been experienced, even here, as the fruits of the state of existence, in some certain birth, the good and evil shut up in time, which are the seekings of the offsprings of our own words. कायः सिंहितोपायः सन्पदः पदमापदां। समा
गमाः सापगमाः सर्वमुत्पादि भङ्गरं ॥ पुनिष्टिष्ट्याद ।
शोकारातिभयवाणं प्रोतिविश्वम्थभाजमं। केन रत्नित्रं
मृष्टं निर्वामत्यव्यद्वयं॥ किञ्च ॥ मित्रं प्रोतिरसायनं
नयनथेःरानन्दनं चेतसः पात्रं यत् सुखदःख्याः स्वः
भवेत्वावेण तद्दुलेभं। ये चान्ये सुद्धः समृद्धिसमये
द्रव्याभिकाषाकु लाक्तं सर्वत्र मिलन्ति तत्विनकप्यावा
नु तेषां विषत् ॥ इति वज्ज विक्षप्य दिख्यकिष्टवाङ्गः
क्षव्यतनकावाद्यं याधावमान्न निःसर्तिः
नावव्यन्यां गिचितं यतः कियतां ॥ तावूचतुः स्वरं
कार्थमुच्यतां। दिर्ण्यके। बृते चित्राङ्गे । क्ष्यक्रिमच्यतं
स्वति व्याक्तावं दर्यथत् ॥ क्ष्यक्रिमच्यतं व्याक्तावं ।

শরীর অ'সক্ত মৃত্যু অর্থাৎ শরীর গুহণ করিলে অবশা
মৃত্যু হয় আর সম্পত্তিই বিপত্তির হান অর্থাৎ সম্পদ্
হইলে অবশা বিপত্তি হয় আর ধনাদির সমাগমই অপ
গম অর্থাৎ ধনসঞ্চিত হইলেই অবশা নপ্ত হয় এই পুকার
যাবৎ জন্যবস্তু সকল নশ্বর ৷ পুনর্বার বিবেচনা করিয়া
বিলল শোক ও শত্তুত্বয় হইতে রক্ষাকর্ত্তা এবং পুীতির
বিশ্বাসপাত্র রত্ত্বরূপ মিত্র এই অক্ষর দুটি কে সৃষ্টি
করিয়াছে ৷ অপর যে মিত্র চক্ষুর্ব্যের পুীতিরূপর্যের
হান ও চিত্তের আনন্দজনক ও সুথ দুংথের পাত্র সে মিত্র

মুর্লভ অন্য যে ধনাকাল্কি নিত্র সে সম্পত্তিকালে সর্বৃত্তিই
মিলে তাহারদিগের যথার্থ বুঝিবার নিমিত্তে বিপত্তিই
ক্ষিপাথরস্বরূপ । এপুকারে অনেক রোদন করিয়া
হিরণ্যক চিত্রাক্ষ ও লঘুপতনকে বলিল যাবৎপর্যান্ত এই
ব্যাধ বনহইতে নির্গত না হয় সে পর্যান্ত মন্তরকে ছাড়াইতে
যত্র কর তাহারা দুই জন বলিল শীঘু পরামর্শকহ । হির
গ্যক বলিতেছে চিত্রাক্ষ জল সন্নিধিতে গিয়া আপনাকে
মৃতশ্রীরের ন্যায় দেখাউন।

The body is compounded with disorders, the state of opulence with calamities, advantages with disadvantages! Thus every thing is produced with a companion who shall destroy it.

Having again pondered for a while, he exclaimed,

By whom was constructed that jewel of a word, the monosyllable FRIEND, that dispeller of fear the harbinger of grief, and the confidential repository of our joys?

But,

A friend, who is a pleasing collyrium to the eyes, the delight of the heart, and a vessel in which may be deposited both joy and sorrow, is hard to be found.

All other friends, tainted with the lust of gain, are every where to be found in times of prosperity; but ad-

versity is their toutchstone.

Hiranyaka having in this manner greatly lamented the fate of his friend, said to the deer Chitranga and the crow Laghupatanaka,—Let our efforts be exerted for the deliverance of Manthara, before the hunter departs from the forest. Let us, said they, be instructed in what we should do. Let Chitranga go near the water, said Hiranyaka, and feign himself senseless and dead, and

काकश्च तस्रोपिर स्थिला चञ्चा किमपि विलिखन नून मनेन लुक्धकेन तत्र कच्छपं परित्यच्य स्गमांसार्थिना सलरं गन्तव्यं तिर्ताहं मन्यरस्य वन्थनं हेरस्यामि समाहिते लुक्धके भवद्भगं पलायितव्यं वित्राङ्गलघुपतनकाभ्यां ग्रीम्नं गला तथानुष्ठिते सति स व्याधः स्थान्तः पानीव्यं पोला तरे।रधस्तादुपविष्टः तथाविधं स्गमपरयत् ततः कर्त्तरिकामादाय प्रहृष्टमनास्गान्तिकं चिलतः तवा न्तरे हिरस्यकेनागत्य मन्यरस्य वन्थनं हिन्नं स कूर्कः सल्यरं जलाग्यं प्रविवेश सस्गन्यासन्नं नं व्याधं विलोक्य उत्याय पलायितः प्रत्याद्य लुक्धको यावत्तरत्तल सायाति तावत् कूर्मा मयस्यन्नचिन्तयत्। ****

কাক তাহার উপরে থাকিয়া ঠোটে করিয়া আঁচড়াউক তবে নিশ্চয় এই ব্যাধ সে স্থানে কচ্ছপকে রাখিয়া মৃগ মা°দের নিমিত্তে ত্বরাতে যাইবে তাহার পর আনি মন্থরের বন্ধন ছেদন করিব ব্যাধ নিকটে আইলে তোমরা দুজনে পলাইবা । অনন্তর চিত্রাঙ্গ ও লঘুপতনক ত্বরাতে গিয়া সেইরূপ করিলে পর সেই লুক্কশুন্তি হইয়া জলপান করিয়া বৃক্ষের মূলে বসিয়া সেইরূপ মৃগকে দেখিল। অনন্তর কাতান লইয়া পুফুল্লচিত্ত হইয়া মৃগের নিকটে চলিল ইতোমধে হিরণ্যক আসিয়া মন্থরের বন্ধন ছেদন করিল সে কচ্ছপ শাঘু জলাশয়ে পুবেশকরিল ঐ হরিণ সেই ব্যাধকে নিকটে আসিতে দেখিয়া উঠিয়া পালাইল। লুকক ফিরিয়া যথন গাছের তলাতে আইল তথন কূর্মকে না দেখিয়া ভাবনা করিল।

let the crow appear as if he were pecking at him; when the hunter, spying a deer, and longing to taste of his flesh, will be overjoyed, and so laying the tortoise upon the ground, will run to secure him. In the mean time I will gnaw asunder the cords by which Manthara is confined. The deer and the crow did as they were instructed immediately. The hunter being thirsty, laid the tortoise upon the ground, and having drank some water, sat down in the shade of a tree, when he discovered the deer in the situation above described. He concluded, that he had been killed by some sportsman, and pleased with his good fortune, went towards him with a knife in his hand. In the mean time Hiranyaka contrived to loosen the cords by which Manthara was held: who finding himself at liberty made haste into the water; whilst the deer seeing the hunstman approaching, started up and ran away. The hunstman then turned back, and repairing to the foot of the tree, and not finding the tortoise there, he began to reflect in this manner:

उचितमेवेतत् ममासमी स्वकारिणः॥ यतः॥ योधुवाणि परित्यज्य अधुवाणि निषेवते। धुवाणि तस्य नश्यनि अधुवं नष्टमेव हि।। ततासी सककावणा विवाण तस्य नश्यनि प्रविष्टः।। कर्त्त्रचानि च मित्राणि दुर्गमानि वनानि च पश्य कृ मीपतिर्वद्वो मूषिकोण विमाचितः॥ मन्यरा दयः सर्वे त्यक्तापदः सस्यानं गत्वा यथा सुलमास्थिताः। स्थ राजपुत्रैः सानन्दचेतानिः सर्वे तत् अतं सर्वे ते सुलिनः सम्पद्वास्तसात् सिद्धं नः समोहितं॥ विष्णुणमी वाच एतावता भवतामभिलितं सम्पद्वं अपरमपो दम्ला। *************

ভদু ভদু বিবেচনা না করিয়া কর্ম করি যে আমি সে আমার এ উপযুক্তই বটে যেহেতুক যে লোক নিশ্চিত বিষয়কে পরিত্যাগ করিয়া অনিশ্চিত বিষয়কে চেপ্তা করে তাহার নিশ্চিত বিষয় নপ্ত হয় অনিশ্চিত বিষয়ত নপ্ত হইয়াছে অনন্তর ঐ ব্যাধ বাসস্থানে গেল ৷ অত এব দুর্গম বনকে ও মিত্র করিবেক দেখ ব্যাধকত্ক বদ্ধ কূর্ম শুেষ্ঠ মূষিক কর্তৃক মোচিত হইল ৷ মন্তরপুভৃতি সকলে বিপদুত্তীর্ণ ক্ইয়া আপিন স্থানে যাইয়া সুখেতে থাকিল ৷ পরে রাজকুমারের। আহ্নাদ চিত্তেতে সে সমস্ত শুনিলেন তাঁহার। সকলে সুখা হইলেন সেইহেতুক আনারদের অভিলয়িত সম্পূর্ণ হইল। বিষ্ণুশর্মা বলিলেন এই পুস স্থেতে তোমারদের বাঞ্ছিত সিদ্ধি হইল অন্য ও এই হউক।

I have been served right, said he, for not having been more circumspect.

He who forsaketh a certainty, and attendeth to an uncertainty, loseth both the certainty and the uncertainty, together.

So having said this, he returned home disappointed by his own folly. Make friends, therefore, both strong and weak, as you see how the tortoise was released from the bondage of the hunter by a rat. The tortoise with the rest remained together in mutual happiness.

The rājā's sons, then said,—We have all been greatly entertained; and now is completed what we first wished for. May every other of your Highnesses inclinations, replied Vishnu-Sarma, be accomplished like this!

नित्रं प्राप्तत सज्जनाजनपरैकिच्नीः समाक्यवतां॥
भूपालाः परिपालयन्तु वसुधां प्रश्वत् स्वधर्मे स्थिताः॥
चात्तां मानसतुष्टये सुक्षतिनां नीतिनेवोढेव वः। कत्या
णं कुरुतां जनस्य भगवां खन्द्राईचूडामणिः॥ इति
दितोपरेगे नित्रलाभानाम प्रथमक्यासंग्रदः समाप्तः॥

হে সাধ্লোকেরা তোমরা মিত্রকে পাও আর জনসকলেরা সম্পত্তিকে পাউক আর রাজাসকল অনবরত স্থকীয় ধর্মে থাকিরা পৃথিবীকে পুতিপালন করুন আর নবোঢা নায়িকা যেমন পূক্ষের মনের সম্ভোষের নিমিত্তে হয় এমনি নীতি বিদ্যা সৎপুক্ষরের চিত্তের পরিতোষের নিমিত্তে হউক। আর ভগবান শিব লোকসকলের মঙ্গল করুন। ইতি মিত্রলাভ কথা সমাপ্তা।

May you, ye good! find friends in this world! May Lakshmi be for ever to be found! May princes, resting upon their particular duty, govern and protect the earth! May the conduct of those who act well afford pleasure to the mind! By words alone no one is great. May he, on whose diadem is a crescent, cause prosperity to the people of the earth!

THE END OF THE MITRALA BHA.

॥ अय सुद्धद्रेदः॥

अथ राजपुत्राजनुः आर्थ मित्रलाभः श्रुतस्तावरसा भिरिदानीं सुद्धदेरं श्रोतिमच्छामः। विष्णुश्रमीवाच।। सुद्धदेरं तावत् शृणुत यस्यायमाद्यः श्लोकः ॥वर्द्धमानी महास्रेहोष्ट्रगन्दवृषयार्वने। पिश्नेनापि लुखेन जम्बुकेन विनाशितः ॥ ************

অনস্তর রাজনন্দনেরা বলিলেন হে গুরো আমরা হিত্রলাভ শুনিলাম সম্পুতি সুহুদ্দেদ শুনিতে ইচ্ছা করিতেছি বিষ্ণু শর্মা বলিলেন তোমরা সুহুদ্দেদ শুন যাহার পুথম শ্লোকের অর্থ এই অরণ্যেতে লোভী অথচ থল শ্গাল কতৃ ক লিংছ ও বলীবর্দ্ধের বর্দ্ধনশাল অতিশয় পুেম নষ্ট হইল।

CHAP. II.

THE SEPARATION OF A FAVOURITE.

HAVING, Sir, said the young princes, heard The Acquisition of a Friend, we are now anxious to be informed of what respects The Separation of a Favourite.

Attend then, answered Vishnu-Sarmā, and you shall hear concerning the separation of a favourite; of which these lines are an introduction:

In a certain forest there subsisted a great and increasing friendship between a lion and a bull, which is destroyed by a cruel and very envious jackal.

राजपुनैहक्तं कषमेतत् विष्णु प्रमी कथयति खिला दिल्लापथे सुवर्णवती नाम नगरी तत्र वर्डमानानाम विल्क् निवसति॥तस्य प्रचुरेऽपि वित्ते खपरान् वस्तूनति सम्द्रान् समोद्ध्य पुनर्थवृद्धिः करणोयेति मतिर्वभूव ॥यतः॥अधोधः पश्यतः कस्य महिमा नापचीयते। उपर्यु परि पश्यनः सर्वे एव दरिइति ॥ अपरश्च ॥ वृद्धाहापि नरः पुज्यायस्याक्ति विपुलं धनं । प्राधनक्तुस्यवंग्रापि निर्द्धनः परिभूयते ॥ अन्यश्च ॥ ख्यवसायिनमलसं देव परं साहसाञ्च परिहीनं । प्रमदेव वृद्धपतिं नेच्छत्यप्रस्य होतं क्रच्योः॥ किञ्च॥ आलस्यं स्वीसेवा सरोगिता जन्म भूमिवासस्यं । सन्तोषे।तिभीहत्वं षट्वाघातामहत्वस्य

बाजकू नारवं विक्रितन के कि शुका विक्रिनमा विनिष्ठ हिना पिक्ति । प्राप्त के विक्रित वि

পতিকে পূহণ করিতে বাঞ্চা করে না এমনি অব্যবসায়ী ও অলস ও দৈবপর ও সাহসরহিতপুরুষকে সম্পত্তি সংগ্রহ করিতে অভিলাষ করে না। আর আলস্য ও দ্রী সেবা ও রুপ্রতা ও জন্মস্থানের স্বেহ ও পরিতোষ ও অতি শয় ভয় এই ছয় মহত্বের পূতিবন্ধক হয়।

How was this? demanded the raja's sons; and Vishnu-Sarma relates the following story:

FABLE I.

On the southern road is a city, by name Ratnavati, where used to dwell a merchant's son, who was called Varddhamāna, though possessed of abundant wealth, seeing others his relations very rich, his resolution was, that his own greatness should still be increased. They say;

Greatness doth not approach him, who is for ever looking down; and all those, who are looking high, are growing poor.

Again:

Even a man who hath murdered a Brāhman is respectable, if he hath abundant wealth. He may be of a race like that of the moon, still, if he be without riches, he will be despised.

Lakshmi, like a young woman an old husband, doth not like to take unto her one without energy, the idle, him who trusteth in fate alone, or the man who is become destitute by his own extravagance.

Idleness, the worship of women, the being afflicted with disorder, a foolish partiality for one's own native place, discontentedness, and timidity, are six obstructions to greatness.

॥ यतः ॥ सम्पदा सुस्थितं मन्योभवति खल्पयापि

यः । क्रतक्रत्योविधिर्मान्ये न वर्द्वयति तस्य तां
॥ अपरश्व॥ निरुत्साहं निरानन्यं निर्वीर्य्यमरिनन्दनं ।

मास्य सीमन्तिनी कावित् जनयेत् पुत्रमीदृशं ॥

तथा चाक्तं ॥ अलब्धश्वैव लिप्रेत लब्धं रचेदवच्चयात् ।

रिच्तितं वर्द्वयेत् सम्यक् वृद्धं तिर्वेषु निः चिपेत् ॥ यतः ॥

अलब्धितच्क्रते।ऽर्थयोगादर्थस्य प्राप्तिरेव । लब्धस्या

प्यरच्तितस्य निधेरपि स्वयं विनागः ॥ अपि च ॥ अवद्धं

मानश्चार्थः काले स्वल्पययोप्यञ्जनवत् च्यमेति ॥

अनुपभुज्यमानश्च निष्प्रयोजनएव सः ॥ तथा चाक्तं ॥

যেহেতুক যেমনুষ্য অতাল্প সম্পত্তিতে আপনাকে স্বচ্ছন্দ করিয়া নানে ইহাতে আমি এই বুঝি যে বিধাতা আপনাকে কৃতকৃত্য জানিয়া তাহার সম্পত্তি আর বাড়ান্ না। অপর উৎসাহরহিত ও আনন্দরহিত ও পরাক্রমরহিত ও শত্ত্ব পক্ষের আহ্বাদজনক এতাদৃশ পুঞ্জকে কোনহ নারী না জন্মা উক। বিজ্ঞ কতৃক তাহা কথিত আছে অপ্যাপ্ত যে ধন তাহা পাইবার চেষ্টা করিবেক পুাপ্ত যে ধন তাহা চৌরাদিহইতে রক্ষা করিবেক রক্ষিত যে ধন তাহাকে নানা পুকারে বাড়াই বেক বর্ধিত যে ধন তাহা সৎকর্মেতে ব্যয় করিবেক। ধনসংবদ্ধে অপ্রাপ্তধন পাইবার নিমিত্তে চেষ্টা করে যে লোক তাহার ধনের পুাপ্তি হয় লন্ধ নিধির ও রক্ষা না করিলে আপনি তাহার নাশ হয় । আর নসী যেমন অতাল্প ব্যয় হইলে কালেতে ক্ষয় পায় এই রূপ অবন্ধিত অর্থ অতাল্প ব্যয় হইলে ও কালেতে নাশ পায়। যে অর্থ ভূজামান না হয় সে নিস্পুয়োজনই তাহা কথিত আছে।

He, who thinks himself well provided for by small possessions, will not, in my opinion, have them increased by the creator of the world.

May women be unable to bring forth a son, who shall not exert himself, who is discontented, weak, and giving pleasure to his foes.

It is also said,

A man should try to obtain what he hath not, having obtained it he should keep it with care, what hath been preserved he should increase, and being increased he he should give it away at places of holy visitation.

From the endeavours of one who longeth for what he hath not got, resulteth the acquisition. Property which hath been acquired, not being taken care of, wasteth of itself.

Riches which are not recruited, like a collyrium, by ever so small an expenditure, are in time reduced to nothing; if they are not appropriated, they are useless. धनेन किं योन दराति नास्नते वर्त्तन किं यस रिपृत्त वाधते। स्रुत्तेन किं योन च धर्ममाचरेत् किमात्मना योग जितेन्द्रियोभवेत् ॥ यतः॥ जलविन्द्र्निपातेन क्रमसः पूर्धते घटः । स हेतुः सर्ह्षविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च॥ दानापभागरहितादिवसायस्य यान्ति वै। सकर्माकारभत्तेव स्रमद्गपि न जीवति ॥ इति सश्चिन्य नन्दकसञ्जीवकनामाना वृषभा धुरि नियुज्य। सक्टं नानाविधद्रस्यपूर्णं कत्वा बाणिज्येन गतः कास्मोरं प्रति ॥ स्रम्यञ्च ॥ स्रञ्जनस्य चयं दृष्टा वर्त्मोकस्य च सञ्चयं। स्रवन्ध्यं दिवसं कुर्यादानाध्ययनकर्मस् ॥ यतः॥ कोतिभारः समर्थानां किं दूरं स्रवसायिनां। कोविदेसः स्रविद्यानां कः परः प्रियवादिनां॥ ***

যে না দেয় ও না খায় তাহার ধনে কি পুয়োজন যে বৈরিকে দমন না করে তাহার পরাজ্ঞ কে কি পুয়োজন যে পুণ্যানুষ্ঠান না করে তাহার অধ্যয়নে কি পুয়োজন যে জিতেন্দ্রিয় না হয় ভাহার শরীরে কি পুযোজন। যেহেতুক জলবিন্দুপতনেতে যেমন জ্ঞানতে ঘট পরিপূর্ণ হয় এই রূপ সকল বিদ্যা ও ধর্ম ও খনের জ্ঞানতে বৃদ্ধি হয়। দান ও ভোগ ব্যতিরেক যাহার দিবস সকল যায় সে কামারের জাঁতার ন্যায় খাস থাকিতে ও জীবিত নয়। এইচিন্তা করিয়া নন্দক সঞ্জীবক নাম দুই বলাবর্দ্ধকে শকটে যোজনা করিয়া নানা পুকার দুবোতে

শকট পরিপূর্ণ করিয়া বাণিজ্য করিতে কাশ্মীরদেশে গেল। অপর কালিরনাশ এবং উইনন্দনের বৃদ্ধি দেখিয়া দান এবং পাঠ এবং বাণিজ্যাদি কর্মেতে দিন নিরর্থক করিবে না যেহেতুক বলবানের ভার কি ব্যবসায়ির দুর কি গুণবানের বিদেশকি পুিয়ভাষির পর কি ।

What hath he to do with wealth, who neither giveth nor enjoyeth? What hath he to do with strength, who doth not exert it against the foe? What hath he to do with the holy law, who doth not practice virtue? What hath he to do with a soul, who doth not keep his passions in subjection?

By the fall of drops of water, by degrees, a pot is filled. Let this be an example for the acquisition of all knowledge, virtue, and riches.

He, whose days are passed away without giving or enjoying, puffing like the bellows of a blacksmith, liveth but by breathing.

These were the cogitations of the merchant; who, accordingly took two bulls, the one called Sang-jivaka, the other Nandanaka, and having yoked them to a cart loaded with sundry pricious articles, departed for Kāsmira,

Again:

Having beheld the decrease of a collyrium, and the collected heap of the white ant, a man should spend his days, which are not to be retarded, in acts of charity, and the study of virtue.

What is too great a load for those who have strength? What is distance to the indefatigable? What is a foreign country to those who are skilled in sceince? Who is a stranger to those, who have the habit of speaking kindly?

यथ गच्छतसस्य सुदुर्गनाम्नि महारखे सञ्जीवकाभग्न जानृनिपतितस्तमास्रोक्ष वर्द्धमानोऽचिन्तयत् ॥ करेति नामगीतिज्ञा व्यवसायमितस्ततः । फलं पुनस्तदेवास्य यद्विधेर्मनिसि स्थितं ॥ किन्तु॥विस्तयः सर्वथा हेथः प्रस्त्रूहः सर्वकर्मणां । तसादिस्तयमुक्तृच्य साध्ये सिद्धिविधी यतां ॥ द्रित सिच्च्य सञ्जीवक तत्र परित्यच्य वर्द्धमानः पुनः स्वयक्षमीपुरं नाम नगरं गत्वा महाकायमन्यष्ट्यभ मेकं समानीय धुरि नियोज्य चित्ततस्ताः सञ्जीवकोपि कथं कथमपि खुरत्रये भरं क्रत्वोत्यितः॥यतः॥ निमप्तस्य पयोराशी पर्वतात् पतितस्य च तत्तकेलापि दष्टस्य स्वायुर्मामीलि रत्तति ॥ नाकाले सियतेजन्तुर्विदः श्वरश्वतेरपि कुशायेनैव संस्पृष्टः प्राप्तकालोन जीवति ।

অনন্তর সুদুর্গনামে মহারণ্যে গমন করত তাহার সঞ্জাবক
ভগ্নপদ হইয়া পড়িল তাহাকে দেখিয়া বর্জমান চিন্তা করিল
নীতিজ্ঞ লোক ইতন্ততো ব্যবসায় করুক কিন্তু ইহার কল
পুনঃ তাহাই হয় মাহা বিধাতার মনে থাকে কিন্তু সকল
কর্মের বিদ্ধ যে বিক্ষয় ইহা সর্ব পুকারে আজ্য সেইহেতুক
বিক্ষয়কে পরিত্যাগ করিয়া সাধ্য কর্মেতে সিদ্ধি বিধান করা
ইহা ভাবনা করিয়া সঞ্জীবককে সেই স্থানে পরিত্যাগ করিয়া
বর্জমান পুনর্বার আপনি ধর্ম পুরনামনগরেগিয়া বৃহৎ শরীর
এক অন্য বলীবর্দকে আনিয়া ভার যোজনা করিয়া চলিল।

অনন্তর সঞ্জীবক ও কোন পুকারে তিন খুরেতে তর করিয়া উঠিল যেহেতুক অগাধজলেতে মগ্ন ও পর্বতহইতে পতিত ও তক্ষককত্কি দপ্ত ইহারদের মর্মাকে পরমায় রক্ষা করে । শত২ শরেতে বিদ্ধা হইলে ও পুাণী অকালে মরে না কুশাগুতে স্পৃষ্ঠ হইয়া কালপ্রাপ্ত হইলে বাঁচে না।

As they were going over the forest, called Südurga, Sang-jivaka fell down and brake his knee; seeing which, Varddha-māna meditated in this manner:

One acquainted with men and manners may exercise his endeavours here and there; but, after all, the fruit will be whatever is in the will of providence.

But,

Hesitation should be abandoned as the opponent of every action, whence, having forsaken hesitation, let success attend the performance.

Having thus determined, Varddhamana quitting Sangjivaka went to the city, called Dharma-pura, and brought from thence another bull of great bulk. He yoked him to the cart, and having packed up his goods, pursued his journey. The poor bull Sang-jivaka, by resting his whole weight upon three feet, contrived to get up; for,

The destined age of every one defendeth the vitals of one plunged into the water, fallen from a precipice, or

bitten by a serpent.

Although a person is pierced by hundreds of arrows, yet his vital spirits do not forsake him at an unseasonable time, but when his destined period comes, he dies even by the touch of a straw.

3-0

बरितां तिष्ठति दैवरित्तं सुरित्तं दैवहतं विनश्यित।
जीवता ।। ततो दिनेषु गच्छत्मु सञ्जीवतः खेच्चाहार
विहारं क्रता बरण्यं श्राम्यन् इष्टपुष्टाक्रोवलवाद्यनाद
तिसान् वने पिक्रलनामा सिंहः स्वभुजोपार्जितराज्य
सुलमनुभवित्रवस्ति॥ तथा चेक्किं॥ नाभिषेके।न संस्तारः
सिहस्य क्रियते ग्रुगैः । विक्रमार्ज्ञितराज्यस्य खयमेव
ग्रुगेन्द्रता ॥ सचैकदा पिपासाकुलितः पानीयं पातुं
यमुनाक च्छमगच्छत् तेन चत्रच सिहेनानुभूतमकाल
वनगज्जितमिव सञ्जीवकनिह तमत्रावि तच्छला पानीय
सपीला सचिकतः परिवृत्य खस्थानमागत्य किमिदिस
त्यालोचयंसुच्यीं स्थितः ॥ अक्ष्रिक्ष अक्ष्रिक्ष

অন্তরন্ধ কর্তৃক অরক্ষিত ব্যক্তি ও দৈবর্ক্ষিত হইলে থাকে
অন্তরন্ধ কর্তৃক সুন্দরকপে রক্ষিতব্যক্তি ও দৈবহত হইলে
নষ্ট হয় কাননেতে ত্যক্ত অনাথব্যক্তি ও বাঁচে গৃহেতে
যত্ন করিলে ও বাঁচে না। অনন্তর কএক দিন গেলে
পরে সঞ্জাবক আপন ইচ্ছাতে আহার বিহার করিয়া
অরণ্যে ভূমণ করত হুপ্তপুষ্টান্ধ হইয়া শব্দ করিল। সেই
বনেতে পিন্ধল নামে এক সিংহ আপন বাছবলোপাজ্জিত
রাজ্য সুথানুভব করত বাস করে। সে কথা পঞ্জিতেরা
কহিয়াছেন্ যে মুগেরা সিংহের অভিষেক করে না সংকার

ও করে না কিন্তু আপনি পরাক্রমার্জিত রাজ্যের মৃগেন্দুর পায়। সেই নি°হ এক দিবস তৃষ্ণার্ত্ত হইয়া জলপান করি বার নিমিত্তে যমুনার তীরে গেল সেই সি°হ ঐ স্থানে অকাল মেঘগর্জনের ন্যায় সঞ্জীবকের শব্দ শুনিল তাহা শুনিয়া জলপান না করিয়া সভয় হইয়া ফিরিয়া আপন স্থানে আসিয়া এ কি ইহা আলোচনা করত চুপ করিয়া থাকিল।

He who is neglected by his friends liveth, if protected by fate; and he who is gaurded by his friends dieth, if forsaken by fate. Thus the helpless person who is exposed in a forest liveth, while he who is protected at home dieth.

In a few days, by feeding well upon what was most agreeable to him, he grew plump and full of spirits; and as he wandered about through the tracks of the forest, he made a great bellowing. In this same forest, there resided Pingalaka, a lion, in the full enjoyment of the pleasures of a dominion acquired by the strength of his own arm; for it is said,

There is no ceremony of anointing, or inauguration, performed by the other animals upon the lion. To be head of the beasts is the natural right of him, who sub-

dueth the kingdom by his prowess.

One day, the lion being thirsty, went to the river Yamunā to drink of its waters; when, hearing the bellowing of Sang-jivaka, a kind of noise he had never heard before, and which to him appeared as dreadful as the unseasonable roaring of a could, he turned away without drinking, and went back to his abode trembling with fear; where he stood silently meditating, what it could be.

प्रव तथाविधः वर्टकर्मनकाभ्यामस्य मिश्च प्रवाश्यां श्रृगालाभ्यां दृष्टः तं तथा विधं दृष्टा दम नकः करटकमाइ सखे कर्टक किमित्ययं उर कार्थी खामो पानीयमपीत्वा सचिकतोमन्दं मन्द्रम घतिष्ठते । करटकाञ्चते मित्र दमनकास्वन्यते नास्य सेवैव न क्रियते यदि तथा भवति तिई किमनेन स्वामिचेष्टानिद्धपणेनास्वाकं यतश्चानेन राज्ञा विनाऽप राधेन चिरदिवसमवधीरिताभ्यामावाभ्यां महद्द्रः सेवकैः मुमूतं ॥ अपरञ्च पश्च ॥ सेवया धनमिच्छद्भिः सेवकैः पश्च यत् कृतं । स्वातन्त्रां यच्चरीरस्य मूहैस्वदिष द्वारितं ॥ चपरञ्च ॥ भीतवातातपक्तेशान् सद्दन्ते यान् परा श्विताः । तदंश्वेनापि मेधावी तपस्तश्वा सुखी भवेत्

ইহার মন্ত্রিপুঞ্জ করটক দমনক দুই শৃগাল সিংহকে সেই পুকার দেখিল। তাহাকে সেই পুকার দেখিয়া দমনক করট ককে বলিল হে মিত্র করটক এই জলপানাথা রাজা কেন জল পান না করিয়া ভীত হইয়া আস্তে২ অবস্থান করিছে ছেন। করটক বলিতেছে সথে দমনক আমার মতে ইহার সেবাই করা যায় না যদি তাহা হয় তবে এ স্বামীর চেষ্টা নিকা পণে আমারদের কি পুয়োজন যেহেতুক এই রাজাকতৃ্র্ক অপরাধ ব্যতিরেকে আমরা অবজ্ঞাত আর বছদিন বড়দুঃথ পাইয়াছি। আর ও দেখ ভৃত্যেরা সেবার দারা ধনেক্ছা করত

ঘাহা করে তাহা দেখ শরীরের যে ষাতন্ত্র্য তাহা ও মূর্থ কতৃ ক হারিত হয় অপার পরাশ্রিত লোক শীত ও বাতাস ও রৌদ্বেতে যে ক্লেশ সহ্যকরে বুদ্দিমান লোক তাহার একাংশেতে ও তপস্যা করিয়া সুখী হয়।

In this situtaion the rājā having been discovered by two jackals, sons of his minister, Karataka and Damanaka, the latter said to the former,—How is this, my friend, that the lion, although thirsty, has not drank his usual draught, and stays at home so dull and dejected? Friend Damanaka, replied Karataka, in my opinion we ought not to serve this same rājā any longer; and that being the case, for what purpose should we investigate his motions, when we have served him so many years and experienced nothing but trouble?

See what is done by serving by those slaves who are covetous of wealth! And see also what liberty the body is deprived of by those fools!

Again:

Those who are the dependents of another suffer cold, and wind, and heat, and fatigue! A wise man with a portion of it could do penance and be happy.

॥ अन्यचं॥ एतावज्जन्मसाफक्यं यदनायमवृत्तिता।
य पराधीनतां याताक्षं वै जीवन्ति के मृताः।। अपरञ्च।।
एहि गच्छ पतोत्तिष्ठ वद मैं। नं समाचर । एवमाणाग्रह
यक्षेः कीडन्ति धनिने। विभिः।। किञ्च।। अवुधैरर्यकाभाय
पण्यक्षीभिरिव खयं। आत्मा संस्तृत्य संस्तृत्य परोपकर
णीक्षतः॥ किञ्च।। या प्रकृत्येव चपका निपतत्यणुचाविषः।
सामिनेविक्र मन्यन्ते दृष्टिन्तामिष सेवकाः॥ अपरञ्च।।
मै। नान्त्रृक्षः प्रवचनपट्ठवातुकोजन्यकोवा। ज्ञान्या
भीर्क्यदि न सहते प्रायणे। नामिजातः। धृष्टः पाञ्चे
वसति नियतं दूरतञ्चाप्रगत्मः सेवाधर्मः परमगहना
योगिनासप्यगस्यः॥ विशेषतञ्च॥ ***

অপরপরের অনধীন যেজীবিকা এই জন্মের সাকল্য যাহার।
পরাধীনতাকে পাইয়াছে তাহার। যদি বাঁচে তবে কে মরি
য়াছে । এবং আইস যাও পড় উঠ মৌনাবলম্বন কর এই
পুকার আশারূপ গুহেতে গুন্ত যাচকেরদের সহিত ধনবা
দেরা জীড়া করে । আর বেশ্যা যেমন ধন পাইবার নিমিত্তে
বেশ বিন্যাস করিয়াই আপন শরীরকেপরের উপকার করে
এমনি মূচ লোক ধনলাতের নিমিত্তে বেশ করিয়াই আপন
শরীরকে পরের উপকারক করে আর অপবিত্তেতে ও
পড়ে স্বভাবত চঞ্চল যে স্বামির দৃষ্টি সে দৃষ্টিকে ও ভৃত্যেরা
বড় করিয়া মানে । অপর সেব। ধর্ম অতান্ত দুর্জেয়

योगितरमत अ आरवाधा किनना यि स्मोरन ए थाकि उर्द छोहारक मूर्थ वरन यिन वोक्शेष्ट्र इस उर्द छोहारक शोशन वरन किन्ना वद्यांची वरन यिन कमा थाक उर्द छोहारक छीक वरन यिन किन्नू महा ना करत उर्द छोहारक शुम्स धनिङ्का उर्द यिन मिनीश देवरम उर्द छोहारक धना अ वर्दा यिन मूरद्राउ थाक उर्द छोहारक मृमू वरन विस्मव

So far life is worth having: to possess a livelihood without constraint; for if those who dwell under the authority of others live, pray who are the dead?

Come, go, fall, rise, speak, be silent! In this manner do the rich sport with those needy men, who are held by the gripe of dependence!

Fools for the sake of gain, as harlots do, dress themselves, and dress themselves, to become the implements of others!

Farther:

Servants, that their master may not be in a passion, strictly obey his very look, which, by its nature, is variable.

If he is silent, he is stupid; if rich in words, a madman, or an empty prattler; by patiently submiting, he is a coward; and if he will not suffer patiently, for the most part, he is an artful fellow. Seen on one side, he is an errant rascal, and if standing at a distance, he is not to be found. The duties of servitude are extremely profound, and impracticable, even to Yŏgis.

Here is another very particular picture of a servant:

यण सुन्न तिहेते जि नितहेते विमुद्ध ति प्राणान्। दुःखी यित सुवहेते । को मृद्ध के वकाद न्यः ॥दमनको न्नूते मित्र सब्या मनसापि नैतत् कर्त्त्यं ॥ यतः ॥ कयं नाम न सेयन्ते यत्ततः परमेश्वराः अचिरे लैव ये तुष्टाः पूर्यन्ति मने रिवान ।। यन्य च प्रया कृतः सेवा विहीनानां चाम रे। हूतसम्पदः । उद्देश्व च क्रवा जिवार खवा हिनी ॥ कर्यका द्रृत तथापि किमनेना साकं व्यापारे खायारे ॥ यतः॥ व्यापारे प्रया योगः सर्वया परिहरणीयः। प्रया व्यापारे वृत्यापारं सर्वया परिहरणीयः। प्रया व्यापारे वृत्यापारं सर्वया परिहरणीयः। प्रया व्यापारे वृत्यापारं वोनरः कर्त्तु मिच्छिति॥ स भूमा निहतः भे ते की ले त्या योग वानरः॥ दमनकः पृच्छित कथमेतत्॥ करिकः कथ्यति अस्ति मगधदे भे धर्मार खमितिहत विद्यायां सुभदक्तना स्नाका यस्येन विद्यारः कर्त्तु मारकाः विद्यायां सुभदक्तना स्नाका यस्येन विद्यारः कर्त्तु मारकाः

বড় হইবার নিমিত্তে নত হয় জীবনের নিমিত্তে পুান পরি
তাগি করে সুখের নিমিত্তে দুঃথা হয় অতএব চাকরহইতে
অন্য মুর্খ আর কে । দমনক বলিতেছে হে মিত্র কোন
পুকারে মনেতে ওইহা কর্ত্তব্য নয় যেহেতুক যাহারা তুই
হইলে অন্ন কালেতেই মনস্কামনা পূর্ণ করে এমন যে ধনি
লোক তাহারা কেন যত্নেতে সেব্য নয় । আরও দেখ
সেবারহিতের চামরেতে উদ্ধৃত সম্পদ কোথা আর উদন্ত
ও শ্বেতচ্ছত্র ও গজও সেনা কোথা। করটক বলিতেছে
তথাপি আমারদের এ ব্যাপারে কি পুয়োজন যে নিমিত্তে

অব্যাপারেতে ব্যাপার সর্বপুকারে ত্যাজ্য দেখ যে লোক অব্যাপারেতে ব্যাপার করিতে বাঞ্চাকরে সে কীলোৎপাটি বানরের ন্যায় নষ্ট হইয়া ভূমিতে শয়ন করে । দমনক জিজ্ঞাসিতেছে এ কি পুকার করটক কহিতেছে । মগধ দেশে ধর্মারণার নিকটে পৃথিবীতে উভদত্ত নামে কায়ন্ত কেলিগৃহ করিবার নিসিত্তে আরম্ভ করিয়াছিল

He humbleth himself to be exalted; for a living he expendeth his vitals; he suffereth pain to acquire ease. Who is then so great a fool, as he who serveth?

What thou proposest, my friend, said Damanaka, is

by no means to be put in practice.

How! are not the mighty lords to be diligently served by thee, who, without delay, gladly fulfil the desires of the heart?

When do those without employ enjoy those elevated stations distinguished by the Chāmara, the white umbrella spread upon a lofty pole, the horse, the elephant, and the splendid litter.

Notwithstanding all this, observed Karataka, what have we to do with this affair? One should always avoid meddling with other folks' business. See what is said

upon this occasion:

The man, who will have to do in matters with which he hath no business, may be repulsed and sleep upon the ground; like the ape, who drew out the wedge.

How was that? demanded Damanaka; and he related

the following story:

FABLE II.

IN the country which is called Magadha, Subha-datta, a man of the Käyastha tribe, had begun to build a theatre for an entertainment.

काष्ठवाद्यार्थमानेकस्तमास कियदूरक्याटिनस्य काष्ठवाद्यमध्येकीलकं निधाय स्वधारेण धृतं तत्र वलवान् वानरयूयः कीडवेकोवानरः कालप्रेरिनद्रव तं कीलकं हलाभ्यां धृत्वोपिवष्टः तत्र तस्य मुक्तद्वयं लम्ब मानं काष्टवाद्यस्थान्तरे प्रविष्टं अनन्तरं स्वस्वस्वत्रच पलत्या महता प्रयत्नेन तं कीलकं आकष्टवान् आकष्टे च कीलके चूर्णिताण्डद्वयः पञ्चत्वं गतः अते।हं ब्रवीमि अव्यापारेषु व्यापारिमत्यादि । दमनकोबूते तथापि स्वामिचेष्टानिह्मणं सेवकेनाव्ययं करणीयं। कर्ष्टको बूते सर्वस्विवारिकारे यस्व नियुक्तः प्रधानमन्त्री सक्ररात् यते।हनुजीवना पराधिकारचर्चा प्रविधा न कर्त्तव्या।

তাহাতে করাত ঘারা বিদার্য্যনাণ এক স্তম্ভের কিয়ৎপর্যান্ত দুই থণ্ড হইয়াছিল ঐ খণ্ডদ্বমের মধ্যে সূত্রধার এক কীলক নিধান করিয়া রাখিয়াছিল তাহাতে বানরের পালক্রীড়া করিতেছিল এক বানর কাল প্রেরিতের ন্যায় সেই কাল ককে দুই হাতে ধরিয়া বাসল সেই কাঠ্ডমের মধ্যে তাহার দুই অগুকোষ লম্বা হইয়া পড়িয়াছিল। অনন্তর সে মভাবত ঢাপল্যাহেতুক বড় পুরাসেতে ঐ কীলক টানিল কীলক আকর্ষণ করিলে পরে দুই অগুকোষ বিদীর্ণ ইইয়া পঞ্চত্ব পাইল এই জন্যে আমি বলি যে লোক অব্যাপারেতে ব্যাপার করিতে ইল্ছা করে ইত্যাদি।
দমনক বলিতেছে তথাপি স্বামির চেষ্টা নিরূপণ নেব কের অবশ্য কর্ত্বতা করটক বলিতেছে সমস্ত কার্য্যেতে নিযুক্ত যে পুধান মন্ত্রী সেই কব্দক যেহেতুক ভূত্যেরদের পরাধিকার চচ্চা কোন পুকারে কর্ত্ব্য নহে।

One of the carpenters having with his saw cut some way through a piece of timber, put a wedge into the slit. In that place a troop of apes came playing tricks; and one of them as if directed by the wand of time, took hold of that wedge with his two hands, and sitting down, his lower parts hung within the slit. At length, from the natural giddiness of his species, with great difficulty he drew out the wedge, so that the boards closing, what was between them was entirely destroyed and he deprived of his life. Wherefore, I say,

The man who will &c.

For all this, said Damanaka, the concerns of the master should certainly be looked into, even by the servant. The prime minister, observed Karataka, being employed in the superintendence of all affairs, let him do it. An inferior should, on no occasion, interfere with the department of another; for,

यश्य। पराधिकारचर्चां यः कुर्ळात् सामिहितेच्छ्या।
स विषोदित चीत्काराद्वर्डभसाजितायया ॥ दमनकः
पृच्छिति कथमेनत् करटको छूते अस्ति वाराणग्यां कपूर्
पटको नाम रजकः स चाभिनववयस्त्रया वध्या सह
चिरं निध्वनं काला निर्भरमा सिष्ठा प्रसुप्तः तदनन्तरं
तद्वृहद्याणि हत्तं चौरः प्रविष्टः तस्य प्राङ्गने गई
भोषद्वसिष्ठति कुक्तुरश्चोपविष्टे।ऽस्ति अय गईभः श्वान
माह सखे अवतस्तावद्यं व्यापारच्यत् किमिति त्वम् चैः
शब्दं कत्या स्वामिनं न जागर्यसि । कुक्तराद्वते भदेः
मम नियागस्य चर्चा त्वया न कर्त्तव्या त्वमेव किंन
जानासि यथा तस्थाहिनेशं स्टहरक्तं करोनि यतोऽसं
चिराद्विवृत्ताममापयोगं न जानाति । ****

দেখ যে জন পুভূহিতেছাতে পরাধিকার চর্চা করে সে বিষম হয়যেমন চাৎকারেতে গর্জভ তাড়িত হইমাছিল। দম নকপুশ্ন করিতেছে ইহা কি পুকার করটক কহিতেছে। কাশাতে কপূর্পটক নামে এক রজক থাকে সেনব যুবতী বধুর সহিত রতি করিয়া নির্ভর আলিঙ্গন করিয়া নিদ্যিত হইমাছে তৎপরে তাহার ঘরের দুব্য সকল চুরি করিবার নিমিত্তে চৌর পুবেশ করিয়াছে। তাহার উঠা নেতে এক গাধা বাঁধা থাকে এক কুরুর ও বসিয়া থাকে। অনস্তর গাধা কুরুরকে বলিল হে মিত্র তোমার এই

ব্যাপার তবে কেন তুমি উচ্চৈঃম্বরেতে পুতুকে না জাগা ও কুকুর কহিতেছে তাল আমার কর্মের চচ্চ । তোমার কর্ত্ব্য নয় তুমি ইহা কি জান না যেকপেতে দিবা রাত্রি আমি তাহার গৃহ রকা করি যেহেতুক চিরকাল নির্ভ এ ব্যক্তি আমার উপ যোগিতা জানে না।

He who shall meddle with the department of another, out of zeal for the welfare of his master, may repent; like the ass who was punished for braying.

Damanaka enquired how that happened; and Kara-taka recounted the following story:

FABLE III.

At Baranasi there lived a washerman, whose name was Karpura-pataka, Once upon a time, having spent the evening until it was very late in the agreeable company of his young wife he went to bed fatigued, and slept soundly. In the mean time, a thief got in with an intention to rob the house. In the court, there were an ass and a dog. The ass said to the dog, upon hearing the thief, — This is thy business; then why dost thou not get up, and by barking contrive to rouse thy master? What hast thou to do with my department? replied the dog. Thou knowest full well, how I watch and guard this house all day and night, and yet this master of ours doth not consider my mreit;

तिनाधुनापि समाहारदाने सन्दादरः यताविना विधुर दर्भनं सामिनउपजीविषु मन्दादराभविना॥ गईभावृते श्रृणु रेवर्षर। याचते कार्य्यकाले यः सकि भृत्यः सिक सुह्मत्। याकार्यकार्यकर्त्तायस्वनादिष्टोष्पसा सुह्मत्।। कुकुरे वृत्तीभृत्यान् संभाषयेदासु कार्य्यकाले सिकं प्रभुः॥ यतः ।। याश्रितानां भृतासामिसेवायां धर्मासेवने। पुत्रस्थात्यादने चैव न सन्ति प्रतिहस्तकाः ॥ ततागर्द्वभः सकीपपाह यरेड्डमते पापीयांस्य यदिपत्ता स्वामि कार्य्यउपेद्यां करोषि भवनु तावत् यथा साभी जागरि स्वति तन्त्रया कर्त्त्रयं॥ यतः ॥ प्रष्टतः सेवयेदके जट रेण क्रतामनं। स्वामिनं सर्वभावेन परस्वोकममायया।। दत्युक्ता यतीवचीत्कारमन्दं क्रतवान्॥ ***

নেইহেতুক এখন আমার আহার দানেতে অনাদর হইরাছে থেহেতুক বৈত্নব্য দর্শনব্যতিরেকে ভ্তোতে স্থামির মন্দাদর হয় গর্মত বলিতেছে শুনরে বর্বর কার্য্যকালে যাচ্ঞা করে সেকি দাস আর সে মিত্রইবা কি আজ্ঞাপুণিও না হইলেও যে জন অন্য কর্ত্ব্য ব্যাপার ও করে সেই মিত্রকুকুর কহিতেছে কার্য্য কালে যে লোক ভ্তোরদিগকে সম্ভাষা করে সেকি পুভু যেহেতুক আন্থিতেরদিগের পোষণেতে এবং স্থামি সেবাতে এবং পুগ্যানুষ্ঠানেতে এবং সম্ভান জন্মানেতে পুতি নিধি নাই। অনন্তর গাধা ক্রোধ করিয়া কহিল অরে

দুর্ল্ব কুই পাপিষ্ঠ যেহেতুক বিপত্তিতে পুতৃকার্য্যে উপেক্ষ।
করিলি হউক যে পুকারে স্বামী জাগেন তাহা আমার
কর্ত্তব্য । যেহেতুক পৃষ্টেতে সূর্য্যকে সেবা করিবেক উদ রেতে অধিকে সেবা করিবেক সর্বপুকারে পুতৃকে সেবা করিবেক মাযারাহিত্যেতে পরলোককে সেবা করিবেক ইহা বলিয়া অতিবড়চীৎকার শব্দ করিল।

and I am even stinted in my allowance of provision. Now masters in general, without spying some fault in their servants, are not wont to shorten their allowance.

Hear me, babarian! exclaimed the ass.

Is he a servant, is he a friend, who hesitateth at the time of action? Should the business be ruined, could it be occasioned by a servant, or by a friend!

The dog replied,—Hear me for a moment.

Is he a master who, at a proper season, doth not consider his servants? Are not they who keep servants on all occasins to cherish them?

Do they not also say,

Dependants should have no interrupters in their meals, in their amusements, in the execution of their religious ceremonies, nor in doing good for the sake of virtue.

The ass in a rage exclaimed,—Villain! thou neglectest thy masters' business. Be it so, but it is my duty to do something that shall wake him; for,

The sun should be worshipped on the back, the god of fire on the belly, a master in every way, and the world above without deceit.

Having repeated these lines, he began to make a great noise by braying;

नतः सर्जकसोन चीत्कारेण प्रवृद्धानिद्राभक्कोपाद्रत्याय गर्द्भं लगुडेन ताडयामास तेनासैं। पञ्चलमगमत् अता ई ब्रवीमि पराधिकार चच ामित्यादि पर्य पश्नामन्येषण्मै वास्तियोगः सनियोगचर्चा क्रियतां विश्रय किल्वय तया चर्चया न प्रयोजनं तत्र वावयोर्भस्ति त्रेषाहारः प्रचुरेशिल दमनकः सरेश्वमाइ क्यमादाराधी भवान् केवल राजानं सेवते एतदयुक्तमुक्तं त्वया ॥ यतः॥ सुद्ध रामुपकारकार खात् द्विषता सप्यपकारकार खात्। नृपसंश्रयद्रव्यते वुधैर्ज्जंडरं कान विभक्तिं केवलं॥ जीविते यस्य जीवन्ति विप्राभित्राणि वान्धवाः । सफलं जीवितं तस्य आतार्थे कोन जीवति ॥ अपि च ॥ यसिन जीवति जीवन्ति वहवः सतु जीवतु । काकोपि किंन कुरुते च्या सीदरपूरणं ॥ ********

পরে সে রজক সেই চীৎকার শব্দে জাগুৎ হইয়া নিদ্যু ভঙ্কের ক্রোধেতে উঠিয়া লগুড়ছারা গাখাকে মারিল তাহাতে ঐ গর্জভ পঞ্চত্ব পাইলা এই জন্যে আমি বলি পরাধিকারচচ্চ । কর্ত্তব্য নহে ইত্যাদি ৷ দেখ পশুরদের অন্য বিষয় অস্বেষণ করাই অসনিয়োগ সংপুতি স্বনিয়োগের চচ্চ গ কর কিন্তু আজি সে চচ্চ তে ও পুয়োজন নাই কেননা আমারদের দুই জনের ভুক্তাবশিষ্ট আহার যথেষ্ট আছোদমনককোপ করিয়া কহিল তুমি কি কেবল আহারের নিমিত্তেই রাজাকে নেবা কর ইহা তুমি অনুপযুক্ত কহিলা যেহেতুক বন্ধু লোকেরদিগের উপকারের নিমিত্তে আর শত্রুর অপকারের নিমিত্তে রাজার আশুয় পশ্চিতেরা অভিলাষ করেন কেবল আপন পেট কে না ভরে যাহার বাঁচাতে ব্যক্ষণ ও বান্ধব বাঁচে তাহারই জীবন সার্থক আপনার নিমিত্তে কে না বাঁচে অপর যে বাঁচিলে অনেকে বাঁচে সেই বাঁচুক নতুবা কাক ও কি চঞ্চত করিয়া আপন উদর পূরণ করে না।

So that the washerman was alarmed, but, although exceedingly drowsy, he got up and gave the ass a good beating with a large stick. I repeat, therefore, He who

shall meddle &c.

Observe: our employment is searching for game; then let us attend to our proper business. But now I bave considered, I think there is not any occasion for our doing that to-day; for there is plenty of provisions for us, and some to spare. Damanaka, displeased at this observation, exclaimed,—What! Dost thou serve his highness the rājā, merely for the sake of food? This is very unwise; as is declared in these lines:

By the wise the patronage of princes is sought to gain the assistance of friends, as well as aid against the treachery of enemies; for, who doth not simply fill his belly?

They say,

Worthy is the life of him, in whose living the Brāhmans and the relations live; for, who doth not live for himself? Let him live, in whose living many live. Doth not even the booby fill his belly with his bill?

।। पाय ।। पञ्चिभर्यः ति दासतं पूरणः कोपि मानवः।
कापि लग्नेः कती कोपि लग्नेरिप न लभ्यते ।। अन्य च ।।
म नुश्च नाता तुल्यायां भृत्यत्वमितगर्दितं । प्रथमोद्यान
तवापि स किं जीवतु गल्यते॥ तथा चोक्तं ॥वाजिवारण
लीहानां काष्ठपावाणवासमां। नारीपुर्वतायानामन्त
रं सहदन्तरं॥तथा दि खल्पमप्यतिरिच्यते। सल्पसायुव
भावभेषमिलनं निर्मासिमय्यस्थिकं।।श्वा लध्वा परिताष
भिति न भवेत्तस्य चुभः मान्तये। सिहो जम्बुकमङ्गमागत
मिप त्यक्ता निहन्ति दिपं सर्वः क्रच्यगते।पि वांक्ति जनः
सलानुक्षणं फलं।। अपरञ्च।। सेव्यसेवकये।रन्तरं प्रस्य।

দেখ কোন মনুষ্য পাঁচ কাহণেতে দাসত্ব পায় উপযুক্ত কেহ লক্ষকার্যাপণেতে দাসত্ব পায় কোনলোক লক্ষকাহ ণেতে ও পাওয়া জায় না অপর সমান যে মনুষ্য জাতি তাহাতে দাসত্ব বড় নিন্দিত তাহাতে ও যে পুথান নয় সে কি জীবিতের মধ্যে গণনীয়। পণ্ডিত কর্তৃক তাহা কথিত আছে ঘোড়া ও হস্তী ও লৌহের এবং কাই ও পুস্তর ও বজ্বের এবং জ্রী ও পুক্ষর ও জলের যে অস্তর সে অনেক অন্তর ৷ আর অতাল্ল ও অতিরিক্ত হয় অতাল্ল নাড়ী বনা ও মেদ অবশিষ্ট মলিন মাংসরহিত অন্তি ও পাইয়া কুরুর সম্ভোয পায় তাহার কুধা নিবি্ত্রির নিমিত্তে হয় মানিংহ ক্রোড়েতে পুাপ্ত শৃগালকে ও ত্যাগ করিয়া হস্তিকে মষ্ট করে সমস্ত পুাণী কষ্ট পাইলে ও আপন উপযুক্ত কল বাঞ্ছা করে। অপর সেব্য ও সেবকের অন্তর দেখ

With five panas of shells any man may procure attendance, and any man, by a stronger reason, with a hundred thousand! But a servant, who acts well, is not acquired by ten myriads.

Mankind being by birth upon an equality, the state of servitude is reproachful. He who is not the first of his species, is counted among those who are dependants.

It is said also,

The difference which is between horses, elephants, and iron; wood, stone, and cloth; women, men, and water, is a very great difference.

A trifling thing is sometimes reckoned as avery great one. For,

A dog having found a bone with a few sinews sticking about it, dirty, loathsome, and without a bit of meat upon it, is rendered exceedingly happy, although it be not sufficient to satisfy his hunger.

Whilst,

The lion permitteth the jackal to come near and escape, and killeth the elephant. Every man, although reduced to distress, longeth for fruit suitable to his strength.

Observe the difference in the behaviour of him who serveth, and of him who is served:

लाङ्गूलचालनमध्यरणावपातं भूमी निपत्य वदनेदर्
दर्भनञ्च। त्या पिण्डदस्य कुरुते गजपुद्भवस्तु धीरं विलोक यति चादु भनेञ्च भुंको ॥ किञ्च ॥ यज्जीवित चलमिप श्रीयतं मनुष्येः विद्वानविक्रमयभाभिः भज्यमानं । तद्वाम जीवितमिद्द प्रवदन्ति तज्ज्ञाः काकोपि जीवित चिराय विलञ्च भुंको॥ अपरञ्च॥ योनात्मना न च गुर्ने च सृत्यवेग दोने दयां न कुरुते न च वन्धुवर्ग।। किन्तस्य जीवित्रफलेन मनुष्यलोको काकोपि जीवित चिरञ्च विलञ्च भुंको॥ अपरमिष ॥ अहितहितविचारभून्यवृद्धेः श्रुतिसमयैव क्रिभिक्तरस्कृतस्य । उदरभरणमावकेव लेच्छोः पुरुषपभोः प्रभाञ्च कोविभेषः॥ ** * * * *

কুরুর গুাস পরিমিত অন্নদাতার নিকটে লাঙ্গুল লাড়ে আর পদতলে পড়ে আর ভূমিতে পড়িয়া মুখ ও উদরের দর্শন করায় উত্তম হন্তী মন্দং অবলোকন করে অল্লেং ভোজন করে। অপর মনুযাকত্ ক খ্যাত হইয়া বিজ্ঞান ও পরাক্রম ও কীত্তিতে অভজামান হইয়া এক কণ ও যে বাঁচন পাণ্ডিতের। তাহাকেই জীবিত কহিয়াছেন কাক ও চিরকান বাঁচে বলি ও ভোজন করে । অপর যে আপনার উপ দেশক নয় আর দাসবর্গে দয়া না করে আর দরিদু লোকে দয়া না করে আর নিত্রবর্গে দয়া না করে মনুষ্যলোকে তাহার জীবনে কি ফল কাক ও অনেক কাল বাঁচে বলি ও ভোজন করে ৷ অপর ও বেদোক্ত আচারেতে রহিত ও অনেক লোককত্ ক তিরক্ত ও উদরভরণ মাত্রাভিলাষি ও ভদুভিদুবিবেচনারহিতান্তঃকরণ যে পুৰুষ পশু তাহার আর অন্যপশুর ভেদ কি ৷

Shaking the tail, falling down at the feet, and, prostrated upon the ground, looking up at his face and stomach: all this the dog performeth to his master who feedeth him. But the noble elephant looketh boldly, and eateth not, unless he liketh, with an hundred kind entreaties.

But,

That life, although it endure but for a moment, which is celebrated by mankind, as being attended by knowledge valour, and renown, is, by those who know it, alone distinguished by the name of life. A crow liveth a long time, and a raven eateth.

In this world, of what use is his life, who is not an instructor to himself, who doth pity his servants, the poor, and his friends?

For,

How is that brute-like man distinguished from a beast, whose understanding is void of the power to discriminate between good and evil, who is destitute of the many benefits of the sacred records, and whose only inclination is the filling of his belly?

करटकी जृते चावां तावरप्रधाना तराष्यावयोः किम मया विचारण्या। दसको जूते कियता का सेना नात्याः प्रधानतामप्रधानताम्बालभन्ते॥ यतः ॥ न कस्य चित् किस्यिदि सभावा अवस्य रारोभिमतः खले।वा । लोको गुरुलं विपरीतताम्बा स्वेष्ठितान्येव नरं नयन्ति॥ किस्य॥ चारोष्यते प्राला ग्रेले यत्ने न महता यथा। निपायते स्वेरायते प्राला ग्रेले यत्ने न महता यथा। निपायते स्वेरायकायात्मा गुण्देषयोः॥ यात्यधे धे ष्रजत्य सैनेरः स्वेरेव कर्माभः । कूपस्य खिता यद्दत् प्राकारस्येव कारकः ॥ तद्वतं स्वयत्वायत्ते ह्यात्मा मर्वस्य। करटको मृते चथ भवान् किं अवीति म चाह चयन्तावत् स्वामी विक्रलकः कृते।पि कारणात् सचिकतः परिव्रह्य।पविष्टः। करटको जूते किं तत्वं जानासि। ***

করটকবলিতেছে আমরা দুইজন অপুধান তবে আমারদের

এ বিচারে কি পুয়োজন। দমনক বলিতেছে মন্ত্রিরা কত
কালে পুথান্য কিম্বা অপুথান্য পায় যেহেতুক মভাবেতেই
কেম্ব কাহার ও অভিমত হয় না খল জ্ঞান ও হয় না ম্বকীয়
তেতিই মনুষ্যকে মহত্ত্ কিম্বা কুদুর পাওয়ায় আর যেমন
গর্যতেতে অত্যন্ত পুয়াসে পুস্তর উঠায় অত্যন্ন কালেতেই
মীচেতেই কেলে সেই নাপ গুণ ও দোমেতে আলা। কূপের
খণনকর্ত্রা যেরপা নীচেতেই যায় এবং পুাচীরকর্ত্রা যাদৃশ

উচ্চতে যার এই রপ মনুষ্য আপন কর্মদ্বারাই নীচতে যার এবং উচ্চতে যার সে ভাল সকলের আত্মা আপন পুরাসে আয়ন্ত । করটক বলিতেছে ইহার পর ভূমি কি বল সে কহিল এই রাজা পিক্লক কি কারণেতে সভর হইয়া ফিরিয়া বসিয় ছেন । করটক কহিতেছে ভূমি কি যাথার্থ্য জান

But what have we, interrupted Karataka, to do with these reflections; we, who are of little power, and not the principals? In a very short interval of time a minister may enjoy the principal station, or the reverse, replied Damanaka; for, they say,

No one is, by nature, noble, respected of any one, nor a wretch. His own actions conduct him either to wretchedness, or to the reverse.

Again:

As by repeated efforts, a stone is mounted upon the summit of a hill, and instantly thrown down; so may we ourselves, by our virtues and our vices, be elevated and cast down.

As the digger of a well descends down, and the builder of a wall rises up, so is a man degraded or elevated by his actions.

But after all, observed Karataka, what is it thou art speaking of? The curious story, replied Damanaka, of his highness Pingalaka's returning without drinking, and staying at home. What! demanded Karataka, art thou acquainted with it?

दमनको बूते किम ना विदितमिता। उत्तेश्व ।। उदीरिता ऽष्टः पगुनापि ग्रह्मते ह्यास्य नागास्य वहन्त देशिताः। स्वनुत्त नप्यूहित पण्डिताजनः परे क्रितज्ञानफला हि वृद्धयः ॥ स्वाकारे (क्रितेर्गत्या चेष्ट्या भावणेन च। ने नव कृति कारेण ल द्यते उन्तर्गतं मनः ॥ स्वन्न भयप्रक्तावे प्रज्ञावले ना हमे नं स्वामिनमात्मी यं कि (व्यामि॥ यतः।। प्रकाव तह स्वां वाकां सङ्गाव तह स्वां वाकां सङ्गाव तह स्वां वाकां सङ्गाव तह स्वां वाकां सङ्गाव तह स्वां वाकां विशेष त्यां वाकां विवानि स्वामिन स्वां वाकां विशेष तह स्वां वाकां स्वाव नह स्वां विशेष तह स्वां वाकां स्वाव निकां । कर दक्षे व्यं । स्वाव वाकां वाकां वाकां वाकां स्वाव क्षे वाकां स्वाव वाकां वाकां वाकां वाकां स्वाव क्षे वाकां स्वाव वाकां व

দমনক বলিতেছে ইহাতে অজ্ঞাত কি আছে বিজ্ঞেরা কহিয়াছেন কথিত বিষয় পশুতে ও বুঝে আদেশিত হইলে অংখরা ও হস্তিরা বহন করে পণ্ডিতলোক অক থিত হইলে ও বিতর্ক করে থেহেতুক বুদ্ধিপরের ইঞ্চি তজ্ঞাহয় । আকারদারা ও ইঞ্চিতদারা ও গমনদারা ও চেষ্টাদারা ও কথনদারা ও চক্ষু আরম্থের বিকারদারা মন অন্তঃকরণন্থ বিষয় জানে । এই ভয় পুসলেতে বুদ্ধি পুভাবেতে আমি এই রাজাকে আত্মীয় করিব যেহেতুক পুস্তাবের তুলা বাকা ও সন্ডাবের তুলা পিৢয় ও আপন শক্তিতুলা ক্রোধ যে জানে সেই পণ্ডিত । করটক বলি তেছে হে বন্ধো তুমি সেবানভিজ্ঞ দেখ যে আহত না হইলে নিকটে যায় ও জিজ্ঞাসিত না হইলে অনেক কহে ও আপনাকে রাজার পুিয় করিয়া জানে সে লোক নির্দ্বোধ। দমনক বলিতেছে হে মিত্র কেন আমি সেবানভিজ্ঞ দেখ।

Is there any thing, said Damanaka, unknown to a wise man? It is said,

A declared meaning is comprehended even by brutes: horses and elephants understand when they are told; but a wise man findeth out even what is not declared. The advantage to be derived from our senses is to conceive what is only signified by another.

By the appearance of a person, his gait, and address; by the end of his conversation, the change of his countenance, and the motion of his eyes, the mind can discover the inmost counsels of his heart.

Then, I will now, through the opportunity given by his fears, turn the fault to my own advantage, with the superiority of wisdom; for,

He is a wise man who knoweth, that his words should be suited to the occasion, his love to the worthiness of the object, and his anger according to his strength.

Friend, said Karataka, thou art unacquainted with the ways of service.

He who entereth uncalled for, unquestioned speaketh much, and regardeth himself with satisfaction, to his prince appeareth one of a weak judgment.

How am I therein ignorant of the ways of service? demanded Damanaka, for,

Y

विमण्डित स्नावेन सुन्दरं वाण्यसुन्दरं। यदेव रीचतै यसे भवेत्तत्त्रस्य सुन्दरं॥ यतः॥ यस्य यस्य हि योभाव स्तेन तेन हि तं नरं। स्नुप्रविष्य मेधावी चिप्रमात्मवर्थं नयेत्॥ सन्यवादेशयेतिच । साज्ञामवितयां कुर्यात् ययाग्रिक्त महीपतेः॥ स्रपर्श्व॥ सन्ये कुर्धृ तिमान् प्राज्ञग्रहायेवानुगतः सदा। स्रादिष्टान विकल्पेत स राजवसती वसेत्॥ कर्यको दूते कदाचि ज्ञामनवसरप्रवेशादवमन्यते स्वामी । सचाइ स्रस्तेवं तयाप्यनुजीविना स्नामिसान्निध्यमवष्यं कर्णीयं॥ यतः॥ देषभीतेरनारसम्तत् कापुरुषत्त्रच्यां। करिजीण भयान् सातभीजनं परिहीयते॥ ***

স্বভাবেতে সুন্দর কিন্তা কুৎসিত কি আছে যাহাতে যাহার কি চি সেই তাহার সুন্দর হয় । যেহেতুক যাহারং যেং ভাব সেইং ভাবেতে সেই মনুষ্যকে পুবেশ করিয়া বৃদ্ধিনান লোক স্ববশ করিবে । অপর এখানে কে ইহা জিজ্ঞানিলে আমি অমুক ইহা কহিবেক এবং আজা করুন ইহা কহিবেক আর শক্তানুমারে রাজার আদেশলত্বন করিবে না। এবং অল্পাকাত্মী ও ধৈর্য্যবান্ বিজ্ঞ লোক ছায়ার ন্যায় সর্ব্বনি অনুগত থাকিবেক আজা পুাগু হইলে আজা লভ্রন করিবে না সে লোক রাজস্থানে বাস করে । কর চিক বলিতেছে অসময়েতে পুবেশের কারণেতে পাছে রাজা

তোমাকে অপমান করেন সে কহিল তাহ্উক তথাপি ভানির সাক্ষাৎ ভৃত্যের অবশ্য কর্ত্তব্য যেহেতুক দোষের ভয়েতে যে কর্মের আরম্ভ না করা সে কাপুরুষের লক্ষণ হে ভাই অজীর্ণ ভয়েতে কে নিক্টস্থ ভোজন পরিত্যাগ করে।

Is there any thing of its own nature beautiful or not beautiful? The beauty of a thing is even that by which it shineth. One of a sound judgment, having pursued a man with those very qualities of which he is possessed, may presently lead him into his power.

Again:

Upon hearing, Who is here? he should answer, I!—
please to command. And he should execute the orders
of his sovereign to the best of his abilities.

Farther:

He who is steady in trifling matters, wise, like a shadow constantly in attendance, and who being ordered may not hesitate, is a proper person to dwell in the court of a prince.

Sometimes, observed Karataka, thy master is displeased with thee for thy unseasonable intrusions. It is true, replied Damanaka; nevertheless, attendants must, unavoidably, make their appearance. They say,

The non-commencement of any thing, from the fear of offence, is the mark of a weak man. Who, brother, leaveth off eating entirely, from the dread of indigestion?

पाय। आसन्नमेवनृपितर्भजते मनुष्यं विद्याविद्योनमञ्ज कीनमसङ्गतं वा।प्रायेण मूमिपतयः प्रमदाकताञ्च यः पाश्चेतीवसित तं परिवेष्टयन्ति।। करटकोद्भते अय तन गत्वा किं वच्चिति भवान् । स आह श्रृणु किमनुरको विरक्ती वा मिय खामीति ज्ञास्थामि॥ करटकोद्भते किं तत्रज्ञानक्षणं दमनकोद्भते श्रृणु । दूरादवेष्णणं हासः संप्रश्ने सादरोभृशं॥ परोत्तेषि गुण्झाघा स्थरणं प्रयव कुषु । तदेव । अनेवके चानुरिक्तिश्चां सप्रियभाषणं अनुर कोषु विक्वानि देषिपि गुण्संग्रहः॥अन्यच॥ कालयापन साशानां वर्द्भनं पाललण्डनं विरक्तेश्वरचिक्वानि जानी यान्यतिमाद्वरः । एतज्ज्ञाला यथा चार्यं मनायन्ते। भविष्यति तथा करिष्यामि॥ ****

দেখ নিগুণ ও অকুলীন ও অশিষ্টই বা নিকটন্থ মনুযাকে রাজা অনুগৃহ করেন কেননা প্রায় রাজারা ও প্রী লোকেরা ও লতা সকল নিকটে যে বাস করে তাহাকে বেষ্টন করে । করটক বলিতেছে অনম্ভর সেথানে গিয়া তুমি কি বলিবা সে কহিল শুন আমাতে পুতু অনু রক্ত কিম্বা বিরক্ত ইহা জানিব করটক বলিতেছে সে জ্ঞানের চিহ্ন কি দমনক কহিতেছে শুন দূরহইতে দেখা হইলে হাস্য আর পুশেতে অতিশয় আদর আর অসাক্ষাৎ কারে ও গুণের পুশাসা আর উত্তম দুব্য দেখিলে মনে করা ও বেবা যে না করে তাহাতে ও আনুরক্তি আর পুরবাক্যের সহিত দান আর দোষেতে ও গুণগুহণ অনু রক্তেতে এই সকল চ্ছি অপর পুত্যাশার কাল যাপন করা আর ফলরহিত বাড়ান বুদ্ধিমান লোক এই সকল বিরক্ত রাজার চিহু জানিবেক ইহা জানিয়া যে পুকারে ইনি আমার বশাভূত হন ভাহা করিব।

Observe:

The sovereign favours the man who is near him, although destitute of learning, of no family, or without acquaintance. Princes often, like women and vines, twine about him who sitteth by his side.

Well, said Karataka, if thou go there, what wilt thou say to his highness? Attend, replied Damanaka: first of all, I will find out whether he is attached to me, or not attached. What signs, demanded Karataka, are there of such a discovery? I will tell thee, said Damanaka; the signs of attachment are,

Joy at discovering at a distance, great attention and respect in enquiries, commending qualifications in absence, and remembering in those things which are favourites.

Such knowledge of attachment, even in a servant, is an addition to one's happiness. The marks of attachment, even to a fault, are an accumulation of virtues.

A wise man may also discover these signs in those servants, who are not attached: squandering of time in idleness, increasing of hopes, and destroying the fruit.

When I have made this discovery, I will declare what my purpose shall be.

यतः ॥ अपायसन्दर्भनजां विपत्तिमुपायसन्दर्भनजाञ्च सिद्धिं। मेधाविनानीतिविधिप्रयुक्तां पुरः स्पुरन्तीमिव दर्भयन्ति ॥ करटको ब्रूते तथाप्यप्राप्ते प्रसावे न सक्तु महिसि ॥ यतः ॥ अप्राप्तका स्वचनं वस्त्रितिपि व्रुवन् प्राप्तया सुद्धावज्ञानमपमानञ्च साञ्चतं । दमनको ब्रूते मित्र मा भैवीनी समप्राप्तावसरं वचनं विद्यामि ॥ यतः॥ आपयुत्तार्गगनने कार्य्यका स्वावयेषु च । अपृष्टेनापि वक्तव्यं भृत्येन सितमिच्छता ॥ यदि च प्राप्तावसरे स्वावि मया मद्योग वक्तव्यक्तदा मित्रव्यक्ति ममानुपपद्धे॥ यतः॥ कल्पयति येन वक्तियेन च स्वाके प्रयस्तते सिद्धः । सगुणकोन च गुणिना सरसः संवर्द्धनीयस्य ॥ अक्रुक्ष

যেহেতুক অপায় দর্শনেতে জন্মে যে বিপত্তি এবং উপায় দর্শ নেতে জন্মে যে সম্পত্তি তাহাকে মেধাবিলাকেরা নাতি শাস্ত্রদারা অগ্নেতে পুকাশমানের ন্যায়দেখে। করটক বলি তেছেতথাপি পুসন্ধ উপস্থিত না হইলে কহিতে যোগ্য হইবে না যেহেতুক বৃহস্পতি ও অপ্যাসন্ধিক বাক্য কহত নির্দ্ধি তা এবং বহুকালব্যাপক অপমান পান দমনক বলিতেহে হে সখে ভয় করিও না আমি অপ্যাসন্ধিক বচন বলিব না যেহেতুক বিপৎকালেতে এবং পথত্যাগ করিয়া যাও নের কালেতে এবং কার্য্যকালের অতিক্রম হইলে জিজা সৈত না হইলে ও হিতৈষি দাসেরা জিন্তাসা করিবেক আমি অবসর কাল পাইয়া ও যদি মন্ত্রণা না বলি তবে আমার মন্ত্রিবই ব্যাহত হয় যেহেতুক যে গুণেতে জাবিকা হয়আর যে গুণেতে পৃথিবীতে পণ্ডিতেরা পূশ°সা করে গুণি লোক সে গুণ রক্ষা অবশ্য করিবেক এবং বাড়াইবেক

The wise exhibit, as clearly as if it were displayed before our eyes, the doctrine belonging to the science ethics. That danger arises from pointing out evil, and success from pointing out a remedy.

Karataka then said,—Notwithstanding this, it doth not behave thee to speak, until thou hast found a proper opportunity. For,

Even Vrihaspati, should he utter words unseasonably, would incur contempt for his understanding, and eternal disgrace.

Do not be alarmed, my friend, cried Damanaka, I shall not speak unseasonably; for,

In misfortune, in error, and when the time appointed for certain affairs is about to elapse, a servant, who hath his master's welfare at heart, ought to speak unasked.

Indeed, if I were not to give my counsel whenever I find an occasion, my office of counsellor would be useless.

The qualification by which a man earneth his bread, and for which he is celebrated in the world, should be nourished and improved.

महदानुजानी हि मां गच्छानि । करटकी बूते मुभमसु
भिवासे पन्यानः यथा भिलिषितमनुष्टो यता मिति ।। तता
दमनको विस्तितद्व पिङ्गलकसमीपं गतः अथ दूरादव
सादरंराज्ञा प्रवेशितः साष्टाङ्गप्रिणपातं प्रिणपत्यापिष्टः
राजाइ विराद्द छोसि। दमनको बूते यथि मया सेवकेन
थीमदेवपादानां न किञ्चित् प्रयोजनसस्ति तथापि प्राप्त
कालमनुजोविना साझिध्यमवश्यं कर्त्तव्यसित्यागतो सि।।
किञ्च॥ दन्तस्य निर्घर्षणकेन राजन् कर्णस्य कर्ष्ट्यनकेन
वापि। त्रणेन कार्यं भवती श्वराणां किमङ्गवाक्पाणि
मता नरेण॥ यथि चिरेणावधीरितस्य देवपादैमें
वृद्धिनाशः शङ्यते तदिष न शङ्कनीयं॥ ***

এই নিমিত্তে হে ভদু আমাকে অনুমতি কর যাত্রা করি।
করটক বলিতেছে মজল হউক পথে তোমার মঙ্গল
হউক যাহা বাঞ্ছিত তাহা কর। তদনস্তর সে বিম্ময়া
পল্লের ন্যায় পিঙ্গলকের সমীপে গেল পরে দূরহইতেই
আদরেতে রাজাকত্ক পুবেশিত হইয়া অপ্তাঙ্গ পুণাম
করিয়া বসিল। রাজা কহিলেন অনেক কালের পর দেখা
হইল দমনক বলিতেছে যদ্যপি আমাহেনভ্ত্যেতে ত্রীযুত
মহারাজের পায়ের কিছু পুয়োজন নাই তথাপি সেবকেরা
সময়বিশেষে অবশা সাক্ষাৎ করিবেক এ জন্যে আমি
আইলান। অপর হে মহারাজ দস্তের ঘর্ষণকারক আর

কর্ণের কণ্ড্রনকারক ঘাসেতে ও রাজারদিগের কার্য্য হয় তবে অঙ্গবাক্যহস্তবিশিষ্ট মনুষ্যেতে যে কার্য্য হয় তাহা কি বলিব যদ্যপি বহুকাল দেবপাদকর্ত্ক অবজ্ঞাত আমার বুজি নাশের শঙ্কা হয় সে শঙ্কা ও কর্ত্ব্য নয়।

Then, peace be with thee! for know that I am going, concluded Damanaka. And may success attend thy design! replied Karataka.

Damanaka, accordingly, repaired into the presence of Pingalaka, with hesitation, as it were; and when the rājā, from a distance, ordered him, with kindness, to enter the cave, he made a respectful bow, by prostrating his whole body, and sat down. The king said,—It is long since I have seen you, Sir! Damanaka replied,—I have not the least occasion to attend your divine feet; nevertheless, a servant should indispensably attend the presence at proper times; and thence it is that I am now here. There is a use for the most trifling implements; as is mentioned in this line:

Sovereigns, O prince, have occasion even for straws to rub the teeth, or pick the ears; but how much more for an able speaker, and a dexterous obviator of difficulties?

Perhaps my noble master suspects, that being oppressed with years, my understanding is lost; but that is not the case.

॥ यतः ॥ कदिशितसापि च धेर्थप्ट तेने द्वे विनामोन दि महानोयः । अधः कतस्यापि तनूनपातानाधः मिला याति कदाचिदेव॥ देव तत् सर्वया विमेष्त्रेन स्वामिना सवितव्यं ॥ यतः ॥ मिल्लुं ठित पादेषु काचः मिर्सि धार्थ्यते । यथैवासे तथैवासां काचः काचे।मिल्मिलिः ॥ अव्यच ॥ निर्विमेषोयदा राजा समं सर्वेषु वर्त्तते । तदे।यमः समर्थानामुसादः परिद्वीयते॥ किञ्च।विषधः पृरुषाराजन् उत्तमाधममध्यमाः ।नियोजयेत्तथैवैतांस्वि विधेष्येव कर्म्यषु ॥ यतः॥ स्थानएव नियोज्यन्ते स्रता आभरणानिच।न दि चूडामिणः पादे नूप्रं मिरसा क्रतं।

যেহেতুক অবজ্ঞান্ত হইলে ও থৈযাবৃত্তিলাকের বৃদ্ধিনাশ শক্ষা নহে কেননা অশ্বি অধঃকৃত হইলে ও তাহার শিখা কখন অধতে যায় না। হে মহারাজ এইহেতুক সর্বপুকারে রাজা বিশেষ জ্ঞাতা হইবেন যেহেতুক পায়েতে মণি লুণ্ডিত হয় মস্তকেতে কাচ ধৃত হয় যে যে পুকার আছে সে সেই পুকারেই থাকুকাযে মণি সে মণি যে কাচ সে কাচ জাপর যথ ন বিশেষ জ্ঞানরহিত হইয়া সকল পুণণিতে সমানরূপ বর্ত্তেন তখন সমর্থশত্বপক্ষের যুদ্ধাদিতে উদ্যোগ হয় আর উৎসাহ নপ্ত হয়। আর হে মহারাজ উত্তম মধ্যম অধন তিন পুকার পুক্ষ হয় তিন পুকার কর্মেতে এই তিন পুকার

পুক্ষকে নিয়োগ করিবেক যেহেতুক ভৃত্য আর অলক্ষার উপযুক্ত স্থানেতেই নিয়োগ করিবেক কেননা পারেতে চুডামণি পরে না নূপুর মন্তকে পরে না ।

For,

It should not be suspected of a man, whose life hath been spent in noble deeds, that his reason is lost, when he is only involved in trouble. A fire may be overturned, but its flame will never descend.

Therefore, O Lord, a prince ought always to be particularly acquainted with every thing.

Since:

Although a gem be tied at the feet, and a piece of glass be worn upon the head, yet still, glass is glass, and gems are gems.

Again:

When the master passeth over all alike, without distinction, then the endeavours of those who are capable of exertion are entirely lost.

There are, O rājā, three degrees amongst mankind: the highest, the lowest, and the middling; and accordingly, they should be engaged in three degrees of employment.

Servants and houses should be suited to the situation. A gem should not be placed at the feet. The same is to be understood of an able man.

। अप च ।। कनकभूषणसंग्रहणेकितोयिंद मणि क्षपणि प्रिविधीयते । न स विदीति न चापि ग्रोमते भवति योजियतुर्वस्तीयता ॥ अन्यस्र ॥ मुकुटे रे।पितः काषस्र एणाभरणे मणिः । न हि दे।पे।म णेरिक किन्तु साधारिक ज्ञता ॥ पश्य ॥ वृद्धिमान नुर क्षोयमयं ग्रूरद्रते।भयं। द्रित स्व्यविचार ज्ञोस्व्यैरापूर्धते नृपः ॥ वया हि । स्रश्चः ग्रस्तं ग्रास्तं वीणा वाणी नरस्य नारी च । पुरुषित्रभेषं प्राप्य भवन्ति योग्यास्रयोग्यास्य ॥ स्वय्यस्य ॥ किम्भक्तेनासमर्थन किंग्रक्तेनापकारिणा। भक्तं ग्रक्षस्य मां राजद्रावज्ञातुं लमर्हिस ॥ **

অপর স্বর্ণালক্ষারে থচিত করিবার উপযুক্ত মণি যদি সামকে থচিত করে তবে সে মণি রোদন করে না শোভাই পায় না কিন্তু যোজনকর্ত্তারই নিন্দ্যতা হয় । আর মুকুটেতে স্থাপিত কাচ আর পাদাভরণে স্থাপিত মণি ইহাতে মণির দোষ নাই কিন্তু সাধুব্যক্তির অবিদক্ষতা । দেখ এই ব্যক্তি বুদ্দিমান অথচ অনুরক্ত এই ব্যক্তি শূর ইহাহইতে ভয় এই রূপে ভৃত্যের ভদুভিদু বিবেচনাকর্ত্তা রাজা ভৃত্যেতে পরিপূর্ণ হয় । তাহা পণ্ডিতেরা কহিয়াছেন অশ্ব আর শল্প আর শল্প আর বাণা আর বাক্য আর পুরুষ আর জ্রী ইহারা মনুষ্য বিশেষকে পাইয়া যোগ্য এবং অযোগ্য হয়

অপর অশক্ত অনুরক্ত ভৃত্যেতে কি পুয়োজন অপকারক সমর্থ দাসেতেই বা কি পুয়োজন । কে মহারাজ ভক্ত অথচ সমর্থ আমাকে অবজ্ঞা করিতে ভূমি যোগ্য হওনা

Thus:

If a gem which is worthy to be studded in an ornament of gold, be placed at the feet, it doth not complain, nor doth it appear with splendour: he who placed it there is to be spoken to.

If a piece of glass be set in a crown, and a gem in an ornament for the feet; then no fault is found out of the gem, but the person who wears it, betrays a want of common sense.

Observe:

This is man of judgment, and attached; and this a giddy fellow, and undisciplined. The chief, who konweth how to judge of servants in this manner, is well served.

They say,

A horse, a weapon, a book, a vinā (lute,) a speech, and a man or woman, are, or are not, to be employed, when their merits have been examined.

Again:

What is to be done with a faithful servant who is spiritless, or a courageous one, who is an opponent? Me, who am both dear to thee, and able to serve thee, O king! thou shouldest not despise.

यादश्कृ विक পরিবার লোক অবজাতে নির্দ্ধি হয় অনন্তর সেই দৃষ্টিতে নিকটে পণ্ডিত লোক থাকে না পণ্ডি তক্তৃক রাজা তাক্ত হইলে নীতি গুণবাতী হয় না নীতি দাই হইলে সমস্ত জগৎ বিষম্ন হয় ৷ এবং রাজানুগৃহীত লোককে দেশস্থ সর্বজনেতেই উপাসনা করে আর রাজা কতৃক অবজাত যে জন সে সকললোককতৃক অবমানিত হয় ৷ আর বালক হইতে ও ন্যায্য বাক্য পণ্ডিতেরা গুহণ করিবেক কেননা যে স্থানে সূর্য্যের পুকাশ নাই সে স্থানে কি পুদীপের পুকাশ হয় না ৷ পিঙ্কলক বলিল ভদু দমনক এ

কি তুনি আমার পুধান মন্ত্রির পুঞ এতকালপর্যান্ত কোন খলের বাক্যেতে আইস নাই এখন কি পুকার মানস তাহা বল । দমনক বলিতেছে হে মহারাজ পুশু করি কিঞ্চিৎ বলুন জলাথা মহারাজ জল পান না করিয়া কেন বিষ্ময়াপরের ন্যায় রহিয়াছেন।

When a kingdom is forsaken by its wise men, the administration ceaseth to be efficacious; and for want of good regulation, the whole nation sinketh, without power to resist.

Again:

Mankind are for ever wont to respect him, who is respected by the prince; for he who is in disgrace with the sovereign, is disrespected by all.

What wise men have declared proper, may be received even from a child. When the sun is invisible, how useful is the appearance of the lamp?

It is good, replied Pingalaka; but what of all this, Damanaka? Thou hast been for a long time our head Mantri-putra; whither, then, hast thou been wandering in pursuit of vulgar saying? Now, speak as thy mind prompts thee.

Damanaka then said,—May it please your divinity, I am about to propose a question: what was the reason your highness, when oppressed with thirst, refused to drink, and now remains at home in a state of amazement?

पिक्रलोऽवदत् भद्रमुक्तं त्वया किम्तु एतद्रइस्यं पक्तं काचि दिखायमूमिनीस्ति तथापि निभृतं कत्वा कथयामि श्रृणु संप्रति मनमोदमपूर्व मलाधिष्ठितं खता उसाकं त्याज्यं खनेन हेतुना विस्तितोऽस्ति तथा च खुतोमयापि महानपूर्वप्रवदः प्रवदानुरूपेणास्य प्राणिनोमहता वसेन भवितयः। दमनको बते देव खिक्त तावदयं महान् भयहेतुः स श्रव्दोस्ताभरप्याकर्णितः किन्तु स किं मची यः प्रथमं भूमित्यागं पश्चात् युद्धं चेपिद्यति ॥ खपरश्च॥ खिक्त कार्यप्रत्देहे भृत्यानामुपयोगएव ज्ञातयः ॥ यतः ॥ वत्युक्तीभृत्यवर्गस्य वृद्धेः सत्वस्य चात्यनः। खाप विकष्पावाणे नरे।जानाति स।रतां ॥ सिंहोत्रूते भद्र भहती ग्रङ्का मां वाधते। ******

পিঙ্গলক কহিল তুমি বিলক্ষণ কহিয়াছ কিন্তু এ রহস্য বলি বার নিমিত্তে কোন পুতায় স্থান নাই তথাপি নির্জ্জন করিয়া কহি শুন ইদানী এই বন অপূর্ব পুাণিতে অধিষ্ঠিত হইয়াছে অতএব আমারদিগের ত্যাজ্য এই নিমিত্তে বিক্ষয়াপর হই য়াছি এবং আমি ও বড় আশ্চর্য্য শব্দ শুনিয়াছি শব্দানুসারে তে এ পুাণির বড়বল হইবো দমনক বলিতেছে হে মহারাজ এ বড় ভয়ের কারণ বটে সে শব্দ আমরা ও শুনিয়াছি কিন্তু সে কি মন্ত্রী যে আগেতেই স্থান ত্যাগ করায় পশ্চাৎ যুদ্ধ উপদেশ করে আর এই ক্রিয়ার সন্দেহতে দাসেরদের

উপযোগিত। জানিবেক যেহেতুক মিত্র ও দ্রী ও মাসবর্গের আর বুদির আর বলের আর শরীরের সারত্ব বিপত্তিরূপ কপ্তিপাথরেতে লোক জানে। সিংহ বলিতেছে হে ভদু আমার বড় শকা হইতেছে।

It is well spoken, answered Pingalaka. How pleasant it is to repose a secret in a place of confidence! I am about to tell thee. Attend! Know that this forest is infested by some beast, before unknown to us; wherefore it behoveth us to abandon it. Hast thou not heard a strange loud noise? To judge by his voice, the strength of this monster must be excessive!

Please your divinity, replied Damanaka, there is indeed great cause for apprehension. We too have heard the voice; but he is unworthy to be a minister, who, in the first instance, adviseth either to quit the field, or to fight. Besides, your highness has now an opportunity to experience the use of your servants; for,

By the touchstone of misfortune a man discovereth the quality of wife, relation, and servant; and of his own strength and judgment.

It is good, replied the lion; but I am prevented by my great apprehensions.

स्मानान्तरं गन्तुं मां सम्भावसे प्रकाशं ब्रूते देव यावदं आवानि गावद्वयं न कर्त्त्रयं किन्तु करटकादयोऽप्या आस्मातं यसादापन् प्रतोकारका से दुर्सभः पुरुषसम वायः नतसी दमनक करटकी राज्ञा सर्वसेनापि पूजिता भयप्रतोकारं प्रतिज्ञाय चित्तती करटकी गच्छन् दमन कमा इ ससे किं शक्यप्रतोकारोभयहेनुर शक्यप्रतीकारो वेति न ज्ञात्वा भयोपश्रमं प्रतिज्ञाय कथमयं महाप्रसा देग्यहोतः यते नुपकुर्द्दाणोन कस्यापि उपायनं ग्रज्ञी यात् विश्रेषता राज्ञः ॥ पश्य ॥ यस्य प्रसादेपद्वासे विज यस्य पराक्रमे । गृत्यस्य वसति कोषे सर्वते जोमयोहसः॥

দমনক পুনর্বার কহিব সুথে আসিয়াছ এই ৰূপ না হইনে রাজ্য সুথ পরিতাগ করিয়া স্থানান্তরে যাইবার নিমিত্তে আমাকে সম্ভাষ করিতেছ দমনক স্পষ্ট করিয়া বলিতেছে হে মহারাজ যাবৎ পর্যান্ত আমি বাঁচিয়া আছি তাবৎ পর্যান্ত ভয় কর্ত্ব্য নয় কিন্তু করটক পুভৃতিকে ও আস্বাস কফন যেহেতুক বিপদের পুতীকারের সময় অনেক পুক্ষ পাওয়া দুল্ল ভ। অনন্তর সেই দমনক করটক রাজকর্তৃক সর্বস্ব দারা সন্মানিত হইয়া ভয়ের পুতিকার করিতে পুতিজ্ঞা করিয়া চলিল করটকগমন করত দমনককে কহিল হে মিত্র ভয়ের কারণ কি পুতীকারের যোগ্য কিম্বা পুতীকারের জযোগ্য ইহা না জানিয়া ভয়ের শাস্তি করিতে পুতিজ্ঞা করিয়া কি পুকারে এ মহাপুসাদ গৃহণ করিলা যেহেতুক উপকার না করিয়া কাহার ও উপঢৌকন লইবে না বিশেষে রাজার দেখ যাহারপুসয়ভাতে ধনবৃদ্ধি হয় এবং পরাক্রমেতেজয় হয়এবং কোথেতে মৃত্যুহয় অভএব সর্ব তেজঃপুঞ্জ ভাহাকেই জান ৷

Damanaka having considered what he should do, at length said,—What! dost thou speak to us about a total abdication of the enjoyment of thy dominions? I tell your highness plainly, that as long as I live, I shall not be afraid; but it is necessary that the minds of Karataka and the rest should be pacified also; for in time of necessity, it is difficult to assemble people together.

After that Karataka and Damanaka together, having received their sovereign's gracious commission, promised to defeat the threatened danger, and departed accordingly.

As they were going, Karataka said to Damanaka,—Is the cause of apprehension possible to be defeated, or not possible? Till this had been determined, why did we, in promising to apply a remedy, accept of this great appointment? For it is said, that no one, unless he bath the power to perform, should accept of any one's commission, and, in particular, that of a king.

Observe,

He is all-glorious, on whose pleasure fortune waiteth, in whose valour victory, and in whose anger death.

तथा हि । बालोपि नावमन्तव्यामनुष्यद्गति भूमिपः। महती देवता होषा नर्रूपेण तिष्ठति ॥ दमनको विद् स्याह निच नृष्णीमास्यतां ज्ञातं मया भयकारणं वलीवई नर्दितंत्र हिषभाञ्चासाकमपि भच्याः किं पुनः सिंहस्य। कर्टकी बूते यद्येवं तदा किं पुनः स्वामित्रासः नत्रैव किमिति नापनीतः। दमनको ब्रुते यदि खामिचास क्त वैव मुच्यते तदा कथमयं महाप्रसाद सामः स्थात्।। चपर्ञ ॥ तिर्पेत्रोत कर्त्रश्रेष्टिः सामी कदाचन। निरपेचं प्रभुं कला भ्रत्यः स्याद्धिकर्णवत् ॥ कर्टकः एक्ति कथमेतत्। दगनकः कथयति अस्यन्तरापये चर्वु दशिखरनामि पर्वते दुर्दान्तानाम महाविकामः सिंहत्तस्य पर्वतकत्दरमधिश्रयानस्य केसरायं किञ्चन्य विकः प्रत्यहं क्नित्ति॥ *****

বালক রাজাকেও এ মনুষ্য ইহা বলিয়া অবজ্ঞা করিবেক না যেহেতুক ইনি মহতী দেবতা মনুষ্যৰূপে আছেন। দমনক হাসিয়া বলিল হে বন্ধু চুপ করিয়া থাক আমি ভয়ের কারণ জানিয়াছি আঁডিয়া গৰুর শব্দ সে বলিবর্দ্দ আমাদের ভক্ষ গায় সিংহের কথা কি।কর্টক বলিতেছে যদ্যপি এমন তবে পুভুর ভয় কি সেই স্থানেতে কেন ভীতিখণ্ডন করিলা না। দমনক বলিতেছে যদি রাজার ভয় সেই থানেতেই যায়

ভবে কি পুকার এমছাপুসাদ লাভ হয়। এবং ভ্তোরা সামীকে কথন নিরপেক্ষ করিবেন। পুভুকে নিরপেক্ষ করিয়া ভূতা দখিকর্ণের ন্যায় হইবে। করটক পুশুকরি তেছে একি রূপ দমনক কহিতেছে। উত্তরাপথে অরু দ শিথর নামে পর্বতে মহাপরাক্রমবিশিপ্ত দুর্দান্ত নামে এক সিংহ থাকে পর্বতের গহ্মরেতে নিদ্যুত তাহার জটার অগুভাগ কোন উন্দুর পুতাহ কাটে।

The sovereign, although but a child, is not to be despised, but to be respected as a man; or as a mighty divinity, who presideth in human form.

Damanaka, laughing, said,—Hold thy peace, friend; I am acquainted with the cause of this fear: it is only the bellowing of a bull, our proper food, as well as that of the lion. If this be the case, observed Karataka, why were not his highness fears instantly appeased? If, replied Damanaka, they had been satisfied immediately, how would this great commission have been obtained? They say,

The master should never be rendered free from apprehension by his servants; for a servant having quieted the fears of his master may experience the fate of Dadhikarna.

How was that? demanded Karataka; and Damanaka related the following story.

FABLE IV.

UPON the mountain Arbuda-sikhara, there was a lion, whose name was Mahavikrama, the tips of whose mane a mouse was wont to gnaw, as he slept in his den.

ततः के सरायं जूनं दञ्चा कु पिता विवरान्तर्गतं मू धिक मलभमाना ऽचिन्तयत्।। चुद्रश्रवुर्भवेयसु विक्रमान्नैव सभ्यते । तमाइन्तुं पुरस्तार्थः सदृशस्य सैनिकः॥ द्रत्याचाच्य तेन यामं गला विश्वासं कलादिधकर्ण नामा विडालीयतेनानीय मांसाहारं दला खकन्दरे स्थापितः अनन्तरं तद्वयान्यूषिकोपि विचान निःसरति तेनासा सिंहाऽच्तकेसरः सुखं ऋषिति मूचिकणब्दं यदा यदा शृणे।तितदा मांसाहारदानेन तिम्बडालं संवर्दयित अयैकदा समूषिकः चुधापीडितावहिः सञ्चरन् विडालेन प्राप्तो व्यापादितञ्च जननारं स सिं दोनेकका सं यावन्य विकंन पश्यित तत्कतरावनिष न प्रणोति तदा तस्यानुपयोगादिडा स्थाप्या हार दाने मन्दादरीषभूव। *******

তদনন্তর কেশাগুছির দেখিয়া জুদ্ধহইয়া গর্ত্তমধ্যে স্থিত মূ বিককে নাপাইয়া ভাবনা করিল যে ক্লুদু শত্রুহয় পরাজ্ঞমে তে ধরা না যায় তাহাকে নষ্ট করিবার নিমিত্তে তাহার তুলা সেনাকরিবেক এই আলোচনা করিয়া সেই সিংহ গুামে গিয়া বিশান করিয়া দধিকর্ণ নামে বিভালকে যত্নেতে আনিয়া নাংস আহার দিয়া আপন কন্দরেতে রাখিল অনন্তর সেই তয়েতে মূষিক ও বিবরহইতে বাহির হয় না সেইহেতুক ঐ

সিংহঅচ্ছিন্ন জটা হইয়া সুখেতে নিদু। যায় যথনং উদ্রের শব্দশুনে তথনং মাংস ভোজন দ্বারা সে বিড়ালকে সম্বর্জনা করে । তাহারপর এক দিবস সেই মূষিক ক্ষুধার্ত্ত হইয়া বাহিরে চরত মার্জারতাহাকে পাইয়া ভক্ষণ করিল তদন স্তর্গেই সিংহ অনেক কালপর্যান্ত মূষিককে দেখে না তাহার শব্দও শুনে না তথন তাহার অনুপ্যোগিতাহেতুক বিড়া লের ও আহার দানেতে মন্দাদর হইল।

The noble beast, having discovered that his hair was bitten, was very much displeased; and as he was unable to catch the offender, who always slipped into its hole, he meditated what was best to be done; and having resolved, said he,

Whoso hath a trifling enemy, who is not to be overcome by dint of valour, should employ against him a force of his own likeness.

With a review of this saying, the lion repaired to the village, and by means of a piece of meat thrown into his hole, with some difficult caught a cat, whose name was Dadhikarna. He carried him home, and the mouse, for some time not venturing out for fear, the lion remained with his hair unnipped. At length, however, the mouse was so oppressed with hunger, that creeping about, he was caught and devoured by the cat. The lion now no longer hearing the noise of the mouse, thought he had no further occasion for the services of the cat, and so began to be sparing of his allowance; and in

ततीसावाद्यार विरद्यात् दुई सीद्धिक णीवस्त्रीवभूय स्रोत सं अवीमि निर्पे स्रोत कर्म कर्य द्रायादि। ततीदमनक कर्य की सं अविकसमीपं गती तत्र कर्य कर्म क्र तस्ते साठी पम्पिवष्टः ।। दमनकः सञ्जीवकसमीपं गत्वा ब्रवीत् स्रोत् वृषक्ष एषा सं राज्ञा पिङ्ग सकेनार प्यर् सार्थं नियुक्तः सेनापितः कर्यकः समाज्ञापयित सत्तरमागच्छ नचेद सादर प्याद्र्यमपस् स्राय्या ते विरुद्धं फसं भविष्यति न जाने जुद्धः स्वाभी कि विधास्त्रित तच्छुत्वा सञ्जीवक स्रायात्। स्राज्ञाभङ्गोनरेन्द्राणां ब्राह्मणानामनादरः ॥ पृथक स्या च नारीणा समस्त्रविद्दितावधः ॥ ततादेम स्रवद्यात्वभिज्ञः सञ्जीवकः सभयमुपमृत्य साष्टाङ्गपात कर्य के प्रणतवान् । *

পরে অনাহারহেতুক দখিকর্ণ দুর্বল হইয়া অবসর হইল।
এই নিমিত্তেআমি বলি পুভুকে নিরপেক্ষ করিয়া ইত্যাদি।
তৎপরে দমনক করটক সঞ্জীবকের নিকট গেল সেথানে
করটক গাছের তলাতে সাটোপ করিয়া বসিল দমনক
মঞ্জীবকসমীপে যাইয়া বলিল অরে বলদ এই আমি
রাজা পিঙ্গলক কর্তৃক বন রক্ষার নিমিত্তে নিযুক্ত করটক
নামে সেনাপতি আজ্ঞা করিতেছেন শাঘু আইস নতুবা
এই বনহইতে দূরে যা অন্যথা তোমার মন্দ ফল হইবে

না জানি পুড়ু কুপিত হইয়া কি করিবেন তাহা গুনিয়া সঞ্জীবক আইল।রাজাদিগের আক্রালভ্বন ও ব্রাহ্মণেরদিগের অনাদর ও জীলোকেরদের পৃথক্ শয়া এবং অবৈধ হিংসা অর্থাৎ কর্ডব্য নয় ইহা বিবেচনা করিয়া তাহারপর দেশাচা রানভিচ্চ সঞ্জীবক ভীত হইয়া নিকটে গিয়া করটককে সাষ্টান্ধ পুণাম করিলেক।

consequence, poor puss pined away and died for want. Wherefore, I say,—The master should never be rendered &c.

After this Damanaka and Karataka advanced towards the bull Sang-jivaka; and Karataka seated himself in state at the foot of a tree, whilst Damanaka addressed the bull in these words:—O bull I am placed here by king Pingalaka to gaurd these forests. The general Karataka commands you to attend him directly, or else retire at a distance from these woods, otherwise the fruits of thy disobedience will be painful.

For,

Disobedience to the commands of a sovereign, disrespect to a Brāhmana, the separate bed of a woman, and strength without knowledge, are all dangerous things.

The poor bull, ignorant of the affairs of the country he was in, fearfully advanced towards Karataka, and made him a profound reverence.

तथाचे क्षां। मतिरेव वलाहरीय सी घदभावे करिका नियं दशा। इति घे। षयति डी ण्डिमः करिणा इसिप काइतः क्षणन्।। अय सञ्जीवकः सामक्षमाइ सेमापते किं मधा कर्त्रवां तर्भिधीयतां। कर्ठको ब्रुते व्यभ अव कानने तिष्ठिम असादेवपदारविन्दं प्रणम ॥ सञ्जीवकी झूते तदभयवाचं मेथच्छ गच्छामि करटकी बूने श्रृण्रे वलीवर्द्ध अलमनया श्रद्धया॥ यतः॥ प्रतिवाचनदत्त केशवः शपनानाय न चेदिभूभुजे । अनुक्रंकुरते घनध्य निं न हि गामायुरतानि केसरी।। जन्यवा। हलानि ना न्यूस्यति प्रभञ्जनाष्ट्रित नीचैः प्रण्तानि सर्वतः। स मुक्तितानेव तरून् प्रवाधते महान्यहत्येव करोति वि कमं॥ततसी सञ्जीवकं कियदूरे संस्थाप्य पिङ्गलकसमीपं गती ततो राज्ञा साद्रमाचे। किता प्रवन्धे। 🗢

তাহা পণ্ডিতৈরা কহিয়াছেন বলহইতে বুদ্ধিই বড় যাহার নাথাকাতে হস্তির এই অবস্থা। অনস্তর সঞ্জীবক সশঙ্ক হইয়া কহিল হে সেনাপতে আমার কি কর্ত্তব্য তাহা কছন কর টক বলিতেছে হে বৃষভ এই বনেতে থাক আমারদিগেরভূপ তির চরণকমলকে পুণাম করসঞ্জীবক বলিতেছে অভয়বাক্য আমাকে দেও তবে যাই ৷ করটক কহিতেছে শুন রে বৃষভ এ শঙ্কা বৃথা যেহেভুক আক্রোশকারি শিশুপালকে একৃষ্ণ

পুত্তুত্তর পুদান করেন নাহি কারণ মেঘের ধনিকে সিণ্ছ পুতিধ্বি পুদান করে শ্গালের শব্দকে পুতি শব্দ পুদান করেনা আর দেখা। সর্বপুকারে নীচেতে নমুও কোমল ঘাস কে বাযু উন্মূলন করে না অতিউচ্চ বৃক্ষ সকলকেই উৎ পাটন করে কেননা বড়লোক বড় লোকেতে পরাক্রম কয়ে। তদনন্তর তাহারা সঞ্জীবককে কিছু দূরে রাখিয়া পিছলকের সনিধানে গেল। তাহার পর রাজা তাহারদিগ কে সাদরে দেখিলেন তাহারা পুণান করিয়া বসিল।

It is said.

Wisdom is of more consequence than strength. The want of it is a state of misery. The Dindima proclaim-

eth this, sounding, The miserable are defeated.

Sang-jivaka, with a loud voice, said,—What, O General, am I to do? And Karataka replied,—If it be thy wish to remain in these forests, bow down to the dust of his highness's feet. Give me thy word, that there is no danger, said Sang-jivaka, and upon those terms I am ready to go. These suspicions, observed Karatāka, are unnecessary; for,

Keshaba did not make a reply to the king Chid, who reviled him, for the lion returns the sound of a cloud,

but not that of a fox,

Again:

The tempest never rooteth up the grass, which is feeble, humble, and shooteth not up on high; but exerteth its power even to distress the lofty trees; for the great use not not their might, but upon the great

Saying this, leaving Sang-jivaka at a little distance, they repaired unto the presence of the lion, by whom having been received with attention, they made their reverence, and sat down.

राजा ह त्यं वा सह छः ।। दमन को ब्रू ने देव ह छः किन्तु यहे वेन ज्ञानं तत्त्वा महानेवा से। देवं द्रष्टु मिक्कित किन्तु महाव ले। इसी ततः सज्जीभू योप विषय ह रयतां प्रव्य मावादेव म भेतयां। तथा चो क्तां।। प्रव्यमावाद्वा भेत व्यमद्वात्वा प्रव्यकारणं। प्रव्यहेतुं परिष्ठाय कुहिनी गीरवं गता।। राजा ह कथ मेतत्। दमनकः कथ यति छिक्ति श्रीपव तमध्ये ब्रह्मपुराष्ट्यं नगरं तिक्क् खरप्रदेशे घण्टा कर्णावा स्वायमा प्रवायमानः किन्नु वार्यमाना प्रवायमानः किन्तु वार्यमाना प्रवायमानः किन्तु वार्यमाना प्रवायमानः किन्तु वार्यमाना प्रवायमानः किन्तु वार्यमाना वार्यमाना वार्यमाना वार्यमान् वार्यमानु चण्यामानु चण्यामानु वार्यमान् किन्तु व्ययमान् वार्यमानु वार्यमानु वार्यमान् वार्यमान वार्यमान् वार्यमान्यमान् वार्यमान्यमान् वार्यमान वार्यमान्यमान वार्यमान्यमान वार्यमान वार्य

ভূপাল কহিলেনতাহাকে তোমরা দেখিয়াছ দমনক বলিল মহারাজ দেখিয়াছি কিন্তু মহারাজ বাহা জানিয়াছেন সেই বাপ এ অতিবড় মহারাজকে দেখিতে অভিলাষ করে কিন্তু এ অতিশয় বলবান অতএব সসজ্জ হইয়া বসিয়া দেখুন শব্দমাত্রেতেই ভয় করিবেন না বিজ্ঞেরা তাহা কহিয়াছেন ভয়ের কারণ না জানিয়া শব্দমাত্রে ভয় কর্ত্তব্য নম শব্দের নিমিত্ত জানিয়া কুডিনী গৌরব পাই য়াছিল ৷ রাজা জিক্তাসিলেন এ কি পুকার ৷ দমনক কহিতেছে ৷ প্রীপর্যতের মধ্যে বুক্লপুর নামে নগর আছে

তাহার শিথরের এক পুদেশে ঘণ্টাকর্ণ নামে এক রাক্ষন বাস করে এই জনরব শুনা যায়। এক দিবস ঘণ্টা লইয়া পলায়মান কোন চোর ব্যাঘুকত্ক ভক্ষিত হইল তাহার হাতহইতে পতিত ঘণ্টা বানরেরা পাইল বানর সেই ঘণ্টা সর্বক্ষণ বাজায় তাহারপর নগরস্থ লোকেরা সেই মনুষ্যকে ভক্ষিত দেখিল আর সর্বদা ঘণ্টারব ও শুনে।

Have you seen him? said the king. We have Sir, answered Damanaka, but he is, as our lord imagined, of amazing strength, and is desirous of visiting your high ness, wherefore, arm yourself, and let him draw near, But be not alarmed at a mere sound; for, it is said,

It is not proper to be alarmed at a mere sound, when the cause of that sound is unknown. A poor woman obtaineth consequence for discovering the cause of a sound. The lion asked how that was; and Damanaka recounted the following story.

FABLE V.

BETWEEN the mountains Sri-parvata there is a city called Brahma-pura, the inhabitants of which used to believe, that a certain giant, whom they called Ghantā-karna, infested one of the adjacent hills. The fact was thus: a thief, as he was running away with a bell he had stolen, was overcome and devoured by a tiger; and the bell falling from his hand having been picked up by some monkeys, every now and then they used to ring it. The people of the town finding that a man had been killed there, and hearing continually the noise of the bell,

अनन्तरं घण्टाकर्णः कुपितामनुष्यान् खाइयति घण्टास् वादयति द्रत्युक्ता सर्वे जनामगरात् पत्ताचिताः ततः करालया नाम कुट्टिन्या विस्थ्य सनवस्रीऽयं घटा वाइः तत् किं मर्केटाचण्टां वादयन्ति इति खर्थं विज्ञाय राजा विज्ञापितः देव यदि कियद्वनीपच्चः कियते तदाइनेनं घर्टाकर्णं साध्यामि तताराज्ञा तस्य धनं दनं कुट्टिन्याच मण्डलं कला तत्र गणेशादिपूजागार्वं दर्शयिता खर्य वानर्शियफ्लान्यादाय वनं प्रविश्य फतान्याकी णिनि ततो घटां परित्यज्य वानराः फलास क्तावभूवः कुट्टिनी च घण्टां ग्रहीत्वा नगरमागना सब जनपूज्याभवत् खता इं इवीमि प्रव्यमात्राज्ञ भेतव्यमि त्यादि। ततः सञ्जीवकचानीय दर्भनं कारितः पञ्चात्तवै बाश्चिततया अन्यास्यं परमशीत्वा चिरं निवसति।

তাহারপর ঘণ্টাকর্ণ কস্ত হইয়া মনুষ্য সকলকে থায় ঘণ্টাও বাজায় ইহা বলিয়া সকল লোক নগরহইতে পলাইল। অন স্তর করালা নামে কুটিনী পরামর্শ করিয়া অনুক্ষণ এই ঘণ্টা বাদ্য হয় তবে কি বানরেরা ঘণ্টা বাজায় ইহা আপনি জানিয়া রাজাকে জানাইল হে মহারজ ঘদ্যপি কিছু ধন ব্যয় কর তবে আমি এই ঘণ্টাকর্ণকে সাধন করি তাহা রপর রাজা তাহাকে ধন দিল কুটিনী মণ্ডল আঁকিয়া গণেশাদি পুজার বড় বাহুলা দেখাইয়া আপনি মর্কটের দিগের প্রিয় কল লইয়া বনে পূবেশ করিয়া কল সকল কেলিয়া দিল তৎপরে বানরেরা ঘণ্টা পরিত্যাগ করিয়া কলাসক্ত হইল কুডিনা ঘণ্টা লইয়া নগরে আসিয়া সর্ব জনের মান্যা হইল অতএব আমি বলি ভয়ের কারণ না জানিয়া শব্দমাত্রেতেই ভয় কর্ত্ব্য নয়।অনন্তর সঞ্জীবককে আনিয়া দেখা করাইলেক। পশ্চাৎ সেই স্থানেতেই আশ্বিত হইয়া পরস্পার অত্যন্ত পুীতিতে বহু কাল বাস করে।

used to declare, that the giant Ghanta-karna being enraged, was devouring a man, and ringing his bell: so that the city was abandoned by all the principal inhabitants. At length, however, a certain poor woman having considered the subject, discovered that the bell was rung by the monkeys. She accordingly went to the rājā, and said,-If divine Sir, I may expect a very great reward, I will engage to silence this Ghanta-karna. The rājā was exceedingly well pleased, and gave her some money. So having described some circles, and exhibited the worship of Ganesha and other gods in a conspicuous manner, she provided such fruits as she conceived the monkeys were fond of, and went into the wood; where strewing them about, they presently quitted the bell, and attached themselves to the fruit. The poor woman, in the mean time, took away the bell, and repaired to the city; where she became an object of adoration to its inhabitants. Wherefore, I say,

It is not proper to be afraid of a mere sound &c. Having concluded his story, Damanaka and Karataka brought Sang-jivaka, and introduced him to the lion; after which the bull resided in that forest in great good fellowship.

यय तदाचित्तस्य सिंदस्य साता स्वध्यक्षंनामा सिंदः
समागतः नस्यानिय्यं कत्वा समुपिनस्य पिक्रस्यक्षदादा
राय पणं हन्तं चिलतः स्वनान्तरे सञ्जीवकोवदित देव
स्वय हतस्गाणां मांसानि का राजाह दमनककर टकी।
जानीतः । सञ्जीवकोत्रृते द्वायतां किमिक्त नाक्ति वा
सिंदोविस्टस्याद नाक्येव तत् ॥ सञ्जीवकोत्रृते कथमे
तावन्तां सं ताभ्यां स्वादितं राजाह स्वदितं स्वियतं
स्वयभीरितञ्च प्रत्यहमेष कमः । सञ्जीवकोत्रृते कथं
स्वीमदेवपादानामगोत्तरेणैवं कियते । राजाह मदीया
गोत्तरेणैव कियते ॥ स्व सञ्जीवकोत्रृते नैतद्वितं॥
तथा चोक्तं ॥ नातिवेद्यं प्रकुर्वीत भक्तंः किञ्चिदिष्
स्वयं । कार्यमापत्रतीकारादन्यव जगतीपते । ***

অনন্তর কণাচিৎ সেই সিংহের ভ্রাতা স্তব্ধকর্ণনামা সিংশ্ আইল তাহার আতিথা করিয়া বিসয়া পিঞ্চলক তাহার ভোজনের নিমিত্তে পশু নপ্ত করিতে চলিল ইতাবসরে সঞ্জী বক বলিতেছে হে মহারাজ আজিনেই মৃণের মাণ্স কোথায় ভূপতি কহিল দমনক কর্টক জানে সঞ্জীবক বলিতেছে জানুন কি আছেবা নাই সিণ্হ বিবেচনা করিয়া বলিল তাহা নাই সঞ্জীবক বলিতেছে তাহারা কি পুকারে এত মাণ্স থা ইল রাজা বলিল থাইয়াছে বায় করিয়াছে অবজ্ঞা ও করি য়াছে পুতাহই এই রূপ সঞ্জীবক বলিতেছে প্রিযুত মহা রাজের চরণের অজ্ঞাতে কি কপে এমন করে নৃপতি কহি লেন আমার অগোচরেতেই করে। অনন্তর সঞ্জীবক বলিদ ইহা উপযুক্ত নহে বিজ্ঞের। ইহা কহিয়াছেন হে মহারাজ বিপৎপুতীকার ব্যতিরেকে স্বামিকে নিবেদন না করিয়া আপনি কোন কর্ম করিবে না।

Sometime after, a brother of the lion's whose name was Stabdha-karna, coming to see him, Pingalaka having entertained him, they went forth to hunt for prey. Upon their return, Sang-jivaka asked the lion what was become of the flesh of the deer which had been killed that day; and the rājā told him that Damanaka and Karataka knew. Let it be understood, said Sang-jivaka, whether there is or is not any. There is not, then, replied the lion, laughing. What! said Sang-jivaka, has so much flesh been eaten by those two? Eaten, wasted, and given away, answered the lion; and this is what happens every day. How are such things transacted, demanded the bull, without the knowledge of your highness? Why not? said the lion. Because it is not proper, observed the bull: for it is said,

A servant should never do any thing of himself, without having informed the sovereign his master; except it be what he may do to prevent a misfortune.

शिक्यम ॥ कमण्डलूपमानात्यस्तन्त्यागावक्रग्रहः।
नृपते किं स्णो मूर्खादिद्धः किं वराटकः।। सद्यमात्यः
सदा श्रेयान् काकिनीं यः प्रवर्डयेत्। कोषः कोषवतः
प्राणाः प्राणाः प्राणान भूपतेः। किञ्चान्यैने कुलाचारैः सेव्य
तामित पूर्वः। धनहीनः स्वपन्त्यापि त्यज्यते किं पुनः
परेः। एतञ्चराज्ञः प्रधानं दूषण्ं।। श्रातव्ययोगवेत्ता च तथा
र्ज्जनमधर्मतः। पोषणं दूरसंस्थानां कोषव्यसनमुख्यते।।
यतः। सिप्रमायसनालोच्य व्ययानश्च स्ववाञ्चया। परि
सीयत्यसी धनी वैश्ववणे। पनः।। स्वश्वकर्णे। शृणु
स्वातश्चिराश्चितावेते। दमनककर्यको सन्धिवियहका
र्थाधिकारिणा च कराविदर्थाधकारेन नियोक्तयी

अर्थत यमन शां जू मूर्थत होता अरनक क्र लो नित शुं १० करत मारलत होता अञ्चलांश करत अहे बर्श मिलांक अरनक मूपुर्गि आंशों कित्रियक अञ्चल गां कित्रियक क्रिन ना रह महोतां के क्र भां जां ना श्रेणां कि मूर्थ हरत हे हो मरन कित्रिया आलगा कितिरल रि श्रुक्ष मूर्थ हम आत अक वतां के अक्षम कितिरल कि हहेर्द हे होर्छ पितृष्ट्र क्ष राहे मिली गर्वना जां ल य शां ह शक्षा कि कि कि कि विश्वा आत अना कुलां हारति क्ष श्रेष्य हम ना किनना निर्धन हहेर्द्ध आर्थन क्षी अ लां हा करति शत कि । तो कांत अ व कु रहां व धना दित अ लिति के वाम आत ना

দেখা আর অধর্মেতে উপার্জন আর অধিক দান আর দূরস্থ লোকেরদিগের পোষণ এই সকল ডাগুরের ব্যসন যেহেতুক আয় না দেখিয়া আপন ইচ্ছাতে শীঘু ব্যয় করিলে কুবেরের তুল্যখনবান ও দরিদু হয়। স্তব্ধ কর্ণবলিতেছে শুন ভাই এই দমনক কর্টক চির কালের আশিত সন্ধি বিগুহু কার্যোতে ইহারা নিযুক্ত আছে ধনাধিকারেতে নিয়োগ কর্তব্য নহে।

Again:

The minister should be like a Kamandalu, in which there is deposited a vast collection. Of what use to a sovereign is a poor idle fool, or a mere empty hull?

For,

He is the best minister who enricheth the state but a Kākini. The treasury is the vitals of him who hath a treasury. The animal spirits are not the vitals of princes.

For a man will not arrive at the state of being respected by any other means. When a man is destitute of riches, he is sometimes forsaken, even by his wife, and how much more by others!

What great evils these are also in a state!

Great expenditures, and the want of inspection; so, unlawful accumulation, plundering, and a distant situation, are called the evils of the treasury.

The rich man spendeth like Vaisravana, (Plutus) who squandereth, according to his inclinations, his income immediately, without regard to its amount.

Hear me, brother; said Stabdha-karna, it is my opinion, that these two, Karataka and Damanaka, being employed in the superintendence of the affairs of peace and war, are improper persons to preside at the head of the treasury.

जारा नियागप्रसाव यनाया अतं तत् कथते।
जाराणः स्वियोवश्रुनीधिकारे प्रयस्ते। जाराणः स्वियोवश्रुनीधिकारे प्रयस्ते। जाराणः स्वियोद्रयोखः
प्रयं कच्छेणापिन यच्छिति।। नियुक्तः स्वियोद्रयोखः
दर्भयते धुवं। सर्धसं यसते वश्रुराक्रम्य ज्ञातिभावतः॥
जपराधिपि निः ग्रद्शोनियोगी चिरसेवकः। स स्वामिनम्
वज्ञाय चरेच निर्वयदः॥ उपकर्नाधिकारस्य सापराधे
न मन्यते। उपकारं ध्वजीक्रत्य सर्धमेवावनुम्पति॥ उपां
युकी दिते। अमाराः स्वयं राजायने यतः। अवज्ञा कियते
तेन सदा परिचयात् धुवं॥ अन्तर्दं ष्टः स्मायुक्तः सर्व । न
र्थकरः किल । श्रकुनिः श्रकटारस्य दृष्टान्तावन्न भूपते॥
सदामात्यान साध्यः स्थात् सम्बद्धः सर्व एव हि। सिद्धानाम्
यमादेशस्टि श्वित्तविकारिणो॥ क्रिक्रकः

আরনিয়োগের পুসক্ষেতে আনি যাহা শুনিয়াছি তাহা কহি৷
বু'ক্ষণ ক্ষত্রিয় বান্ধ্য ইহারা অধিকারেতে পুশস্ত নয় ব্রাহ্মণ
ন্যায্য ধন কপ্তেতেও দেয় না ক্ষত্রিয় ধনেতে নিযুক্ত হইলে
অরশ্য অস্ত্র দেখায় বন্ধু জ্ঞাতিভাবেতে সর্বস্থ আক্রমণ করি
যাপুশসকরে বহুকালের দাস নিযুক্ত হইয়া অপরাধেওশক্ষা
রহিত হয় সে পুভুকে অন্যথা করিয়া যথেষ্টাচরণ করে উপ
কারক ব্যক্তি অধিকারী হইয়া আপন অপরাধ নানেনাউপ
কারকে ধুজাতে করিয়া সমস্তই লুকায় ক্ষু দুস্বরেতে পরা
মর্শ কারক মন্ত্রী আপনি রাজার ন্যায় আচরণ করে সে

লোক সর্মদা পরিচয়েতে নিশ্চয় অবজ্ঞা করে অন্তঃকরণ দুষ্ট ক্ষমাবান লোক নিশ্চয় সকল অনুর্থকারক হয় হে মহারাজ ইহাতে দৃষ্টান্ত রাজা দুর্যোধনের মন্ত্রী শকুনি আর শুদুক রাজার মন্ত্রী শকটার ৷ অমাত্য সর্বদা সাধ্য নহে কেননা সকলই ধনবান হয় যেহেতুক সিদ্ধ লোকেরদিগের এই আজ্ঞাযে ধন চিত্তের বিকারকে করে ৷

I will just repeat what I myseelf have heard upon the subject of persons to be employed.

A priest, a soldier, and a relation, are not proper to be employed at the head of affairs. The priest, even when the object for which he was engaged hath been completed, refuseth to resign.

If a soldier be employed in an affair, he directly sheweth his sword; and the relation, swalloweth up all the profits.

If an old servant be appointed, he will be fearless, even in the commission of crimes; and, in despite of his master, he may quit his servicewithout reproof.

One who hath been useful, in offending, payeth no attention to his offence. He maketh his services a standard, under which to plunder and destroy.

What minister is inattentive among riches? The man forceth himself to be attached; and from intimacy he is for ever sure to behave with insolence and contempt.

The man who thinketh of nothing but the acquisition of wealth, always devoureth the whole without reserve. The eagle and the vulture may serve a prince as examples of such a minister.

A minister is always incorrigible, when he shall be grown too great. It is a maxim of those who are esteemed pefect, that abundance is the perverter of reason.

प्राप्तार्थयहणं द्रव्यपरीवर्त्तीऽनुरोधनं। उपेन्नावृद्धि हीनलं भागाऽतात्यस्य दूषणं। नियाग्यार्थयहोपाया राज्ञां नित्यपरीन्नणं। प्रतिपत्तिप्रदानश्च तथा कर्मा विषय्ययः॥ निपीदितानमन्युचरन्तःसारं महीपते दृष्ट बणादव प्रायोभवन्ति हि नियोगिनः॥ मुह्नर्नियोगिना वेध्यावसुधायामहीपते सकत् किं पीदितस्तानवस्तं सञ्चेत् द्रुतस्ययः॥ एतत् सर्वं ययावसरं ज्ञाला व्यवहर्त्तय्य। सिंहोब्रूते अस्ति तावदेवं किन्तु एता सर्व था न मम वचनकारिणा। साञ्चक्णाब्रूते एतत् सर्वं म क्षितं सर्वं था॥ यतः॥ खाज्ञाभङ्गकराचाज्ञा न न्तमेत् स्वसुतानिप। विशेषः कोऽनुरागस्य राजिन्तन्तस्य च॥

পৃথি ধনের সংগৃহএবং দুবাের বিনিময় এবং উপরােধ এবং উপেকা এবং নিরু দ্ধিতা এবং উপভােগ এই সকল মদ্রির দােষনিযুক্ত লােকের স্থানে ধন লইবারউপায়আর রাজপৃষ্ণ ষেরদিগেরপুতাহ পরীকা আর পুতিপত্তি করাণ আর অধি কারেরপরিবর্ত এ সকল দুষ্টবুণ যেমন অতিশয় পাড়িত হই লেঅন্তরম্থ পূয়াদিকে উদ্ধার করে হে মহারাজ তেমনি অধি কারস্থ লােকেরা অতিশয় পীড়িত হইলে অন্তরম্থ বস্তকে বাহির করে ৷ হে মহারাজ নিযুক্ত লােকেরদিগেকে বার যার বুঝিবেক একবার পাড়ন করিলে কি সানবন্ধ শাঘু জলতাাগ করে এই সকল সময়ানুসারে জানিয়া বাবহার কর্ত্রবা ৷ সিংহ বলিতেছে এই পুকার বটে কিন্তু ইহারা দুই জন সর্বথা আমার বচনকারী নয়। স্তর্কর্ণ বলিতে ছে এ সকল সর্বপুকারে অনুপযুক্ত যেহেতুক আদেশের লছুনকারক আপন পুত্রেরদিগেকে ক্ষমা করিবেনা অতএব রাজার মনোগত অনুরাগের আর বিশেষ কি।

Not taking the advantages which are found, concealing the expenditure of things, inattention, want of judgment and the being addicted to pleasures, are all faults in a minister.

The collection of the revenues is the business of the officers; but a constant circumspection, the payment of stipends, and of the return for labour, are the duties of the sovereign.

Until they are pressed, they will not disgorge the royal treasures they have embezzled; for the officers of revenue are like obstinate tumours, that must be pres-

sed before they will properly dsscharge.

And the compulsive power of the sovereigns of the earth should be exerted repeatedly upon their officers; for will a piece of cloth, by being once squeezed, yield up all the water it may have imbibed?

The whole of this advice, concluded the lion's brother, should be put in practice, as often as there is found

occasion.

The rājā then said,—It is even so, that these two are not always ready to obey my commands. And that, replied his brother, is at no time becoming in them: for,

A sovereign should not forgive those who disobey his commands, although they were his sons. Especially if it be to the hurt of the revenue, or relative to any thing he may have fixed his heart upon.

स्वश्य नश्यित यमे विद्यापतं यमिन स्टेन्द्रियस्य कुल मर्थप्य धर्मः । विद्यापतं यमिनः रूपणस्य मे । त्यारं राज्यं प्रमत्तम् चिवस्य मराधिपस्य ॥ अपरञ्च ॥ तस्तरे भ्योनियुक्तेभ्यः मनुभ्योनृपवस्त्रभात्। नृपितिनिज्ञ लोभाञ्च प्रजारकेत् वितेव हि ॥ स्वातः सर्वयासाहचनं कियतां स्वाहारोष्यसाभिः रूतएव अयं सञ्जीवकः सस्यभक्तको प्रविधकारे नियुज्यतां एतद्दचनार्थानुष्ठिते सति तदा रभ्य विक्रन्तकसञ्जीवकयोः सर्ववन्ध्रपरित्यागेन महता स्वेहेन कालोऽतिवर्चते ततोऽनुजोविनामप्याहारदाने भ्रीयस्यद्रभगद्मनककर्यकावन्ये। स्व चन्त्रयत्त्रस्य द्रमनकः कर्यकं मित्र कि कर्त्तयं स्वात्रकतोऽयं देषः स्वयं रुतेऽवि देषे परिदेवनमप्यनुचितं ॥ ****

खक्त वाक्तित यथ नहें इत्र अभिहेटलाटक निव्वा नहें इत्र अक्तित्व निपुर्तित कून नहें इत्र धनशतवाक्तित धर्म नहें इत्र वामित लाटक तिमा नहें। इत्र क्ष्म कल्म कल्ति मूथ नहें इत्र य ताक्तात मखी श्रुमेख इत्र वाद्यात ताक्ता नहें इत्र। अभित मित्रहरू विश्व नियाणिश्व यहरू विश्व विश्व क्षित्र लाक्हर व्यात आभिन लाङ्हें विश्व ताक्तात श्रित लाक्हर व्यात आभिन लाङ्हें विश्व ताक्ति ताक्ता शिवात नात्र तक्षा कित्रियक। इत्र क्षित्राहि वह मङ्गीवक मनाङक्षक अर्थाधिकारत हेंशाक নি য়োগ কর। এই কথাতে তাহা করিলে পরে তদবধি সমস্ত পরিত্যাগ করিয়া অতিশয় স্থেহতে পিঞ্চলক সঞ্জীবকের কাল যাইতেছে। অনস্তর দাসেরদের ও আহার দানেতে শৈথিলা দর্শনহেতুক দমনক করটক পরস্পার ভাবনা করিতে২ দমনক করটককে কহিল হে মিত্র কি কর্ত্বা আত্মক্ত এ দোষ আপনি দোষকরিলে থেদ করা অনুচিতা

The indolent person loses his fame, the wicked his friendship, the libertine his caste, the avaricious his religion, the sick his learning, the miser his happiness, and the king whose minister is careless, his kingdom.

The rājā should, like a father, protect his subjects from robbers, from the officers of government, from the common enemy, from the royal favourites, and from his own avarice.

Brother, continued he, let my advice be followed: we have made our meal for to-day. Then let the bull, Sang-jivaka, who eats nothing but grass and corn, be appointed to superintend the provision.

After that, he being appointed accordingly, the lion and the bull passed their time together in great mutual kindness. But the two jackals, upon experiencing a relaxation in serving out the provisions to the officers and dependants, began to consult together what was to be done. It is an evil of our own seeking, said Damanaka, and it is not proper to lament about a misfortune of one's own making.

तथा चे तं खर्णरेखाम सं सृष्ट्वा वद्वातान स्ट दूतिका। यादित्मः स्वमणि माधः स्वदेश्वाद्द्विता इ.ने ॥ कर्ठको त्रूते कथमेतत्। दमनकः कथयित। यक्ति काञ्चनपुरनाम्नि नगरे वीरिवक्रमोराजा तस्य धर्माधिकारिणा कश्चिन्नापिते वध्यभूमिं नीयमानः कर्व्यक्तेतृनाम्ना परित्राजकोन साधुद्दितोयकोन नायं इन्तयद्वायक्ता वस्त्राञ्चले धृतः। राजपुरुषाक्रचः किमि ति नायं वध्यः। स याद्द यूयतां स्ट्रिंशान संस्पृष्टे त्यादि पठित तत्राज्ञः कथमेतत्। परित्राजकः कथयित यसं सिंद्द स्ट्रीपे भूपतेर्जी मूतकोतोः पुत्रः कन्द्रपैकोतृनी म एकदा के लिकाननाविस्थितेन मया पेत्रविण्यनुष्ठान्द्युतं

তাহা পণ্ডিতেরা কহিয়াছেন আমি স্বণরেথাকে স্পর্শ করি
য়া আর দূতী আপনাকে বান্ধিয়া আর সাধু আপন রত্ন
লইতে ইচ্ছা করিয়া আপনদোষেতে ইহারা দুয়ি ত হইয়াছে
করটক বলিতেছে এ কি পুকার । দমনক কহিতেছে ।
কাঞ্চনপুর নাম নগরে বীরবিক্রম নামে এক রাজা থাকে
তাহার ধর্মাধিকারি বধ্যভূমিতে কোন নাপিতকে আনত
এক সাধুর সহিত কন্দর্পকেতু নামে সন্যাসী তাহাকে
দেখিয়া কহিল এই লোক বধ্য নয় ইহা কহিয়া তাহার

বজের আঁচলে থরিল রাজপুফ্ষেরা কহিল কেন এ বধা নহে। সন্মাসী কহিতেছে সিংহলদ্বীপেতে জীমূতকেতৃ রাজার কলপ্কেতু নামা পুল আমি এক দিন আমি ক্রীড়া কাননে থাকিয়া জাহাজি সওদাগরের মুখেতে গুলিলাম।

It is said,

I, for having touched Swarna-rekha; the barber's wife, for having bound herself; the merchant, for laving attempted to steal a jewel: All these suffered for their own faults.

How was this? demanded Karataka; and Damanaka related the following stories:

FABLE VI.

IN the city which is called Kānchana-pura, there was a rājā, whose name was Vira-vikrama. Once upon a time, as his chief officer of justice was conducting a certain barber to the place of execution, one devout man, named Kandarpa-ketu, accompanied by a merchant, taking him by the skirt of his garment, cried out,—This man is not guilty! How so! said the king's officers; not guilty, sayest thou? Hear me! said he, and he immediately began to repeat these lines:—Having touched Swarna-rekha, &c. What does this mean, demanded the officers; and the devotee recounted the following adventure:

The king of Singhala-dwipa, whose name is Jimuta-ketu, bath a son called Kandarpa-ketu, and I am he. One day a boat-man, who attended in the pleasure gardens, told me,

यदव समुद्रमध्ये चतुर्द्रश्यामाविभूतकत्वत्तरत्ते रत्नावलीकिरणकर्ष्व् रपर्छक्के स्थिता सर्वालक्कारभूषिता लक्कीरिव वीणां वादयन्ती कन्या काचिदृश्यते इति तताऽष्ठं पातविण्जमादाय पातमारुद्य तवगतः। श्चनन्तरं तव गलापर्यक्केऽर्द्वममा तथेव सा श्चवलीकिता ततः सा सलीसमेता समुद्रमध्ये मम्ना दृश्याभवत् ततस्त स्नावण्यगुणाद्यष्टेन मयापि तत्पश्चात् भन्यः प्रदत्तः तदनन्तरं कनकपत्तनं प्राप्य सुवर्णप्रासादे तथेव पर्यक्के स्थिता विद्याधरीभिरूपास्यमाना मयालोकिता तथाऽ प्यहं दूरादेव दृष्टा सलीं प्रस्थाप्य सादरं सम्भाषितः तत्सस्था च मया पृष्ट्या समाख्यातं। *

যে এই সমু দুমধ্যে চতুর্দশীতিথিতে আবিভূতি কল্ল বৃদ্ধের ত লেতে রতু সমূহের কিরণদারা মনোহর পালক্ষেতে উপবিষ্টা শ্বভাভরণে ভূষিতা লক্ষীর ন্যায় সুন্দরী বীণা বাজাইতেছে এমন কোন কন্যা দেখা যায় । অনন্তর আমি ঐ সভদাগর কে লইয়া জাহাজেতে আরোহণ করিয়া দেখানে গেলাম । তাহার পর সেখানে গিয়া পর্যাঙ্কেতে অর্দ্ধ মধা দেই পুকার তাহাকে অবলোকন করিলাম তৎপরে সে স্থীর সহিত্ সাগরমধ্যে মধা অদৃশ্যা হইল । তাহার পর তাহার সৌ ন্দর্য্য গুণেতে আকৃষ্ট হইয়া আমি ও তাহার পশ্চাৎ ঝাল্য দিলাম তদনস্তর এক সুবর্ণপুরী পাইয়া সুবর্ণ পুগদাদে সেই কাপ থড়ীতে স্থিতা বিদ্যাধরীকত্ ক সেব্যমানা তাহাকে আমি দেখিলাম সেও আমাকে দূরহইতে দেখিয়া স্থাকে পাঠাইয়া আদরেতে সস্তাষ করিল তাহার স্থাকে আমি দেখিয়া জিজ্ঞাসিলে সে কহিল।

that on the fourteenth day of the moon, there was to be seen in the sea, which was near, under what had the appearance of the Kalpa-taru, or tree of thought, seated upon a silver sofa, ornamented with a fringe of precious gems, a certain nymph playing upon a Vina, as it were the goddess Lakshmi. At the proper time I sent for the boat-man, and getting into the boat, set sail for the appointed place; and there I beheld a damsel, with only one half of her body appearing above the surface of the water. In short, attracted by the beautifulness of her appearance, I leaped behind her; and was immediately transported to her golden place; where I found her waiting in an apartment of gold, seated upon a bed of the same materials, attended by Vidya-dharies. I no sooner saw her, than, spying me at a distance, she sent a damsel, who addressed me with respect. On my enquiry, the damsel said.

एषा कन्द्रपंके लिना से। विद्याधर च अविकार पुत्री रत्न मञ्जरी नाम प्रतिज्ञापिता विद्यते यः कनकपत्तनं स्वच चुषागत्य पश्यति सएव पितुरगे। चरोपि माम्परिणेष्य तीति मनसः सङ्कल्पः तदेनां गन्धर्वविवाहेन परिण्यतु भवान् चय तत्र वत्ते गन्धर्वविवाहे तथा सह रममाण् स्वचाहं तिष्ठामि तत्र एकद्या रहिष तथा क्तं स्वामिन् स्वे च्ह्यासर्वे मिदमुपभोक्तव्यं एषा चित्रगता स्वर्णरेखा नाम विद्याधरीन कदाचित् सृष्ट्या पञ्चादुपजातकी तुकेन मया स्वर्णरेखा स्वहस्तेन सृष्ट्या पञ्चादुपजातकी तुकेन मया स्वर्णरेखा स्वहस्तेन सृष्ट्या तथा चित्रगत्या प्यहं चरणपद्मेन ताडित चागत्य स्वराष्ट्रे पतितः चय दःखा ताहं परिव्रज्ञितः एथिवीं परिश्वाम्यन् इमां नगरीमनु प्राप्तः चय चातिकान्ते दिवसे गापग्रहे सुप्तः सन्नपश्यं

কন্দর্গকেলি নামে বিদ্যাধর চক্রবর্তির রত্ন মঞ্জরী নামে কন্যা ইনি ইহার নিয়ম আছে বে ব্যক্তিআসিয়া আপন চন্দুতে এই কনক পত্তন দেখিবেক সেই পিতার অগোচরে তে ও আমাকে বিবাহ করিবেক এই মনের পুতিজ্ঞা এইহেতুক ইহাকে গান্ধর্ম বিবাহেতে আপনি স্বীকার ককন । অনন্তর গান্ধর্ম বিবাহ হইলে পরে তাহার সহিত ক্রীড়া করত সেই স্থানে আমি থাকি । তাহার পরে এক দিবস নির্জনেতে সে কহিল হে নাথ আপন ইচ্ছাতে এই সমস্ত উপভোগ কর কিন্তু চিত্রিত এই স্বর্ণরেথা

নামে বিদ্যাধরীকে কদাচ স্পর্শ করিব। না । পশ্চাৎ আমি কৌতৃকাবিস্ত হইয়া স্বর্ণরেখাকে আপন হস্তেতে স্পর্শকরি য়া চিত্রিতা সেই স্বর্ণরেখা আমাকে পাদপঙ্কজন্বারা তা ডিত করিল তাহাতে আসিয়া আপন দেশেতে পড়িলাম অনন্তর ব্যথিত হইয়া সন্মাসী হইয়া পৃথিবীতে ভুমণ করত এই নগরী কে পাইলাম । পরে গত দিবসে গোপগৃহেতে শয়ন করিয়া দেখিলাম।

That is nymph Ratna-manjari, the daughter of Kandarpakeli, the king of the Vidya-dhara. She has resolved to give her hand, even without the knowledge of her father, to the person, who will come and behold this golden city with his own eyes; therefore consent to be united by the Gandharva mode of marriage. After this, I was married to her according to the ceremony of the Gandharvas (by exchanging necklaces) and continued a long time delighted with her. One day, as we were in private together, she said,-Husband, thou mayst enjoy every thing which is here according to thy wish, except it be the beautiful Swarna-rekhā, a certain Vidyā-dhari, who is not to be touched of any one. Sometime after this, at an entertainment, being in a merry mood, I was tempted to touch the orbs of her bosom, and for my presumption she spurned me with the sole of her foot; after which I found myself in this country; and at length travelling about in great distress, I chanced to discover this city, and having wandered about all day, I went to sleep at the house of a certain cow-keeper. The Purity but to be to the But to the

प्रदेषसमये सुद्धां पालनं काला सगेहमागतीगीपः स्वयं दूत्या सह किमि मन्नयन्तीमपय्यत् तत्सां गेपो ताडियला सभो वद्धा सुप्तः ततोऽईराने एतस्य नापितस्य वधूर्ती पुनस्तां गोपोमुपेतावदत् तव विरद्धा नस्तर्योऽसी सार्भरजर्जिरितामुमूर्षत्व वर्त्तते। तथा चेक्तं॥ रजनीचयनाथेन खिष्डिते तिमिरे निभि यूतां मनांसि विद्याध दृष्टा दृष्टा मने।भवः॥ तस्य तादृशीमवस्थामवस्ताका परिक्तिष्टमनास्त्रामन्वर्त्ततु मागता तद्हमनात्मानं वद्धा तिष्ठामि त्वं तन्न गला तं सन्तेष्य सत्वरमागिनयिस तथानुष्ठिते सति सगोपः प्रवृद्धोऽवदत् दृदानीं त्वां पापिष्ठां जारान्तिकं नयामि ततायदासी न किञ्चदिष दृते। *******

সন্ধানিলে আত্মীয় অন্তরন্তের পালন করিয়া গোপ আপন গৃহে আসিয়া আপন ভার্যাকে দুতীর সহিত কোন পরামর্শ করিতে দেখিল তাহার পর সেই গোপাকে তাড়দা করিয়া স্তস্তেতে বন্ধন করিয়া শয়ন করিল অনন্তর অ রাত্রেতে ঐ নাপিতের স্ত্রী দুতী সেই গোপির নিকট যাইয়া কহিল তোমার বিরহন্ধপঅনলে দক্ষ ঐ ব্যক্তি কন্দর্পবাণেতে জর্জারিত মুমূর্তুলা আছে। পণ্ডিতের। তাহা কহিয়াছেন রাত্রিতে চন্দুকর্তৃক অন্ধকার বিনাশিত হইলে কন্দর্প দেখিয়া যুবারদিগের মনকে বেধ করে তাহার দেইৰপ অবস্থা দেখিয়া দুঃখিতান্তঃকরণ হইয়া তোমার অনুবর্ত্তিতে আসিয়াছি সেইহেতুক আমি এখানে আপনাকে বান্ধিয়া থাকি তুমি সেখানে যাইয়া তাহাকে পরি তোষ করিয়া ত্রাতে আসিবা সেই পুকার করিলে পরে সে গোপ জাগিয়া বলিল ওরে পাপাত্মা সম্পুতি তোরে উপা পতির নিকটে লই। অনন্তর যথন এ কিছুই না বলিল।

This man, too, perceiving the season for the commission of crimes was approaching, prudently quitted the conversation of his friends, and came home, where he found his wife consulting with a procuress. So, having given her a good beating, he made her fast to a post, and went to sleep. About midnight, the same procuress, who was the barber's wife, returning, said to the cow-keeper's wife,—Such an one, burning with the fire of separation, is ready to die for thee.

For, it is said,

As in the night darkness is kept at a distance, by the lord of shades, (the moon,) thus love by seeing and

being seen, delights the heart of the young.

Having seen him in that condition, my heart was touched with pity, and I am therefore come to thee. Go, then, to speak to him, and return quickly; and in the mean time, I will bind myself to the post, and stay till thou shalt come back. Things having been thus managed, it so fell out, that the cow-keeper waked. Why dost not now go to see thy gallant, my dear? said he; to which no answer being made,

तदा कुद्देशिषः दर्धान्यम वचिस प्रत्युक्तरमणि न ददासि द्र खुक्का कीपेन तेन किंक्तिभादा यास्थानासिका किंद्रा त्या किंद्रा पुनः सुप्तेशिपेशिनिद्रामुप्यतः स्रव्याग्य गेषी दूतीमपृक्षत् कावाक्ता। दृत्योक्तं पद्य मां मुख्येव वाक्तीं क्ष्य्यति। अनन्तरं सा गोपी तथा किंद्रास्थानं वद्धा स्थि ता द्रयस्थ दूती तां किंद्रनासिकां ग्रहीत्वा स्वग्रहं प्रवि य्य स्थिता ततः प्रातरेवानेन नापितेन स्वधं स्वर्भाखं याचिता सती सुरमेकं प्रादात् तते। प्रसम्प्रधं प्राप्ते समुपन्नातको पायं नापितः तत् सुरं दूरादेव ग्रहे सिप्त वान् स्थ कताक्तरावा द्रयं विनापराधन में नासिका स्थान किंद्राद्र सुक्ता धर्माधिकारिसमीपमेनमानीनवती सा स्रोपी तेन गोपेन पुनः पृष्टावास।

তখন সে গোপ ৰুষ্ট হইয়া অহকারেতে আনার বাক্যেতে উত্তর ও দিলি না ইহা কহিয়া রোষেতে ছুরি লই না ইহার নাসিক। কাটিল তাহা করিয়া পুনর্বার শুইরা নিদ্ধা গেল। অনস্তর গোলী আসিয়া দূতীকে জিজ্ঞানা করিল বৃত্তান্ত কি দূতী কহিল আনাকে দেখ মুখই বৃত্তান্ত কহিতেছে। ইহার পর সেই গোপা ঐ রূপ করিয়া আপনাকে বান্ধিয়া থাকিল ঐ দূতী সেই ছিন্ন নাসিকা লইয়া আপন গৃহে পুবেশ করিয়া থাকিল। তাহারপর পুভাত সময়েতে ঐ নাপিত আপন ভার্যার নিকট ক্রভাগু চাহিলে পরে এক থানি কুর দিলেক। তদনন্তর সমস্ত ভাগুনা পাইয়া জাত ক্রোধ হইয়া ঐ নাপিত সেইকুর দূরহইতে ঘরেতে ফেলিয়া দিল। অনস্তর দূতী আর্ত্রনি করিয়া এ ব্যক্তি অপরাধ ব্যতিরেকে আমার নাসিকা ছেদন করিল ইহা বলিয়া ধর্মাবিকারির নিকটে ইহাকে আনিলেক। ঐ গোপী দেই গোপকত্কি পৃষ্টা হইয়া কহিলেক।

he containned saying,-Pray who has taught thee to be so proud, that thou wilt not deign to give me an answer. And saving this, he got up in a great rage, cut off her nose, and lay himself down to sleep again. After a while, the cow-keeper's wife returning, asked the procuress what news. What news! said she; look in my face, and see what news! The cow-keeper's wife now takes her place, and binds herself to the post as before; and the barber's took up her nose and repaired to her own house. Early in the morning, when the barber ordered his wife to bring him the razor case, she said,here is a razor, putting one into his hand; but as it did not chance to please him, he threw it in a passion upon the ground; upon which his wife seized the occasion to cry out,-Oh! without the least provocation, he hath cut off my nose! And away she went to the officer of justice. In the mean time, the cow-keeper's wife, being ques-

tioned by her husband, exclaimed, -

खरे गाप कोमां महासतीं निरूपियतं समर्थः मम खब हारमक रमसम्धी लोकपासाएव जानन्ति ॥ यतः॥ बादित्यचन्द्राविन ले। उनल खु यो भूमिरापे। इदयंयम खा अहस राविस उभे च सन्ध्ये धर्मास जानाति नरस इनं॥ यदाहं पर्मसती खां त्वां विहायान्यं न जाने प्र यान्तरं खप्नेऽपि नहि भजे तेन धर्मेण हिन्नापि मम नासिका अच्छित्रास्त मया त्वं भसा कर्त्तं प्रकाते किन्त खामी लं ले।कभयादुपेत्तते पश्य मन्मुखं तता यावदसी गे।पोदीपं प्रज्वास्य तन्मुखमवसोकतं ताव दुइसं मुख मवलोका तचरणयाः पतितः धन्ये इं यस्पेहणी भार्या परमसाध्वीति चेविमासे साध्रेतदुत्तान्तमपि कथया मि अयं खरहा तिर्गतो दाद प्रवर्षे में ल्यापक एरा दिनां नगरीमन्प्राप्तः। ****

অরে গোপ আমি মহাসতী আমাকে কে নিরূপন করিতে পারে আমার নিজ্ঞাপ ব্যবহার অস্ট্র দিকপালেরা জানেন যেহেতুক সূর্য্য চন্দু বাযু অগ্নি স্বর্গ পৃথিবী জল অন্তঃকরণ যম দিবা রাত্রি দুই সন্ধ্যা ধর্ম ইহারা মনুষ্যের চরিত্র জানেন যদি আমি পরম সতী হই তোমাকে ত্যাগ করিয়া অন্যকে না জানি অন্য প্রুষক্ষে স্বংগুতেও না ভজি তবে সেই পুণ্যে তে আমার এছিল্ল নাসা অচ্ছিল্লা হউক আমি তোমাকে

ভন্ম করিতে পারি কিন্তু তুমি ভর্তা লোক ভয়েতে উপেকা করি দেখ আমার মুখ তাহারপর যখন গোপ পুদীপ জ্বালি য়া তাহার মুখ দেখে তখন তুষনামিক বিশিষ্ট মুখ দেখিয়া তাহার পায়েতে পড়িল আমি ধন্য যাহার গৃহিণী এতাদুশী পরম সতী । এই যে সন্মাসী আছেন ইহার বৃত্তান্ত ও বলি ইনি নিজ গৃহহইতে বাহির হইয়া দ্বাদশ বৎসরেতে মলয় সমীপ হইতে এইপূরী পাইয়াছেন।

Who guilty wretch, thinkest thou, is able to disfigure one so very chaste as I? The eight guardians of the universe are acquainted with all my actions! Is it not said:

The sun and moon, fire and air, heaven, earth, and water; the heart, and conscience; day and night, with morning and evening; justice and all, are witnesses of a man's actions?

Then, let this be the trial of my innocence:

Ye mighty angels who guard the universe! if I am a chaste and virtuous wife, let this my countenance remain no longer without a nose!

I can reduce you to ashes, but as you are my husband, I pardon you. Now, said she, look at my face! Accordingly, her husband, having brought a light, examined her face; and when he beheld that it was free from any appearance of having been wounded, he fell down at her feet, and, with a joyful heart exclaimed.—He who possesses such a wife is chief among men!

Now attend to the history of the merchant. He left his own house, and after an absence of twelve years, he returned to this city, from the neighbourhood of the Malaya mountains. यत वेश्यारहे सुप्तस्याः कृष्टिष्णारहदारिस्था पितकाष्ट्रगठितवेतालस्य मूईति रत्नमेकमुत्कष्टमास्ते तत्र लुक्षेनानेन साधुना रात्रावुन्थाय रत्नं रहीतुं यतः छतः तदातेन वेतालेन सूत्रमञ्चारितवाज्ञभ्यां पीडितः सन्नात्त्रनादमयं चकार पञ्चाद्रस्थाय कृष्टिन्या क्तं पुत्र मलयोपकष्टादागते।सि तत् सर्वरक्षानि प्रय च्हासा ने। चेदनेन न त्यक्तयोसि द्रत्यमेवायं चेटकः तत्ताडनेन सर्वरक्षानि समर्पितानि यथायमपद्धतसर्व स्वासास समागत्य मिलितः एतत् सर्व श्रुता राज पुरुषेन्याये धर्माधिकारी प्रवित्ततः अनन्तरं तेन सा दूतीगोपी च यामाइहिन्निःसारिता नापितञ्च ररहद्भतः। अत्रोऽहंत्रवीमि सर्थरेलामहं सृष्टे त्यादि। *

এ স্থানে বেশ্যা গৃহে শয়ন করিয়াছিলেন সেই স্থিনীর গৃহ
দারেতে কান্ত নির্মিত এক বেতাল ছিল তাহার মন্তকেতে
এক উত্তম রত্র্থাকে তাহাতে এই লোভি সাধু রাত্তিতেউঠি
য়া মণিলইবার নিমিত্তে যত্ন করিলেন তথন সেই বেতাল
কর্তৃক সূত্রসঞ্চারিত হস্তদ্বয়ের দ্বারা ধৃত হইয়া ঐ ব্যক্তি
আর্তিরর করিল। অনন্তর স্থিনী উঠিয়া কহিল পুঞ মল
য়ের নিকটহইতে তুমি আসিয়াছ সে সকল রত্ন ইহাকে
দেও নতুবা এ তোমাকে ছাড়িবে না এ চেটক এই পুকার।

ভদনন্তর ইনি সমস্ত রত্ন সমর্পণ করিলেন এ পুকারে ইনি হাতসর্বস্ব হইয়া আসিয়া আমারদিগের সহিত নিলিলেন। এই সকল শুনিয়া রাজপুরুষেরা ন্যায়েতে ধর্মাধিকারিকে পুকৃত্ত করাইলেক। অনস্তর তিনি সেই দূতীকে আর গোপী কে পুামহইতে বাহির করিয়া দিলেন্ নাপিত আপন গৃহে গেল। অতএব আমি বলি স্বর্ণরেখাকে আমি স্পর্শ করিয়া ইত্যাদি।

and went to sleep at a house of ill fame. The mistress of the house kept on the gateway a wooden image of a certain spirit, on whose head she had placed a valuable gem. The merchant, instigated by avarice, got up in the middle of the night; but just as he had put his hand to the jewel, he was caught between the arms of the image, which were hung by wires, and squeezed very closely, so that he cried out with pain. The mistress of the house got up immediately. Ho, ho! master merchant! Thou art come from Malaya! Then deliver all thy jewels, or else thou wilt not be released from thy present confinement. In short, he was helpless, and so sent for all his treasures, and made an offering of them for his enlargement; since which, having been thus plundered of all his wealth, he has joined our party of pilgrims.

All this being heard, the king's (inferior) officers persuaded the chief justice to do justice to the case. He accordingly drove out the procuress, and the wife of the cow-keeper from the village, and the barber being released, returned home.

I repeat, therefore,—I for having touched the damsel Swarna-rekha &c.

श्य खयं क्रतीयं देषि।ऽत्र विख्यमं नेषितं च्रणं विश्व श्य मित्र यथानयोः साँ चार्डः मया कारितं तथा मित्र भेदोपि मया कार्यः। यतः ॥ अतथ्यान्यपि तथ्यानि दर्भयन्यतिपेश्रलाः। समेनिसोत्रतानीव चित्रकसीवि देश्रताः॥ अपरश्च॥ उत्पन्नेष्वपि कार्य्यषु मतिर्यस्य न दीयते। स निस्तरति दुर्गाणि गोपी जारद्वयं यथा॥ करटकः पुच्छति कथमेतत्॥ दमनकः कथयति अस्ति द्वारवत्यां पृथ्यां कस्यचिद्वापस्य वधूर्वन्थकी सा यामस्य दण्डनायकेन तत्पुत्रेण च समं रमते। तथा चेश्रतं॥ ना पिस्तृष्यित काष्टानां नापगानां महोद्धिः। नान्तकः सर्वभूतानां न पुंसां वामलोचना ॥ ***

অনন্তর এই দোষ স্বয়ণ কৃত ইহাতে বিলাপ উচিত নয় কিঞ্চিৎ কাল বিবেচনা করিয়া কহিল হে মিত্র ইহার দিগের যেমন সোহার্দ্দ আমি করাইয়াছি তেমনি সুহাজেদ ও আমি করি যেহেতুক চিত্রকর লোকেরা যেমন সমান স্থান কেও উচ্চ নীচ দেখায় তেমনি অতিশয় খল লোকেরা মিথ্যাকে ও সত্য করিয়া দেখায়। অপর কার্য্য উপস্থিত হইলে যাহার বুদ্দি ভুণ্শ নাহয় সে লোক বিপৎসকলকে তরে যেমন গোপা দুই উপপতি রসহিত বিপৎ হইতে তরি য়াছিল। কর্টক জিজ্ঞাসা করিলেক এ কি পুকার। দমনক কহিতেছে। ঘারবতী নামে পুরীতে কোন গোপের

বিধু থাকে সে ভুঙা গুামের কোটালের এবং তাহার পুণ্রের নহিত ক্রীড়া করে তাহা পঞ্জিতের। কহিয়াছেন যে কাঠেতে অধি তৃপ্ত হয় না নদীতে সমৃদু তৃপ্ত হয় না সমস্ত পুাণিতে ও যম তৃপ্ত হয় না পুৰুষেতে স্ত্রী লোক তৃপ্ত হয় না ৷

New, continued Damanaka, as this also is an evil of our own seeking, it does not become us to grieve about it. And having considered for a moment, he added,—Friend, the friendship which subsists between them was brought about by me; and, by me, that friendship may be dissolved; for,

Skilful men make falsehood look like truth; and those acquainted with the painter's art, make an even surface

appear uneven.

The understanding which, upon unexpected occurrences, remaineth unaffectetd, may pass through the greatest difficulties; like the farmer's wife with her two gallants.

How was that? demanded Karataka; and Damanaka recounted the following story:

FABLE VII.

AT a place called Dwaravati, a certain farmer had a beautiful wife, who used to keep company, at the same time, with the magistrate of the place, and his son; according to these sayings:

The fire is never satisfied with the addition of fuel, the ocean with the influx of rivers, the angel of death with the mortality of all things which have life, nor a beautiful woman with the conquest of all mankind! खन्य च। न दानेन न मानेन नार्ज्य वेन न सेवया। न प्रास्ते ए न प्रास्ते ए सर्व या विषमाः खियः।। यतः।। गुणा अयं की त्तियुत्त च नान्तं पति रित ज्ञं सधनं युवानं। विदाय भी ज्ञं विनतापरं नरं प्रयाति होनं गुणजातिरुपैः।। खपर च।। न ताह भी प्रीति नारी विचिच भया भियापि कामं। यथाहि दुर्वादिविकी र्षभूमा प्रयाति सी छिं परकान्तसङ्गात्॥ अय कदाचित् सा दण्डनायक पुतेण सह रममाणा तिष्ठति अय दण्डनायको पिरन्तुं तचागतः तमायान्तं हष्टा तत्पृत्रं कु मुले निः चिष्य दण्डनायकेन सह तथेव की डित अनन्तरं तस्या भन्तां गोपोगे। ष्ठात् समागतः तमा छोक्त गे। प्यो कां दण्डनायक त्वं खगुडं ग्रहीत्या की एं दमयन सलरं गन्छ। 🍩 🌤

অপর জ্রীজাতি দানেতে তুষ্টা হয় না ও সন্মানেতে তুষ্টা হয় না ও সারল্যেতে তুষ্টা হয় না ও সেবাতে তুষ্টা হয় না ও শাজ্রেতে বশাভূতা হয় না ও শাজ্রেতে বশাভূতা হয় না জ্রী লোক সকল সর্বথা সাম্যনয়। যেহেতুক গুণের আধার এবং কীর্ত্তিমান্ ও সূন্দর ও রতি পাছিত ও ধনবান্ এবং যুবা এতাদৃশ পতিকে ত্যাগ করিয়া নিগুণ ও কুরূপ ও নীচ জাতি এমন পরপুষ্ট্রমকে জ্রীলোক শীঘু গমন করেন্। আর বলি উত্তম পালঙ্গেতে শয়ন করিয়া ও তাদৃশ পুাতিকে পুাপ্তা হয় না যেমন দূর্বাঘাসবিকীণ ভূমিতে জ্রীলোক পর

পূরুষ সঙ্গেতে যথেপ্ট সুখ পুগপ্ত হয়। অনস্তর এক দিন সে দপ্তনায়কেরপুঞ্জের সহিত ক্রীড়া করিতেছিল পরে দপ্তনায়ক ও ক্রীড়া করিবার নিমিন্তে সে স্থানে আইল তাছাকে আমিতে দেখিয়া তাছার পুঞ্জে ডোলেতে ফেলিয়া রপ্তনায়কের সহিত সেই পুকারেই ক্রীড়া করিতেছে অনস্তর তাহার ভর্তা গোপ গোপ্তহইতে আইল তাহাকে দেখিয়া গোপী কহিল হে কোটাল তুমি লপ্তড় লইয়া ক্রোধ দেখাইয়া শীন্তু যাও।

Again:

Women are never to be rendered faithful and obedient; no, not by gifts, nor by honours, nor by sincerity, nor by services, nor by severity, nor by precepts!

Women will presently forsake a husband, who is possessed of every good quality; reputable, comely, good, obsequious, rich, and generous, to steal to the company of some wretch, who is destitute of every accomplishment and virtue!

A woman sleeping upon a painted bed at ease doth not experience so much delight, as upon the bare ground strewed with impurities, when she goeth to the enjoyment of the society of a stranger.

One day, as she stood playing with the magistrate's son, she happened to see his father coming towards them; upon which hiding the young man in the barn, she began to amuse herself with the justice himself. In the mean time, however, the husband making his appearance, she hastily told the magistrate to take a stick in his hand, and depart in a hurry, and with his eyes flaming, as it were, with anger.

तथा तेनान्छिते गेपिन स्हमागता भार्थी पृष्टा केन कार्योन दण्डनायकः समागतात्र स्थितः। सा ब्रुते अयं केनापि कार्थे ए पुतस्ये।परि क्रुइः स च मार्थ माणायवागता प्रविष्टः मया कुणुले निः दिप्य रिच्तः। तत्पिचा चादिष्याच न दृष्टः खतएवायं दण्डनायकः बुद्धएवगच्छित ततः सा तत्पुचं बुगुचाद हिष्कृत्य दिश्र तवती ।। तथा चाक्तां।। चाहारोदिगुणः स्त्रीणां बुद्धि क्तासां चतुर्गु ला। षद्गु लाव्यवसायस कामसाष्ट्रगुलः सृतः ॥ खतोऽइं ववीमि उत्पद्मेव्विप कार्येषु इत्यादि । करटको बूते अस्तेवं किन्त्वन योर्भ हानन्ये। न्यनिस्भी पजातसे इः कथं भेदियतुं शक्यः॥ दमनको बूते उपायः क्रियतां।।तथा चात्रां॥ उपायेन हि यच्चकां न तच्चकां पराक्रमेः। काक्या कनकस्त्रेण क्रष्णसर्पे। निपातिनः।।

কোটাল সেই পুকার করিলে পরে গোপ গৃহেতে আসিয়া পাত্নীকে জিল্ডাসিলেক কিনিমিত্তে দণ্ডনায়ক এ স্থানে আসি রাছিল সে কহিতেছে এ ব্যক্তি কোন কার্য্যের নিমিত্তে পুজের উপর ক্রন্ধ হইয়াছে সে পুজ্রও তাড্যমান হইয়া এখা নে আসিয়াপুরিস্ত হইয়াছে আমি তাহাকে ডোলে কেলিয়া রাথিয়াছি। তাহার পিতা অযেষণ করিয়া দেখিতে পাইল না এই নিমিত্তে এ কপ্ত হইয়া যাইতেছে তাহার পর সে কোটালপুলকে ডোলহইতে বাহির করিয়া দেখাইল। তাহা

পাঞ্জিকর্ত্ককথিত আছেন্ত্রী লোকেরদিগের আহার ছিগুণ বুদ্দি চতুগুণ ব্যবসায় ছয়গুণ কাম অপ্টগুণ অতএব আমি বলিকার্য্য উপস্থিত হইলে যাহার বুদ্দি নপ্তা না হয় ইত্যাদি। করটক বলিতেছে এই পুকার হউক কিন্তু ইহারা পরস্পার স্বভাবেতে উপজাত অতিবড় স্নেহ কি পুকারে ভেদ করা ইতে সমর্থ হইবে দমনক বলিতেছে উপায়কর পণ্ডি তেরা তাহা কহিয়াছেন উপায়েতে যাহা করিতে শক্য হয় বিক্রমেতে তাহা করিতে শক্য হয় না যেমন কাকী স্বর্ণ স্ত্রের দারা কাল সর্পক্ষে নপ্ত করিয়া ছিল।

This being done accordingly, the farmer came up to his wife, and asked her what had occasioned the justicetobe there in such a passion. Why, said the artful woman, you must know, that, for some cause orother, he isangry with his son, who flying here for protection, I concealed him in the barn; but the father coming, and not finding him, is gone away in a rage. Saying this, she conducted her young gallant from the barn, and introduced him to her husband; according to this saying.

What women eat, we are told, is two-fold; their cunning four-fold; their perseverance six-fold; and their passions eight-fold.

Wherefore, 1 repeat, - The understanding &c.

Be it so, replied, Karataka; but how will it be possible to dissolve the ingrafted friendship which subsists between them. Some artifice must be thought of, replied Damanaka; according to this saying:

That may be effected by stratagem, which could not be effected by strength. A female crow, by means of a golden chain, caused the death of a black serpent.

करटकः पृच्छिति कथमेतत् । दमनकः कथयित किसंश्चित्तरे। वायसदम्पती निवसतस्त्रये। श्चापत्यानि तन्कोटरावस्थिनानि कप्णसपे ए खादितानि । ततः पुनर्गःभवती वायसी वायसमाह नाथ त्यज्यतामयंतरः खनाव स्थितक श्णमपे णावयोः सन्ततिः सततं भद्यते ॥ यतः॥ दुष्टा भार्य्या शहं मित्रं धृत्यास्रोत्तरदायकाः॥ ससर्पे च गृहे वासे। ऋतुरेव न संशयः ॥ वायसे। ब्रूते प्रिये न भेतव्यं वारं वारं मधैतस्य महापराधः सेढिः इदानीं पुनर्न चन्तवाः । वायस्याच कथमेतेन वसवता साई भवान् वियहितं समर्थः । वायसे ब्रते अलमनया शक्कया।।यतः।। वृद्धिर्थस्य वसं तस्य निवृद्धेसु कुते।वसं। पश्य भिंहोमदोन्मनः शशकेन निपातितः ॥ वायसी वि इस्याइ कथमेतत् वायसः कथयति । *

করটক জিদ্রাসা করিতেছে এ কি পুকার।দমনক কহিতেছে কোন এক বৃক্ষেতে কাকদম্পতী বাস করে বৃক্ষকোটরে স্থিত তাহারদিগের সস্তান সকলকে কালসপেতে খার । তদনস্তর পুনর্বার কাকী অস্তরাপত্যা হইয়া কাককে কহিল হে স্বামি এ বৃক্ষ ত্যাগ কর এই তব্দতে অবস্থিত কৃষ্ণসর্প সর্বদা আমরদিগের সন্তানকে ভক্ষণ করে যেহেতুক ভুষ্টা দ্রী খল মিত্র পুত্যুত্তরদায়ক দাস আর সর্পের সহিত বর্ত্তমান গৃহেতে বাস এই সকল মৃত্যুর স্বরূপ ইহাতে সন্দেহ নাই।

বায়স বলিতেছে হে পুিয়ে ভয় কর্ত্তবা নয় মৃহ্র্যু হু আমি ইহারঅতিশয় অপরাধ সহিয়াছি সম্পুতি আরক্ষনা কর্ত্তবা নয়। বায়সী কহিল কিপুকারে এই বলবানের সহিত তুমি যুদ্ধ করিতে সমর্থ হইবা। কাক কহিতেছে এ শঙ্কা বৃথা যেহেতুক যাহার বুদ্ধি তাহার বল নির্বুদ্ধির কোথার বল দেখ শশককত্ ক মদোন্মন্ত সিংহ বিনাশিত হইল। কাকী কহিল ইহা কি পুকার। কাক কহিতেছে।

How was this brought about? demanded Karataka; and Damanaka told the following story.

FABLE VI.

THE female companion of a crow resided in a certain tree, where she had young ones; but they were all devoured by a black serpent, who concealed himself in the hollow of its trunk. Now, finding herself breeding again, she said to her mate,—My dear, let us abandon this tree; for we shall never be able to raise any of our offsprings, because of that vile black serpent; for, you know,

A bad wife, a false friend, servants who give pert answers, and living in a house infested by serpents, is

death, as it were, inevitable.

My dear, replied the crow, thou shalt have no farther cause to be alarmed. I have pardoned his offence again and again; but this time he shall be prevented. How, husband, said the female, wilt thou be able to contend with one so powerful? Never fear, answered her mate;

He who hath sense hath strength. Where hath he strength who wanteth judgment? See how a lion, when intoxicated with anger, was overcome by a rabbit.

How was that? demanded the female; and the crow related the following tale:

श्रक्ति मन्द्रनामि पर्वते दुई।न्ते।नाम सिंहः सच सर्वदा प्रमूनां वधं कुर्वन्नासे। ततः सर्वेः प्रमुभिमिलित्वा स सिं होविज्ञप्तः मृगेन्द्र किमर्थमेकदा प्रमुघातः कियते यदि प्रसादो भवति तदा वयमेव भवदाहाराय प्रश्वहमेकै कप्रमुपढीकयामः। ततः सिंहेनोत्तां ययेतदिममतं भव तां तर्हि भवतु ततः प्रभृति एकैकं प्रमुपकित्पतं भद्य न्नासे श्रय कदाचित् ब्रह्मग्रकस्य वारः स मायातःसा अचिन्तयत्। नासहेतोर्विनीतिस्तु कियते जीविताग्रया। पञ्चतं चेद्गमिष्यामि किं सिंहानुनयेन से॥तन्मन्दं सन्दं गच्छामि ततः सिंहोपि सुधापोडितः कोपान्तसुवाच कुतस्त्वं विसम्य सनागतासि।

নন্দর নাম পর্বতেদুর্দান্ত নামে এক সিংহ থাকে সে নিরন্তর পশুরদিগের বধ করে। অনন্তর সকল পশুরা মিলিয়া সেই সিংহকে নিবেদন করিল হে সিংহ কি নিমিত্তে এক কালে তেই পশু সকলকে বধ কর যদি অনুগৃহ হয় তবে আমরাই আপনকার আহারের নিমিত্তে পুত্যহ এক২ পশু উপটোকন দেই অনন্তর সিংহ বলিল তোমারদের যদি এই অভিমত তবে তাহাইহউক তদবধি সেই সিংহ এক২ পশু উপটোকন ভক্ষণ করত থাকে। অনন্তর এক দিবস এক বৃদ্ধশশকের পালা আইল সে চিন্তা করিল জীবিতাশাহেতুক ভয়পুরুজ

বিনয় করে যদি পঞ্চত্বই পাইব তবে সিংহের অনুনয়েতে আমার কি পুয়োজন এইহেতুক মন্দ্র করিয়া গমন করি। তাহার পর সিংহ ও কুখার্ভ হইয়া কোপেতে তাহাকে কহিল কি নিমিত্তে তুই এত বিলম্ব করিয়া আসিতেছিস্।

FABLE IX.

Upon the mountain Mandara, there lived a lion, whose name was Durdanta, who was perpetually complying with the ordinance for animal immolation; so that, at length, all the different species assembled, and, in a body, represented, that as by this present mode of proceeding, the forest would be cleared all at once; if it pleased his highness, they would, each of them in his turn, provide him an animal for his daily food; and the lion gave his consent accordingly. So every beast delivered his stipulated provision, till at length, it coming to the rabbit's turn, he began to meditate in this manner:-For the sake of our own souls, and in hope of life, homage is paid: but if I must meet this fate, what need have I to respect the lion! Then I will approach him slowly, as if fatigued. The lion, by this time, began to be very hungry; so, seeing the rabbit coming towards him, he called out in a great passion,—What is the reason thou comest so late?

श्राको बिवोत् देव नाहसपराध्यः आगच्छन् पथि सिंहान्त रेण वलाडुतः तस्याचे पुनरागमनाय शपयं कला सामि नं विवेदयितुमवागते। सिं । सिं इः सकी पमाइ सल्यरं ग त्वा दुरातानं दर्भय का स दुरात्मा तिष्ठति ततः शशकसं ग्टहीला गभीरकूपंदर्शियनं गतः तचागत्य खयमेव पश्य तु खामी सुक्षा तिसान् कूपजले तस्य सिंइस्यै वप्रतिविस्वं दर्शितवान् तते। अकटितदंष्ट्रान खप्रकरकिन्पतत्त अकेसरः कोधात्धातोद्धानस्य ।परि जातानं निः चि ष्य पञ्चतं गतः अते। हं ब्रवीमि वृद्धियेखादि। वाय स्याह अतं मया सर्वं सम्प्रति यथा कर्त्र्यं तद्रृहि वाय से। उवदत् अवासने सर्सि राजप्वः प्रत्यहमागत्य साति स्नानसमये तदक्षाद्वतारिततीर्घणिचानिहितकनक सूत्रं चञ्चा विधृत्यानीयास्मिन् काररे धारविष्यिस। *

শশক বলিল মহারাজ আমি অপরাধী নই পথেতে আগ মন করত অন্যসিত্ব কতৃকি বলেতে ধৃত হইয়াছিলাম তাহার সাক্ষাতে পুনশ্চ আগমনের নিমিত্তে দিব্য করিয়া পুভুকে নিবেদনকরিতে এখানে আইলাম সিত্ব ৰুষ্ট হইয়া কহিল শাঘু গিয়া দেখা সে দুষ্টাত্মা কোথা থাকে তাহারপর শশক তাহাকে লইয়া এক গভীর কৃপ দেখাইবার নিমিত্তে গেলসেথানে যাইয়া পুভু আপনি দেখুন ইহা কহিয়া সেই কৃপ জলে সিত্ব আপনারি পুতিবিদ্ব দেখিল অনন্তর ঐ

সিত্হ কোপেতে কম্পিত হইয়া অহঙ্কারেতে তাহার উপরে আপনি ঝম্প দিয়া পঞ্চত্র পাইল। অতএব আনি বলি যা হার বুদ্দি তাহার বল ইত্যাদি। বায়সী কহিল আনি সকল শুনিলান ইদানী যে পুকার কর্ত্তব্য তাহাবল বায়স কহিল এই সন্নিধিবর্ত্তি সরোবরে রাজপুঞ্জ পুতাহ আসিয়া দান করেন দান কালে তাহার শরীরহইতে নামিত জল সমীপস্থ পুস্তরেতে স্থাপিত স্বর্ণসূত্র চঞ্চুতে করিয়া ধরিয়া আনিয়া এই কোটরে রাথিবা।

Please your highness, said the rabbit, as I was coming along, I was forcibly detained by another of your species; but having given him my word, that I would return immediately, I came here to represent it to your highness. Go quickly, said the lion in a rage, and shew me where this vile wretch may be found! Accordingly, the rabbit conducted the lion to the brink of a deep well, where being arrived,—There, said the rabbit, look down and behold him; at the same time he pointed to the reflected image of the lion in the water; who, swelling with pride and resentment, leaped into the well, as he thought, upon his adversary; and thus put an end to his life. I repeat, therefore, He who hath sense &c.

I have attended, said the famale, to all this; and now, do as thou shouldest do in this matter. Every day, observed the crow, the king's son comes to bathe in the adjacent pool: do thou take up his necklace of gold which shall take off, and lay upon a stone on the bank, and drop it into the hole where the serpent is.

खब कराचित् कात् जलं प्रविष्टे राजपुर्वे वायसातरम् छितं खय कनकसूत्रानुसरणप्रवित्तराजपुरुवेस्तत्र तर्का टरे क्रम्णसर्थे दिश्रे खार्यापादितश्च खताऽहं ब्रवीम उपा येनहि यक्क्कमित्यादि । करटकी ब्रूते ययेवं तर्हि गच्छ् भवन् शिवास्ते सन्तु पत्यातः । ततादसनकः पिङ्गलक समीपं गत्या प्रमुखी वाच देव खात्ययिकं किमपि महा भयकारि कार्य्यं मन्यमानः समागतोस्ति ॥ यतः ॥ खापयुत्ताग्रेगमने कार्य्यकालात्ययेषु च। कल्याणवचनं सूयादपृष्टीपि हितानरः ॥ खन्यच् ॥ भेगस्य भाजनं राजा न राजा कार्य्यभाजनं । राजकार्यपरिध्वं यो सखी देषिण लिप्यते ॥ तथा हि प्रय खमात्यानामेष क्रमः ॥

অনন্তর কোন দিন শ্লান করিবার নিমিত্তে রাজস্মার জলে
পুবেশ করিলে কাকা তাহা করিল। পরে রাজপুক্ষেরা ঘর্ণ
সূত্রের অন্বেশ করিতে গিয়া সেই বৃক্ষকোটরে কাল সর্পক্ষে
দেখিল এবং মারিল। অতএব আমি বলি উপায়েতে যাহা
করিতে শক্ত হয় ইত্যাদি। করটক বলিতেছে যদি এইবপ
তবে তুমি গমন কর তোমার পথে মন্থলহউক। অনন্তর দম
সক পিন্থলকের নিকট গিয়া পুণাম করিয়া কহিল হে মহা
রাজ অতিশয় কোন মহাভয়জনক কার্যা জানিয়া আই
লাম যেহেতুক বিপৎকালেতে এবং উৎপথগমন সনয়েতে

এব॰ কার্যাকালের অভিক্রমণেতে বুরুৎলোক জিজানিত না চ্ছলে ওমজন বাক্য কহিবেক অপর রাজা ভোগের পাত্র কার্য্যের পাত্র নহে রাজকর্মনন্ত কারক মন্ত্রী দোষেত্রে লিপ্ত হয় তাহা দেখ মন্ত্রিরদিগের এই ক্রম।

Some time after, when the king's son was bathing in the pool, the female crow did as she was directed, and the people sent to look after the golden chain found it in the hole, and killed the serpent. Wherefore, I say that may be effected by stratagem, &c. If it be so, replied Karataka, go, and may thy ways be prosperous!

Damanaka, accordingly, went into the presence of Pingalaka; and having respectfully bowed, he addressed him in these words: please your highness, I am come upon an extraordinary piece of intelligence which, in my opinion, is not auspicious; for,

He who hath another's welfare at heart should, in cases of calamity, erring from the right path, or when time and opportunity are passing away, declare his wholesome counsel, even unasked.

Again:

The sovereign being a vessel for the distribution of happiness, and not for the execution of affairs, the minister who shall bring ruin upon the business of the state is a criminal.

They say also, speaking of ministers:

यरं प्राणपरित्यागः शिरसे वापि कर्तनं। न तु स्वामि
परावाप्तिपातके च्छे। स्पेच्चणं ॥ पिङ्गलकः सादरमाइ
ज्यय भवान् किम्बक्त् मिच्छिति । दमनके । ब्रुवे देव
सञ्जीवकक्तवे। परि ज्ञसह प्रययवद्दारीव लच्छते तथा
चास्त्रसिवधाने श्रीमहे वपादानां प्रक्तित्रयनिन्दां कला
राज्यमेवाभिल्यित एतच्छुता पिङ्गलकः सभयं
साञ्चर्यः मत्वा तृष्णों स्थितः दमनकः पुनराइ देव
सर्वामात्यपरित्यागं कत्वा एक एवायं यस्त्रया सर्वाधि
कारो कृतः स एवदे। पा यतः ॥ अत्यक्ति मित्रिण्
पार्थिवे च विष्टम्य पादावुपतिष्ठते श्रीः। सा स्वीस्त्रभा
वादसह। सरस्य तथाई सोरेक तरं जहाति ॥ ***

পূাণ পরিত্যাগ ও ভাল মন্তকচ্ছেদন ও ভাল স্বামির পুভূত্ব প্রাপণন্ধপ পাতককে ইচ্ছা করে যে লোক তাহার উপেকা করা ভাল নয় । পিঙ্গলক আদর করিয়া কহিল ইহার পর ভূমি কি বলিতে ইচ্ছা করিতেছ দমনক বলিতেছে হে মহা রাজ সঞ্জীবককৈ তোমার উপর অনুপযুক্ত ব্যবহারির ন্যায় দেখিতেছি আর আমাদের সাক্ষাতে প্রীযুত মহারাজের চর ণেরপুভাব উৎসাহ মন্ত্রন্ধপশক্তিত্রয়ের নিন্দা করিয়া রাজত্ব বাঞ্চা করিতেছে । ইহা শুনিয়া পিঙ্গলক ভীত হইয়া চমৎ কার মানিয়া চুপ করিয়া থাকিল দমনক পুনশ্চ বলিল কে পুলো সমস্ত মন্তিরদিগেকে ত্যাগ করিয়া এক এই সঞ্জী বককে যে তুমি সর্বাধিকারী করিয়াছ সেই দোষ রাজা ও মন্ত্রী অত্যুচ্ছি,ত হইলে সম্পত্তি পাদদ্বয়কে অবলয়ন করিয়া থাকেন সে সম্পত্তি ন্ত্রী স্বভাবহেতুক ভর না সহিতে পারিয়া তাহার দুয়ের মধ্যে অন্য তরকে ত্যাগ করেন ৷

Cutting off the head, or forsaking life, is better than negligence, from the wicked lust of obtaining the station of the master.

The lion then graciously asked him, what it was that he wished to represent; and Damanaka replied,—Please your highness, this same Sang-jivaka is not such a faithful servant to thee, but that he can speak disrespectfully of thy three powers (resolution, authority, and good councel) in my presence; and I know he has even an inclination for the sovereignty. Upon hearing these words, the lion was greatly alarmed, and remianed in silent astonishment; whilst Damanaka continued thus: your highness, in dismissing all your ministers, and appointing this bull to the superintendance of all affairs, has committed a great error. It is said,

When both the sovereign and the minister are very highly exalted, Sree (Fortune) standeth tottering with both her legs. That female, by nature, being unable to support so great a load, is obliged to forsake one of the two.

खपरश्व॥ एकं भूमिपितः करेाति सिवं राज्ये प्रमाणे घटा तं मेहाच्छ्यते मदः सच सदालखेन निर्भियते। निर्भिन्नस्पपरं करोति च्हरये तस्य स्वतं खस्पृहा स्नात्रश्रस् ह्या ततः सन्पतेः प्राणान्तिकं दुद्धति॥ खन्य च॥ विषदि उधस्य भक्तस्य दन्तस्य चित्ततस्य च। खमात्यस्य च दृष्ट स्य मूलाटुइरणं सुलं॥ किश्च॥ यः कुर्यात् सचिवाय नां त्रियं तद्वासने सति। सेत्यवज्ञागतीपालः सोदेत् सञ्चारकीर्वना ॥ विशेषतश्व॥ सदामात्यान साध्यः स्वात् समृद्धः सर्व एव हि। सिद्धानामयमादेशस्टिश्चित्तिव कारिणो॥ सर्वकार्योषु सेच्छातः प्रवर्त्तते तदत्र प्रमा णं स्वामी॥ एतच्च जानाति। न सास्ति पुरुषोलोक्योन कामयते त्रियं। परस्य युवतीं रम्धां सादरं नेहतेन कः॥

অপর রাজা যথন এক মন্ত্রীকে রাজকর্মেতে পুমাণ করেন
তথন নোহপুযুক্ত অহঙ্কার তাহাকে আশুয় করেন
সেই মন্ত্রী অহঙ্কারেতে হয় যে আলস্য তাহাতে নির্ভিন্ন
হয় সেই নির্ভিন্ন মন্ত্রির অন্তঃকরণেতে কর্তৃত্বকরণেছা
বাস করে তদনন্তর কর্তৃত্বকরণেছাহেতুক সে অমাত্য
রাজার পুাণকে নষ্ট করিতে ইছা করে। আর বিষাক্ত
অন্ন ও চলিত দন্ত ও দুষ্ট অমাত্য এই সকলের মুলোৎ
পাটনই সুথ। আর যে রাজা সম্পত্তিকে মন্ত্রির অধীন
করে তাহার বিপৎ হইলে পরে সে ভূপতি অক্ষের তুল্য

সঞ্চারক ব্যতিরেকে অবসন্ধ হয় বিশেষে অমাত্য কথন সাধ্য নয় কেননা সকল অমাত্যই ধনবান হয় যেহেতুক সাধু লোকেরদিগেরএই আজ্ঞা যে ধন অন্তঃকরণের বিকার করে । সকল কর্মেতে আপন ইচ্ছাতে পুবৃত্ত হয় ইহাতে মহারাজই পুমান পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন পৃথিবীতে এতাদৃশ পুরুষ কেহ নাই যে পরের সম্পত্তি অভিলাষ না করে কেননাপরের রমণীয়াযুবতী জ্রীকে কোন পুরুষ আদরেতে না দেখে অর্থাৎ পুায় সকলেই দেখে।

And again:

When a ruler of the earth maketh one man the prime and only minister of his dominions, and weakly confideth in him, he becometh intoxicated with power, and is banished for negligence. The desire of liberty maketh an impression in the breast of him who hath been expelled; and at length, with that wish of liberty, he meditateth the death of his sovereign.

They say,

It is best to tear up by the roots, a rotten tooth, a faithless servant, and a wicked minister.

And that

The sovereign who shall make fortune depend upon the minister, will, upon an emergent occasion, be at a loss, like a blind man without a guide.

Particularly as,

A minister who is grown too great is never to be corrected; and men who are esteemed perfect have declared, that exaltation is an intoxicater of the mind.

The bull proceedeth in every affair according to his own inclinations; and your highness knows what is said

upon such an occasion.

There is not that man in the world who doth not long for fortune; and who doth not look at another's wife, if beautiful and young, with a degree of desire to possess her.

H 2

सिंडो विमृत्याह भद्र यद्यपि एवं तथापि स्झीवकेन एइ नम महान् सेहः॥पश्य॥ कुईद्वपि यजीकानि यः प्रियः ि। वए व सः। अभेवदोषदुष्टोपि कायः कस्य न वस्नभः॥ षायच ॥ अप्रियाखिप कुई। लायः प्रियः प्रियएव सः। दग्धमन्दिरसारेपि कस्य वज्ञावनादरः॥ दमनकः पुन रेवा इ देव सएवातिदे।षः ।। यतः।। यिस्तिनेवाधिकं चतु रारोइयति पार्थिकासुतेमात्येष्युदासीने स लक्त्यात्रीय ते जनः॥ श्रृण् देव॥अद्रियस्यापि पथ्यस्य परिणामः सुला वदः। वक्ता श्रोता च यवास्ति रमन्ते तच सम्पदः॥ लया च मूलभृत्यानपास्यायमागन्तुकः प्रस्कृतः एतचानु चितं कत ॥ चतः ॥ मूलभृत्यान् परित्यज्य नागन्तृन् प्रति पालयत्। नातःपरतरादे। वाराज्यभेदकरायतः॥ चिहे। त्रृते किमा खर्च मया यदभयवाचे दत्वानीतः संविधितस्य

সি°হ বিবেচনা করিয়া কহিল ভাল যদ্যপি এমন তথাপি সঞ্জীবকের সহিত আমার বড পুীতি দেখ যে পুিয় সেঅপ্রিয় কর্ম করিলে ও প্রিয়ই থাকে অনেক দোষেতে লিগুহইলেও শরীর কাহার প্রিয় নাহয় আর অত্যন্ত অপ্রিয় কার্য্য করিয়া ও প্রিয় হইতেছে দেখ উত্তম গৃহদাহ করিলে ও অগ্নিতে কা হার আদর নাই। দমনক পুনর্বার কহিল হে মছারাজ সেই বড় দোষ যেহেতুক নৃপতি যে পুথেতে বা অমাত্যেতে কিন্তা উদাসানেতে চক্ষুকে অধিকজারোহণ করাণ সে লোক সম্প্র

ভিন্ন আশুন হয় শুন হে মহারাজ অপ্রিয় অথচ পথা ইহার শেষ সুথ দায়ক হয় যাহাতে বক্তা ও শ্রোতা থাকে তাহাতে ঐশ্বর্যা ক্রীড়া করে তুনি পুধান দাসেরদিগেকে পরিত্যাগ করিয়া আগন্তকের পুরদার করিয়াছ ইহা অনুচিতকরিয়াছ যেহেতুক সূলভূতোরদিগকে পরিত্যাগ করিয়া আগন্তককে পুতিপালন করিবেনা কেননা ইহাহইতে আর বড় দোষনাই যেহেতুকরাজত্বের নষ্ট কারি। সি॰হ বলিতেছে কি চমৎকার আমি অভয় বাক্য দিয়া আনিয়াছি এব॰ বাঢাইয়াছি।

The lion having considered for a moment, replied,—'Tis well; but provided it be as thou representest, still I have a great regard for Sangjivaka; and observe, that

He who is dear to one, is dear even in the very commission of a fault. When the materials of a house are burnt, upon whose fire falleth disgrace?

Please your highness, said Damanaka, that even should

not be; but it is true, that

The man on whom the sovereign placeth an extraordinary degree of regard is the favourite of fortune; whether he be a son, a minister, or a stranger.

And please to observe,

To the unkind the ruin of the worthy bringeth delight. Fortune delighteth to be where there is a babbler, and a listener.

And thus a primitive servant is neglected, and a stranger promoted. They say,

A prince should not, because of the offence of an oldservant, entertain a stranger, lest, between them dissentions be created in the state.

Thy words, exclaimed the lion, fill me with astonishment! Didst thou not thyself quiet my apprehensions, and present him to me?

तत्कथं मह्यं दृद्धित। दमनके। वृते देव।। दर्जने। नार्जिंवं याति सेथमाने। पि नित्यमः। स्वेदनाभ्यञ्जने। पायैः अपु स्कृतिव नामितं।। अपरञ्च।। स्वेदितोमिद्दितञ्चेव रज्जु भिः परिवेष्टितः। मुक्तोद्वादम्भिर्ववैः अपुक्तः प्रकृतिं गतः।। अत्यच।। वर्द्वयन् वाथ सन्मानं खलानां प्रीतये कृतः। फलन्यमृतसेकेपि न पथ्यानि विषद्भुमाः॥ स्वते। ऽहं ब्रवीमि॥ अष्टिशेपि हितं ब्रूयात् यस्य नेक्केत् पराभवं। एव एव सतां धर्मोविपरीतमतोऽन्यया॥ तथा चे।कां॥ सिद्धारिकुम्मलादिवार्यति यस्तत्कर्माः यद्विम्मलं सा स्त्री यान्विधायिनी स मतिमान् यः सद्वि रभ्यक्ते। सा श्रीर्था न सदं करोति स सुली यस्तृष्ण्याः मुक्यते तिम्मनं यदक्षित्वमः स पुरुषोयः खिद्यते नेन्द्रियैः।

जित कि श्रुकारत आभारक मन्ने किति उने हिं। करत । ममनक विनि उप हिंदि मन्ने ता किति उत्त स्वामान ने हेरन उ मून्ने क्वांक भारता शास ना यमन जाश उ रिज्ञा मिमर्मन पात्रा स्वरति व नाम् न कथन साङ्गा हम ना अशत स्वरति श्रुक्त खिन उ अ मिर्म उ अ तब्बुकत कर दिन्ने उ हिंदन अ पाम न वर्षति श्रुक्त हेरे ता श्रुक्त भारती स्वामरिक शास । यव अस्मानिक वार्षाहेर अ थरन त्र श्रीजित निभिन्न काशीम यमन विष दक्त मूथा निक्क हेरे ता अ श्रीक्त श्रुक्त करता । अ व्यव स्वामि विन याहात श्रीक्त स्वाम न वित्र विष्णा विम विन याहात श्रीक्त स्वाम न वित्र विष्णा विन याहात श्रीक्त स्वाम न वित्र विन याहात श्रीक्त स्वाम न विन याहात श्रीक्त स्वाम न विन याहात श्रीक्त स्वाम न वित्र विन याहात श्रीक्त स्वाम न विन याहात स्वाम

জিজ্ঞানিত না হইলে ও হিত বাক্য বলিবেক উত্তম লোকে রদিগের এই ধর্ম যাহার পরাজয় ইচ্ছা করিবেক তৎক তৃক পৃষ্ট হইলে ও অধম লোক হিত কহিবে না পণ্ডি তেরা তাহা কহিয়াছেন যে লোক অমঙ্গল হইতে বারণ করে সেই বয়স্য সেই কর্ম যে নির্মাল সেই দ্রী যে সহকা রিণী সেই বুজিমান যে পণ্ডিতকতৃক সন্মানিত হয় সেই এখা্যা যে মন্ততা না জন্মায় সেই সুখা যে তৃষ্ণারহিত সেই মিত্র যে অকৃত্রিম সেই পুরুষ যে ইন্দুিয়ের বশ নয়।

How then, now he is promoted, can he meditate evil?

Please your highness, said Damanaka,

The wicked, even whilst receiving favours, incline to their natural dispositions, as a dog's tail, after every art of anointing and chaffing, to its natural bend.

A cur's tail may be warmed, and pressed, and bound round with ligatures, and, after a twelve year's labour bestowed upon it, still it will return to its natural form.

Again:

In gratifying the wishes of men of vicious principles, when shall we find improvement, happiness, and purity? If the tree be poisonous, the fruit is unwholesome, although sprinkled with the water of immortality.

Wherefore, I say,

He who doth not wish another's ruin, should, even unasked, speak to him for his good. This is supreme duty, and the contrary is the opinion of bad men.

For it is declared,

He is kind, who guardeth another from misfortune; that is an action, which is free from impurity; she is a woman, who can command herself; he is a worthy person, who is much respected by good men; he is a minister, who doth not behave with insolence and pride; he is happy; who is forsaken by his passions; that is friendship, which is not feigned; he is a man, who doth not suffer his members and faculties to give him uneasiness.

यदि सञ्जीवकयसनार्दिताविज्ञापितापिन निवर्तते तरसारीहिया भृष्टो न दोषः॥ तथा च॥ नृषः कामायको गण्यतिन कार्यं न च हितं यये छं खच्छन्दः प्रविचरित मत्तीगजद्रव। ततामानधातः सपतित यदा योकगहने तदा भृष्टो दे।षान् हिपति न निजं वेन्यविनयं॥ पिद्रः खकः खगतं। न परस्रापराधे न परेषां दख्नाचरेत्। खात्मनावगनं कत्वा वधीयात् पूजये च वा।।तथा चीर्त्तः। खात्मनावगनं कत्वा वधीयात् पूजये च वा।।तथा चीर्त्तः। गुणदोषाविनिश्चत्प विधिनयहनियहे। खनायाय यथा न्यत्तीद्रपात् सर्पसुषे करः।।प्रकायं बूते तदा सञ्चीवकः किं प्रत्यादिस्थतां। दसनकः ससंसममाह देव मामैव भेतावता मञ्चभेदा जायते।। तथा ह्यत्तं ॥ क्रिकः

নঞ্জীবকের বাসনেতে পাড়িত মহারাজ বিজ্ঞাপিত হইলেও ফার্নিপি নিবৃত্ত নাহন তবে এতাদৃশ অন্ধাৎ ভৃত্যেতে দোষ নাই তাহাজান। রাজা কামাসক্ত হইয়া কার্য্য গণনা করে না আর হিত ও গণনা করে না মত্ত হস্তির ন্যায় স্বচ্ছন হইয়া যথেষ্ট গমন করে অনন্তর অপমানিত হইয়া সে যথম শোকরূপ অরণ্যেতে পড়ে তথন ভৃত্যেতে দোষ কেপণ করে স্বকীয় অবিনয় জানে না । পিত্রলক অন্তঃকরণে ভাবনা করিলেক যে পরের অপরাধেতে পরের দণ্ড ক রিবে না আপনি জ্ঞাত হইয়া দমন করিবেক কিম্বা স্থান করিবেক তাহা পণ্ডিতেরা কহিয়াছেন অহঙ্কারপুথুক্ত

সর্পের মুখেতে হস্তদেওয়া যেমন আপনার নাশেরনিমিন্তে হয় তেমনি গুণ দোষ নির্ণয় না করিয়া অনুগুহু করা আপন নাশের নিমিত্ত হয়। পিঙ্গলক স্পষ্ট করিয়া বলিতেছে তবে সঞ্জীবককে কি আজা করিব দমনক সম্ভুমেতে বলিল হে ভূপতে এই পুকার করিবেন না এবপে মন্ত্র ভেদ হয় তাহা পশ্ভিতেরা কহিয়াছেন।

But if when all the inconveniences respecting Sangjivaka have been pointed out, your highness does not abandon him, there is no blame in your servant. It is said,

When a prince is attached to his inclinations, he neither counteth the business which should be done, nor his own benefit. He proceedeth at liberty, wherever his passions lead him, like an intoxicated elephant. At length, when puffed up with pride, he falleth into a profound melancholy, he throweth the blame upon his servants, and doth not discover his own misconduct.

To all this the lion observed,—'Tis said,

One should not lift the rod against our enemies upon the private information of another; but having, by ourselves, made inquiry, we may either punish or commend.

They say also,

To seize and punish, before due investigation, may tend to our own destruction. It is like rashly forcing one's hand into the mouth of a serpent.

It speaks plainly; nevertheless, shall proclamation be made that Sangjivaka is guilty of death?

Damanka, a little confounded at this, replied,—Please your highness, not so by any means; for by such procedure a breach is produced in our secret council; and htey say,

मन्नवीजिमिदं गुप्तं रच्लीयं यथा तथा। मनागिप न भियेत तद्भिन्नं न प्रराहित ॥ किञ्च ॥ ज्ञादरस्य प्रधानस्य कर्त्रवस्य च कर्माणः। चित्रमिकयमाणस्य कालः पिवति तद्रसं।तद्वायः समारखोमहता प्रयतेन सम्पादनीयं। किञ्च ॥ मन्नायोधदवाधीरः सद्दीहैः संष्टतैरिपिचिरं न सहते स्थातुं परेभ्ये।भेदशङ्कया ॥ यद्यसै। दृष्ठदोषे।पि। दे। षादिवर्ध सन्धातव्यक्तद्तीवान्चितं ॥ यतः ॥ सक्रह् छन्त यिनात्रं पुनः सन्धात्मिच्छति। स मृत्युमेव ग्रङ्गाति गर्भमञ्चतरी यथा।। किञ्च।। जन्तर् छत्तमायुक्तः सर्वानर्थ करः किल । शक्तिः शकटारश्च दृष्टान्तावन भूपते ॥ सिंहे। बूते ज्ञायतां तावत् किमस्माकमसा कर्त्तुं समर्थः दमनकचाह देव॥ खङ्गाङ्गिभावमज्ञात्वा कयं सामव्य निर्णयः । पाय टिट्टिभमात्रेण समुद्रीत्याकुलीकतः ॥

যেরপ অতাল্প ও ভেদ না হয় সেই পুকারে এ মন্ত্ররপ বীজ কে গোপনে রক্ষা করিবে কেননা সে বীজভিন্ন হইলে আর অঙ্কুর হয় না। আর পুধানের সমাদর ও কর্ত্তব্য যে কর্মা তাহা শাঘু না করিলে কাল তাহার রস পান করে । সেইহেতুক আরব্ধ কর্মা অতি যত্নেতে সম্পন্ন করা আবশাক আর মূর্ম যোদ্ধা সর্বান্ধ আবৃত হইলে ও যেমন শক্র হইতে ভেদশঙ্কা পুযুক্ত চিরকাল যুদ্ধস্থলেতে থাকিতে পারে না এইরূপ মন্ত্র সর্বান্ধ আবৃত হইলেও শক্র হইতে ভেদ সঙ্কা পুযুক্ত চিরকাল থাকিতে পারেনা আর যদি এ লোক দৃষ্টদোষ হইলে ও দোষহইতেনিবৃত্তি করিয়া সন্ধি কর্ত্বা সে অত্যন্ত অনুপযুক্ত যেহেতুক একবার দোষেতে দুষ্ট যে দিত্র তাহাকে পুনর্বার সন্ধিকরিতেযেইচ্ছা করে সে মৃত্যুকেই গুহুণ করে থচরী যেমন মৃত্যুরনিমিত্তে গর্ভ গুহুণ করে । অপর অন্তঃকরণ দুষ্ট অথচ ক্ষমাবান লোক নিশ্চয়সমন্ত অনর্থকারী হেমহারাজইহাতে দুষ্টান্ত শকুনি আরশকটার। সি॰হ বলিতেছে জান এ ব্যক্তি আমারদিগের কি করিতে সমর্থ হয় সে বলিল হে মহারাজ অঙ্গান্ধি ভাব না জানিয়া কি পুকার শক্তির নিশ্চয় হইবে দেখ টিউন্ত পক্ষীমাত্র সমৃদুকে ব্যান্ধল করিয়াছিল।

Having sown the seed of secrecy, it should be properly guarded, and not in the least broken; for being broken, it will not prosper.—But, Time drinketh up the essence of every great and noble action, which ought to be performed, and is delayed in the execution.

This being the case, what hath been begun should cer-

tainly be prosecuted with the utmost vigour; for,

The resolutions of counsel are like a timid warrior, who, although attended by all his troops, beareth not to stand long, for fear of being defeated by the enemy.

But after all, if when his offence shall be proved, he should be pardoned, and still retained, it will be exceed-

ingly improper; for,

He who wisheth to keep a friend after he hath once offended, receiveth death, as the Aswatari the belly.

When a bad man is employed near one, whatever he doeth is unprofitable. The Sakuni and the Sakata may here serve a prince for emblems of such an one.

Let me understand, said the lion, what it is he may be able to do against us; and Damanaka replied in the

following lines:

Not knowing the nature of a man's connexions, how shall we discover what he is able to do? The sea was once got the better of by a simple partridge.

12

सिंहः एक्ति कथमेतत्। दमनकः कथयति।। दिल्ल चमुद्रतीरे डिट्टिभद्म्पती निवसतः तत्र चासम्मप्रसवाटि डिभी अक्तीरमाइ नाघ प्रसब्धे। ग्यस्यानं निभृतमनुस न्धीयतां। टिट्टीभाऽवदत् भार्ये नित्वदमेवस्थानं प्रमू ति ये। या बूते समुद्रवेलया व्याप्यते स्थानमेतत्॥ टिटिभोऽवदत् किमचं निर्वेत्तः समुद्रेण नियचीतयः। टिहिभीविदस्याद सामिस्तया समुद्रेण च महदन्तरं॥ अववा।। पराभवं परिच्छेत्तुं चाय्या चे।ग्धंन वेति यः।। चाक्तीइ यस्य विज्ञानं कच्चेलापि न सीदित।। चपिच॥ अनु चितकार्थारभः खजनविरोधाव जीयसा सर्दा। त्रमदाजनविश्वासे। स्टोइ । राणि चलारि ॥ ततः स्ट च्ह्रेण स्वामिवचनात् सा तचैव प्रसूता एतत् सर्वं अला समुद्रेणापि तच्चित्तिज्ञानार्थं तद्खान्यपद्दतानि। *

নি॰ই পুশু করিতেছে ইহা কি পুকার । দমনক কহিতেছে।
দিক্ষিণ সমু দুতীরে টিউভিরা দ্রী পুক্ষে বাস করে তাহাতে
পুসব কাল নিকট হইলে টিউভী পতিকে বলিল হে নাথ
পুসবোপযুক্ত নির্জন স্থান অনুসন্ধান কর। টিউভ বলিল হে
পুিয়ে এই স্থানে সে বলিল এস্থান সমু দুবেলাকত্ কআক্রান্ত
হয় টিউভ বলিল আমি কি দুর্ঘল যে সমুদু আমাকে নিগুহ
করিবেন টিউভী হাসিয়া বলিল হে স্বামি তোমাতে আর
সমু দুতে বিস্তর অন্তর টিউভ বলিল যে লোক জানেনা
অর্থাৎ যাহার বুদ্ধিনাই সে দুঃথের পরিচ্ছেদ করিতে পারেনা

আর যাহার বুদ্ধি আছে সে কস্টেতেও অবসন্ন হয় না অনুপ যুক্ত কার্য্যের আরম্ভ ও অন্তরন্ধের সহিত বিরোধ ও বলবা নের সহিত আম্পর্জা ও জ্রীলোকেরদিগেতে বিশাস এই চারি মৃত্যুর দার অনন্তর পতির বাক্যহেতৃক সে ঐ স্থানেতেই পুসব হইল ৷ এই সকল শুনিয়া সমৃদু ও তাহার সামর্থ্য জানিবার নিমিত্তে সেই অপ্তস্কল অপহরণ করিল ৷

How was that? demanded the lion; and Damanaka related the following story:

FABLE V.

ONCE upon a time a female partridge, who resided upon the sea shore, finding herself pregnant, said to her mate,—My dear, pray let a private place be sought convenient for me to be brought to bed in. Is not this where we are a proper place for that purpose? demanded the partridge. No, replied the female, because it is frequently overflowed by the tide. What! exclaimed the male, am I so much less powerful than the sea, that I should suffer myself to be insulted, even in my own house? My dear! replied the female, laughing, there is a great difference between thee and the sea; otherwise,

He whose understanding can discern what is, and judge what should, or should not be applied to prevent misfortune, never sinketh under difficulties.

The commencement of an improper thing, quarrel with relations, defiance to the strong, and confidence in the woman, are a doors to death.

After this, however, and in obedience to the commands of her mate, she laid her eggs in the same place, and the sea, to try the power of the partridge, came and carried them off in triumph;

तति हिभी भोकाक्ता भक्तीर माह नाथ कष्टमापितते तान्य एडानि में नष्टानि । टिहिशीऽवरत् प्रिये मा भैवीः इत्युक्ता पित्त एतं में सक्तं कत्वा पित्त स्वामिनोगर् उस्य समीपं गतः ॥ तत्र गत्वा सक स्वत्रक्तान्तं टिहिभेन भगव ते। गरु उस्य पुरते। निवेदितं देव समुद्रेणाहं स्वय्हाव स्थिते। विनापराधेनैव नियहीतः ततस्व द नमाकार्यः गरुसता प्रभूभंगवान् नारायणः मृष्टिस्थितिप्रस्वयहेत् विज्ञातः समुद्रं अप्डदाना यादिदेश तताभगवदाज्ञाः मै। सौ। निधाय समुद्रेण तान्य एडानि टिहिभाय समिपं तानि खते। उहं ब्रवीसि अंङ्गाङ्गिभावमञ्जात्वा द्रत्यादि।

তাহার পর টিডিভী সোকাতুরা হইয়া ভর্ত্তাকে বলিল হে পুগননাথ দুঃখ উপস্থিত হইল আমার সেই অগু নপ্ত হইল টিডিভ বলিল হে পুিয়ে ভয় করিও না ইহা বলিয়া পক্ষির দিগের মিলন করিয়া পক্ষিরদিগের পুধান গৰুড়ের নিকট গেল সেখানে যাইয়া টিডিভ সকল বৃত্তান্ত ভগবান গৰুড়ের অগ্বেতে নিবেদন করিল হে পুভো আপন গৃহেতে অবস্থিত আনি অপরাধ ব্যতিরেকে সমু দুকর্ত্ব নিগৃহীত হইয়াছি। অনন্তর তাহার বচন শুনিয়া সৃষ্টি স্থিতি পুলয়ের কারণ ভগ বান্ নারায়ণপুতু বিজ্ঞাপিত হইয়া সমু দুকে অপ্তদানের নি নিত্তেখাদেশ করিলেন তাহার পর সমৃদু ভগবানের আজা মন্তকে করিয়া সে অপ্ত সকল টি উভকে সমর্পণ করিলেন। অতএব আমি বলি অঙ্গাফিভাব না জানিয়া ইত্যাদি।

whereupon, the poor female, overwhelmed with affliction, said to her husband, O master of my heart, what a misfortune has befallen us! The sea has stolen all my eggs! My dear, replied the partridge, do not be alarmed; but wait and see what I am capable of doing. So. upon saying this, he assembled all the other birds, and repaired with them into the presence of the king of birds. and laid their grievance before him; who, having heard it, considered for a moment what he should do.-I will, said he to himself, state the case to the great and mighty lord, Nārāyana, the author of creation, preservation, and destruction, and he will wipe away our sorrows. Accordingly, the eagle, attended by the rest of the birds, addressed their complaint to Nārāyana, saying, -O Lord! Even whilst thou art master, the sea hath dared thus to overwhelm us! The deity having considered their complaint, commanded the ocean to surrender the eggs; and the king of waters placed the high decree upon his crown, and delivered up the eggs accordingly; and the birds having gained what they wanted, returned thanks, and retired to their own abodes. I repeat therefore, Not knowing &c. . A. The property of the first

शास्तातिक्रममञ्जाला वैरमार्भते दिषः । स पराभव माप्रोति समुद्रमिव ठिट्टिभात्।।राजाह कथमसा ज्ञात च्योद्रोडवुद्धिरिति। दमनको बूते चदासी सदर्भः युद्गा यप्रहरणाभिमुखञ्चितितिमव चागच्चति तदा ज्ञास्यति खामी । एवमुका सञ्जीवकसमीपं गतः तत्र गतञ्च मन्दमन्दमुपसर्पन् विस्तितमिवात्मानमदर्भयत् सञ्जीव केन सादरमुक्तां भद्र कुग्रलं ते । दमनके। ब्रुते अनु जीविनां कुतः क्ष्यलं।। यतः ॥ सम्यत्तयः पराधीनाः सदा चित्तमनिर्दतं। खजीविते प्यविश्वासक्तेषां चे राज सेवकाः।। अत्यच ॥ कोर्थान् प्राप्य न गर्वितो विषयिनः कस्यापदोक्तं गताः। स्त्रीभिः कस्य न खिखतं भृवि मनः कोवास्ति राज्ञां प्रियः ॥ कः कासस्य भुजान्तरं न च गतः को ची गता गारवं। को वा दुर्जनवागुरासु पतितः चेमेण यातः पुमान् ॥ *******

রাজা বলিল ইনি হি°সুক ইহা কি পুকারে জানিব দম
নক বলিতেছে যখন ঐ সঞ্জীবক গর্ষিত হইয়া শৃঙ্গাগুরূপ
অন্ত্রাভিমুখ হইয়া আসিবেক তখন পুভু জানিবেন । এই
রূপ করিয়া সঞ্জীবক নিকটে গেল সে স্থানে গিয়া অন্ত্র২
নিকটে গমন করত বিষ্মায়াপন্নের ন্যায় আপনাকে দেখা
ইল সঞ্জীবক আদর করিয়া কহিল হে মিত্র তোমার মন্ত্রল ।
দমনক বলিতেছে ভ্তোরদের দশল কোথায় যেহেভুক

যাহারা রাজার আশ্বিত তাহারদিণের সংপত্তি পরায়ন্ত আর অন্তঃকরণ সর্বদা দুঃখিত আর স্বকীয় পুাণেতে ও অপুতায়। অপর কোন লোক ধন পাইয়া অহংকৃত নাহয় আর বিষয়ির বিপৎ না হয় আর পৃথিবীতে কাহার মন জ্রী কর্তৃক খড়িত না হয় আর রাজার পিুয় কে হয় আর যমের হস্তদ্বয়ের মধ্যে কে না যায় আর কোন যাচক গৌরব পায় আর কোন পুরুষ দুর্জনের পাশেতে পতিত হইয়া মহল পায়।

How shall we discover,, said the lion, when the bull is maliciously inclined? Your highness, replied Damanaka, will know when you shall behold him coming, with those weapons the tips of his horns pointed towards you, looking as if alarmed. Having said this, he went where Sangjivaka was; and being in sight of him, he advanced by slow degrees, and made himself appear as if agitated by something. Health and happiness attend thee! said Sangjivaka, with great marks of politeness. Alas! replied Damanaka, where is there any happiness for those who are in a state of dependance? For,

The fortunes of those who serve princes are in the power of others; their minds are never at ease; and they have no confidence even in their own lives!

Again:

Who having obtained riches, is not proud? From whose misfortunes do the luxurious become so? Whose heart hath not been tormented by women? Or who is dear to a king? Who is there not within the arms of time? What begger ever arriveth at consequence? Or what man who hath fallen into the snares of the wicked hath escaped in peace?

सज्जीवने निर्मा संखे बूहि किमेतन्। दमनक चाह किं
बवीमि मन्दभाग्यः। ।पग्य। मज्जन्नि पयोराग्रे। लब्बा
सर्पावलंवनं। न मुञ्जित न चाधने तथा मुग्धे। स्मि संप्रति
।।यतः॥एकच राजविश्वामी नम्यत्यन्यच वाश्ववः। किं
करोमि का गच्छामि पतितो दुःखसागरे ॥द्रत्युक्ता दीर्घं
निःश्वस्थोपविष्टः सज्जीवकोज्ञृते मिच तथापि स्विक्तरं
मनागतमुच्यतां। दमनकः सुनिसृतमाह यद्यपि राज
विश्वामो न कथनीयस्त्रथापि भवानसदीयप्रत्ययादा
गतः मया परलोकाधिनावश्यं तव हितमाख्येयं श्रृणु
च्ययं सामी तवापरि विकतवृद्धीरहस्तुक्तवान् सञ्जीवक
मेव हत्वा स्वपरिवारं तर्पयामि। ****

সঞ্জীবক কহিলহে সথে বল । দসনক বলিল মন্দভাগ্য
আমি কি বলিব দেখ সমুদ্রে মজ্জন করিয়া সর্পকে অবল
খন পাইয়া যেমন ত্যাগ করিতে পারে না ধরিতে ও পারেনা
সেইরূপ ইদানী আমি মুগ্ধ হইতেছি যেহেতুক এক পুকারে
রাজার পুত্যয় নপ্ত হয় অন্যত্র বান্ধব নপ্ত হয় অতএব কি
করি কোথা যাই দুঃখার্গবে পতিত হইয়াছি ইহা কহিয়া দীর্ঘ
নিশাস কেলিয়া বসিল। সঞ্জীবক বলিতেছে তুমি আমার
কৃতক্ত তথাপি হে সথে অন্তঃকরণস্থ তাবৎ কহ। দমনক

নির্জনে কহিল যদ্যপি রাজবিশাসবাক্য অবক্তব্য তথাপি আমার পুতায়েতে তুমি আসিয়া এ হানে আছু সেইহেতুক পরলোকাথা আমি তোমার হিত অবশ্য কহিব শুন এইপুভূ তোমার উপরে বিকার পুাগুচিত্ত হইয়া নির্জনেতে কহিলেন সঞ্জীবককে নষ্ট করিয়া নিজপরিবারকে তর্পণ করিব।

Pray, friend, said the bull, inform me what all this means! Oh! my friend, replied he, what shall I say, but that I am very unfortunate!

I am now like one plunged in a deep water calling out for help, who findeth many things hanging down to assist him, which he neither quitteth nor taketh hold of.

Confidence in the prince, all at once, ruineth one friend or other! What shall I do? Whither shall I go? I am fallen into a sea of trouble!

Having said this, he heaved a deep sigh, and sat down; when Sangjivaka desired him to relate, more fully, the cause of his uneasiness; and Damanaka with great shew of secrecy said,— Although it be highly improper to abuse the confidence of one's sovereign, yet, as it was at our instance thou camest, it behoveth me, as I hope for welfare myself hereafter, to inform thee of what concerns thy own welfare. Attend then:—His highness is very much enraged against thee, and has declared in private, that he will have Sangjivaka killed; and that he will treat his attendants with his flesh.

एतच्छुता सञ्जीवकः परं विषादमगमन् दगनकः पुन राह अलं विषादेन प्राप्तकालकार्ध्यमनुष्ठीयतां । सञ्जी वकः च्रषं विष्ट्रध्याह निश्चितिमदमवधीरितं ।। यतः दुर्जनगम्यानार्थ्यः प्रायेणापाचगृद्धवित राजा । क्रपणानु सारि चधनं देवे।गिरिजलिधवर्षी च।।त्वगतं किं वा दुर्जन चेष्टितं न वेद्वि तद्द्ववहारं विनेतुं न शक्वते ॥ यतः ॥ कश्चिदा अयसीन्दर्थ्याद्वत्ते श्रोभामसञ्जनः । प्रमदा लोचनन्यस्तं मलीमसमिवांजनं ॥ तत्र विचिन्होक्तं कष्टं किमिद्मापतितं ॥ यतः ॥ आराध्यमानान्नपतिः प्रयतान् न ते।षमायाति किमद चित्रं । अयं लपूर्वं प्रतिमाविशेषा यः सेव्यमाने। रिप्तामुपैति ॥ *

ইহা শুনিয়া সঞ্জীবক বড় বিষয় হইল দমনক পুনশ্চ কহিল বিষয়তা নির্থক কালোপযুক্ত কর্ম অনুষ্ঠান কর। সঞ্জীবক কিঞ্চিৎকাল বিবেচনা করিয়া কহিল ইহা নিশ্চয় বটেযেহে তুক জ্রীলোকেরা প্রায় দুষ্টলোককে গমন করে রাজা প্রায় অপাত্রপোষকহয় আর ধন প্রায় ক্পণানুগত হয় আর দেব তা প্রায় পর্বতেতেও সমুদেতে বৃষ্টি করেন। মনে পুনর্বার বিতর্ক করিল এআত্মগত কিন্তা থল চেষ্টিত জানিতে পারিনা তাহার ব্যবহার ও নিরূপণ করিতে সমর্থ হই না যেহেতুক কোন অসাধু লোক আশুয়ের সৌন্দর্যাহেতুক শোভাধারণ করে যেমন মলিন কছল কামিনীর চক্ষুকে পুাপ্ত হইয়া শোভাধারণ করে তাহার পর বিবেচনা করিয়া কহিতেছে হায়একি কপ্ত পডিল যেহেতুক অত্যন্ত আয়ানেতে সেবামান নরপতি তুস্তি পান না এ কি আশ্চর্য্য চমৎক্ত পুতিমা ইনি যে আরাধ্যমান হইলে বৈরী হন।

The bull, upon hearing this, became very sorrowful; whilst the artful Damanaka cried,—It is in vain to be melancholy; rather let something be pursued suitable to the occasion. Sangjivaka was thoughtful for a moment and then clamly said,—It is true, for

Women repaireth unto bad men, sovereigns, for the most part, are cherishers of the undeserving. Riches are attendants of the miser; and the heavens rain plenteously upon the mountains and the sea!

He again reflected within himself, —I do not know whether this conduct proceeds from himself, or he has been actuated to it by some malicious person. How then the truth of this business be ascertained!

The unfortunate man who possesseth splendour from the glory of him on whom he dependeth, will find it as fatal as a foul collyrium put into the eye by the haud of imprudence.

But when I reflect, how hard is the sentence which hath been pronounced against me!

The king hath been courted with unremitting pains; why then is he not pleased? Herein is the wonder! This too is a circumstance before unparallelled: one whilst he is served is about to be an enemy!

प्रवासम्बद्धार्थः प्रसेथः। यतः । निस्तिस्मिद्द्य हि यः प्रकुप्पति ध्रुवं स तस्वापगमे प्रसीदित ।। खकार्णदेषि मनस्तु यस्य वार्थं जनसं परिताषियध्यति॥किं मथापक्रतं राज्ञः खय वा निर्निमत्तापकारिण्य भवन्ति राज्ञानः। दमनकात्र्ते एवमेतत् इण् । विज्ञैः स्निःधं रूपक्रतमिप देष्यतामेति किस्तित् साद्यादन्यैरपक्रतमिप प्रीतिमेवेर प्रयाति। चित्रं चित्रं किमय चित्रं नैकभावाययाणां सेवाधमः पर्मगहनोयोगिनामप्यगम्यः ॥ खन्यच ॥ सक्तत्र्यतमसस् नष्टं सुभाषित्रभतं च नष्टमवृद्देषु । वचनप्रतमवचनकरेषु वृद्दिभ्रतमचेतनेषु नष्टं ॥किस्र॥ चन्दनतस्त्रु अज्ञङ्गा जलेषु कमलानि तत्र च याद्याः गुण्यातिनस्य खलाभागेषु खलं सुसान्यविद्यानि॥ ॥ ॥

ইহার পৃতিকার অশক্যই যেহেতুক যে লোক কোন কারণ উদ্দেশ করিয়া জোধ করে সে কারণ পাইলে সে লোক নিশ্চয় পুসন্ন হয় যাহার মন নিমিত্ত ব্যতিরেকে দ্বেষি হয় কি রূপে লোক তাহাকে সম্ভুষ্ট করিবেক ৷ আর কহিল রাজার অপাকার আমি কি করিয়াছি কিলা রাজারা সর্বদা অপাকারক হয় দমনক বলিতেছে এই পুকার বটে শুন বিজ্ঞ মিত্রকর্তৃক উপাকৃত হইলে ও কোন লোক শত্রতাচরণ করে আর অন্যকর্তৃক সাজাৎ অপাকৃত হইলে ও তুষ্ট হয় অন বিস্থিতিচিত্তের একি আশ্চর্যা চরিত্র সেবাধ্যা অতিশয়

দুর্চ্চের যোগিরদের ও অবোধ্য । অপর পাপাত্মাতেপুণ্য শত নষ্ট মূর্থেতে শত কথিত নষ্ট অবচনকারিতে বচন শত নষ্ট অচেতনেতে বুদ্ধি শত নষ্ট হয় অপর ভোগ বিষয়েতে অতিশয় সুথ পাইয়া থল লোকেরা গুণঘাতক হয় দেখ চন্দন বৃক্ষেতে সর্পেরা থাকে আর জলেতে কমল হয় ভাহাতে মকরাদি জলজন্তবা থাকে।

Then, this may be deemed something inexplicable; but, The man who, having discovered some unfavourable token, giveth way to his passions, will certainly fail in pursuit of it. How shall one give satisfaction to him, whose mind is displeased without a cause?

What offence have I given to the king; or are princes apt to become enemies without sufficient cause?

Damanaka replied, -Thus it is! Hear me:

Some are discontented, even with the assistance of the whole body of able men; whilst others are pleased when offences are committed in their sight. The duties of servitude are exceedingly profound; they are impracticable, even to those who are in the habit of doing penance; because those who are not servants for one thing alone, must submit to be directed by the eye at the sovereign's will.

A hundred good actions are lost upon the unworthy; a hundred fine speeches are lost upon the ignorant; a hundred good qualities are lost amongst men who are destitute of good qualities; a hundred times speaking is lost upon those who are not inclined to converse; a hundred understandings are lost upon the insensible.

Serpents are found upon the sanders tree; in the waters the lotus flowers with alligators; and in the midst of full enjoyment those who dispute about the quality.

श्वन्य च ॥ मूलं भुजङ्गेः कुषुमानि भृङ्गेः शाला प्रवंगे
शिलराणि भक्षेः । नास्त्येव तचन्दनपादपस्य यद्गाश्चितं
दुष्टतरैस्व हिंसैः ॥ दमनके। ब्रूते स्वयं तावत् सामी वाचि
मधुरे। विषद्ध्यो द्वातः । यतः । दूरादुक्तितपाणि
राईनयनः प्रोत्सारिताई। सनो गाढा लिङ्गनवत्यरः प्रिय
कथाप्रश्लेषु दत्तादरः । सन्तर्भृतविषावहिर्मधुमयस्था
तीवमायापटः कोनामायमपूर्वेनाटकविधिर्यः शिल्तिता
दुर्जनैः ॥ तथाहि । पे। ते। दुक्तरवारिराश्चितरणे दीपास्य
कारागमे । निर्वाते यजनं मदास्वकरिणां देपापशान्ये
स्टिण। द्रत्यं तद्भवि नाक्ति यस्य विधिना ने। पायिनता
कता । मन्ये दुर्जनिक्तवित्तवित्तरणे धातापि भग्ने। यमः।।

বৃংক্ষের মূলকে সর্প সকল পুষ্পাকে ভুমর শাখাকে বানর অগু ভাগকে ভলুক চন্দনবৃক্ষের আর এমত স্থান নাহি যে দুষ্ট হিংসুক জন্তু কর্তৃক আশ্বিত না হইয়াছে দমনক কহিতেছে এই পুভু মিষ্টভাষী বিষতুল্যান্তঃকরণ ইহা আমি জানিলাম যেহেতুক দূরহইতে উদ্ধতহস্ত এবং সজলচক্ষু এবং অর্ধাসন দাতা এবং নির্ভর আলিঙ্গনে তৎপর এবং পিুয় বাক্যের জিজাসাতে কৃতাদর এবং চিভেতে ওপ্ত বিষ এবং বাহ্যেতে অধুময় এবং অতিশয় মায়া পটু একি চমৎকৃত নর্ভনবিধি যাহা দুর্জনেরা শিক্ষা করিয়াছে। তাহা কহিয়াছেন নির্বাত স্থলেতে পাথা মত্তহস্থির গর্ব বিনাশের নিমিত্তে অস্কুশ দুস্তর

জ্বসমূহতরণের নিমিত্তে নৌকা অক্সকারোপস্থিতিতে পূদীপ এই পুকারে পৃথিবীতে তাহা নাই যাহার উপায় চিন্তা বিধাতা না করিয়াছেন আমি এই মানি যে থলান্তঃকরণ চরিত্র হরণের নিমিত্তে বিধাতা ও ভগ্নোদ্যোগ হইয়াছেন।

The root is infested by serpents, the flowers by bees, the branches by monkeys, and the top by bears, in short; there is not a sanders tree which is not surrounded by the vilest impurities.

Our master, observed Damanaka, is one of those who carry honey in their speech, and poison in their hearts; according to this description:

He holdeth out his hands at a distance; he appeareth with a wet eye; he relinquisheth one half of his seat; he is fond of close embracing; his words in conversing are kind and gentle; he bestoweth compliments; his inside is naught but poison, whilst without he is covered with sweets; and he is rich in extreme deceit. What name is there for this before unheard-of mimick art, which is inculcated by wicked men?

It is said,

The boat was invented upon crossing pieces of water which were difficult to pass; the lamp, upon the approach of darkness; the fan, upon a defect of wind; and a hook, in humbling the pride of an intoxicated elephant! In short, there is not any thing in the world, wherein the idea of invention was not suggested by Providence. But, in my opinion, Providence itself would fail in its endeavours to prevent what passeth in the minds of wicked men.

सञ्जीवनः पुनिम्यस्य कष्टं भी कथमहं प्रस्थभन्नकः विद्वेन निपातितयः। यतः॥ इयोरेन समं विन्नं इयोरेन समं वलं। तथोविनादे। मन्तयो ने त्त्रा विनादे। मन्त्रयो ने त्या विनादे। सम्विष्य केनायं राजा ममे। परि विकारितः न जाने भेदम्पगतात् राज्ञः सदा भेतव्यं। यतः। मित्र ए। यृथिनीपालिन्तं विघिटतं क्वित् । वल्यं स्पिटिक स्थेन को हि सन्धातुमी खरः॥ अन्यच्या। वज्रं च राज तेजस्य इयमेनातिभीषणं। एकमेकत्र पत्ति पत्यन्यत् समन्ततः॥ ततः संयामे स्थारेन वरिमदानीं तदाज्ञानु वर्त्तनम्युक्तं। यतः। स्वतः प्राप्तोति ना स्वर्णं प्रतुं हत्ना सुलानि ना। उभाविप हि प्रूराणां गुणानेता सुदुर्लभी॥।

সঞ্জীবক পুনর্বার নিশ্বাস কেলিয়া কহিল ও হে এ কি ব্যানোহ্মানি শসাভক্ষক আমাকে কেন সিংহ নপ্ত করিবেমেহে তুক উভয়ের তুল্য বল ও ধন থাকিলে বিবাদ হয় দুর্বলের সহিত বলবানের যুদ্ধ কোথায় পুনর্বার চিন্তা করিয়া কহিল আমার উপরেএই রাজাকোন লোক কর্তৃ ক বিঘটিত হইয়া ছেন আমি জানিনা বিকার পুাগু রাজা হইতে সর্বদা ভয়কর্ত্ত বা যেহেতুক ক্ষতিকের বলয়কে সন্ধান করিতে যেমন কেহ সমর্থ হয় না তেমনি পৃথিবীপতির অন্তঃকরণ মজিকর্তৃ ক বিঘটিতহইলে কেহ সন্ধান করিতে শক্ত হয় না অপর বজু আর রাজ বিঘটন দুই অত্যন্ত ভয়ানক ইহার মধ্যে বজু

এক স্থানেতেই পড়ে অনা যে রাজবিঘটন দে দর্শ্ব পড়ে সেই হেতুক যুদ্দেতে মৃত্তুকেই স্বকার করি এখন তাহার আজ্ঞা পুতিপালন অনুপযুক্ত যেহেতুক মরিলে স্বর্গ পাইব কিস্বা শত্রুকে নপ্ত করিলে সুথ পাইব অতএব বীরেরদের এ দুই গুণ দুর্লভ।

Sangjivaka again heaved a deep sigh, and exclaimed, how hard it is, that this poor feeder upon grass and grain: should be an object worthy to be ruined by a lion!

The disputes of two of equal strength and fortune are worthy af attention; but not of two, the one great the other humble.

The bull having again considered a while continued saying,—I know not by what fault of mine the rājā has been injured, that he should be at variance with me! It is best therefore to be for ever jealous of a prince.

If ever the mind of a king, which is like a bracelet of solid crystal, is injured by his minister, who is the artist that can repair it?

A thunderbolt, and the power of kings, are both dreadful! But the former expendeth its fury at once, whilst the latter is constantly falling upon our heads.

Therefore by battle must protection from death be sought; to supplicate him would now be absurd.

Since,

Or dying, he obtaineth heaven; or having killed his enemy, the enjoyments of life. Both these hard-to-be-acquired blessings are the rights of heroes.

युद्धे कालञ्चायं। यत्रायुद्धे भुवं मृत्युर्युद्धे जीवितसंग्रयः। तमेव कालं युद्धस्य प्रवदन्ति मनीषिणः ॥ यतः ॥ च्युद्वे हि यदा पश्येत्र किश्चिद्वितमात्मनः। युध्यमान स्तदा प्राज्ञासियने रिपुणा सह।। जये च लभने लच्छीं भृतेनापि सुराङ्गनां । च्णविध्वंसिनः कायाः का चिन्ता मर्णे रणे॥ एतचिन्तयिवा मञ्जीवक शाह भा मित्र कथमसा माञ्जिघांसुज्ञातव्यः। दमनका ब्र्ते यदासा स्वध्यकर्णः समुद्रतलांगूल उद्गतचर्णा विक तास्यकां पश्यति तदा लमेव खिवकमं दर्शयिष्यमि। यतः। वलवानसि निलेजाः कस्य नाभिभवास्पदं। निःग्रद्धं दीयते ले।कैः पश्य भस्मचये पदं॥ किन्तु सर्नेतत् सुगुप्तमनुष्टातयं ने। चेन्न त्यं वाहिमत्युक्ता दमनकः कर्टकसमीपं गतः । ***

সংগাদের এই সময় যথন যুদ্ধ না করিলে অবশা মৃত্যু যুদ্ধে তে পাণ সংশয় পণ্ডিতের। সে কালকেই যুদ্ধের কাল বলেন যেহেতুক যুদ্ধ না করিলে যদি আপনার মন্ত্রল দেখেনা তবে পণ্ডিত ব্যক্তি যুদ্ধ করিয়া শক্তরসম্বে মরে। আর জয় হইলে রাজলক্ষী পায় মরিলে দেবকনা। পায় কণকালস্থায়ি শরীর অতএব কি চিন্তা যুদ্ধেতে মরণেতে ইহা চিন্তা করিয়া সঞ্জীবক বলিল হে মিত্র কি পুকারে জানিব যে এ দুর্দ্ধি আনাকে নন্ত করিতে ইচ্ছা করিয়াছে ইহা কহ দমনক বলি

তেছেযথন ঐ স্তব্ধকর্ণ উর্দ্ধলাস্কুল হইরা সঙ্গতপাদ হইরা বিস্তারিত মুখ হইরা তোমাকে দেখিবেক তথন তুমি ও আপন পরাক্রম দেখাইবা যেহেতুক নিস্তেজ লোক বলবান্ হইলে ও কাহার পরাজয়ের স্থান না হয় দেখ লোকেরা শঙ্কা রহিত হইয়া ভন্সরাশিতে পা দেয় কিন্তু গোপদেতে এই সকল অনুষ্ঠান কর্ত্তব্য নতুবা তুমি ও থাকিবা না আমি ও থাকিব না ইহা কহিয়া করটকের নিকটে গেল।

As out of battle death is certain, and in the field life doubtful, the learned call it the only time of battle.

When out of battle he beholdeth no happiness for himself, the wise man embraceth death fighting the foe.

In victory he obtaineth fortune, and in death celestial beauty. Seeing that our bodies are so very fragile, why

should we hesitate about dying in the battle?

Let me clearly understand, my friend, how I am to discover when he is determined to put me to death. When the rājā shall cock his tail, lift up his paws, and look at thee with his mouth open, and with his ears erect, replied Damanaka, then will be the time for thee also to display thy prowess.

Strong even without vigour, who may not experience the situation of being defeated? Observe how fearlessly people put their feet upon a heap of ashes!

But it is necessary that every thing be conducted with the greatest privacy; otherwise neither thou nor I shall remain alive.

Having said this, Damanaka went to join Karataka,

करटकेने सिं निष्य सं। दमनकेने सां निष्य से साव न्यान्य भेदः। करटको बूते की च सन्दे हः। यतः। वन्धः को नाम दुष्टानां कुष्यते की न या चितः। को न व्यक्ति वित्तेन कुछत्ये की न पिष्डतः।। अन्य च॥ दुर्धतः किथते धुत्तेः श्रीमानात्म विष्ट इये। किं नाम खल संसर्गः कुरुते ना अया अवत्।। ततो दसनकः पिङ्गल कस्मीपं गला देव समागतो सा पापा अयः ततः सञ्जीभूय स्थीयता मित्युक्ता पूर्वीक्ताकारं कार्यामास । सञ्जीवके। प्यागत्य तथा विधे विक्रताकारं सिंहं दृष्टा खानु रूपं विक्रमं चकार ततस्यो र्यु हे सञ्जीवकः सिंहेन व्यापा दितः। अय सञ्जी वकं सेवकं पिङ्गल को व्यापाय विश्वानः स्थोक दव तिष्ठति दृते चितं मया दारुषं कर्म कर्ता। अ

করটক কহিল কি সম্পান্ন হইল দমনক কহিল পরস্পান্ন ভেদ নিষ্পান্ন হইল করটক বলিল সন্দেহ কি যেহেতুক দুর্জনের বান্ধব কে অধিক যাচিত হইলে কে জুদ্ধনা হয় ধনেতে কে তৃগু না হয় নিন্দিত কর্মেতে কে পণ্ডিত নয় অপর ধূর্ত্ত লোকেরা আত্মহিতেচ্ছাতে উত্তম লোক কে ও দুশ্চরিত্র করে কেননা বহ্নির ন্যায় খলসংস্কার্ কি না করে। পরে দমনক পিঙ্গলকের সন্নিধানে গিয়া কহিল হৈ মহারাজ ঐ পাপিষ্ঠ আইল অতএব সমজ্জ হইয়া থাক ইহা কহিয়া পূর্বোক্ত আকার করাইল অনন্তর সঞ্জীবক ও

জাইল সেই পুকার বিকারপাও সিংহকে অবলোকন করি
য়া নিজানুরপ পরাক্রম করিল তাহার পর তাহারদিগের
বড় যুদ্ধ হইলে পরে সিংহকত্ ক সঞ্জীবক বিনাশিত হইল
তাহার পর পিঙ্গলক সঞ্জীবককে নষ্ট করিয়া বিশ্বাম করিয়া
সশোকের ন্যায় থাকিয়া কহিল নির্দ্ধ জানাকত্ ক কি
দাক্রণ কর্ম কৃত হইল 1

who asked him what was effected. Why, replied the former, a reciprocal breach hath been effected between the two. What doubt of it? cried Karataka; for they say,

What a name is relation amongst wicked men? Who will not be angry when over and above solicited? Who groweth satisfied with riches? Who cannot be eminently skilful in an evil art?

Likewise:

A man is rendered miserable by artful people, and prosperous from the greatness of his soul. What, doth not a troop of villains act like the fire, (whose epithet is destroyer of that which is it.

is destroyer of that which is intrusted to him?)

After this Damanaka went to the lion, and cried out,—Please your highness, that vessel of iniquity is comingle Prepare thyself, and let him approach! Having said this, he caused the lion to put himself in the attitude before described; and Sangjivaka being arrived, upon seeing the lion with his countenance thus altered, began himself to display a corresponding show of defiance. At length there ensued a furious battle, in which the poor bulk having been killed by the lion, the latter overcome with fatigue, and standing, as it were, full of affliction, exclaimed,—Alas! what a cruel action have I been guilty of !

यतः ॥ परैः सम्भुज्यते राज्यं खयं पापस्य भाजन ।
धर्मातिक्रमते। राजां सिंहे। इस्तिवधादिव ॥ अपरञ्च ॥
भूखे कद श्रस्य गुणा वितस्य ध्रत्यस्य वा वृद्धिमतः
श्रणाशः । श्रच्यश्रणाशे मरणं त्रपाणां नष्टापि भूमिः
मुस्तभानश्र वाः ॥ दमनको ब्रूते स्वामिन् कीयं नूतने।
श्राणायः यदराति हला मन्तापः कियते। तथा चे क्तां।
पिता वा यदि वा भाता पुत्रो वा यदि वा मुद्दत् ।
श्राणाच्छेदकरा राज्ञा हन्तव्या भूतिमिच्छता ॥ अपिच॥
धर्मार्थकामतवज्ञा नैकान्तकरुणा भवेत् । न दि
इस्तस्यमप्यतं स्वमावान् भित्ततुं स्वमः ॥ किञ्च ॥ स्वमा
सत्री च मित्रे च यतीनामेव भूषणं । अपराधिषु सत्वेषु
त्रिपाणां सैव दूषणं ॥ अक्षां । अपराधिषु सत्वेषु

যেহেতুক সিণ্ছ যেমন হতিবধপুযুক্ত পাপভাগা আপনি
হয় মুক্তাদি অন্যকত্ ক উপভুক্ত হয় এইনপ রাজা ধর্মের
অতিক্রমণেতে আপনি পাপের আশুয় হন রাজ্য পর
কত্ ক উপভুক্ত হয় ৷ অপর উর্বরাভূমির নাশ আর বুদি
মান দাসের নাশ ইহার মধ্যে ভৃত্যের নাশ রাজাদিগের
মরণতুলা কেননা ভূমি ভুষ্টা হইলে ও পুনশ্চ মিলে ভৃত্য
নষ্ট হইলে পাওয়া দুর্লভ দমনক বলিতেছে পুভু এ কি নূতন
ল্যায়যেবৈরিকে নষ্ট করিয়া সন্তাপ করিতেছেন বিজ্ঞকত্ ক

তাহা কথিত আছে পিতা কিম্বা ভূতো কিম্বা পুঞ কিম্বা বন্ধু ইহারা ও যদি জীবনবিনাশকারক হয় তবে ঐশ্বর্য ইচ্ছা করেন যে রাজা তৎকতৃ ক বধ্য হয় আর ধর্ম অর্থ কানের ম্বার্থজ্ঞাতা লোক একান্ত দয়ালু হইবেন যেহেতুক ক্ষমা যুক্ত লোক করন্থিত অন্নকে ও ভক্ষণ করিতে শক্ত হয় না অপার শত্তে এবং মিত্রেতে যতিরদিগেরই ক্ষমা ভূষণ রাজারদিগের অপারাধি লোকেতে সেই ক্ষমাই দোষ।

If the dominion be enjoyed by others, he himself is the vessel which containeth the the fault. Should a prince transgress the law, he is like the lion after the murder of the elephant.

The loss of territory, or of a wise and virtuous servant, is a great loss. The loss of servants is death to sovereigns, and the loss of empire; for servants are not easily to be found.

What novelty is this? cried Damanaka. It is very unusual for one to lament having put a faithless enemy to death; and indeed it is very improper to do so.

Or father, or if a brother; or son, or if a friend, be a conspirator against his life, he should be put to death by a prince who wisheth his own welfare.

One acquainted with the principles of justice and political interest, should neither be hastily severe; nor ever ready to pardon, although money be in the hand. It is proper to swallow mercy.

It is a virtue in hermits to forgive their enemies, as well as their friends; but it is a fault in princes to shew clemency towards those who are guilty.

खपरच॥ राज्यक्षाभादहं तारादि च्ह्रतः खामिनः पदं।
प्रायक्षिमं तु तस्यैतं जीवालगा म चापरं॥ खन्यच॥
राजा वृणी ब्राह्मणः सर्वभन्नः खी चावणा दुष्प्रकृतिः
सहायः। प्रेव्यः प्रतीपाधिकतः प्रमादी त्यज्यादमे सप्त
क्षतं म वित्त वः॥ विश्रेषतञ्च। सत्यानृता च पर्वा
प्रियवादिनोच हिंखा द्यालुरि चार्थपरा वदान्या।
नित्यव्यवा प्रचुररत्वधनागमा च वाराङ्गनेव मृपनीति
रने क ह्रपा॥ इति द मनके न सन्तोषितः पिङ्गलकः खां
प्रकृतिमापन्नः सिंहासने समुपविष्टः। दमनकः प्रचृष्ट
मना विज्ञयतां महाराज ग्रुभमन्तु सर्वज्ञगतामित्युक्ता
ययासुखमविष्यतः॥ 🍑

নিত্র ও ধনাগম হয় এইৰপে দমনককতৃ কি পিজলক পরি তোষিত হইয়া স্বকীয় স্বভাব পুাপ্ত হইয়া সিংহাসনে উপ বিপ্ত হইলেন। দমন পুকুলচিত্ত হইয়া কহিল নহারাজ্জয় হউক ইহা কহিয়া পরমাহ্রাদে থাকিল।

There is no other but one expiation for him who, from pride and the lust of power, shall wish for his master's station, and that is death!

A meek-hearted prince, a Brāhman who eateth of all things alike, an unruly wife, a bad-principled companion, an unfaithful servant, and a presumptuous superintendent, and he who acknowledges not a benefit received, should all be put away: they are not worthy to be tried seven times.

But the following lines give a very particular picture of the behaviour of princes:

The conduct of princes, like a fine harlot, is of many colours, true and false; harsh and gentle; cruel and merciful; niggardly and generous; extravagant in expence, and solicitous of the influx of abundant wealth and treasure.

The lion having been thus composed by the arts of Damanaka, at length recovered his natural temper of mind, and seated himself on his throne; and Damanaka, with his heart full of exultation, having wished victory to the mighty king, and happiness to all the world, lived ever after according to his wish.

विष्णु ग्रेमीवाच सुद्ध देः श्रुतसावद्ववद्भिः। राजप्चा जनुः भवत्प्रसादात् श्रुतः सुखिना भूतावयं। विच्यु श्माजवीत्। अपरमपोदमसु। सुद्धदेदसावद्भवतु अव तां श्वानिलये खलः कालाकष्टः प्रलयम्पस्पेत्वहरइः। जने। नित्यं भूयात् सकलसुलसम्पन्तिवस्तिः कथारस्रो रम्ये सततिमह वालापि रमतां ॥ इति हित।पदेशे सु इदेश नाम हितीयकवासंग्रहः समाप्तः॥ ** বিঞুণর্মা কহিলেন তোমরা সুহুন্ডেদ শুবণ করিলে। রাজ হ্নারের। কহিলেন আপনকার অনুগুহেতে গুনিলাম আম র। আহ্লাদিত ও হইলাম । বিষ্ণুশর্মা বলিলেন আর ও এই প্কার হউক আপনকারদিগের অরিগৃহে সুহুডেদ হউক আর কালকতৃ ক আকৃষ্ট হইয়া খল লোক পুতাহ পুলয়কে প্রাপ্ত হউক আর লোক সকল সুখজনক ঐশ্বর্যোতে পরিপূর্ণ হউক আর এই রমণায় কথারন্তে সর্বদা বালক ও ক্রীড়া কৰুন। ইতি দ্বিতীয়া সুহচ্চেদকথা সমাপ্তা।

Vishnu-Sarmā having thus concluded his second head, The Separation of a Favourite, gave notice to the young princes; who declaring they were well pleased with it, he gave them his blessing, and repeated the

following lines:

May such a breach between friends happen but in the house of your enemies! May traitors, day by day, be led by Time to their destruction! May the people be perpetual possessors of abundance, and all the blessings of life! And may youth for ever find amusement here in this pleasant garden of fable!

THE END OF THE SURIDBHEDA.

॥ अय विग्रहः॥

पुनः कथारमाकाले राजपुत्रा जनुः आय्य राजपुत्रावये तिह्य सं थोतं नः कुतूहलमिला। विष्णु प्रभेषोक्त यदेव भवद्योरोचते कथयामि श्रूयतां यस्यायमाद्यः स्रोकः। हंगैः सह मयूराणां विग्रहे तृस्यविक्रमे। विश्वास्य विश्वता हंगाः काकैः स्थित्वारिमन्दिरे॥ भूनर्वात कथातस्रकात्व ताक्ष भूष्यता किरत्वत हर खत्ता आवत्र ताक्ष त्र कथातस्र विश्व स्थित्वात विश्व स्थान स्थ

CHAP. III. OF DISPUTING.

THE time set apart for hearing these stories being arrived, the young princes reminded Vishnu-Sarmā in these words:—Worthy Sir! As we are the sons of a prince, it will afford us very great amusement to hear what relates to Disputing. And Vishnu-Sarmā replied, if it will give you pleasure I will proceed to recount what is connected with that head, to which the following verse is the introduction:

In a quarrel between the geese and the peacocks, in which is displayed equal valour; the geese, having trusted them, are betrayed by the crows who were in

the camp of the enemy.

श्वस्त अम्बुद्दीपे विन्धोानाम गिरिस्त चित्रवर्णा नाम भयूरः पित्तराज्ञीनिवसित तस्यानुचरेश्वरिद्धः पित्तिभर इं द्राधार एयमध्ये चरत्रव लोकितः पृष्टश्व कस्तं कृतः समागतीसि। तदा मयोक्तं कर्णू रद्दीपस्य राजचक्रवित्ति ने। हिर एयगर्भस्य राजदंसस्यानुचरोद्धं की तुका देशान्तरं दृष्टुमागतीसि। एतच्छुत्वा पित्तिभिरुक्तं खनयोदं श्रयोः की देशो भद्रतरी राजाच। मयोक्तं आः किमेव मुच्यते मददन्तरं यतः कर्णू रद्दीपः स्वग्रं एव राजदंसस्य दितीयः स्वग्पतिः खन मरस्य ले पिततायूयं किञ्जरुष अस्तदेशे गत्यतां। ततीसादचनमाकर्ण्य सर्वे सकीपा वभूवः। तथा चोक्तं। पयः पानं भुजद्रानां केवसं विष वर्द्दनं। उपदेशोद्धिः भूर्षानां प्रकोपाय न शान्तये।।

জমুদ্বীপেতে বিদ্ধা নামে পর্বত আছে তাহাতে চিত্রবর্ণ নামে
ময়ুর পিক্ষিরদের রাজা বাস করে তাহার অনুচর পিক্ষি
কর্তৃক দধারণামধ্যেতে চরত আমাকে দেখিয়া তাহারা
জিজ্ঞাসা করিল কে তুমি কোথাহইতে আইলা তথন
আমি কহিলাম আমি কপুর দ্বীপচক্রবর্তী হিরণাগর্ভ নামে
হংসরাজের অনুচর কৌতুকপুযুক্ত দেশান্তর দেখিতে আসি
য়াছি।তাহা শুনিয়া পিক্ষিরা কহিল তবে এই দুই দেশের
মধ্যে কোন দেশ বড় ভাল কোন রাজা বাবড় ভাল।
অনস্তর আনি কহিলাম আঃকি কহিতেছ অনেক অন্তর

যেহেতুক কপূরদ্বীপ ৰগই রাজহণন দ্বিতীয় স্বর্গপতি ইন্দু তুলা এই মন্কভূমিতে পড়িয়া তোমরা কি কর আমার দেশে আইস অনস্তর আমার বাকা শুবণ করিয়া দেই পক্ষি রা সরোষ হইল পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন যে সর্পেরদের দৃথা পান কেবল বিষবর্দ্ধক হয় ও মুঢেরদিগের উপদেশ জোধের নিমিত্তেই হয় শান্তির নিমিত্তে হয় না।

In Jambu-dwipa, there is a mountain called Vindhya, where reigns Chitravarna, a peacock, who is there king of the winged tribes. As I was walking one day over a place where the grass and underwood had been burnt down, I was discovered by some of his attendants who were passing by; and upon their asking who I was, and whence I came, I replied, that I came from Karpuradwipa, that I was an attendant of the royal goose, king Hiranya-Garbha, and that I came there out of curiosity to see foreign countries. They then asked me which of these two countries I thought the best; and I said, -O what a question is this! There is a vast difference between them: Karpura-dwipa is a heaven of a place! Then what do you do in such a barren country as this? Come away, and accompany me into our country. But upon hearing me talk in this manner, they seemed to be very much displeased. They say,

A draught of milk to serpents doth nothing but increase their poison. Good counsel bestowed upon fools doth rather provoke, than satisfy them. वानरानुषद्श्याय स्थानभ्रष्टा ययुः खगाः॥ राजावाय क्यमेतत्। दीर्घमुखः कययति चित्तं नर्भदातीरे विभा कः भारमक्षीतरुक्तवनिर्मितनीडकोडे पित्तनोतिवसंति सुखेनाथैकदा वर्षासु नीलपटलेरावते नमस्यले धारा सारमेहती वृष्टिवेभूव ततावानमां स्व तरुतलेऽवस्थितान् स्थीताकुलान् कन्यसानानवलेख्य क्षपया पित्तिस्तकं भा भा वानराः कृष्ट्रत । असाभिनिर्मितानीडा संचुमा वाल्दे तेख्व वानर्जीतमर्ष रालोचितं चही निर्वातनीड गर्भावस्थिताः सुखिनः पित्त्षेता स्थानित्र निर्वातनीड गर्भावस्थिताः सुखिनः पित्त्षेत स्थानित्र निर्वातनीड गर्भावस्थिताः सुखिनः पित्त्षेत स्थानित्र निर्वातनीड विश्वताः सुखिनः पित्त्षेत्र स्थानित्र निर्वातनीड विश्वताः सुखिनः पित्त्र स्थानित्र स्थिताः स्थानित्र स्थानित्य स्थानित्य स्थानित्य स्थानित्य स्थानित्य स्थानित्र स्थानित्य स्थानित्य स्थानित्य स्थानित्य

পুযুক্ত পক্ষিরা কহিল ও হে বানরেরা শুন আমাদিগের চঞ্চুমাত্রেতে আহ্বত তৃণকরণক নীড় নির্মিত হইয়াছে পাণি পাদবিশিষ্ট তোমরাকেন এই পুকারে অবসন্ন হইতে ছ তাহা শুনিয়া জাতকোধ বানরেরা আলোচনা করিলবায়ু রহিত নীড়মধ্যে অবস্থান পুযুক্ত সুথী হইয়া পক্ষির। আমাদিগকে নিন্দা করিতেছে ভাল বৃষ্টির উপশম হউক।

A wise man is worthy to be advised; but an ignorant one never. Certain birds, having given advice to a troop of monkeys, have their nests torn to pieces, and are obliged to fly away.

The royal goose demanded to know how that was; and the booby repeated the following story:

FABLE II.

ON the banks of the river Narmadā, upon a neighbouring mountain, there was a large Sālmali, wherein certain birds were wont to build their nests and reside, even during the season of the rains. One day the sky being overcast with a troop of thick dark clouds, there fell a shower of rain in very large streams. The birds seeing a troop of monkeys at the foot of the tree, all wet, and shivering with cold, called out to them,—Ho, monkeys! why don't you invent something to protect you from the rain?

We build ourselves nests with straws collected with nothing else but our bills. How is this, that you, who are blessed with hands, and feet, yield to such sufferings?

The monkeys hearing this, and understanding it as a kind of reproach, were exceedingly irritated, and said amongst themselves,—These birds there, sitting comfortably out of the wind within their warm nests, are laughing at us! So let them, as long as the shower may last.

॥अननारं शानो पाणीयवषे तैवानरे वृ त्मारहा सवे नीडा भयास्तेषामंडानि चाधःपातितानि । खताइं ब्रवीमि विद्वानेवीपरेष्टयद्रत्यादि । राजीवाच ननसीः किं इतं। वकः कथयति तृतसीः पश्चिभः को पादुक्तं के नासी राजइंसी राजा कतः। ततीमधापजातकीपेने। क्रां यु ग्रदीयमयूरः केन राजा कतः। एतक् ला ते सर्वे मां इंतुम्यनास्ततामयापि स्वविकामी दर्शितः ॥ यतः॥ खन्य राभूषणं पुंसां चमा लज्जेव या वितां । पराक्रमः परिभवे वैजातां सुरतेष्विव ॥ राजा विइस्याइ । आता नश्च परेवां च यः समीच्य वलावलं । श्वन्तरं नैव जानाति स तिरिष्क्रयते ऽरिभिः ॥ अव्यच ॥ सुचिरीं इ चर्द्रित्यं चेत्रे श्रस्यमवृद्धिमान् । द्योपिचर्रपर्क्ते वाग्दोषाद्वर्दभोहतः॥ ******

তাহারপর জলবর্ষন নিবৃত্তি হইলে সেই মর্কটেরা বৃক্ষ আরো হণ করিয়া সকল বাসা ভাগিল তাহারদিগের অপ্ত সকল ও নীচেতে ফেলাইয়া দিল। অতএব আনি বলি পণ্ডিতেই উপ দেশ করণোপযুক্ত ইত্যাদি রাজা কহিলেন তাহারা পরে কি করিল বক বলিতেছে। অনস্তর পক্ষিরা ক্রোধেতে কহি ল তোর রাজ হ°দকে কে রাজা করিয়াছে তাহার পর আনি ভজাতক্রোধ হইয়া কহিলান তোমারদের নয়ুরকে কেরাজা করিয়াছে ইহা শুনিয়া তাহারা সকলে আমাকে নষ্ট করিতে

উদ্যত হইন। তাহার পর আমি ও নিজ পর'ক্রম দেখাই লাম যেহেতুত স্ত্রীলোকেরদিগের যেমন লজ্জা তূষণ এমন অন্যকত্র পরাভব কালব্যতিরিক্ত কালেতে ক্রমাই পুরু যেরদিগের ভূষণ এবং রতি কালেতে স্ত্রীলোকেরদিগের যে ৰূপ নির্লজ্জতা ভূষণ এই ৰূপ অন্য কত্র্ক পরাভব কালে তে পুরুষের পরাক্রমই ভূষণ । রাজা হাস্য করিয়া কহি লেন যে জন আপনার ও পরের বলাবল দেখিয়া অন্তর না জানে সে জন শত্রুক্ত ক্রিক্ত হয় অপর ব্যাঘু চর্মাবৃত্ত নির্লি গর্মভ ক্ষেত্রেতে বহুকাল পর্যান্ত পুতাই শন্য ভ ক্রণ করত বাক্য দোষেতে নষ্ট ইইল।

In short, as soon as the rain subsided, the whole troop of them mounted into the tree, where tearing all the nests to pieces, the eggs fell upon the ground and were broken. I say therefore, A wise man is worthy to be

advised; &c.

Well, said the royal goose, what did the birds say after they had heard this story? Why, please your highness, they were in a great passion, and asked, who made that same goose a king! In answer to which, I too, in the anger which such a question created, cried,—By whom was this same peacock made a king? and, upon my saying this, they tried to kill me, and in return, I displayed no little valour.

An occasional dress to a man is as forgiveness and modesty to a woman. Courage when surrounded is like being captive amongst men endued with clemency.

The royal goose smiling at this, said,

A man who, having well compared his own strength or weakness with that of others, after all, doth not know the difference, is easily overcome by his enemies.

A fool is always discovered if he stayeth too long; like the ass dressed in a tiger's skin, from his voice;

वकः एच्छित कथमेतत्। राजा कथयित अस्ति हस्ति नापुरे विलासे। नाम रजकस्तस्य गईभोतिवाहनादुर्व स्तो मुटूर्ष रिवाभवत् ततस्तेन रजकेनासे। व्याप्रवर्भणा प्रच्छा यारण्यसमीपे ग्रस्यसेने नियुक्तः ततादूरात्तमव लोका व्याप्तवृद्धा सेनपतयः सत्तरं पलायम्ते अयैकदा केनापि ग्रस्यरस्तकेन धूषरकम्बलकततन्त्राणेन धनुः काण्डं सञ्जीकत्यानतकायेनेकान्तस्थितं तं च दूरा दृष्टा गईभः पृष्टाक्ते। यथेष्टग्रस्यस्त्रण्जातवलः गईभीयमिति मत्या उसैः ग्रद्धः कुर्वाणसम्भिमुखं स धावितः ग्रम्यरस्तकेन गईभे। चित्कारग्रद्धानिस्य त्याऽयमिति स्तिस्तिव व्यापादितः। चनोऽहं व्रवीमि स्रिपरं हि चरित्रसमित्यादि। ***

বক পূশ্ করিতেছে এ কি পুকার রাজা কহিতেছেন। হস্তি
নানগরে বিলাস নামে রজক থাকে তাহার এক গর্মন্ত
অতিশয় বহন পুযুক্ত দুর্বল মুমূর্যুর তুলা হইল অনন্তর সেই
রজক ঐ গাধাকে ব্যাযুদ্দের্মতে আচ্ছাদন করিয়া কাননসমী
পো শস্য মধ্যে নিযুক্ত করিল তাহার পর দূরহইতে তাহাকে
দেখিয়া ব্যাযু বুদ্ধিতে ক্ষেত্রপালকেরা পলায়। অনন্তর
এক দিবস কোন শস্যপালক ইষৎ পাপ্তুর্ণ কন্থলেতে

শরীরাক্তাদন করিয়া তীর ধনুক সজ্জা করিয়া সক্কৃচিত শরীরেতে নির্জনেতে থাকিল যথাভিল্যিত শস্যাহারপুযুক্ত জাতবল পৃষ্টকলেবর সেই গর্দভ তাহাকে দূরহইতে দেখিয়া গর্দভী জ্ঞান করিয়া উচ্চেতে শব্দ করত তাহার সম্মুখে ধাবন করিল ৷ তদনন্তর লে শস্যরক্ষক গর্দভ এ ইহা চীৎকার শব্দেতে নিশ্চয় করিয়া অনায়াসেতে নষ্ট করিল অতএব আমি বলি সুন্দরক্ষপে প্রত্যহচরত ইত্যাদি ৷

How was this? said the booby; and the royal goose related the following tale:

FABLE III.

AT Hastinapura there lived a certain fuller, whose name was Vilāsa. He had a jack ass who was grown exceedingly weak by carrying burdens too great for his strength, and, as it were, almost at the point of death. In this condition the fuller dressed him up in a tiger's skin, and let him loose in a field of corn; so that the people belonging to the field having observed him at a distance, ran away with the idea of its being a real tiger. After a while, however, a man whose business was to watch the field, having dressed himself in a kind of armour made of an ass's skin, and furnished himself with a bow and arrows, ventured to approach him; and the supposed tiger, who was now grown plump and fat, spying him at a little distance, and thinking it was a female of his own species, began to welcome her by setting up a loud braying, and immediately trotting up before her. But the man having discovered from his voice what he really was, the poor ass was soon overcome for his love. I say, therefore, A fool is always discovered &c.

दीर्घमुखी ब्रूते ततःपित्तिभित्ततं अरे पाप दुष्ट वक्त असा कंभूमी चरत्रसाकं सामिनमधित्तिपित तत्र चन्तव्यमि दानीमित्युक्ता सर्वे मां चञ्चिभिर्दत्वा सकोपाजचुः प्रय रे मूर्ष स इंसस्तव रात्रा सर्वे वा स्टुस्तस्य राज्याधि कारे।नास्ति वत एकान्तस्टुः करतत्तस्थमप्यवे रित्त तुमत्तमः स क्यं प्रथिवीं गास्ति राज्यं वा तस्य किं किन्तु त्वच कूपमण्डूकस्तेन तदाश्रयमुपदिश्रमि शृणु। सेवितव्योमहादृद्धः फलच्छायासमित्रतः। यदि देवात् फल नास्ति छाया केन निवार्थ्यते ॥ अन्यच् ॥ हीन सेवा न कर्मच्या कर्मव्योमहदाश्रयः प्रयोपि श्रीण्डिकी हस्ते वारुणीत्यभिधीयते॥ अक्ष्य अक्ष्य अक्ष्य

দীর্ঘমুখ বলিতেছে তাহার পর পিকিরা কহিল অরে পাপ
দুষ্ট বক আমারদিগের স্থানে চরত আমারদিগের স্থামিকে
নিনা করিতেছিস এই হেতুক তোমাকে এখন কমা করা
নয় ইহা কহিয়া সকলে চঞ্চ্করণক আমাকে ভাড়না
করিয়া কণ্ট হইয়া কহিল দেখ রে মুর্থ তোর রাজা সেই হংস
সর্বপুকারে মৃদু তাহার রাজ্যেতে অধিকার নাই যেহেতুক
নিতান্ত মৃদু ব্যক্তি হন্ততলন্থিত ও ধনকে রক্ষা করিতে অস
মর্থ সে কি পুকারে পৃথিবী শাসন করিবেক তাহার রাজ্যই
বা কি কিন্তু তুমি কূপমপ্ত্ ক এইহেতুক সে আশুয়কে উপদেশ

করিতেছ শুন কল এব°ছায়াতে যুক্ত বৃক্ষ সেবাকরণোপযুক্ত কেননা দৈবাৎ যদি কল না থাকে তবেছায়া কে বারণ করে অপর ক্ষুদুের সেবা কর্ত্তব্যা দয় মহতের আশুয়ই কর্ত্তব্য কে ননা শৌগুকহন্তন্থিত দুধ্বকে ও লোকেরা মদিরা বলে।

After that, said the booby, the birds called out to me, —Rascal! vile booby! Dost thou dare speak thus slightingly of our sovereign? This is not to be suffered by us presently! And, saying this, they began to attack me with their bills, and to brave me in this manner.—Observe, thou stupid animal! thy goose is always a soft spiritless creature; although he is by no means so very mild in the government of his dominions; but he is incapable of possessing as much wealth as would lie in the palm of one's hand; how then shall he command the universe? As for thyself, thou art like an angry frog; but he is thy superior. Hear this:

A large tree, which yieldeth both fruit and shade, is highly to be esteemed; but if Providence, per chance, may have denied it fruit, by whom is its shade refused? Court should not be paid to the indigent; but to him on

whom there is great dependance. Even milk in thehand of a tavern keeper is called an intoxicating liquor.

खाय स्वामहानिष्य स्पारं याति निर्णु के गुण विकारः। खाधाराध्यभावेन गजेन्द्र व द्पे क्षे ।। विशेषतञ्च । व्यप देशेऽिष सिद्धिः स्वादितश्च नराधिषे।श्विश्वित्यपदेशेन श्रमकाः सुखमासते। मयो क्षं कथनेतत्। पित्त कथ्य नित कदाचिदिष वर्षास दृष्टेरभाषात् दृषाक्षीगजयूषी यूषपितमाह नाथ को भ्युपायोऽस्माकं जीवनाय नाक्षि सुद्र अन्तूनां निमञ्जनस्थानं वयञ्च निमञ्जनस्थानाभावा नृताहादव किं कूक्षः क्ष यामः तताहि स्वराजीनातिद्रं गत्वा निर्मालं इदं दिश्वित्वान् ततादिनेषु गञ्च सुत्र तत्तीरावस्थितगजपादाहितिभञ्ज क्षिताः सुद्र श्रमकाः स्वनन्तरं शिकीसुक्षे। नाम श्रमकञ्चन्यामास स्वनेन गजयूषेन पिपासाकु स्वितेन प्रकाहमन्त्रागन्तव्यं। 🍣 ॥

অপর আশুয়াশুত সম্বন্ধপুযুক্ত হন্তিশুেষ্ঠ ও যেরপ দর্পণেতে ক্লুদ্তাকে পায় এইরপ গুণবান মহালোক ও ক্লুদ্রের আশুয়েতে তুচ্ছতাকে পায়। বিশেষত অতিসমর্থ রাজাতে ছলোক্তিতে ও কার্য্য সম্পন্ন হয় কেননা শশকেরা চন্দসম্বন্ধি ছলোক্তিদারা সুখেতে আছে। আমি কহিলাম এ কি পুকার পরিক্ষা কহিল। কোন সময় বর্ষাকালে অনা বৃষ্টিহেতুক তৃষ্ণাতুর জগযুথ যুথপতিকে কহিল হে পুতু আমারদিগের জীবনের নিমিত্তে কি উপায় ক্লুদ্র জন্তুরদি গের মজ্জন স্থান নাই আমর। অবগাহনস্থানের অভাব

পুরুক্ত মৃতের ন্যায় আছি কি করিব কোথা যাব তাহারপর গজরাজ গিয়া সমীপে এক তাল জলাশয় দেখিল ৷ অনন্তর কিছু দিন গেলে পরে সেই সরোবর সমীপন্থিতক্ষু দুশশকে রা হস্তিপদাঘাতদারা চূর্ণ হইল শিলীমুখ নামে শশক তাব না করিল তৃষ্ণার্ভ এই হস্তিযুথ পুতাহ এই স্থানে আসিবেক !

Even the greatest are reduced to littleness, and those of abundant qualities to insignificance, by the properties of that by which they are opposed; like the royal elephant in the mirror.

Besides,

Great things may be effected by wise counsel, when a sovereign enemy may be too powerful. Gertain rabbits were enabled to live in comfort, through the policy of one of their brethren.

I asked them how this was? And the birds related as follows:

FABLE IV.

ONCE upon a time, for want of rain in due season, a troop of elephants being greatly distressed for water, addressed their chief in these words:—What resource have we, except in that hollow sinking ground inhabited by those little animals! but deprived of that too, whither, Sir, blinded as it were, shall we go? What shall we do? Upon hearing their complaints, their chief, after travelling with them a great way, discovered a fountain of clear water. But as many rabbits who happened to be in their burrows were crushed to death under the feet of so many elephants trampling over their warren; at length, one of them, who was called Sili-Mukha, reflected in this manner:—This troop of elephants, oppressed with thirst, will be coming here every day to drink,

श्रति विश्व स्थान स्वाचित विश्व श्रेष्ट निर्माण विश्व स्वाचित स्वाच प्रतीकारः कर्त्त स्वः नते सी प्रतिक्राण चिताः गच्छता च तेना ले। चितं कथं गज्ञ यूष्य समीपे स्थिता वक्त स्वाच । यतः । स्पृष्ण विष्ण गज्ञो हिन्त जिञ्ज विष मुजङ्ग । पलाय विष मूणालः प्रहस्तवि दुर्ज्जनः ॥ श्रते स्वित् श्रिष्ठ स्वाच वक्त स्वाच स्वाच तथा नृष्ठिते यूष्य नाय उवाच कक्त कृतः समायातः स बूते श्रेष्ठ स्वाच चन्द्रेण भवदन्तिकं प्रेषितः यूष्य ति राह कार्यमुच्चतां । विजयो बूते । उद्यतेष्वि शक्तेषु दूते। वद्यतेष्वि नान्यथा। सदैवावध्य भावेन ष्रथा सेस्व हि वाच कः॥ तदहं तदा ज्ञाया व्यविक्त शृण् यदेते चन्द्र सरो रच्नाः श्राष्ठ स्वाच्या विः श्रारिता स्व द्वितं कतं ।

অতএব আমাদের হল নপ্ত হইবেক। তদনস্তর বিজয়
নামে বৃদ্ধ শশক বলিল বিষয় হইও না ইহাতে আমি
পুতিকার করিব তাহার পর পুতিজ্ঞা করিয়া চলিল গমন
করত সে আলোচনা করিল হস্তিযুথ সল্লিখানে থাকিয়াকি
পুকারে বলিব যেহেতুক হস্তা স্পর্শ করত নপ্ত করে সর্প
ঘান করত নপ্ত করে রাজা পলায়ন করত নপ্ত করে দুর্জন
হাস্য করত নপ্ত করে অতএব পর্নত শিখরে আরোহণ করি
য়া মূথপতিকে কহি তাহা করিলে মূখপতি কহিল কে তুমি
কোথা হইতে আইলা। সে বলিল আমি শশক ভগবান

চন্দু আপনকার নিকটে পুেরণ করিয়াছেন যুথনাথ কহিল কার্য্য কহ বিজয় বলিতেছে শস্ত্র উথিত হইলেও দূত অন্য পা কহে না যেহেতুক দূত অবধ্যভাবেতে সর্ব্যাই যথার্থের বক্তা হয় সেইহেতুক আমি ভাঁহার আজ্ঞাতে বলি শুন যে এই চন্দু সরোবরের রক্ষক শশকেরা তোমাকত্ ক দূরীকৃত হইয়াছে তাহা অনুচিত করিয়াছ।

and, at length, our whole race will be destroyed! But an old buck, whose name was Vijaya, said to him,—Brother, don't be uneasy; for I am going to prevent what thou dreadest. Saying which, he set off to try how he could oppose them; but as he went along, he began to consider how he should approach so formidable a troop; for, observed he, they say,

An elephant killeth even by touching, a serpent even by smelling, a king even by ruling, and a wicked man by laughing at one.

Wherefore, I will mount the summit of a rock to address the head of the troop. This being put in execution accordingly, the chief elephant asked him who he was, and whence he came. I am, replied he, an ambassador sent here by the god Chandra. Declare the purport of thy commission, said the elephant. Sir, replied the rabbit, as

Ambassadors, even when the weapons of war are lifted up, speak not otherwise than for the benefit of their state; and although they speak boldly according as it is their advantage, they are not to be put to death.

Then I will declare what are the commands of the god Chandra. He bade me say, that in driving away, and destroying the rabbits who are appointed to that Deity, you have done ill;

ते श्रामकाश्चिरमस्नाकं रिल्ताः खतएव मे श्राह्मद्रति श्रिसिंदः एवम्क्रवित दूते यूथपितभेयादिदमा प्रणि भेदि ददमज्ञानतः कृतं पुनर्न कर्न्यं दूतज्वाच यदोवं तदच सरि कापात् कम्पमानं भगवन्तं श्रशाद्धं प्रणम्य प्रमाद्य गच्च तताराचा यूथपितं नीत्वा जले चञ्चलं चन्द्रविम्बंदर्शयित्वा यूथपितः प्रणामं कारितः उक्तञ्च तेन देव चज्ञानादनेनापराधः कृतस्ततः चन्यतां नैवं वारान्तरं विधास्यते द्रत्युक्ता प्रस्थापितः खतोऽहं ब्रवी मि व्यपदेशेषि सिद्धिः स्थादिति । ततोनचीक्तं सएवास्म त्रभूराजहंसः महाप्रतापेऽतिसमर्थः चैले।क्यस्थापि प्रभूराजहंसः महाप्रतापेऽतिसमर्थः चैले।क्यस्थापि प्रभूतं तच युज्यते कि पुनाराज्यमिति । **

সেশশকের। বহুকাল আমাদিগের রক্ষিত অতএব আমার
নাম শশাস্ক এই পুসিদ্ধ আছে । এই পুকারে দূত কহিলে
পরে যুথস্বামী ভয়েতে ইহা কহিল অবধান কর অজ্ঞান
পুযুক্ত ইহা করিয়াছি পুনর্বার করিব না দূত বলিল যদি এই
ন্ধাপ তবে এই সরোবরে কোপেতে কম্পিত কলেবর ভগ
বান্ শশাস্ককে পুণাম করিয়া পুসন্ন করিয়া গমন কর। অন
ন্তর রাত্রিতে যুথপতিকে লইয়া জলেতে চঞ্চল চন্দুমগুল
দেখাইয়া যুথস্বামিকে পুণাম করাইল আর সে কহিল হে
চন্দু অজ্ঞান পুযুক্ত ইনিঅপরাধ করিয়াছেন তাহা ক্ষমা কর

বারান্তর একপ করিবেন না ইহা কহিয়া পুস্থান করাইল। আ
তএব আমি বলি অতিসমর্থ রাজাতে ইত্যাদি। তাহার পর
আমিকহিলাম সেইমহাপুতাপাঅতিসমর্থ আমাদেরস্বামী
রাজহ°স তাহাতে ত্রিভুবনের কর্ত্ব উচিত হয় রাজ্য কি।

for, said he, they are my guards, and it is notorious that the figure of a rabbit is my emblem.

The head elephant, upon hearing this being greatly alarmed, declared that they had offended through ignorance, and would never go to the fountain again. If this be your resolution, said the ambassador, go this once, and make your submissions before the Deity himself, whom you will see in the fountain, quite agitated with anger; and when you have pacified him, you may depart. -Accordingly, as soon as it was night, the ambassador Vijaya having conducted the chief of the elephants to the fountain, there shewed him the image of the moon, trembling, as it were, upon the smooth surface of the water; and and when he had made him bow down to it, in token of submission, he said,—Please your divinity! What hath been done having been done through ignorance, I pray thee pardon them! and upon saying this, he caused the elephant to depart. I repeat therefore, Great things may be effected &c.

After that, continued the booby, I ventured to say, that our king too was powerful and valiant, and that he was worthy to be the master of the three worlds;

तदाइं तैः पित्तिमिद्धं छ कथमस्मझूमा चरित इत्यभि धाय राज्ञश्चित्रवर्णस्य समीपं नीतः तताराज्ञः पुरामां प्रदर्श्व तेः प्रलम्य उत्तं देव अवधीर्थ्यतां। एव दुछीवकः यदसादेशे चराषापि देवपादानिधिचिपति । राजास कोऽयं कृतः समाचातः । ते जचुर्हिर एयगर्भनाचे। राज इंसस्यानुचरः कर्पूरदीपादागमः। श्रथाइं रहेभेण मित्र णा प्रष्टःकत्तव मुख्यामत्रीति मयाक्तां सर्वशास्तार्थ पार्गः सर्वज्ञी नाम चकावाकः। ग्रधोवृते युज्यते खदेश जाऽसा ।। यतः ॥ खदेशजं कुलाचारं विगुद्धमय वाश्चि मञ्जूमध्यस्तिनं चिभिचार्विविर्ज्ञितं । अधीतव्यव हार इं मीलं खातं विपश्चितं अर्यस्थात्यादकश्चेव विद ध्यान्यविषं चपः॥ अवान्तरे शुक्तेना क्षं देव कप्रदी पादयोत्तवुदीपान्तर्गताएव । 🍣

তথন অরে দুপ্ট তুই আমারদের স্থানেতে চরিতেছিস ইহা কহিয়া পিন্ধিরা আমাকে চিত্রবর্ণের সহিধানে লইয়া গেল তদনন্তর রাজার অগে তেআমাকেদেখাইয়া তাহারা পুণাম করিয়া কহিল হে মহারাজ অবধান করুন এই দুপ্ট বক যে আমারদের দেশে চরত ও মহারাজের চরণের নিন্দা করে। রাজা কহিল কে এ কোথা হইতে আসিয়াছে তাহারা কহিল হিরণ্যপর্ভ নামে রাজহণ্যের অনুচর কর্পূর দ্বীপ হইতে আসিয়াছে। অনন্তর পৃধু মন্ত্রিকতৃক আমি জিজাসিত হই লান দেখানেপুখান মন্ত্রীকে আমি কহিলাম সকল শান্ত্রার্থ বেত্তা সর্বজ্ঞ নামে চক্রবাক। গুণ্ণু বলিতেছে উপযুক্ত বটে এ ব্যক্তিষদেশজাত যেহেতুক নিজদেশ জাত ফলাচারবেত্তা উৎকোচধনা পুাহক পবিত্র মন্ত্রজ্ঞাতা ব্যসনরহিত ব্যভিচার দোষেতে রহিত ব্যবহারজ্ঞ উত্তম বংশজাত খ্যাত পণ্ডিত ধনের উৎপাদক এতাদৃশ ব্যক্তিকে রাজা মন্ত্রি করিবেক। ইত্যবসরে শুক কহিল হে রাজাধিরাজ কপূরদ্বীপপুতৃতি ক্ষুদ্বীপ জমুদ্বীপের মধ্যেই।

upon which they laid hold of me with their beaks; and, asking me what business I had in their country, they carried me before their chief Chitra-varna; and when they had shewed me to him, bowing to their king, they said,—Please your highness, let this guilty booby be confined; for he dares, even whilst he is travelling in our land, to treat with contempt your royal feet! The king, in anger, demanded to know whence I came; and they informed him, that I was the servant of the goose Hiranya-garbha, and that I came from Karpura-dwipa.—After that, the minister, who was a vulture, asked me who was the prime minister in this country, and I told him, a Chakra-vāka whose name was Know-all. You esteem him, replied the vulture, because he is your countryman; they say, indeed,

A king should engage for his minister one who is a native of his own country; pure in all his ways, and cleanly in his dress; not one who is an outcast, addicted to idle pleasures, or too fond of women; but one of good repute, who is well versed in the rules of disputatation, is of firm mind, and expert in raising a revenue.

A parrot next spoke, and observed, that as Karpura-dwipa was comprehended in Jambu-dwipa,

तवाि देवपादानामेवािधपत्यं तते। राज्ञाप्युक्तं एवमेवा।
धतः ॥ राजा नक्तः शिशुश्चेवः प्रमादो धनगिवतः ।
धप्राप्यमिभवाञ्किति किं पुनर्लभ्यतेिपयत्॥ तते। मयोक्तं
यदि वचनमावेणैवािधपत्यं सिद्धाति तदा जम्बुद्दापेष्यं स्वत्यं भयोक्तं स्वयामिक्तः । गुको ब्रुते कथमव निर्मयः मयोक्तं संयामएव । राज्ञा विद्यस्योक्तं स्वसा मिनं गत्वा सञ्जीकुरः । तदा मयोक्तं स्वदूते। पि प्रस्थाप्य तां । राजोवाच । कः प्रयास्यति दै। त्येनः यतएवस्त्रते। दूतः कार्यः । भक्तोगुणी शुचिर्ददः प्रगन्ते। व्यत्पवस्त्रते। द्वाः साम्यक्ते। यत्वाः । स्वत्रे। स्वतः प्राच्येव्यक्ती स्वमी। ब्राह्मणः परमस्त्रे होद्तः स्वात् प्रतिभाववान् ॥ स्वयं ति सन्त्येवद्तावद्दः किन्तु वाद्मण्यवकर्त्त्वः ॥ स्व

তাহাতে ও মহারাজের চরণের পুতৃত্ব তাহার পর রাজ কত্ ক ও কথিত হইল এই বটে যেহেতুক রাজা ও মদিরা পানাদি পুযুক্ত মক্ত ও বালক ও অবিবেচক ও ধনগর্বিত ইহারা দুস্থাপ্য বস্তুকে ও অভিলাষ করে যাহা পুাপ্য হয় তাহার কথা কি । তদনস্তর আমি কহিলাম যদি বাক্যমা ত্রেতেই স্বামিত্রসিদ্ধি হয় তবে জন্ম বীপেতে ও আমাদের স্বামি হিণাগর্ভের পুতৃত্ব অছে শুক বলিতেছে ইহাতে কি নিশ্চয় আমি কহিলাম যুদ্ধই । রাজা হাস্য করিয়া কহিলান আপন পুতৃকে পিয়া পুস্তুত কর তথ্য আমি কহিলাম

আপন দূতকে ও পাঠাও । রাজা বলিলেন দৌত্যকর্মেতে কে যাইবে যেহেতুক এই পুকার দূত কর্ত্তব্য অনুরক্ত ও গুণবান্ ও পবিত্র ও নিপুণ এবং বক্তা ব্যসনরহিত ও ক্ষমায়ক্ত পরমর্মবেত্তা অনুভবদ্বারা কার্য্যবোদ্ধা এতাদৃশ লোক দূত হয় । পৃথু বলিতেছে অনেক দূত আছে কিন্ত ব্যাহ্মণই কর্ত্ব্য যেহেতুক।

the authority of his Majesty's feet certainly extended over that country also; to which the king of the birds replied,—Thus it is!

Sovereigns, the libidinous, and children, with madmen, and such as are made vain by riches, are over anxious for what is not attainable, and how much more so for what is to be procured!

Upon this, I said,—If dominion were obtained by words only, then might all Jambu-dwipa be subject to my king. Let it be declared how, said the parrot, and where he will give proofs of it! And I replied,—In battle! At this their king laughing, said,—Go to thy master, and tell him to make preparations for it. Send thy own ambassador, said I. Who shall go? asked the king; for an embassy such a person is required as is described in these lines:

An ambassador should be a trusty servant, endued with good qualifications, pure in his principles, clever, agreeable, unaddicted to fruitless pleasures, patient, and, with all, a Brāhman who is well acquainted with the moral and religious customs of strangers, and the nature of opposition.

Although there are many such to be found, here exclaimed the vulture, still a Brāhman is to be preferred; for,

यतः॥प्रसादं कुरते पत्यः सम्पन्ति नःभिवाञ्छित।कालि सा कालकूटस्य मापैतीश्वरसङ्गमात्।।राजाइततः प्रक एव बजतु गुक त्वमेवानेन सह गत्वा अस्पद्दिभलिति बूहि। गुकोब्रूते यथाद्वापयित देवः किन्त्वयं दुर्ज्जने। वकस्तद्वेन सह न गच्छामि॥तथा चीक्तं॥ खलः करोति दुर्टित्तं नूनं फलित साधुषु। दमाननोहरेत् सीतां वन्धनं स्थान्महोद्धः॥ अपरश्च।। न स्थातव्यं न गन्तव्यं दुर्ज्जनेन समं कचित्। काकसङ्गद्वताहंसित्तः छन् गच्छंश्व वर्त्तकः॥राजावाच।कथनेतत्। मुकः कथ यति दस्युज्जियनीवक्षेप्रान्तरे प्रचत्वरः तत्र हंसकाकी। निवसतः कदाचित् यीद्यासमये परिश्वान्तः कश्चित् पश्चिकस्तव तहत्त्वे धनुः कार्ष्डं सिव्धाय सुप्तः। 🍩

স্বামির পুসন্নতাকেই করে এশ্বর্যাকে অভিলাষ করে নাযেম ন শিবের কণ্ঠ লগ্ধকাল কূটের কৃষ্ণবর্ণ যায়না অর্থাৎ স্বামির শুক্ বর্ণ দে দর্য্য পুহণ করেনা। রাজা কহিলেন সেই হেতুক শুকই গমন করুন হে শুক তুমিই ইহার সহিত গমন করিয়া আমাদের বাঞ্জিত বল শুক বলিতেছে মহারাজ যে পুকার আজ্ঞা করেন কিন্তু এই বক দুর্জন এইহেতুক ইহার সহিত গমন করিব না তাহা পণ্ডিতকত্ ক উক্ত আছে খল লোক দুক্র্ম করে সজ্জনেতে অবশ্য ফলে রাবণ সীতাকে হরণ করিল সমুদ্রের বন্ধন হইল অপর দুষ্ট লোকের সহিত

থাকিবে না গমন ও ক্রিবে না কেননা কাক সমভিব্যাহারে হ॰স থাকত এব॰ বর্ত্তক গমন করত নষ্ট হইল । রাজ। বলিলেন ইহা কি ৰূপ শুক কহিতেছে। উজ্জয়নির পথের মধ্যে এক পাক্ত বৃক্ষ থাকে তাহাতে হণ্স আর কাক वाज करत शीश कारनरच अक मिन कान शिथक गुांख रहे য়া ভঞ্জলেতে ধনু ও শর রাথিয়া নিদু। গেল।

He acteth according to the pleasure of his employer; he seeketh not wealth; even by the company of Shiva, the black hue of the venom is not to be removed.

This being the case, let the parrot, said the king, along with this person; and, upon thy arrival, make known our will. It shall be according to your highness's commands, replied the parrot; but this booby is a vile animal, and I am not used to go any where with a person of bad character. They say,

A villain is sure to commit some evil action, and he succeedeth amongst good men. Sitā was seized by Rāvana. The ocean may have bonds.

It is not proper either to stay, or to go any where, along with an evil-disposed person. A goose suffered for staying with a crow, and a Varttaka (Quail) for going with him.

How was this? demanded the king; and the parrot recounted the following story: FABLE V. W. W. C. B. C. C. S.

ON a private road in Ujjayini there was a large pippala tree, where lived together a goose and a crow. Once upon a time in the cold season, a traveller came there. and having placed his bow and his arrows safe away under the tree, he went to sleep.

नव चलान्तरे तन्युलात एचच्छाया चपगता मतः सूर्यतेजसा तन्मुखं याप्तमवलीका तदुचिस्यतेन इंसेन श्रपया पत्ती प्रसार्थ्य पुनस्तन्यु खे च्छाया जना नते। निर्भरनिदासु खिना तेन मुख्यादानं कतं अय सुख्न सिंहणुः सभावदै।र्ज्जन्येन स काकसास्य मुखे पुरीवात् सर्गं क्रता पत्ताचितः ततीचावर्सी पान्य उत्थाय जड्डें निरोच्ते तावनेनावसािकते। इसः कार्छेन इतायापा दितः । वर्न्तकवामपि कथयामि एकदा भगवताग रुडस याचाप्रसङ्गेन सर्वे पित्रणः समुद्रतीरं गताः नतः काकेन सह वर्क्त श्वलितः अथ गापालस्य गच्छते। द्धिभाएडादारं वारं तेन काकेन द्धि खाद्यते ततीयाव दसै। दिधभाएं भूमै। निधाय जर्द्धमवस्रोकते ताव त्तेन काकवर्त्तकी इष्टी। *

তাহাতে কিঞ্চিৎ কালের পর তাহার মুখহইতে বৃক্ষছায়।
গেল। তদনন্তর সূর্য্যকিরণব্যাপ্ত তাহার মুখ দেখিয়া ঐ
বৃক্ষন্তিত হংস দয়াহেতুক পক্ষদ্ম বিস্তার করিয়া পুনর্বার
তাহার মুখেতে ছায়া করিল তাহার পর সে অতিশয় নিদ্যা
গেল সুখেতে মুখ ব্যাদান করিল অনন্তর স্বভাব দুর্জনতা
হেতুক পরসুখাসহনশীল ঐ কাক তাহার মুখেতে বিগ্রাত্যাগ
করিয়া পলাইল তৎপরে যখন ঐ পথিক উঠিয়া উচ্চেতে
অবলোকন করিল ভখন তৎকত্র্ক সে হংস নিরীক্ষিত্ত

হইয়া বাণকরণক বদ্ধ হইয়া বিনাশিত হইল বর্ত্তকের কথা ও কহি। একদিবস ভগবান গৰুড়ের যাত্রাপুনঙ্গতে সকল পক্ষিরা সমু দু তীরে গেল তদনস্তর কাকের সঙ্গেতে বর্ত্তক চলিল। তাহার পর যাইতেছিল যে গোপ তাহার দিধ ভাগু হইতে পুনঃ২ সেই কাক দিধ থাইতে লাগিলাঅনস্তর যথন ঐ গোপাল দিধিভাগুকে ভূমিতে রাথিয়া উদ্দে তে নিরীক্ষণ করিল তথন তাহাকর্তৃক কাক ও বর্ত্তক অবলোকিত হইল

A few minutes after, the shade of the tree passed away from his face, and presently it was covered by the scorching rays of the sun; upon seeing which, the goose, who was in the tree, expanded his wings, and again a shadow was formed as before. A little while after, in the enjoyment of a sound nap, the man happening to open his mouth, the crow dropped his excrement into it, and flew out of the way. But the man waking, and seeing the goose upon the tree, concluded that it was he; so, being in a passion, he took his bow, and with an arrow drawn home to his ear, shot him dead upon the spot. I say, therefore, It is not proper to stay, &c. I will now relate the history of the Varttaka, continued the parrot.

FABLE VI.

ONCE upon a time all the birds of the air went in a body upon a pilgrimage to the sea side in honour of Garuda; and amongst the rest, the crow went accompanied by a Varttaka. As they flew along, the crow repeatedly stole and ate of some curds out of a pot which a farmer was carrying upon his head; but as soon as the man put the pot upon the ground, and saw the crow and the Varttaka together in the air,

मतन्त्रेन खेदितः काकः पद्मायितः वर्त्तकः स्रभाव निरपराधासन्दगतिस्तेन प्राप्तोचापादितः अते। ई ववीमि न स्थातवां न गन्तव्यमित्यादि। तते। सयोर्त्त आतः गुक किमेवं बनीपि मांप्रति यथा श्रीमद्देवस्तथा भवानिष । शुकेने क्तां अस्त्येवं ।। कि इ।। दूर्जनैक्च्यमा नानि सम्मतानि प्रियाण्यपि। अकालकुसुमानीन भयं सञ्जनयन्ति हि ॥ दूर्ज्जनलञ्च भवते।वाक्यादेव ज्ञातं यदमयोभूपाचयोर्वियहे भवद्वनमेव निदानं। पश्य। प्रत्यचिपि कते दोषे मूर्षः ग्रान्तेन तुष्यति। रयकारोनि जां भार्यां सजारां शिर्सा करेति ॥ राज्ञेतिं कथमे सत्। गुकः कथवति चित्ति चैवनश्रीनगरे मन्दमति नाम रचकारः सच खभाय्यां वस्थकों जानाति जारेल समं सचतुषा नैकस्थाने पर्यात। *****

তদনস্তর তাহাকত্কি দুরীকৃত হইয়া কাক পলাইল নিরপরাধী স্বভাবতো মন্দগতি তাহা কত্কি পুাপ্ত হইয়া ব্যাপাদিত হইল । এই নিমিত্তে আমি বলি দুষ্টলোকের সহিত থাকিবে না ইত্যাদি । তাহার পর আমি বলিলাম ভ্রাতা শুক এ কি বলিতেছে আমার পুতি প্রীযুক্ত মহারাজ যে ৰূপ আপনি ও সে ৰূপ শুক কহিল এই বটে কিন্তু দুর্জনকত্ কি পুিয় অথচ সন্মতক্থিত হইলে ও অকাল পুজোর ন্যায় ভয় জন্মায় আপনকার

বচনেতেই দুর্জনত্ব অবগত করিয়াছে যে এই দুই রাজার সংগামেতে আপনকার বাক্যই কারণ দেখ সাক্ষাৎ অপরাধ করিলে ও মূর্থ সান্ত্রনাতে তুই হয় কেননা উপপ তির সহিত আপন জায়াকে রথকার মন্তকেতে করিয়া ছিল। রাজা জিজ্ঞাসিলেন এ কি পুকার শুক বলিতেছে। যৌবনশীনগরে মন্দমতি নামে রথকার থাকে সে আপন পত্নীকে দুশ্চরিত্রা করিয়া জানে কিন্তু উপপতির সহিত একস্থানে নিজচক্ষতে কথন দেখে न।।

the former, being guilty, flew out of the way; but the latter, being but slow of flight, was caught and instantly killed. I say, therefore, -It is not proper either to stay, or to go &c.

I then said,—Brother parrot, what is the reason thou railest thus against me? I esteem thee, nevertheless, as the feet of his highness! Be it so, replied the parrot; but,

When sincere and beloved friends are courted by those of bad character, it createth in me as much dread, as the sight of flowers out of season.

Thy being a rascal is made evident to me from thy conversation; for if there should be any falling out between our two masters, thy tongue will be the cause,

Observe:

A fool will rejoice and be happy, even when offences are committed before his eyes. A certain wheelwright put his own wife with her gallant upon his head. How was that? said the king; and the parrot related

the following story:

FABLE VII.

IN Sri-nagara there lived a wheelwright, whose name was Dull-wit; who, though he believed his wife was false to his bed, had never, with his own eyes, seen her with her gallant.

तते। उसे। रघकारे। उसमयं यामं गच्छामी खुक्कां चितः कियहूरं गला पुनरागत्य पर्धक्के खर्रहे निभृतं स्थितः अय रयकारे। यामान्तरं गतद्र खुषजात विश्वासः स जारः सम्धाका जएवा गतः पश्चाने न समं तस्यां पर्धक्के की उन्ती पर्धक्केत जस्थितस्य भर्नुः कि चिद्यक्त स्थात् स्थामिनं माया विनिमिति विद्याध्य विवस्याभवत् तते। जारे खोक्तं कि मिति लमय मया सह निभैरं न रमसे विस्मितेव प्रतिभासि मे लं। तथाक्तं चनिभेद्रों विना सक्तं जनपूर्णे अपि यामे मां प्रति अरखवत् भाति कि भावि तत्र परस्थाने कि खादितवान् कथं वा प्रसुप्तः दत्यसाद्वृदयं विदीर्थते।

তার পর ঐ রথকার আমি অন্য গ্রামে গমন করি ইহা কহি

য়া চলিল কিছু দূরগিয়াপুনশ্চআসিয়া পর্যাক্ষতলে নিজগৃহে
পুচ্ছন্ন হইয়া থাকিল । অনন্তর রথকার গ্রামান্তরে গিয়াছে
ইহাতে সেই জার জাত পুত্যয় হইয়া সায় কালেতেই আইল
অনন্তর তাহার সহিত সেই খট্টাতে ক্রীড়া করত পর্যাক্ষ
তলন্থিত স্বামির কিঞ্চিৎ অঙ্গশ্পর্শেতে স্বামিকে কপটা
জানিয়া বিষণ্ণা হইল তাহার পর উপপতি কহিল কেন
তুমি অদ্য আমার সহিত গাতরমণ করিতেছ না তুমি
আমার সহক্ষে বিশ্বিতার ন্যায় পুতিভা পাইতেছ ।

নে কহিল ও হে মুর্থ লে আনার পুাণনাথ খাঁহার সহিত আনার বাল্যাবিধি বন্ধুতা তিনি আজি গুানান্তরে গিয়া ছেন তাঁহারব্যতিরেকে সমস্তমনুষ্যেতে গুান পূর্ণ থাকিলে ও আনার পুতি কাননতুলা পুকাশ পাইতেছে কি হইবে তিনি পরস্থানে কি ভক্ষণ করিয়াছেন কি পুকারে বা শয়ন করিতেছেন এই নিমিত্তে আনার হাদয় বিদীর্ণ হইতেছে।

So he pretended that he was going out of town, but after he had gone a little way, he returned home, and privately hid himself under the bed. In the mean time, the gallant, supposing the wheelwright was actually gone out of town, made his appearance; and, soon after, the wife retired with her lover to the same bed; where they began to converse without restraint. But just now, from the feel of something touching the under part of the bed, she concluded that her husband was beneath, and so was a little disconcerted; upon which her gallant said, - What is the reason thou dost not enjoy the present moment free from care? Thou appearest as if thou wert alarmed at something! Alas! replied the artful woman, he who is the lord of my life is gone abroad to-day; wherefore the city, though ever so full of inhabitants, to me appeareth a mere desert! What is to be done! What has he eaten in a foreign place, and how is he now sleeping! Oh! How my heart throbs for these things !

জার কহিতেছে তোমার কি এই পুকার সেহস্থান রথকার।
বন্ধকী বলিল অরে বর্ধর কি বলিতেছিস শুন সামিকতৃ ক
যে জ্রী নিষ্ঠুরবাকা ও কথিত হয় ও কোপচক্ষুতে দৃষ্ট হয়
সে সুপ্যাম মুখী জ্রী ভর্তার ধর্মভাগিনী হয়। অপর নগরস্থই
বা হউক বনস্থই বা হউক অপবিত্রই বা হউক পবিত্রইবা
হউক স্বামিয়ে জ্রীলোকেরদিপের প্রিয় হয় সেই জ্রীলোকের
দিগের উত্তম স্বর্গ হয়। অপর নারী জনের অলক্ষারব্যতিরে
কে ও স্বামী উত্তম অলক্ষার ভত্কতৃক বিরহিতাযে নারী

সেশোভিতা হইয়া ও শোভিতা নয়। তুমি উপপভিপাপ মতিঅন্তঃ করণের চাঞ্চল্য পুযুক্ত পুস্পতাদ্বলের ন্যায় কদা চিৎ সেব্য হওকদাচিৎ সেব্য না হওাতিনি ভর্তা আমার বিক্রয় করিতেও দেবতাকে ও ব্যুহ্মণকে দিতে পুভু হন কি বিস্তার কহিব তিনি বাঁচিলে বাঁচি তাঁহার মরণ হইলে অনুমরণ করিব এই পুতিজ্ঞা আছে 11

Then is thy wheelwright, said the gallant, a subject worthy of all this tenderness? he who calls thee where, and strumpet? Villain! exclaimed she, what is this thou sayest? Hear me!

She is a virtuous woman, who, when spoken harshly to, and viewed with angry eyes, appeareth before her husband with a mild and placid countenance.

The regions of eternal happiness are provided for those women, who love their husbands the same in a wilderness, as in a city; be he a saint, or be he a sinuer.

A husband is a woman's first ornament, although himself be unadorned; but when she is without one, be she ornamented, she is not adorned.

Thou art very fine, to be sure, and hast the appearance of a figure made up of garlands and flowers, Pray do people ever worship thee? My husband, if he chooses, can sell me to the gods, or give me to the Brāhmans; but what of that?

I live in him living, and in him, my beloved, will I live when dead; for upon his death, to die after him is my firm resolve.

चतः ।। तिसः कीर्व्यार्डकोटी च चानि लीमानि मानवे। तावत् कालं वसेत् खेर्गे भन्तारं याऽन्गच्छ्ति॥ खन्य च।। यालगाही यथा यालं वलादुइरते विलात। तद्वर्त्तार्मादाच स्वर्गतीको महीयते॥ अपर् ॥ चिता परिष्वज्य विचेतने पति । त्रिया हि या मुझ्ति देहमातानः। कलापि पापं शतमं ख्यमप्यना प्रति गरहीला सुर लोक मा मुयात्॥ एतत् सवें शुला स रथकारोऽवदत् धन्योऽहं यस्ये हमी त्रियवादिनी सामिवतस्ता भार्य्यति मनिस निधाय तां खड्ढां खीप्रवसितां मूर्द्ध कला सानन्दं ननक्तं अताऽहं बवीमि प्रत्यवेषि कते देषद त्यादि। तते। इं तेन राज्ञा यथा खबहारं संपूज्य प्रस्था पितः मुकोपि मम पञ्चादागच्छद्रास्ते एतत् सर्वं परि ज्ञाय यथा कर्त्तव्यमनुषन्धीयतां । ** ** **

যেহেতুক মনুষাশরীরে সার্জতিন কোটি লোমআছে যে দ্রী স্বামির সহিত সহমরণ করে সে দ্রী তাবৎকাল স্বর্গেতে বাস করে। এবং সাপূতিয়া য়েমন গর্ভ হইতে সর্পকে উদ্ধার করে সেইৰূপ পতিকে উদ্ধার করিয়া লইয়া স্বর্গেতে যায়। অপর যে প্রিয়ান্ত্রী চিতাতে মৃত পতিকে আলি জন করিয়া আপনার শরীরকে ত্যাগ করে শতসংখ্যও পাপ করিয়া ঐ দ্রী স্বামিকে গুহুণ করিয়া দেবলোকে গমন করে। এই সকল শুনিয়া রথকার বলিল আমি ধন্য যাহার এতা দৃশা পিয়ভাষিণী স্বামিবৎসলা পাতৃ। ইহা অন্তঃকরণে ক রিয়া জ্রী পুক্ষ সহিত সেই খটাকে মন্তকে করিয়া আহ্রা দেতে নৃত্য করিল । এই নিমিত্তে আমি বলি নাজাৎ ও অপরাধ করিলে ইত্যাদি । তাহার পার সেই রাজা ব্যব হারানুসারে আমাকে সন্মান করিয়া বিদায় করিলেন শুক ও আমার পশ্চাৎ আসিতেছে এই সকল জানিয়া যাহা কর্ত্তব্য ভাহা অনুসন্ধান কর ।

For,

The woman who followeth her husband may remain in heaven for a million and a half of years, or for as many as there are hairs upon the body.

As the snake-catcher by force draweth up the serpent from its hole; so, having taken her husband, she is to be raised into heaven.

Him should she attend whilst living, and him should she sleep with when dead, to whom her father may have given her, or her brother according to her father's will.

The foolish wheelwright, upon hearing all these fine speeches, said to himself,—O what a lucky fellow I am, to possess a wife who can speak of me with such tender love and affection! and, saying this, he rose with the bed and its contents, and began to dance for joy. I repeat therefore,—A fool &c.

After this, continued the booby, as soon as the king had paid me the usual compliments, I was dismissed, and the parrot is coming behind. And now that I have apprized your highness of all this, let that which is most proper be pursued.

चक्रवाके। विद्याह देव वक्षेन तावहेशान्तरमणि
गत्ना यथाशिक राजकार्य्यमनुष्ठितं किन्तु देवस्वभावए
षमूर्खाणां।। यतः॥ शतं दद्यात्त विवदेदिति विज्ञस्य
सम्मतं। विना हेतुमपि द्वंदमेतन्त्रूषस्य लज्ञणां। राजाह
किमतीतापालम्भनेन प्रसुतमनुस्थीयतां। चक्रोब्रूते
देव विज्ञने ब्रवीमि।।यतः॥ वर्णाकारप्रतिध्वानैर्नवतक
विकारतः। अप्यूहित मनाधीरास्तस्माद्रहिस मञ्चयेत्॥
अन्य च।। आकारेरिङ्गितंश्या चेष्य्या भाषणेन च। नेव
वत्किविकाराभ्यां ज्ञायतेऽन्तर्गतं मनः॥राजा मची च तव
स्थितः अन्ये अन्यव गताः चक्रोब्रूते देवाहमेवं जानामि
कस्याप्यस्वित्रयोगिनः प्रेरणाय वक्षेनेदमनुष्ठतं॥

চক্রবাক হাস্য করিয়া কহিলেন হে মহারাজ বক দেশান্তর গিয়া সামর্থ্যানুসারে রাজকার্য্য অনুষ্ঠান করিয়াছে কিন্তু হে ভূপানমূর্থেরদেরএইসভাব যেহেতুক শতও দিবেক তথাপি বিবাদ করিবেক না ইহা পণ্ডিতের সম্মত কারণ ব্যতিরেকে ও যুদ্ধ ইহা মূর্থের লক্ষণ । রাজা কহিলেম অতীতের অ নুভবেতে কি পুয়োজন উপন্থিত অনুসন্ধান কর । চক্র বাক বলিতেছে হে মহারাজ নির্জনে বলিব যেহেতুক বর্ণ ছারা আকার দ্বারা পুতিধ্নিদ্বারা চক্ষুবিকারদ্বারামুথবিকার দ্বারা পণ্ডিতেরা মানস তর্ক করে সেইছেতুক নির্জনে মন্ত্রণা করিবেক অপরআকার ভার। ইন্সিত ছারা গমন ছারা চেপ্টা ছারা বাকা ছারা চন্দুর বিকার ছারা মুখের বিকার ছারা অন্তর স্থিত মন জ্ঞাত হয়। রাজা ও মন্ত্রী সে স্থানে থাকিলে ন অন্য লোকেরা স্থানান্তরে গেল চক্রবাক বলিতেছে হে মাহরাজ আমি এই রূপ বুঝিতেছি আমাদের কোন নিয়োগি লো কের প্রেরণের নিমিত্তে বক এই অনুষ্ঠান ক্রিয়াছে।

What! exclaimed the minister Chakra-vāka, the king's affairs have been forwarded, to the utmost of his abilities, by a booby, who happened to travel into a foreign country! But, please your highness, he has acted according to his nature.

One may give him a hundred instances from holy writ, that he should not dispute; still, it is the character of a fool to make a disturbance without a cause.

Have done with these reproachful sayings! said the royal goose, and attend to what has been reported. Please your highness, replied the minister, I speak to you in private; for,

Those who are aware of it can interpret the mind from the changes of the eyes and other members; and even by the report of shape and complexion.

And upon this, the rest withdrawing, the king and his minister were left by themselves, I think, said the minister, that this has been brought about by a spy sent by some officer of our government. They say,

घतः ॥ वैद्यानामातुरः खेदान् व्यसनीमानि वीगिनां । विदुषां जीवनं मूर्खः सद्देणीजीवनंसतां।। राजाबवीत् । भवतु कारणमय पञ्चानिक्रपणीयं सम्प्रति यत् कर्त्तव्यं तिव्रकृष्यतां । चनवाकी बृते देव प्रणिधिकावत् प्रहोयतां । मतस्तरनुष्टानं वलावल्य जानीमः ॥ तथा हि ॥ अवेत खपरराष्ट्राणां कार्था कार्यावलाकने। चारचनुर्महोभर्न्यस्य नास्त्रस्य व सः।। सच दिनीयं विश्वासपात्रं महीता यात् तेनासै। खर्च तत्रावस्थाय दितीयं तत्रेत्य मद्यकार्यं सुनिभृतं निश्चित्य निगद्य प्रस्थापयति ॥ तथा चीक्तं ॥ तीर्थायमें सुरस्थानं शास्त्रविज्ञानहेतुना। तपस्तिधञ्जनोपेतैः सच रैः सह सम्बदेत् ॥ गृढचारञ्च योजले स्थले चरति तते। सावेव वकोनियुज्यतां। *******

যেহেতুক চিকিৎসকের দিগের রোগাই মন্ত্রল অধিকারি রাজারদের বাসনি ব্যক্তিই মন্ত্রল পণ্ডিতেরদের মূর্থই জীবন সল্লোকের দিগের উত্তম জাতিই জীবন রাজা বলিলেন হউক ইহা পশ্চাৎ নির্ণয় করা যাইবে ইদানী যাহা কর্ত্তব্য তাহা নিরূপণ কর । চক্রবাক বলিতেছে হে মহারাজ দূত পুস্থান ক্ষক তবে অনুষ্ঠান এবং বলাবল জানিব নিজদেশের ও পরদেশের কার্য্যাকার্য্যের দর্শনেতে পৃথিবী পতির দূতই চল্দুহয় যাহার চর নাই সে অন্ধই।সে দ্বিতীয় বিশ্বস্ত লোককে
লইয়া যাউক তাহার সহিত ও দূত আপনি সেহানে অবস্থান
করিয়া দ্বিতীয় মনুষ্টাকে সে স্থানের মন্ত্রণা ও নির্জনস্থান
নির্দেশ করিয়া কহিয়া পাঠাউক বিজেরা কহিয়াছেন তীর্থ
স্থানেতে এবং দেবস্থানেতে শান্ত্রজানহেতুক তপদ্বিচিক্তেতে
চিহ্নিত ব্রকীয় দূতদ্বারা সমস্ত জ্ঞাত হইবে যে জলে ও স্থলে
চরে সেই গুঢ় চার সেই হেতুক এই বককেই নিয়োগ কর।

A sick man is the best subject for a physician, and an active emissary for the officers of government; fools are the support of the learned, and a man of secrecy suits a king.

Let the cause alone, said the king; at present it should be determined what ought to be done; then say! First, please your highness, replied the minister, let a spy be sent, and then we shall learn the situation of the country, with its strength and weakness; for they say,

A prince should have a spy to observe what is necessary, and what is unnecessary, to be done in his own, as well as in his enemy's country. He is the king's eye;

and he who hath him not is blind.

And let him take a second person with him, in whom he can confide; whom he shall send back, well disguised, charged with such secrets as are worthy to be communicated; whilst he himself remains upon the spot.

He should command his emissaries to go disguised in company with those penitents, who travel with beards under pretence of studying in the courts of temples,

and places of holy visitation.

The emissary we send should be one who will go about privately, and who will pass through land and water;

स्ताहम एव कि श्विद्द को दितीय केन प्रयात नहिंद्द की का श्व राजदारे तिष्ठन्तु किन्तु रेव एतदिए सुगृप्त सनुष्ठातयं ॥ यतः ॥ षट्क पी भिद्यते मद्यस्त्रया प्राप्तश्च वार्त्तया । द्रायात्मना दितीयेन मद्य: कार्याः मही थता ॥ प्रय । मद्य भेदेपि ये दे । षाभवित्त पृथ्विवीपते । न भव्यास्ते समाधातुमिति नीति विदां मतं ॥ राजा विष्ट्र यो वाच प्राप्तसावन्त्र यो ज्ञानः प्रिष्ट थिः । मद्यो बूते तदा संयामित्र ज्ये। प्राप्तः अवान्तरे प्रतिहारः प्रविश्व प्रण्यो वाच देव जम्बुद्दीपादागते। दारि भुकिस्ति । राजा चक्रवाकमास्त्रोत्वते । चक्रवाके पेक्ति त्रावद्व लावासे तिष्ठतु पश्चादानीय दृष्ट यः प्रतिहारस्तमावासस्थानं नीत्या गतः । राजाह

এইনপ দিতীয় কোন বক যাউক তাহার গৃহের লোকেরা রাজদারে থান্সক কিন্ত হে রাজাধিরাজ ইহা ও অত্যন্ত গোপনে কর্ত্রা যে হেতুক মন্ত্রণা যট্কর্ণ হইলে ভিন্ন হয় আর বার্ত্রা প্রাপ্ত হইলে ভিন্ন হয় এই নিমিত্তে রাজা আপনি দিতীয় মন্ত্রির সহিত মন্ত্রণা করিবেক দেখ হে নৃপ তি মন্ত্রভেদ হইলে যে দোষহয় তাহা সমাধান করিতে শক্য হয় না নীতিজ্ঞেরদিগের মত এই রাজা বিবেচনা করিয়া কহিলেন আমি উত্তম চর পাইয়াছি। মন্ত্রী বলিতেছে তবে যুদ্ধেতে জয় ও পাইলা ইত্যবসরে দারী পুবেশ করিয়া

পূণান করিয়া বলিল হে নহারাজ জনুদীপহইতে শুক আ নিয়া দারেতে আছে । রাজা চক্রবাককে অবলোকন করি লেন চক্রবাক কহিল আবাসেতে গিয়া থাক্ন পশ্চাৎ আনিয়া দেখা যাইবেক দাররক্ষক তাহাকে অবাসস্থানে লইয়া গেল রাজা কহিলেন।

and I know of no one, except the booby, who is endued with these requisites; wherefore, let him be appointed. In the mean time, let all the inhabitants keep within our castle; and, till the messenger return, let profound secrecy be pursued; for

The deliberations of council are discovered if heard by six ears, as well as any private information; wherefore, a king should entrust his counsels only to himself and a second person.

The injury which is done to princes, from their counsel's being discovered, are not to be repaired, say those who are acquainted with the rules of policy.

Well, said the king, now I have found such an excellent emissary, what next?—Your highness, replied the minister, hath but to enter the field of battle, and victory will follow.

They were now interrupted by the entrance of one of the guards, who informed them, that there was a parrot waiting at the gate, just come from Jambu-dwipa. The king looked at the minister, and the minister said, Lead him into a separate apartment, and sometime hence he may be admitted. According to the commands of his highness! said the guard; upon which he went away, taking the parrot with him.

विश्वह सावत् समुपि स्थित श्र को ब्रूते देव प्रागेव विश्वहर न विधिः ।। यतः ।। स कि स्र त्यः स कि मन्नी यञ्चादावेव भूपति । युद्धे योगं समूत्यागं निर्दि ग्रत्यविचारितं ।। स्थर् ।। विजेतं प्रयते चारीन्न युद्धेन कदाचन । स्थित् ।। विजेतं प्रयते चारीन्न युद्धेन कदाचन ।। स्थानि ।। स्थन्य ।। स्थानि ।। स

লংগাম উপস্থিত চক্রবাক বলিতেছে হে মহারাজ পুথ মেতে যুদ্ধ কর্ত্রবা নয় যেহেভুক সে কি দাস আর সে কি মন্ত্রী যে অগ্রেক্তেই নৃপতিকে কিচার না করিয়া রণের উদাস করিতে এবং স্বকীয় স্থান ত্যাগ করিতে পরামর্শ দেয়। অপর বিপক্ষকে জয় করিবার নিমিত্তে নামাদিদ্বারা যত্র করিকেক সংগ্রামদ্বারা কদাচ করিবে না যেহেভুক যুধামান দুই জনের মধ্যে কাহার জয় ইহা নিশ্চয় জানা যায় না অপর সাম দান ভেদ ইহার পুত্যেকে কিম্বা সমস্তে তে বিপক্ষকে সমাধান করিতে যত্র করিবেক কদাচ যুদ্ধেতে করিবে না। অপর অকৃত যুদ্ধ সকল লোকই বীর কেননা

পরের শক্তি না দেখিয়া কে গর্বিত না হয় আর মনুষ্য কতৃক য়েমন কাষ্ট করণক পাষাণ উত্থাপিত হয় তেমন মনুষ্যকতৃক কাষ্ট্রবাতিরেকে পুন্তর উত্থাপিত হয় না অর উপায়েতে যে নহৎকার্যা নিষ্পন্ন হয় ইহা মন্ত্রণার বড় কর কিন্তু সংগ্রাম উপস্থিত দেখিয়া ব্যবহার কর যেহেতুক।

So, said the king, discord is arrived, and is in attendance! Yes, please your highness, replied the minister; but discord is not necessity.

Is he a minister, or a counsellor, who, upon the first alarm, and without due consideration, adviseth his sovereign either to commence hostilities, or to quit his ground?

A wise man may strive to conquer, but he should never fight; because victory, it is observed, cannot be constant to both the combatants.

A prince should use each and every of these means, in order to obtain peace from the enemy: viz. submission, presents, or, sowing the seeds of dissension among his confederates; but he should never fight.

A man should never display his bravery who is unprepared for battle; nor bear the marks of defiance, until he hath experienced the abilities of his enemy.

Not more easily is a house supported by mankind with a prop, than great achievements from trifling means. This is the great fruit of councils.

But when we perceive that we are threatened with war, let preparations be made; for

ययाकासकतो दोानान् छिषः पालवती भवेत्। तद्वाः तिर्धं देव विरात् पालित रल्लात् ॥ व्यव्द्व ॥ भहतादूरभीक्त्वमासक्षे भूरता गुणः। विषक्षे च महां लोषिरतामन्गक्कित् ॥ व्यव्द्व ॥ प्रत्यूहः सर्विसिद्धीः नामुत्तापः प्रथमः किल। व्यतिभीतलमप्यमः कि भिनित्त न भूश्वः ॥ विभेषत्य महावले सो विववणीराजा ॥ यतः ॥ विलिता सह योद्व्यमिति नास्ति निदर्भनं। त्युद्धं हिलाना सार्ह्षं नराणां मृत्युमावहेत् ॥ व्यत्यव्द ॥ स्मूर्षः कालमप्राप्य ये। प्रयुमावहेत् ॥ व्यत्यव्द ॥ स्मूर्षः कालमप्राप्य ये। प्रयुक्तिति वर्त्तते । कलिर्वल वता सार्ह्षं कोटपत्ते क्रतीयथा ॥ किञ्च ॥ कीर्मां सद्धोचमार्षाच प्रहारमित्र वर्षयेत् । प्राप्तकाले तु नीतिज्ञ जित्तिनेत् क्रूरसर्पवत् ॥ क्ष्येक्ते । प्राप्तकाले तु नीतिज्ञ जित्तिनेत् क्रूरसर्पवत् ॥ क्ष्येक्ते । प्राप्तकाले तु नीतिज्ञ जित्तिनेत् क्रूरसर्पवत् ॥ क्ष्येक्ते । प्राप्तकाले तु

হে মহারাজ সময়ানুসারে উদ্যোগেতেই যেমন কৃষি ফল বতী হয় সেইনপ রক্ষণ হেতুক এই নীতি চিরকালেতে ফলে। অপর অনাসন্ন কার্যোতে বড় লোকের ভীকতা গুণ কার্যা আসন্ন হইলে শৌর্যাই গুণ আর সল্লো কেরা বিপান্তিতে বৈর্যাবলম্বণ করে অপর পুথমত উত্তা পা নিশ্চর সকল কার্যোর বিঘু কেননা অত্যন্ত শাতল জল কি পর্যতিকে ভেদ করে না বিশেষে মহাবল এ চিত্রবর্ণরাজা যেহেতুক বলবানের সহিত যুদ্ধ করিবেক ইহা নিদর্শন নাই কেননা সনুষ্যেরদিগের হস্তির সহিত ষে

যুদ্ধ সে মরণকে উপস্থিত করে । অপর সময় না পাইয়া বল বান অপকারকে যে বর্ত্তে সে মূর্থ কেননা যেমন পিপীলিকা দের পালকের উৎপত্তি এইরপ বলির সহিত কলহ । আর নীতিজ্ঞ ব্যক্তি কমঠ শ্রীরের ন্যায় সক্ষোচ পাইয়া পুহার কেও সহ্য করিবে সময়ানুসারে খল সর্পের ন্যায় উঠিবেক

The field is fruitful from having been cultivated in due season. It is the same with political measures; but these too advance slowly, not instantly, to maturity.

When the quality of bravery is near, a great man's terrors are at a distance. In the hour of misfortune such a great man overcometh bravery.

Great warmth, at first, is the certain ruin of every great achievement. Doth not water, although ever so cool, moisten the earth?

Besides, an' please your highness, king Chitra-varna is very strong; and,

There is no ordinance obliging us to fight those who are stronger than ourselves.—Such fighting, as it were, with an elephant, is the same as men's fighting against rocks.

He is a fool who turneth upon his opponent, before he hath found a proper opportunity. The efforts of him, who contendeth with one stronger than himself, are as feeble as the exertions of an insect's wings.

A prudent soldier, keeping within his tortoise-like shelter, may, indeed, sustain the force of arms; and when occasion may suit, he may sally forth like an enraged serpent.

महत्यसेष्णुपायज्ञः समनेव भवेत् ज्ञमः। समृत्यू लिख तुं व्रज्ञानं त्रणानीव नदीरयः॥ खतत्त्वदूतेष्याश्वास्य तावद्भियतां यावदुर्गः सज्जीतियते॥ यतः॥ एकः श्रतं योधयति प्राकारस्था धनुईरः। श्रतं श्रतसहस्ताणि तसा दुर्गः विश्वियते॥ किञ्च॥ चर्द्रगाविषयः कस्य नारेः परि भवास्यदं। चर्द्रगानाश्रयोराजा पातच्युतमनुष्यवत्॥ दुर्गः कुर्य्यान्यहाखातमुचप्राकारसंयुतं। सयद्यं सजलं शैलसरिन्यक्वनाश्रयं॥ विक्तीणः चातिविषमं धनधान्य रसान्वितं। चप्रवेश्वप्रसारञ्च सप्तेतादुगसम्पदः॥ स्नान्य सात्यसुद्धत्वोषीराष्ट्रदुर्गवलानि च। परस्परापकारी च राज्यं सप्ताक्षमुच्यते॥दुर्गाध्यत्ते।वलाध्यत्ते। धनाध्यत्त्र्यः भूपतिः। दूतः पुरोधादैवज्ञोभिषजोमित्रणोमताः॥ ॥

खेशायुक्त वाक्ति वक् विषय्यार्थ किन्ना अन्न विषय्यार्थ नमान्ये कम रय यमन निर्मार्थन ज्न नकन्मक जिम्मूनन करत अर्थ क्षण वृक्त नकन्मक ७ जिम्मूनन करते अठअव ठारात मृज्यक ७ आश्वान कित्रया ठाव १ श्रमुंख ताथ याव १ श्रमुंख नमञ्ज ना रय यार्थ्यूक श्रीकात इ धनुक्ति अक वाक्ति भेज लाय्कित निरूच यूक्त करते भेज्यांकि नक्ष्मणाय्कित निरूच यूक्त करत मिर्च यूक्त करते भेज्यांकि रम्म व्याप्त अपूर्ण पर्म कान वितिक ज्ञ श्रीका आश्रुय कर्डवा नम्र शर्वजन्मी मक्त

ভূমি অরণ্য আশুয়েতে উচ্চপুনিবর্যুক্ত অতিশয় থাত সমন্ত্র সজল দুগ করিবেক বিস্তীর্ণ অতিবিষম ও ধন ধান্য লবশদিযুক্ত ও পুবেশ নির্গমরহিত এই সাত দুর্গ সম্পত্তি স্বামী অমাত্য সূহৎ কোষ রাষ্ট্র দুর্গ বল ইহারা পরস্পার উপকারক সপ্তান্ধ রাজ্য হয় দুর্গাধ্যক্ষ বলাধ্যক্ষ ধনাধ্যক্ষ রাজা দূত পুরোহিত দৈবজ্ঞ বৈদ্য ইহারা মন্ত্রকারক হয়।

Please your highness, attend to this:

One who is master of ever so little art may be able, on a great occasion, to root up trees with as much ease, as the current of a river the reeds and grass.

Then let this ambassador, the parrot, be detained and amused, until we shall put our fortifications in good condition.

A single bowman standing upon the battlements fighteh a hundred; and a hundred ten thousand: wherefore, a castle is to be preferred.

What sovereign, whose country is furnished with strong holds, is subject to defeat? The prince of a country, without strong holds, is as a man who is fallen from his ship.

He should build a castle with a large ditch and lofty battlements, and furnish it with machines for raising water; and its situation should be in a wood upon a hill, and where there are springs of fresh water.

It should be spacious, but very uneven; and supplied with large store of liquor, grain, and money; and with gates and sallyports; for these are the seven treasures of a castle.

राजाइ दुर्गानुसन्धाने को नियुज्यतां।चक्रीबृते। थायव कुश्रलः कार्ये तन्तत्र विनियोजयेत्। कर्माखहरू कर्मा यः शास्त्रद्वोपि विमुद्यति ॥ तदाचूयतां सारसः तथा मुष्टिते सति जागतं सारसमालाका राजावाच भी सारस लंसलरं दुर्गमनुसम्बेहि । सारसः प्रणस्थीवाच देव दुर्ग तावदिदमेव चिरात् सुनिरूपितमासे महत् सरः किन्तत्र मध्यविनदोषे द्रव्यसंग्रहः कार्थ्यतां। यतः। थान्यानां संयहे।राजबुत्तमः सर्धसंयदात्। निचित्रं दि मुखे रतं न कुर्यात् प्राणधारणं ॥ किञ्च ॥ व्यातः सर्वर सानां हि जवणार्मउन्तमः। ग्टहीतञ्च विना तेन यञ्जनं गामयायते॥ राजाइ सत्वरं गता सर्वमनुतिष्ठ पुनः प्रवि श्य प्रतीहारे। ब्रते देव सिंहलदीपादागती मेघवर्णीनाम वायसः सपरिवारीदारि तिष्ठति देवपादं द्रष्टुनि च्हति।

রাজা বলিলেন দুর্গের অনুসন্ধানেতে কে নিযুক্ত হইবে চক্র বাক বলিতেছে যে কর্মেতে যে দক্ষ সেই কর্মেতে তাহাকে নিয়োগ করিবেক অদৃষ্টকর্মা যে লোক সে শান্তক্ত হইলে ও কর্মেনুধা হয় সেহেতুক সারসকে আহ্বান কর তাহা করিলে পর সারসকে আগত দেখিয়া রাজা বলিলেন ও হে সারস তুমি শাঘু দুর্গের অনুসন্ধান কর সারস পুণাম করিয়া বলিল হে মহারাজ এই বৃহৎ সরোবরে অনেক কালদুর্গ নিক্ষপিত আছে কিন্তু এই মধ্যবর্ত্তি দ্বীপে দুব্য সংগুহুকক্ষন যেহেতুক

হে মহারাজ সকল সংগৃহহইতে ধান্যের সংগৃহ উত্তম কেন না মুখেতে নিক্ষিপ্ত রত্থে জনসে ব্যক্তি জীবন ধারণ করিতে পারে না এবং সকল রসের মধ্যে লবণরস উত্তমরূপে খ্যাত তাহা ব্যতিরেকে ব্যঞ্জন গোময়ের ন্যায় হয়।। রাজা কহিলেন ম্বরাতে গিয়া সমস্ত অনুষ্ঠান কর । পুনর্বার পুবেশ করিরা মারা বলিতেছে হে রাজাধিরাজ সিংহলদ্বীপহইতে মেঘবর্ণ নামেকাক সপরিবারে আসিয়া দারেতে আছে মহারাজার চরণ দেখিবার নিমিতে বাঞ্ছা করিতেছে।

Who, demanded the king, should be appointed to prepare our castle? The minister replied.

Every one should be employed in that business he is best acquainted with. One who hath had no experience in civil affairs, although he may be a good soldier, would be at a loss in business of that kind.

Then let the Sārasa be called, concluded the minister. This being done accordingly, and the Sārasa arrived, the king gave him encouragement, and told him to put the castle in good order. The Sārasa, bowing, replied, please your highness, the castle has lately been well examined. There is a large reservoir in it, in the centre there is an island, in which it is proper that there should be a store of grain laid up.

A store of grain, O king! is the best of stores. A gem

cast into the mouth will not support life.

Of all sapid things, salt being esteemed the first, some should be laid in; for without it the beard is bedaubed.

Go then, said the king, and attend to what is necessary to be done. Just now a door-keeper came in, and said,—Please your highness, one cloud-colour, a crow, is just arrived from Singhala-dwipa, who, with his attendants, desires to behold the foot of your highness.

दाजाद काकाः पुनः सर्वज्ञावज्रदृष्टार्ञ्च। तज्ञवितः संग्राह्यद्रयमुवर्त्तते । चक्रीब्रुते देव अस्येवं किन्तु काकः स्थलचरः तेनास्मिद्वपत्ते नियुक्तः कथं संग्राह्यः। तथा चीक्तां ॥ आक्षपत्तं परित्यञ्च परपत्तेषु योरतः । स परैर्ड्नयते मूढीनीलवर्णस्थालवत् ॥ राजीवाच कथ मेतत् । मञ्ची कथ्यति अस्याखे कश्चित् स्थालः सेतत् । मञ्ची कथ्यति अस्याखे कश्चित् स्थालः सेतत् । मञ्ची कथ्यति अस्याखे कश्चित् स्थालः सेतत् । मञ्ची कथ्यति स्थान्यत् नीलीभाष्डे पतितः पञ्चात् तत्त्रस्थानु मस मर्थः प्रातराक्षानं सृतवत् सन्द र्श्व स्थितः स्थ नीलीभाष्डस्वामिना सृत रित ज्ञात्वा तस्मात् समुत्राय दूरे नीत्वा अपशारितक्तसात् पलाचितः तत्राद्धीः यमं गत्वा सक्तियमासानं नीलवर्णमवलोक्याचिन्तयत्।

রাজা বলিলেন কাকেরাসর্বজ্ঞ হয় এবং বহুদশী হয় অতএব লংগুছ কর্ত্তব্য ইছা বুঝিতেছি চক্রবাক বলিতেছে হে মছা রাজ এই বটে কিন্তু কাক স্থলচর সেই জন্যে আমারদিগের বিপক্ষেতে নিযুক্ত কি পুকারে সংগৃহ করা যায় । পিগুতেরা তাহা কহিয়াছেন যে লোক স্বপক্ষকে পরিত্যাগ করিয়া পরপক্ষেতেআসক্ত হয় সে মুর্খনীলবর্ণ শৃগালের ন্যায় পর কর্তৃ কহতহয় রাজা কহিলেন এ কি পুকার মন্ত্রী কহিতেছে। কাননেতে কোন শৃগাল থাকে সে আপনইচ্ছাতে নগরোপা স্তে ভূমণ করত নীলীভাপ্তেপজ্লি অনন্তর তাহাহইতে উঠি তে পারিল না পুভাত কালে আগনাকে মৃতের ন্যায় দেখা ইয়া থাকিল। তাহার পর নীলী ভাণ্ডের স্থানী মৃত ইহা জানিয়া তাহাহইতেউঠাইয়া দূরে লইয়া ফেলিল সে স্থান হইতে জমুক পলাইল অনস্তর ঐ শৃগাল অরণ্যে গিয়া নিজ্ শরীরকে নালবর্গ দেখিয়া চিন্তা করিল।

A crow, said the king, is a wise bird, and a great observer of things; and that being the case, let him be received. He is so, replied the minister; but a crow is a land bird, and consequently of a different party to us; how then can he be received in contempt of our own party? It is said,

The fool who forsaketh his own party, and delighteth to dwell with the opposite side, may be killed by them; as was the case with the blue jackal.

How was this? demanded the king; and the minister related as follows:

FABLE VIII.

A certain jackal, as he was roaming about the borders of a town, just as his inclinations led him, fell into a vat of indigo; but being unable to get out, in the morning he feigned himself dead. The master of the vat thinking that he was really dead, took him and out, threw him at a distance. The sly animal instantly got up, and ran into the woods; when, observing that his coat was turned blue, he meditated in this manner:—

खहिनदानीमुक्तनवर्णसदाहं स्वतीयोत्वर्षं किं न सा धयामि द्रत्यासीच्य गृगालानाहृय तेनोक्तं । अहं भग दत्या वनदेवतया सहस्तेनारण्यराज्ये सर्वे विधिरसेनाभ विक्तः तदयारभ्यारण्येऽस्वदाज्ञ्या व्यवहारः कार्थः । गृगालास्य तं विशिष्टवर्णमवलेक्य साष्टाक्रपातं प्रण् म्होत्यः ययाज्ञापयसे देव दत्यनेनेव क्रमेण सर्वे व्यरण्य वानिव्वाधिपत्यं तस्य वभूव ततस्तेन स्वज्ञातिभिरावृतेना धिक्यं साधितं ततस्तेन व्याव्यसिंहादीनुक्तमपरिजनान् प्राप्य सदिस गृगालानवलेक्य स्वज्ञमानेनावज्ञया स्व ज्ञातयः सर्वे दूरीकृताः तत्रोविष्णान गृगालानवलेक्य क्रोनचित् वृद्धगृगालेनैतत् प्रतिज्ञातं माविष्येदत्।

আমি উত্তমবর্ণ হইয়াছি তবে আমি আপনার উৎকৃষ্ট তাকে কেন সাধন না করি এই আলোচনা করিয়া শৃগালে দিগকে আহ্বান করিয়া সে কহিল। ভগবতী বনদেবতা কর্তৃক স্বহস্তদারা সরৌ যিধি করণক বন রাজ্যেতে আমি অভিষিক্ত হইয়াছি এই হেতুক আজি অবধি কাননেতে আমার আজ্ঞাতে কর্ম্ম করিবে। শৃগালেরা ভাহাকে উত্তম বর্গদেখিয়া অপ্তান্ত পুনাম করিয়া কহিল হে মহারাজ আপনি যে রূপ আজ্ঞা করেন এই পুকারে সমস্ত বনবাসি

পশুতে তাহার পুভূত্ব হইল অনস্তর দে স্বকীয় জাতিতে পরি
বৃত হইয়া মহত্ত্ব সাধন করিল তাহার পর সে ব্যাঘু সিংহাদি
উৎকৃষ্ট পরিজনকে পাইয়া সভাতে শৃগালেরদিগকে দেখিয়া
লক্তি ত হইয়া সকল জ্ঞাতিকে অপনান করিয়া দূর করিল
তবনস্তর শ্গালেরবিগকে বিমনা দেখিয়া কোন বৃদ্ধ জযুক
এই পুতিজ্ঞা করিল তোমরা বিষয় হইও না।

I am now of the finest colour! what great exaltation may I not bring about for myself? Saying this, he called a number of jackals together, and addressed them in the following words:-Know that I have lately been sprinkled king of the forest, by the hands of the goddess herself who presides over these woods, with a water drawn from a variety of choice herbs. Observe my colour, and hence forward let every business be transacted according to my orders. The rest of the jackals, seeing him of such a fine com plexion, prostrated themselves before him, and said, -According as your highness commands! By this step he made himself honoured by his own relations, and so gained the supreme power over those of his own species, as well as all the other inhabitants of the forest. But after a while, finding himself surrounded by a levee of the first quality, such as the tiger and the like, he began to look down upon his relations; and, at length, he kept them at a distance. A certain old jackal perceiving that his brethren were very much cast down at this behaviour, cried, -Do not despair!

यदनेनानिभन्नेन नोतिविदानमीन्ना वयं खसनीपात् परिभूताः तयथाऽयं नम्यति तथा विधेयं तताऽनी व्याद्या दयावर्णमानिवित्रल्याः मृगालमन्नाला राजानिमनं मन्यन्ते । तयथायं परिचिताभवति तथा कुरत तन चैवमनुष्ठेयं यतः सर्वे सन्ध्यासनये सिवधाने महाराव मेकदैव करिष्यथ ततस्तं मृद्धासनये सिवधाने महाराव नापि मृद्धः कर्त्तव्यः ततस्त्रथानुष्टिते सित तद्गृनं यतः यः खभावाहि यथास्ते स नित्यं दुः तिक्रमः । त्या यदि कि यते राजा तत् कि नाश्चत्युपानहं ॥ ततः मृद्धाद्य सिन्नाय स व्याप्रेस हतः । तथा चोक्तं। हिद्रं मर्मा च वीर्यंश्व सर्वे वित्ति निजीरिषः। दहत्यन्तर्गतश्चेव मुद्धां वद्यस्ति। नसः ॥ खताऽहं व्यीगि खात्यपत्तं परित्यागादित्यादि।

নীতিক মর্মবিৎ আনরা এই অনভিজ্ঞকতৃ ক যে পরাভূত হইয়াছি সেইহেতুক যে ৰূপে এনষ্ট হয় তাহা কর্ত্ব্য এই ব্যাঘুপুভূতিরা বর্ণ মাত্র দেখিয়া শৃগাল না জানিয়া ইহাকে রাজা করিয়া মানে। তবে এ যে ৰূপে পরিচিত হয় সেইৰূপ কর তাহাতে এইপুকার কর্ত্ব্য সকলে সায়ং কালে সমীপে তে এক কালে অতিশয় শব্দ করিবা তাহার পর সেই শব্দ শুবণ করিয়া জাতি স্বভাব হেতুক সেও রব করিবেক। অন ন্তর সেই পুকার করিলে তাহা হইল যেহেতুক যাহার যে স্বভাব আছে সে সর্বদাই অপরিহার্য্য কেননা যদি স্বরে রাজা

হয় তবে সে কি চর্মপাদুকা ভোজন করে না তাহার পর শব্দেতে জ্ঞান করিয়া ব্যাঘু সে শ্গালকে নপ্ট করিল। বিজ্ঞরা তাহা কহিয়াছেন ছিদুও মর্মাও বল সমস্তই নিজ বিপক্ষলোক জানে আর অগ্নি যেমন শুক্ষ বৃক্ষকে দাহ করে এই রূপ অন্তঃকরণস্থ ব্যাপারকে দাহ করে অতএব আমি বলি যে লোক স্বপক্ষকে ত্যাগ করিয়া ইত্যাদি।

If it continue thus, this imprudent friend of ours will force us to be revenged. Let me alone to contrive his downfall. The lion, and the rest who pay him court, are taken by his outward appearance; and they obey him as their king, because they are not aware that he is nothing but a jackal: do something then by which he may be found out. Let this plan be pursued: assemble all of you in a body about the close of the evening, and set up one general howl in his hearing; and I'll warrant ye, the natural disposition of his species will incline him to join in the cry; for,

Whatever may be the natural propensity of any one, is very hard to be overcome. If a dog were made king, would he not gnaw his shoe starps?

And thus, the tiger discovering that he is nothing but a jackal, will presently put him to death. In short, concluded the minister, the plan was executed, and the event was just as it had been foretold. They say,

An intimate enemy is acquainted with every thing which relateth to one: our blemishes, our hearts, and our degree of courage.

I repeat therefore, The fool &c.

राजाह यदीवं तयापि दृश्यतां तावद्यं दूरादागतः तसं
यहे विचारः कार्यः । चक्रोब्रूते देव प्रिष्धिः प्रहिता
दुर्गञ्च सज्जीकतः चतः गुक्रोप्यानीय प्रस्थाप्यतां ॥
यतः ॥ नन्दोजघान चानकां तोच्चदूतप्रयोगतः तदूरा
न्तरितं दूतं पश्येद्वीरसमित्रतः ॥ ततः सभां क्रत्याद्वतः
युक्तः काकञ्च युकः किञ्चिद्वतिश्रा दत्तासने उपविश्य
ब्रूते भा हिर्ण्यग्योमहाराजाधिराजः श्रोमचित्रवर्णस्वां
समाज्ञापयित यदि जीवितेन श्रिया वा प्रयोजन
मित्त तदा सन्तरमागत्यासाचरणा प्रणम न चेदवस्थातुं
स्थानान्तां चिन्तय। राजा सक्रोपमाह श्राः कोप्यसाकं
पुरतोनान्ति एनं गलहक्तयतु उत्याय मेघवणाब्रूते *

রাজা কহিলেন যদ্যপি এইনপ তথাপি দেখ এ ব্যক্তি
দূরহইতে আসিয়াছে তাহার সংগুহেতে বিচার করা যাইকে
চক্রবাক বলিতেছে হে মহারাজ চর পাঠানগিয়াছে দুর্গত্ত
পুস্তুত হইয়াছে অতএব শুককে আনিতে পাঠাউন।।
যেহেতুক বলবান দূ:তরনিয়োগ দারানন্দনামে রাজা চাণক্য
কে নস্তকরিয়াছেন সেইনিমিত্তেবীরযুক্ত হইয়াদূরহইতে ব্যব
হিত দূতকে দেখিবেক। অনন্তর সভা করিয়া শুক এবং
কাককে আহ্বান করিল শুক কিঞ্চিৎ উর্দ্ধ মন্তক হইয়া দন্তা
সনে বিসয়া বলিতেছে ও হে হিরণ্যগর্ভ তোমাকে মহারাজা

ধিরাজ প্রীয়চিত্রবর্গ আজ্ঞা করিয়াছেন যদি পুাণে কিছা সম্পত্তিতে পুয়োজন থাকে তবে শাসু আসিয়া আমার চর ণেতে পুণাম কর নতুবা অবস্থানের নিমিত্তে স্থানান্তর চেষ্টা কর রাজা কন্ত হইয়া কহিলেন আঃ আমার অণ্টেতে কেহ নাই যে ইহাকে গলাতে হাত দিয়া বাহির করিয়া দেয়। মেঘবর্ণ উটিয়া বলিতেছে।

Although it be thus, replied the king, still as he is come a great way, let him appear; for such is the resolution of enquiries made respecting whom we ought to entertain.—Please your highness, said the minister, the spy is dispatched, and the castle is put in complete order, wherefore the parrot should receive assurances of our pacific disposition, and be permitted to depart. But,

As it is possible that the revolutions of council may be defeated by the designs of a sharp ambassador, a sovereign should always regard him as a spy.

After this a council was formed, and both the parrot and the crow were desired to attend. The parrot, with a slight inclination of his head, seated himself upon a stool which was presented to him, and then delivered his commission in the following words: Sir, the most illustrious Mahā-rājā Chitra-varna commandeth thee, Hiranya-garbha, if thou hast any occasion for life or fortune, instantly to repair into his presence, and prostrate thyself at his feet; or else, to think of retiring to live in some other country! The king, in anger, exclaimed,—Ha! have we no one about us? The crow, Cloud-colour, instantly rose up and cried out,—

यान्तयम् ब्रूते गृणु तावत् । न सा सभा यत्र न सन्ति ष्टद्वाष्टद्वान ते ये न वदन्ति धर्मी। धर्मीः सनी यत्र न सत्य मिल सत्यं न तद्यच्छलमम्ध्येति ॥ यते। धर्माञ्चेषः । दूते। स्ट्रेच्छे। प्यवध्यः स्थाद्राजा दूतमुखे। यतः । उद्यते व्यि श्रस्तेषु दूते। वदित नान्यथा ॥ किञ्च ॥ स्वापक्षं परोत्कर्षं दूते। क्तीन्यते तु कः । सदैवावध्यभावेन दूतः सर्वे हि जल्पति ॥ तते। राजा काकञ्च सां प्रक्षतिमापन्न शुको। प्यत्याय चिलतः पञ्चाचकवाकेनानीय प्रवे। ध्या कनकालद्वारादिकं दला संप्रेषिते। यथा शुको। पि विस्था चलराजानं प्रण्तवान राजे। वाच शुक्त का वाक्ती

হে মাহারাজ আজ্ঞা করুণ দুষ্ট গুককে নষ্ট করি সর্বজ্ঞ রাজাকে এব' কাককে সান্তনা করত বলিতেছে শুন যে সভাতে বৃদ্ধ নাই সে সভাই নয় যে বৃদ্ধেরা ধর্ম বলে না তাহারাবৃদ্ধই নয় যে ধর্মেতে সত্য নাই সে ধর্ম নয় যে সত্যেতে ছল আছে সে সত্য নয় যেহেতুক এই ধর্ম শ্রেচ্ছদূত ও অবধ্য হয় যেহেতুক রাজা দূতমুখ অতএব শস্ত্র উথিত হইলে ও দূত অন্য পুকার বলে না আর কোন ব্যক্তি দূতের বাক্যেতে আপ নাকে অধ্য করিয়া ও পরকে উত্তম করিয়া মানে দূত সর্ব দাই অবধ্যভাবেতে সমস্তই বলে। তাহার পর রাজা এব' কাক আপন স্বভাবকেপাইল

শুক ও উঠিয়া চলিল পশ্চাৎ চক্রবাককত্ক আনয়ন করিয়া পুবোধ করিয়া স্থালক। রাদি দিয়া পুরিত হইয়া গেল। শুক ও বিদ্যাচলের রাজাকে পুণাম করিল। রাজা কহিলেন শুক বৃত্তান্ত কি।

Give but the word, and I will kill this infamous parrot! In the mean time, the minster, who was engaged in pa-

cifying the king, repeated these lines:

That is not council, wherien there are no sages; they are not sages, who do not declare men's duty; that is not a duty, in which there is not virtue; and that is not virtue from which fear approacheth us.

The law speaks thus: but, moreover, this parrot is a

Brāhman, and they say also,

An ambassador, although he be a barbarian, is not to be put to death; for he is only the mouth of his master: no, not even when the weapons of war are lifted up; and how much less, if he be a Brāhman!

An ambassador never payeth any regard either to his own inferiority, or other's superiority; but under the decree of fate, that he is not punishable, he speaketh

without reserve.

Upon hearing these maxims, both the king and the crow were pacified; both the king and the parrot got up and went away. But upon a motion of the minister's, things having been explained to him, he was brought back, and dismissed with presents of golden ornaments, rich dresses, and the like.

The parrot returned to the Vindhya mountains, where paying his respects to Chitra varna his own sovereign, the king no sooner perceived him, than he called out,—Well, parrot, what intelligence hast thou brought me?

कीहमांऽसी देमः। मुकोकृते देव संचेपादियं वार्ता संप्रति युद्धायोगः कियतां देमञ्चासा कर्प्रदीपः स्वर्गे के देमः राजा च द्वीतीयः स्वर्गपतिः कथं वर्णयितं मक्तते ततः सर्वान् मिष्टानाह्मय राजा मन्नियतुम्पविष्टः आह च सम्प्रति कर्त्तव्यविग्रहे यथा कर्त्तव्यं उपदेभं ब्रू ते विग्र हः पुनर्वप्रयं कर्त्तव्यः ॥ तथा चोक्तं ॥ असन्तुष्टाद्विजा नष्टाः सन्तुष्टाद्वव पार्थिवाः । सल्जा गणिका नष्टा निर्लेक्जाञ्च कुलस्वियः । दूरदर्भी नाम मध्ये ब्रू ते देव व्यस्तितया विग्रहोन विधिः ॥ यतः ॥ नित्रामात्यसु द्वर्गायदास्पृहेदभक्तयः । मनूणां विपरीताञ्च कर्त्तव्या विग्रहस्तदा ॥ अत्यव ॥ भूमिमेनं हिर्ण्यञ्च विग्रहस्य पार्च नयं । यदैतिविश्वतं भावि कर्त्तव्या विग्रहस्तदा ॥

ঐ দেশ কি ৰূপ শুক বলিতেছেহে মহারাজ সংপক্ষেতে
এই বার্ত্রা ইদানী সংগাদের উদ্যোগ করুন ঐ কপূর্রবীপ
স্বর্গের এক দেশ রাজা ও দিতীয় স্বর্গপতি কি পুকার
কর্ণনা করিছে সমর্থ হই । অনন্তর সকল শিস্টেরদিগকে
আহান করিয়া মন্ত্রণা করিবার নিমিত্তে বসিলেন আর কহি
লেন সংপৃতি কর্ত্রবা যুদ্দেতে যে পুকার কর্ত্রবা তাহা উপ
দেশ কর কিন্তু যুদ্ধ অবশ্য কর্ত্রব্য । তাহা পণ্ডিতেরা কহি
য়াছেন সম্ভন্ত রাজারা যেমন নপ্ত হয় এমনি অসম্ভন্ত ব্যাদ্ধ

ণেরা নষ্ট হয় এবং লজ্জিত। বেশ্যারা নষ্টা হয় এবং নির্বজ্জ সলজ্ঞীরা নষ্টা হয়। দূরদশা নামে গৃধু বলিতেছে হে মহা রাজবাসনিত্ব হেতুক মুদ্ধ বিহিত নয় যেহেতুক মিত্র মন্ত্রী সূহদ্ সকল যথন অনুগত হয় আর বিপক্ষেরদিগের ইহার বিপরীত হয় তথন রণ কর্ত্ব্য অপর ভূমি মিত্র স্বর্ণএই তিন সংগ্রামের ফল ইহা যথন নিশ্চিত হয় তথন বিগুহু কর্ত্ব্য!

What sort of a country is it? Please your highness, replied the parrot, the sum of my intelligence is this,—Let preparations be made for war! As to the country, it is a portion of the heavenly regions, and its king is a second Indra; then how is it possible to describe it? The peacock king, upon hearing this, sent for his chiefs, and sat down to consult with them. On the subject of the war, said the king, which is presently to be entered into, advise what is proper to be done; for, again I say, war is absolutely resolved upon. They say,

Brähmans are ruined when discontented, like sovereigns when contented. Modesty is ruin to a harlot,

and immodesty to women of good repute.

Amongst the rest, there was a vulture whose name was Far-see, who arose and said,—Please your highness,—Fate would not be idle in fighting with thee; for

When sons, with friends and attendants, are firmly attached, and in opposition to the enemy, then war may be commenced.

Territory, friends, and gold, are the three fruits of war. When these are certain, it is proper to commence hostilities against the enemy.

दाजाह मदलं तावदवलोकयत मत्री तरैतेषामुपयोगे।
द्वातामेवमाह्मयतां मेहिक्तिकः निर्णीय ग्रुभलगं
द्वात्। मसीत्र ते तथापि महसा यात्राकरणमनुचितं।। यतः॥ विश्वन्ति महसा मूढाये विचार्थ्य दिषद्व । खद्गधारापि खद्गं लभन्ते ते सुनिश्चितं॥ राजाह मस्तिन् ममोत्साहभद्गं सर्वे या मा कथाः विजिगोषुर्यया परभू मिमात्रामित तथा कथय । ग्रुभे त्र ते तत् कथयानि किन्तु तदनुष्ठितमेव फलप्रदं॥ तथाचे क्तिं॥ किंमखेणा ननुष्टा नाच्छा स्वितितृथिवीपतेः । नह्योषधपरिद्याना द्याधेः शान्तिः कचिद्ववेत्॥ राजा देशसानित्वामणीयः यथा श्रुतं तित्वेदयामि गृणु। नयदिवनदुर्गेषु यत्र यत्र भयं त्रप । तत्र तत्र च सेनानी यायाद्यही कते वेलैः।

রাজা বলিলেন হে মন্ত্রি আমার সৈন্য নিরীক্ষণ কর আর উহারদের উপযোগিতা জান এবং দৈবজকে আহ্বান কর শুভ লগ্ধ নির্ণয় করিয়া দেন । মন্ত্রী বলিতেছে তথাপি অকুমাৎ যাত্রা উপযুক্ত নয় যেহেতুক যে মুচলোকেরা শত্রুর বল বিচার না করিয়া সহসা সৈন্য মধ্যে পুবেশ করে তাহারা নিশ্চয় শন্ত্রধারালিঙ্কন পায় । রাজা কহিলেন হে মন্ত্রী আমার উৎসাহ ভঙ্ক সর্ব্যা করি ও না জয়েচ্ছু ব্যক্তি যে পুকারে পরস্থানাক্রমণ করে তাহা কর । গৃধু বলি তেছে তাহাকহি কিন্তু তাহার অনুষ্ঠানই কলদ হয় ইহা পণ্ডি তেরা কহিয়াছেন শান্তক্ত নৃপতির অনুষ্ঠান না করিলে মন্ত্র গাতে কি পুয়োজন যেহেত্ক ঔষধ জ্ঞানেতে রোগের শমতা কোথাও হয় না রাজা আর দেশ অতিক্রমণীয় নয় যে রূপ শুনিয়াছি তাহা নিবেদন করি শুনুন । হে নরপতি যেহ ছানে নদী গিরি কানন দুগেতে ভয় আছে সেই২ স্থানে বূছি। কৃত সৈন্যের সহিত সেনাপতি যাউক।

Let my minister observe what I am about to order, said the king; let the services of these my officers be engaged by an advance of a part of their pay; and then let the soothsayer be called, and let him fix upon a lucky moment for us to begin our march. Yet, please your highness, observed the minister, it is not proper to march rashly; for they say,

Those fools who rashly, and without investigation, rush upon the forces of the enemy, will doubtlessly be

embraced with the edges of their swords.

Minister, replied the king, thou shouldest not endeavour to break the force of my ardour. Tell me rather how one who wishes for conquest advanceth into the country of the enemy. Please your highness, said the minister, this subject too if pursued may yield fruit; for they say,

What is the use of advice given to a sovereign according to the authority of books, if it be not followed? A patient will never recover his health merely from the

description of a medicine.

But as the commands of majesty are not to be neglected, I will proceed to repeat what I have heard upon the subject of war. Please to attend, your highness:

Troops, with every thing which can make them formidable, should be stationed upon the rivers, upon the mountains, in the woods, in the strong holds, and wher ever else there is danger. वलाध्यकः पुरे। यायात् प्रवीरपुरुवान्वितः। मध्ये कलर्ज खानी च कोवः वल्तु च यहलं ॥ पार्श्वयोर्भयोर खात्रखानां पार्श्वतारथाः। रथानां पार्श्वयोनीया नागा नाञ्च परातयः॥ पञ्चात् सेनापतियायात् लिझानाश्या स्थम् यनैः। मिल्लिभः सुभटैर्युक्तः प्रतिग्रह्म वलं चपः॥ सनेयाहिषमं नागैर्जलाद्धं स महीधरं। सममञ्जेर्जलं नाभिः सर्वत्रैव परातिभिः॥ हिल्लां गमनं प्राक्तं प्रयसं जलरागमे। तरन्यत्र तुरङ्गानां पत्तीनां सर्वदेव हि॥ योजपु दुर्गनार्भेषु विधेयं नृपरक्तणं स्वयोधेरिक्तिस्थापि ययनं योगिनिद्रया॥ नामयेत् कर्षयेच्छत्रून् दुर्गकाष्ट कमईकैः। परदेशप्रवेशे च कुर्यादाटिकान् पुरः॥ *

পথেতে রাজার রক্ষা কর্ত্তবা । যোদ্ধা কর্ত্ ক রাজা রক্ষিত হইলে ও যোগির ন্যায় নিদুতে শয়ন করিবেন অর্থাৎ অত্যন্ন কাল শয়নকরিবেন । দুর্গ ও ক্ষুদু শত্রু ও উপমর্দকদারা বৈরিকে নষ্ট করিবেক এবং আকর্ষণ করিবেক পরদেশ পুবে শেতে বনজ্ঞ লোকের দিগকে অর্গ্রে করিবেক।

The Adhyaksha should march before accompanied by the bravest men; in the centre the seraglio, the swāmi, the treasure chest, the magazines of provisions, and every thing else which may be valuable.

On each flank the horse, on the two flanks of the horse the chariots, on the two flanks of the chariots the elephants, and on the two flanks of the elephants the foot.

In the rear should march the Sēnā-pati (general) occasionally encouraging such as seem to be melancholy. And the king should take the field accompained by his counsellors and choicest heroes.

The uneven ground, swampy places, and hills, should be cleared by the elephants; the plains by the horse, the rivers by boats, and the foot should be employed every where.

Upon the arrival of the rains it is best to march with elephants only, they say; but at other times, with all the four distinction of troops.

Amongst hills, and in narrow passes, it is proper that the chief should be guarded by some of his best troops; and the same when he is asleep, with watchful care.

The army should strive to destroy, and distress the enemy by rolling stones down from the tops of steep places; and as soon as they enter the enemies' country, the Attavika should be formed before.

सने द्या ततः के षाविना के । षात्र राजना । स्पृष्टिभ्य
सने द्या के कि दानु ने युध्यने ॥ यनः ॥ न नर्स्य
नरे । द्या स्थार्थस्य भूपते । गै। रवं लाघवं वापि धना
धनि नन्थनं ॥ स्थारेन च युध्येत र चे चैव परस्परं ।
वल्गु सैन्य स्थार्थ स्थार्थ स्थार्थ स्थार्थ ॥ पदा
तिस्य महीपाल परे । ऽनी कस्य ये । जयेन । उपक् ध्यारिमा
सी स्थान्ने चास्ये । पपी डयेन् ॥ स्थन्य ना परे सिचर्मा युधे र
नृपे ने । दूषये चास्य । पपी डयेन् ॥ स्थन्य ना परे सिचर्मा युधे र
स्थले ॥ दूषये चास्य सननं यवसा हो द के स्थने । भिन्धा
स्थले ॥ दूषये चास्य सननं यवसा हो द के स्थने । भिन्धा
स्थले ॥ दूषये चास्य सननं यवसा हो द के स्थने । भिन्धा
स्थले । तथा न्या स्थान । कि जैरवय वैरेवमा तक्ते ।
ऽष्टा युधः स्थानः ॥ स्थन्ते ॥ स्थन्ते । भिन्दा ।

যে স্থানে রাজা থাকেন সেই স্থানে কোষ রাখিবেক কেন না ধনাগার ব্যতিরেকে রাজত্ব হয় না তাহাহইতে নিজ দাসেরদিগকে দিবেক কেননা দাতার হইয়া কোন লোক যুদ্ধ না করে যেহেতুক হে নৃপতি মনুষ্যের ভৃত্য মনুষ্য নয় কেবল ধনের দাস কেননা ধন ও অধন নিমিত্তেই মহত্ত্ব ক্লুদুত্ব হয়। সেনারা পরস্পার ঐক্য হইয়া যুদ্ধ করিবেক এবং রক্ষা ও করিবেক আরু যে কিছু উত্তম সৈন্য তাহা ব্যুহ্বের মধ্যেতে করিবেক। হে রাজাধিরাজ সেনার অগ্রে তে পদাতিকে নিয়োগ করিবেক বৈরিকে রোধ করিয়া

शिक्टिक आंत्र देशंत मिन्स्क अवार्त्मां मिर्टिक । नमञ् शिक्ट तथ अ आस्थित यूक्ष किति दिक क्रम्यां विक मिर्टिंग्स्ट मोका अविक्षित्र यूक्ष किति दिक वृक्षम कार्ति मिर्टिंग्स्ट अन् सींग साता यूक्ष किति दिक उपलिक अञ्च कर्म अञ्च साता यूक्ष किति दिक कर्मा अञ्चलक अपित्या अवे नक्षम मेरे किति दिक । तो साता देशा अञ्चल कार्यक नर्मिंग मेरे किति दिक । तो साता देशा मिर्टिंग्स मिर्ट

Wherever the chief is, there should the treasure chest be; for without treasure there is no superiority. And some of it should be distributed amongst the principal officers; for who will not fight for one who giveth freely? Man is not a servant for the man, but for the thing. A chief's consequence, or insignificance, dependeth upon his having wealth, or no wealth.

The troops should fight without breaking; and they should defend one another. Whatever military stores there may be should be put in the centre of the ranks.

And when the chief hath given check to the enemy, he should endeavour to distress the country. Upon level ground he should fight with chariots and his horse; and in places overflowed with water, either with boats or elephants.

Amongst trees and bushes he should fight with bows and arrows; and upon open ground, with sword and shield: and he should, always endeavour to destroy, or render useless, the enemy's straw, corn, water, and fire wood.

He should destroy likewise their reservoirs, their ramparts, and their ditches and trenches. The chief's elephants should be the first in the army, and not disordered. वलमश्रय मैन्यानां प्राकारीजङ्गमीयतः। तसादश्वाधि कीराजा विजयी स्थलविग्रहे ॥ तथा चेन्तं ॥ युध्यमानाह्या रूढादेवानामपि दुर्ज्जयाः । श्रिपदूर स्थिताक्षेषां वैरिणोहक्तविन्तिनः ॥ प्रथमं युद्धकारित्वं समस्तवलपालनं । दिङ्गागयोधभोधित्वं पत्तिकर्भ प्रवस्यते ॥ सभावश्रूरमस्तज्ञमविर्क्तं जितश्रमं । प्रशिद्धचित्रयप्रायं वल श्रेष्टतमं विदुः॥ यथा प्रभुकता न्यानायुध्यन्ते भृवि मानवाः। न तथा वज्ञभिद्दं नौर्द्रविणे रिष भूपतेः ॥ तथायसारसारः कियतां ॥ यतः॥ वरम स्पवलं सारं न कुर्योत्मुण्डमण्डलीं।कुर्यादसारभङ्गोहि सारभङ्गमपि रफ्टं॥ श्रप्रमादीऽनिधष्ठानं देयां श्रहरण्ड यत् । कालयापाऽप्रतीकारक्तहैराग्यस्य कारणं ॥

यार जूक रमनात मर्था जाय रमना मजीन श्रीकांत र प्र राहे र जूक रागिकां थिक यारात रम ताजा स्मयूरकार जाती र । जारा कथि जार जार जाया का राजाती र स्व जाति र जाती र स्व जाति र जाती र स्व जाति र

ধন দিলে ও তাদৃশ বৃদ্ধ করে না। তথাপি অসার দার বিবে চনা কক্ষন যেহেতুক উত্তম অলু সৈনা ও ভাল মন্তকশ্রেণা করিবেনা যে নিমিত্তে অধম সৈন্যের ভঙ্গ উত্তম সেনার ভঙ্গ করে। আর অপুসন্নতা যুদ্ধস্থলে অনাগমন দাতব্য বেতনাদি না দেওয়া কাল যাপন করা পুতিকার না করা এই সকল যুদ্ধেতে ও দাস্যের চিহ্ন 1

They say, he who fighteth with elephants and camels, fighteh, as it were, with his own arms. The horse is the strength of the army. The horse is as a moving bulwark.

Wherefore, the chief who hath most horse in a land fight is victorious. Those who fight mounted on horses are hard to be defeated, even by the hosts of heaven; for let the enemy be at ever so great a distance, they are, as it were, in their hands.

The chief employment for the foot is fighting, guarding the whole army, and clearing the roads about.

The best kind of troops are declared to be those who are naturally brave, skilled in the exercise of arms, attached, inured to fatigue, renowned, and soldier-like.

Men, O prince, do not fight so well in this world, even for very large pecuniary rewards, as for honours bestowed by their commander.

A small army consisting of chosen troops is far better than a vast body chiefly composed of rabble; for when the bad give way, the good are inevitably broken in consequence.

Not to protect, not to be present, to be sparing of gifts, to procrastinate, to have no wardour who may introduce suppliants; these are the causes of disaffection.

श्वापीडयम यसं यत्री र्जिगीषुरितिषयेत् । सुखसा ध्यद्विषां सैन्यं दीर्घप्रायाणपीडितं ॥ दायादादपरी मन्नानास्ति भेदकरे।दिषां । तस्ताद्व्यापयेदालादायादं तस्य विद्विषः ॥ सन्धाय युवराज्येन यदि वा मुख्य मन्निणा। अन्तः प्रकोपनं कार्य्यमभियोक्तुः स्थिरात्मनः॥ कूरं मित्रं रणे चापि सङ्गं दला विघातयेत् । अथवा गायदालष्टात्तस्त्व्यात्रितवन्धनात् ॥ स्वराष्ट्रं वास येद्राजा परदेणावगाद्दनात् । अथ वा दानमाननाभ्यां वासितं धनदं हि तत् ॥ राजाद्द श्वाः किं वज्जने।दितेन । श्वात्माद्वपर्मानिर्दयं नीतिरितीयती । तदूरीकृत्य कृतिभिर्वाचस्ययं प्रतीयते ॥ मन्निणा विद्दस्याच्यते सर्वं मेतत् विशेषतञ्च उच्यते ॥ स्वर्णा विद्दस्याच्यते सर्वं मेतत् विशेषतञ्च उच्यते ॥ स्वर्णा विद्दस्याच्यते सर्वं मेतत् विशेषतञ्च उच्यते ॥ स्वर्णा विद्दस्याच्यते

জয়েচ্ছু রাজা দুঃসাধ্য শতুর সেনাকে ব্যামোহ দেওত
অনায়াসসাধ্য বিপক্ষের দূরদেশ গমন শুান্ত সেনাকে
অতিশয় পোষণ করিবেক। আর শতুর ভেদ কারক দায়াদ ব্যতিরেকে অন্য মন্ত্রনাহি অতএব সে বিপক্ষের দায়াদকে যত্ন করিয়া উঠাইবেক যুব রাজের সহিত কিম্বাপুধান মন্ত্রির সহিত সন্ধি করিয়ান্তিরচিত্ত অভিযোক্তার অন্তঃকরণে ক্রোধ করাইবেক। খল মিত্রকে যুদ্ধেতে ভম্ব দিয়াও নস্ত করিবেক কিম্বা গোগুহের আরহণ পুযুক্ত ও তাহার পুধান আশ্বিতের দের বন্ধন হেতুক। রাজাপরদেশাক্রমণ করিয়া মদেশ রক্ষা

করিবেক কিয়া দান ও সম্মানদারা রক্ষা করিবেক যেহেতুক নে রক্ষণই ধনদ হয়। রাজা কহিলেন আঃ অনেক কথাতে কি পুয়োজন আপনার বৃদ্ধি পরের হানি এই নীতি তাহা কে স্বীকার করিয়া বিজ্ঞরা বাচস্পত্য জ্ঞানকে পায়। মন্ত্রী হাস্য করিয়া কহিতেছে এই সকল বিশেষ করিয়া কহেন।

He who wisheth for victory should endeavour to harass the enemy without distressing his own troops. An enemy's army which has been harassed for a long time, may be easily defeated.

There is not a better counsellor than a competitor for the overthrow of an enemy; wherefore great pains should be taken to raise such a claimant.

Having entered into a confederacy with some one amongst the chief's sons, or with one of his principal counsellors, at length, it will be proper, with a firm resolution, to provoke him to fight.

And when a chief shall have given him an overthrow by means of his nearest friends, he may put his enemy to death.

Let a prince make his own regions popular, for the sake of possessing that of another: or by bestowing gifts, and confering honours, with like popularity, let him acquire the odour of fame for generosity.

What is the use of saying so much upon the subject? said the king, interrupting him:

One's own exaltation is another's tribulation, and both, they say, is policy. Having granted this, our fine language is contradicted by our actions.

The minister smiling at this, replied,—It is entirely

so; but,

किन्तु अन्यदुक्कृङ्गलं सत्यमन्यक्कास्तिनयिति ।
सामानाधिकरण्यं हि तेजिसिनिरयोः कुतः ॥
तत्रज्याय राजा मोह्हर्त्तिकावेदितल्यो प्रस्थितः अथ
प्रहितपणिधिर्हिरण्यन्भित्रागत्य उवाच देव समागत
प्राथाराजा चित्रवर्णः सम्प्रति मलयपर्वताथित्यकायां
समावासितकटकोऽनुवर्त्तते दुर्गग्रोधनं प्रतिच्लमनु
सन्धानव्यं यतोसे। ग्रधोमहामन्नी किञ्च केनिचत् सह
तस्य विश्वासक्याप्रसङ्गेनेव तदिक्रितमवगतं सथा
यदनेन कोष्यसद्भे प्रागेव नियुक्तः । चक्रोब्रूते देव
काकण्वासी सन्धवति । राजाह न कदाविदेतत् यद्येवं
तदा कथं तेन गुक्तस्याभिभवोद्योगः कतः ॥ अपरञ्च ॥
युकस्यागमनात् तस्य विग्रहोत्साहः सचिरादवासे।

কিন্তু এক পুাণী উচ্ছ্ছ্বল অপর পুাণী শান্ত্রনিয়ন্ত্রিত যেহেতুক আলোক ও অন্ধকারের সামানাধিকরণ্য কোথায় অর্থাৎ যেমন এক অধিকরণে আলোক ও অন্ধকার দুই থাকে না এমনি একাধারে উচ্ছ্য্বলম্ব ও শান্ত্রনিয়ন্ত্র দুই থাকে না ৷ তাহার পর রাজা উঠিয়া দৈবজ্ঞকর্তৃ ক জ্ঞাপিত লগ্নেতে যাত্রা করিলেন । অনন্তর পুেরিত চর হিরণ্যগর্ভ সমীপে আসিয়া কহিল হে মহারাজ চিত্রবর্ণ রাজা আগত পুায় সংপুতি মলয়পর্বত সন্নিধানে বাস করিতেছে অনু কণ দুগানু সন্ধান কর্ত্ব্য যেহেতুক ঐ গ্রু মহামন্ত্রী আর

কোন বাজির সহিত তাহার পুতায় কথালাপেতে তাহার ইন্নিত আমি জ্ঞাত হইয়াছি যে ঐ রাজা কোন লোককে আমারদিগের দুর্গেতে পূর্বেতেই প্রেরণ করি রাছে। চক্রবাক বলিতেছে হে মহারাজ কাকই এ সম্ভবহয়। রাজা বলিলেন ইহা কদাচ নয় যদি এমন বটে তবে কেন সে শুকের পারাভবে উদাম করিল এবং শুকের আগমনেতে তাহার যুদ্ধোৎসাহ সে অনেক কাল এ স্থানে আছে।

One is lofty, powerful, and a villain; whilst another is guided and restrained by moral laws. When shall we find the same superiority in light and darkness?

At length the king got up and resolved to march at the time appointed by his astrologer; but just then the spy who was sent to observe motions of the enemy returned, and informed Hiranya-garbha that king Chitravarna was almost arrived, and that at present he was near the Malaya mountains; that the construction of a castle was instantly to be resolved, for the vulture was a very wise minister; and that from the tenour of his conversation there was reason to believe, that he had a spy even then whithin the castle. To all this the minister replied, that if there was a spy, it could be no one but the crow, whom they had entertained. That can never be, replied the king; for if he had been so, how came it to pass that he shewed such readiness to punish the parrot? And besides, war was not resolved till very lately upon the return of their ambassador the parrot. मन्नी बूते तथाप्यागनुः शक्कतीयः॥ राजाह जागनुका हि कदाचिद्रपकारकादृश्यन्ते। शृण्। परोपि हितवान् वन्धुर्वन्धुरप्यहितः परः। अहितादेहजीव्याधिहितमार एथमाषध ॥ अपरञ्च॥ आसीदीरवरानाम शृद्रकस्य महोग्रतः। सेवकः सल्पकालेन स ददी सुतमात्मनः॥ चन्नः एक्क्ति कथमेतत्। राजा कथयति अहं पुरा शृद्रकस्य राज्ञः कीडासरिस कर्पूरकेलिनाम्नोराजहंस स्य पुल्या वर्षूरमञ्जर्था महानुरागवानभवं तत्र वीर वरानाम महाराजपुतः कुतिश्वहेशादागय राजदार मुपगम्य प्रतीहारमुवाच अहं तद्देतनाथी राजपुत्राज्ञ दर्शनं कार्य तत्स्वेनासी राजदर्भनं कार्य तत्स्वेनासी स्थानमित्ता त्यास्व स्त्रनं क्रियतां

মন্ত্রী বলিতেছে তথাপি আগস্তুক শঙ্কনীয়। রাজা কহিলেন আগস্তুক ব্যক্তি ও কদাচিৎ উপকারক হয় শুন পর ও হিত কারী বন্ধু হয় বন্ধু ও অহিতকারী পর হয় শরীরজাত রোগ অহিত হয় বন্য ঔষধ হিত হয়। অপর শূদুক রাজার বীরবর নামে ভৃত্য ছিল সে অতাল্ল কালেতে নিজ পুঞ্জে বলি দিয়া ছিল। চক্রবাক কহিতেছে এ কি পুকার। রাজা কহিতেছেন। আমি পূর্বেতে শূদুক রাজার ক্রীড়া সরোবরে কপুরকেলিনামা রাজহ°সের কন্যা কপুরমঞ্জরীর সহিত অতিশয় অনুরাগা হইয়াছিলাম তাহাতে মহারাজপুঞ্জ বীর বর নামে কোনদেশহইতে আসিয়া রাজদারে গিয়া দারিকে বলিল আমি বেতনাথা রাজপুএ রাজদর্শন করাও ৷ তার পর তাহাকত্ক ও রাজদর্শন কারিত হইয়া বলিতেছে হে মহারাজ যদাপি অস্পন্ত তোতে মহারাজের পুয়োজন থাকে তবে আমার বেতন কর ৷

Nevertheless, answered the minister, it is proper to suspect one who came to us as he did. True, replied the king, provided he be guilty of any improper action; but,

A stranger, if well disposed, is a friend; but a friend, if ill-disposed towards one, is a stranger. A distemper although generated in the body, is malignant; whilst a drug produced in the woods proveth salutary.

King Sudraka had a servant, by name Vira-vara

who in a very short time offered up his own son.

How was that? said the minister; and the king related the following tale:

FABLE IX.

IN former days I used to amuse myself with a certain female of my own species, whose name was Karpuramanjari, and who was the daughter of the royal gander Karpura-keli, in a pleasure lake belonging to king Sudraka. One day a young man, whose name was Viravara, and who proved to be a Raja-putra come from some distant country, presented himself before the porter who stood at the king's gate, and addressed him in the following words:— I am a soldier in search of employment; pray procure me a sight of the king. The porter conducted the stranger in to the presence of his master; to whom, he addressed himself as follows:—Sir, if thou hast any occasion for my service, let my pay be fixed.

गूद्रकाउवाच। किले वर्त्तनं। वीरवरे। बूते प्रतानि देहि। राजाह का ते सामग्री। वीरवरे। बूते हो। वाक्र लत्तायञ्च खडः। राजाह नैतच्छकां तक्त्रता वीरवरञ्चितः यथ मिविभिक्तं देव दिनचतु स्थस्य वर्त्तनं दला श्वायतामस्य सहपं किमुण्युक्ते।ऽयं स्तावहर्त्तनं रक्तात्यनुपयुक्तोवित ततामि विवचनादा ह्रय वीरवराय ताम्बूलं दला पञ्चमतानि सुवर्णानि दत्तानि तद्दचनं तिहिनियोगञ्च राज्ञा सुनिभृतं निर्ह वितः तद्दें वीरवरेण देवेन्धे। ब्राह्मणेभ्योदक्तं स्थितस्या ह्रांदुः खितेभ्यः तदविष्रशं भोज्यव्ययविचामव्ययेन एतत् सर्वं नित्यकत्यं कत्वा राजहारमहर्निभं सद्गपणिः भेरते यदा च राजा स्वयं समादियति तदा स्वय्ह्मपि याति

শূদুক বলিল তোমার বেতন কি বীরবর বলিতেছে পুতাহ পাঁচ শত শুবর্গ দেও রাজা বলিলেন তোমার সামগুা কি বীরবর বলিতেছে বাছ দুই থত্ন তৃতীয় রাজা বলিলেন তসামর্থ্য নয় তাহা শুনিয়া বীরবর চলিল। অনস্তর অমাতোরা কহিল হে মহারাজ চারি দিবসের বেতন দিয়া ইহার স্বরূপ জান এ লোক কেমন উপযুক্ত এত বেতন লয় অনুপযুক্তই বা। তৎপরে মন্ত্রিরবাকোতে আহ্বান করিয়া বীরবরকে পান দিয়া পঞ্জাত শূবর্ণ দিলেন তাহার বাকা

আর তাহার বিনিযোগ রাজানির্জনে নির্কাপণ করিলেন বীর বর তাহার অর্জেক দেবতারদিগকে ও ব্রাক্ষণেরদিগকে দিল অবশিষ্টের অর্জেক দুঃখিরদিগকে তদবশিষ্ট থাদ্য দুব্যা দিতে ব্যয় এই সকল নিত্য কর্মাকরিয়া রাজদ্বারেতে দিবা রাত্রি খন্নহস্তেতে শয়ন করে যখন রাজা আপনি আজ্ঞা করেন তথন নিজগৃহে যায় ৷

The king asked him, how much? and he replied, five hundred suvarnas a day. What weapons hast thou? demanded the king. My two arms, replied the soldier, and my sword, which makes a third. This will not do, concluded the king; upon which the soldier bowed, and took his leave. The minister happening to be present, said,-Please your highness, give him four days' pay, and learn what sort of a man he is, and what assistance he can be of. According to the minister's advice, the man being called back, they gave him Tambula, and four days' pay in advance; to the expenditure of which the king very privately attended, and found that he gave one moiety to the gods and the Brahmans, one-fourth to the poor, and spent the remainder in food and amuse ments; and that after performing these several praiseworthy actions, he attended sword in hand at the king's gate day and night, and never went to his lodgings without his master's express permission.

ख्येकदा क्रव्याचतुई श्यां राजा स कर्ष कन्दन
ध्वनि ग्रुत्राव ग्रुद्रक उनाच कः को उन द्वार तेने किं
देनाइ नोरवरः। राजानाच कन्द्रनानुसरणं कियतां
वीरवरे । याजानाच कन्द्रनानुसरणं कियतां
वीरवरे । याजानाच कन्द्रनानुसरणं कियतां
वीरवरे । याजानाच कन्द्रनानुसरणं कियतां
चिन्तितं न तदुचितं अयं एकाकी राजयुनोमया मूची
भेये तमिस प्रेरितः तदनुगत्वा किमेतदिति निक्रप्यामि
तताराजापि खद्रमादाय तदनुसरणं क्रमेण नगराद्र
इिनिर्ज्जगाम गत्वा च नीनरेण सा स्ट्रती स्पयानसम्य
न्ना सर्वा जङ्गारभूषिता काचित् स्त्री दृष्टा पृष्टा च का
त्वं किमर्थं रोदिषि स्त्रियोक्तं ख्रुद्रमेतस्य गूद्रकस्य
राजलच्की ख्रिरादेतस्य भुजच्छायायां महता स्रुवेन
विश्वान्ता द्रदानीमन्यन गिमधामि। ***

অনন্তর এক দিবস কৃষ্ণ পক্ষীয় চতুর্দশী রাজিতে রাজা কঞ্চণার সহিত রোদন শব্দ শুনিলেন শূদুক কহিলেন কেকে এই দারে সে কহিল হে মহারাজ আমি বীরবর রাজা বলিলেন ক্রন্দনের অনুসরণ কর বীরবর কহিলেন হে মহারাজ যেপুকার আজা করেন ইহা কহিয়া চলিল। রাজা ভাবনা করিলেন ইহা উপযুক্ত নয় ঘোর অক্ষকারে একাকী এই রাজপূল প্রেরিত হইল সেই হেতুক পশ্চাৎ গমন করিয়া কি এ ইহা নিৰূপণ করি তাহার পর রাজা ও অসি লইয়া তাহার অনু সরণ ক্রমেতে নগরের বাহিরে গেলেন গিয়া বীরবরকতৃ ক সেই রোদনকারিণী ৰূপযৌ বনসম্পন্ন। সর্বালক্ষার ভূষিতা কোন জ্ঞা নিরীক্ষিতা হইল আর জিজ্ঞাসিতা হইল কে তুমি কি নিমিত্তে রোদন কর জ্ঞা কহিল আমি এই শূদুকের রাজলক্ষ্মী চিরকাল ইহার বাছচ্ছায়াতে বড় সুথে বিশ্বাম করিয়াছিলাম সংপুতি অন্য ত্র গমন করিব।

On the fourteenth night of what is called the dark side of the moon, the king heard a noise like one bitterly crying, upon which he called out to know who was waiting at the door, and his faithful Vira-vara answering that he was there; he ordered him to pursue the crying which they heard; so, saying, I obey your highness's commands, away he ran. In the mean time, the king reflected in this manner:-I have done wrong to send this soldier away by himself in such a dark cloudy night. I will even go too and see what is the matter. So saying, he took his sword, and thus followed till he got without the city; and presently after he saw the soldier with a female endued with perfect youth and beauty, and richly attired, who was weeping. Who art thou, and why dost thou weep? demanded Vira-vara. I am, said the female, the goddess Sri, the fortune of king Sudraka's dominions, who hath long dwelt happily under the shadow of his wings; but, alas! I am now about to flee to some other place of refuge.

वीरवरे। बूते यनापायः सक्थवित तनापायोप्यस्ति तत् क्षयं स्थात् पुनिरहावस्त्रमं भवत्याः सम्भीक्षाच्याः प्रविद्यान्ताः पुनं प्रक्तिधरं द्वानिप्रस्त्रस्त्रस्ति भगवत्याः सर्वमक्रस्तायाउपहारी करोषि तदाहं पुनर्त्र सुविरं निवसामीत्युक्ताऽदृश्याभवत ततोबीरवरेण स्वस्टहं गत्वा निद्रायमाना स्वधः प्रवेशिता पुत्रस्र तै। निद्रां परित्य ज्य उत्याय उपविष्टा वीरवरस्तत् सर्वं सस्त्रीवचनम् स्त्रवान्। तस्त्रुत्वा सानन्दः प्रक्तिधरे। बूते धन्योहमेवस्य तः स्वामिराज्यरद्वार्थं यन्त्रमे। प्रवेशिक स्मण् देहस्य विनियोगः स्वाच्यः ॥ यतः ॥ धनानि जीविष्ठस्त्रेव परार्थं प्राज्ञत्रतृ जेत् । सन्निमिन्तं वरं त्यागे। विनाये नियते सति ॥

বীরবর বলিতেছে যেখানে অপায় হয় দেখানে উপায় ও আছে তবে কি পুকারে এখানে পুনর্বার আপনকার অব স্থানহয় লক্ষা কহিলেন যদাপি বত্রিশলক্ষণেতে যুক্ত আপন পুত্র শক্তিধরকে তুমি ভবগতা সর্বমন্থলাকে বলিদে ও তবে আমি পুনশ্চ এখানে বছকাল বাস করি ইহা কহিয়া অদৃশ্যা হইলেন ৷ তাহার পর বীর বর আপন গৃহে গিয়া নিদ্যুত আপন পত্নীকে আর পুত্রকে জাগাই লেন তাহারা দুই জন নিদ্যু ত্যাগ করিয়া উঠিয়া বসিল ৷ বীরবর সেই সকল লক্ষ্যার বাক্য বলিলেন তাহা শুনিয়া আহ্রাদিত

হইরা শক্তিধর বলিতেছে ধন্য আমি ঝামির রাজ্যরক্ষার নিমিত্তে যে আমার এতাদৃশ উপযোগিতা সে শ্রাঘ্য তবে এখন গৌণের কারণ কি এতাদৃশ কার্য্যেতে শরীরের নিয়োগ শ্রাঘ্য। যেহেতুক পণ্ডিত ব্যক্তি ধন আর পুাণ পরের নিমিত্তে ত্যাগ করিবেক কে ননা শরীরনাশ অবশ্য হবেই ইহাতে সাধুর নিমিত্তে ত্যাগই ভাল ।

What, O goddess, said the soldier, will induce thee to tarry still longer here? If, replied the goddess, thou wilt offer up thy own son Sakti-dhara, who is distinguished by two and thirty marks, to the goddess who resideth over the welfare of all nature, then will I remain here for a much longer period of time; and saying this, she vanished from his sight.

Vira-vara now went home, and called up his son and his wife, who were both asleep; who having risen accordingly he related to them every thing which had passed with the goddess. His son, the moment he had concluded, exclaimed in a transport of joy,—O how fortunate I am, who can thus be the means of preserving my sovereign and his dominions! Then, O father, what occasion is there for any further hesitation or delay; since the assistance of this body is at all times ready upon such an occasion as this? For they say,

A good man should forsake wealth, and even life itself, for another. It is good to sacrifice one's self for a holy person upon the approach of his destruction.

शितिधरमाते।वाच यद्येतज्ञ कर्त्तव्यं तत् केनाप्यन्येन कर्मणा मुख्यस्य महावर्त्तनस्य निःक्योभविष्यति दत्या ले। च स्व मर्वमङ्गलायाः स्थानं गताः तव सर्वमङ्गलां संपूज्य वीरवरे बूते देवि प्रसीद विजयतां विजयतां शूदकी महाराजः ग्रह्मता मुपदारद्युक्ता पुत्रस्य शिर श्चिचेदः तते।वोरवरश्चिन्तयामास ग्रहोतराजवर्त्तनस्य निसारः छतः अधुना निव्युत्रस्य जीवनमल्मित्याचा चातानः शिर्क्टेरः कृतः ततः स्त्रियापि सानिपुत्रशे। कार्त्तया तदनुष्ठितं तत्त्रईं दृष्ट्वा राजा साञ्चर्यः चिन्तयामास । जीवन्ति च स्रियन्ते च महिधाः चुद्र जन्तवः। अनेन सहशोलोको न भूतीन भविष्यति॥ तदै तेन परिताक्तीन मम राज्येनापि अप्रयोजनं ततः ग्रूदको नापि सिंग्रप्रकेन् एडः समुत्यापितः॥

শক্তিখরের মাতা কহিল যদ্যপি ইহা না কর তবে অন্য কোন কর্মেতে অতিবড় বেতনের নিন্তার হইবে ইহা আলোচনা করিয়া সকলে সর্বমন্থলার হানে গেল সে খানে সর্বমন্থলাকে পূজা করিয়া বীরবর বলিতেছে হে দেবি প্রসন্ত্রা হও পূদুক মহারাজ জয়যুক্ত হউন আপনি বলি গুহ গ ককন ইহা কহিয়া পুজের মন্তক ছেদন করিলেন ৷ তদন ভার বীরবর ভাবনা করিলেন যে গৃহীত রাজ্বতেতনের নিন্তা র হইল সংপুতি অপুজকের জীবন নির্থক ইহা বিবেচনা

করিয়াআপনার শিরশ্ছেদন করিলেন তাহারপার বীরবরের প্রা ও স্বামিপুপ্র শোকার্তা হইয়া তাহা করিল।রাজা সেই সকল দেখিয়া বিস্ময়াপন্ন হইয়া চিস্তা করিলেন আমার তুলা ক্ষুদু জন্তুরা জন্মিতেছে ও মরিতেছে পৃথিবাতে ইহার তুলা লোক হয় নাই ও হবে না সেইহেতুক ইহাতে রহিতহইয়া আমার রাজত্ব নিষ্পু য়োজন তদনন্তর শুদুক ও নিজ মন্তক চ্ছেদন করিবার নিমিন্তে খত্ন উঠাইলেন।

This simple saying, added the mother, belongs particularly to our tribe; then if he be not permitted to do so, how else can we give an equivalent for the splendid salary which the king allows us? Having considered this proposal, they all went to the temple of the goddess; and when they had worshipped her image, the father Vira-vara addressed her in these words:—O goddess! let Sudraka our sovereign be prosperous! Saying which he cut off his son's head. Thus, said he to himself, have I earned the wages which I received from my sovereign; and now let me pay the forfeit of my son's life! and instantly he cut off his own head. His wife too, overpowered with grief for her husband and son, followed their example. The king, filled with astonishment at the scene before him, said to himself:

Such little animals as myself come into life, and die away without end; but there never has been, nor ever will be, in this world one like unto him!

Oh, I can have no further enjoyment of these my dominions! Saying this, he lifted up his sword to cut off his head also;

श्रय भगवत्या सर्वेमङ्गलया राजहक्ते धृतउक्तश्च पुत्र प्रस्त वासि ते एतावता साहसेन खलं जीवनान्तेषि तव राज्यभङ्गानािक्त । राजा च माष्टाङ्गपातं प्रणम्यावाच देवि किं मे राज्येन जीवितेन वा किं प्रयोजनं ययह मनुकम्पनीयक्तदा ममायुः ग्रेषेण अयं सदारपुत्रावीर वरे।जीवतु अन्यथाहं यथाप्राप्तिं गतिंगच्छािम । भगवत्य वाच पुत्रानेन ते सत्यात्कर्षेण सत्यवाक्तस्येन चतव तृष्टा सि गच्छ विजयी भव अयमपि सपरिवाराराजपुत्राजी वतु द्रस्तुक्ता देव्यह्रस्याभवत् । ततावीरवरः सपुत्रदारा गरहं गतः राजािप तरक्तितः सत्वरमन्तःपुरं प्रविष्टः खप प्रभाते वीरवराह्रारस्यः पुनर्भूपाक्तेन एष्टः सन् आह देव सा ह्रदती स्ती मामवक्ताक्याह्रस्याभवत् ॥

অনন্তর ভগবতী সর্বমন্তনা রাজার হস্ত ধরিলেন আর কহিলেন পুল আমি তোমাকে পুসন্না হইলাম এত সাহস নির্থক পুাণান্তে ও তোমার রাজ্যভন্ত নাই রাজা অস্টান্ত পুণাম করিয়া কহিলেন হে দেবি আমার রাজ্যে পুাণেই বাকি প্য়োজন যদাপি আমি অনুগৃহীত হই তবে আমার অযুর শেষেতে সদারাপতা এই বীরবর বাঁচুক নতুবা ইহারা যেগতি পাইয়াছে সেই গতিআমি পাই ভগবতী কহিলেন হে পুল তোমার এই সত্য সন্ধানতাতে আর ভৃত্যবাৎ সলোতে তোমাকে তুষ্ট হইলাম যাও জয়মক্ত হও এই

সপরিবার রাজহুমার ও বাঁচুক ইহা কহিয়া দেবী অন্তর্হিত।
হইলেন । তদনন্তর বীরবর সদারপুঞ্জ গৃহে গেলেন রাজা
ও তাহার দিগের অলক্ষিত হইয়া শাঘু অন্তঃপুরে পুরেশ
করিলেন । অনন্তর পুাতঃ কালে ছারস্থ বীরবর পুনশ্চ
জিজ্ঞাসিত হইয়া কহিলেন হে মহারাজ রোদনকারিণী সে
ত্রী আমাকে নিরীক্ষণ করিয়া অদৃশ্যা হইল ।

but on the instant, she on whom dependeth the happiness of all, making herself evident under human form, seized him by the hand, and said, -My son, forbear this rashness! At present thy kingdom is not subdued! The king prostrated himself before her, and said,—O goddess! of what use to me is dominion, or even life? If thou hast any compassion for me, O let Vira-vara, with his family, be restored to life; or if it be not thy will, permit me to pursue the path wherein I was found by thee! The goddess replied,-I am well pleased with this thy noble generosity and tenderness; then go thy ways, and prosper; and let this man, his wife, and son, all rise up and live! The king rendered thanks, and returned unobserved to an apartment of his palace to sleep. Vira-vara too being restored to life, together with his wife and son, he conducted them home.

Vira-vara being again on guard at the king's door, and being questioned by him respecting the person who was heard crying, replied, that upon her being seen she became invisible, न काष्यन्या वाकी विद्यते तद्वचनमाक र्ष्य राजा दिन्त यत् कथमयं आधीमहासतः ॥ यतः ॥ प्रियं कुर्याद कपणः ग्रूरः स्थाद विकत्यनः । दाता नापाचवर्षी च प्रग त्यः स्थाद निष्ठुरः ॥ एतन्महापुरुष सत्त्रस्थं एतस्मिन् सर्वे मस्ति ततः स राजा प्रातः शिष्टसभां कत्वा सर्वेष्टनान्ते प्रसुत्य प्रसादानस्मै कर्णाटराज्यं ददी तत् किमागन्तु कीजातिमा नाहुष्टः तन्नापि उत्तमाधसमध्यमाः सन्ति । चक्रवाको त्रूते । योऽकार्यं कार्य्यत् ग्रास्ति सर्विः मस्रो नृपेच्छ्या । वरं स्वाभिमने दिः सं तत्र ग्रासे दकार्य्यतः ॥ वैद्योगुरुश्च मस्री च यस्य राज्ञः प्रियः सदा । श्ररीरधकी कोषेभ्यः स्त्रिपं स परिहीयते ॥ स्थु देव ॥ क्रिकं

আর কোনবৃত্তান্ত নাই। তাহার কথা শুনিয়া রাজা চিন্তা করিলেন এই ব্যক্তি প্রাঘ্য মহাসত্ব যেহেতুক কার্পন্যরহিত হইয়া প্রিয় করিবেক শ্র আত্মপ্রাঘারহিত হইবেক দাতা অপাত্র দায়ী হবেনা বাবদূক ব্যক্তি নিগুর ভাষী হবেনা এই মহাপুরুষ লক্ষণ ইহাতে সমন্তই আছে। তাহার পর সেই রাজা পূর্বাহে শিপ্ত সভা করিয়া সকল বৃত্তান্ত পৃস্তাব করিয়া অনুগৃহ পুযুক্ত তাহাকে কর্ণাট রাজ্য দিলেন। তবে জাতিমাত্রেতেই কি আগন্তুক দুষ্ট তাহাতে ও উত্তম মধ্যম অধম আছে। চক্রবাক বলিতেছে রাজার ইচ্ছাতে যে অকার্য্যকে কার্য্য তুল্য করিয়া শাসন করে সে কি মন্ত্রী পুভুর মনের দুঃথ ও ভাল তথাপি অকার্য্যকে কার্য্য করি য়া শাসন করিবেনা ৷ যে রাজার বৈদ্য ও গুরু ও মন্ত্রী পুরস্তাক হয় সে রাজা শরীর এবং ধর্মা এবং ভাগ্যারহইতে পরিত্যক্ত হয় হে মহারাজ শুবণ করহ ৷

and that there were no further tidings of her. The king was exceedingly well pleased at this, and said within himself,—What a praiseworthy man he was, repeating these lines:

He should speak kindly, without meanness; he should be valiant, without boasting; he should be generous, shedding his bounty into the dish of the worthy; he should be resolute, but not harsh.

This is the character of a great man! In this there is all! In the morning early the king assembled a special council; and when he had publickly proclaimed the proceedings of the night, he bestowed the government of Karnātta upon his generous deliverer. After this, concluded the royal goose, must every one who cometh unasked be a villain? The truth is, there are three sorts amongst such too. good, bad, and indifferent.

The minister replied,

Is he a minister who, in obedience to his sovereign's pleasure, payeth attention to what should not be done, as if it were proper to be done? It is better that the heart of the master should suffer pain, than that he should be ruined by doing that which ought not to be done.

If the physician, the spiritual guide, and the minister, become the flatterers of their prince, he is sure to lose his health, virtue, and treasury.

Hear this, please your highness:

পুণ্যপুযুক্ত কোন এক ব্যক্তি যাহা পাইয়াছে তাহা আমার ও হইবে ইহা জ্ঞান করিয়া যে লোক কর্ম করে সে নষ্ট হয় ইহাতে দৃষ্টান্ত অতিশয় লোভপুযুক্ত ভিক্কৃককে তা ড়না করিয়া নিধাপা নাপিত যেমন নষ্ট হইয়াছিল । রাজা জিজ্ঞাসিতেছেন এ কি পুকার । মন্ত্রী কহিতেছে। অযোধ্যাতে চূড়ামণি নামে ক্ষত্রিয় ছিলেন তিনি ধনের নিমিত্তে ভগবান্ চন্দুচূড়কে বহুকাল আরাধনা করিলেন। তাহার পর নিজ্ঞাপ ঐ ক্ষত্রিয়কে স্বপুতে দর্শন দিয়া মহেশ্বরের আজাতে স্ববের আদেশ করিলেন যে তুমি অদা পূর্বাহ্নে কোর করিয়া হত্তেতে লগুড় করিয়া গৃহেতে লুক্কায়িত হইয়া থাকিবা অনন্তর ঐ অন্তনেতে এক ভিক্ ককে আদিতে দেখিবা তাহাকে নির্দয় লগুড় পূহারে নপ্ত করিবা তাহার পর সুবর্গ কলস হইবে তাহাতেই তুমি জী বন পর্যান্ত সুখী হইয়া থাকিবা তদনন্তর তাহা করিলে তাহা হইল। তাহাতে কৌরকরণের নিমিত্তে আদিয়াছিল যে নাপিত সে তাহা দেখিয়া চিন্তা করিল যে নিধি পাইবার উপায় এই আমি ও এই পুকার কেন না করি!।

The good which hath been gained by one will also be gained by me. But the barber who wished for wealth, having through his infatuation killed a beggar, is put to death himself.

How came that about? said the king; and the minister

related the following story:

FABLE X.

IN the country of Ayodhya there was a Kshatriya, by name Churā-mani, who, being exceedingly anxious for the acquisition of wealth, offered up his prayers, with great fervour, to him in whose diadem is a crescent; and at length, one night, when he had been purified of his sins, that deity appeared to him in his sleep, and addressed him in these words: in the morning e arly, having shaved thyself, stand out of sight with a stick in thy hand, and when thou shalt see a beggar coming into the yard, thou wilt beat him to death with thy stick without mercy; for his dead body shall be changed into a pot of gold, which may serve to make thee as happy as thou canst wish for the rest of thy life .- The instructions of the god were followed, and success attended; but the whole transaction having been observed by the barber, who came to shave the man, said to himself,-Ho, ho! this is the way to get money is it? Why then may not I do the same?

ततः प्रश्नि नापितः प्रत्यद्धं तथाविधालगुडदक्तः स्नि
श्रुतं भिचोरागमनं प्रतीच्रते एकदा तेन प्राप्तोभिचुर्नं
गुडेन व्यापादितः तस्मादपराधात् नापि नापितः राज्ञ
पुरुपेव्यापादितः तस्मादपराधात् नापि नापितः राज्ञ
पुरुपेव्यापादितः अतोऽद्धं ब्रवीमि पुष्णाद्धव्यः यदेकेने
त्यादि । राजाद । पुरावन्तकथाद्वारेः कथं निर्णीयते
परः । स्याज्ञिक्कारणवन्ध्रवा किं वा विश्वासघातकः ॥
यात् प्रस्तुतमनुसन्धीयतां मस्त्याधित्यकायां चेत् चित्र
वर्णस्तद्धना किं विधेयं मत्रो वदित देव आगतप्रणि
धिमुखान्यया श्रुतं तन्यहामित्रणोग्ध्रस्य उपदेशे यश्चित्र
वर्णनानादरः कृतः तताऽसा मूढाजेतुं यकाः ॥ तथा
चाक्तं ॥ सुक्षः कृराऽसमे। स्वाक्तेयाः प्रमादिभिरवस्थितः ।
मूढायोधावमन्ता च सुखक्केयोरिषः स्नृतः॥

সেই অবধি ঐ নাপিত পুতিদিন মেইৰপ লগুড় হস্ত হইয়া নির্জনেতে ভিক্ষুকের আগমন পুতীক্ষা করে। এক দিবস সেই নাপিতভিক্ষুককে পাইয়া নষ্ট করিল সেই নিমিত্তে রাজপুরু যেরা তাহাকে নষ্ট করিল। অতএব আমি বলি পুণ্যপুরুত্ত কোন ব্যক্তি ইতাদি। রাজা কহিলেন পূর্বকালের বৃত্তান্ত কথনদারা কি পুকারেপর নির্ণাত হইবে কি কারণ ব্য তিরেকে বন্ধু হইবে কিন্তা বিশ্বাস ঘাতকই হইবে যাউক উপস্থিত অনুসন্ধান কর মলয় পর্বত সমীপে যদি চিত্রবর্ণ আসিয়াছে তবে এখণ কি কর্ত্ব্য মন্ত্রী বলিতেছে হে মহা

রাজ আগত দূতের মুখেতে আমি শুনিয়াছি ঐ মহা মন্ত্রী গৃধের উপদেশেতে যে চিত্রবর্ণ অনাদর করিয়াছে সেই নি মিত্তে ঐ চিএবর্ণ মুচতাহাকে জয় করিতে শক্য বটে বিজ্ঞেরা তাহা কহিয়াছেন লোভী ও থল ও অলস ও মিথ্যাবাদী ও অনবধানস্থ ও মূঢ আর যোদ্ধারদিগের অবজ্ঞাকারী এই সকল বিপক্ষ অনায়াসচ্ছেদ্য হয় ॥

From that moment the barber used every day to conceal himself with a large stick in his hand, waiting for the coming of a beggar; and at length, when one came, he beat him so unmercifully, that he died; and the consequence was, that the barber was put to death by the officers of justice for the crime. - I sav, therefore, The good &c.

The king replied,

How is a stranger to be found out by the repetition of a parcel of old stories, whether he be one who hath no motive, or a friend, or one who would betray one's confidence?

Let the crow alone, and let us pursue what we have to do. Chitra-varna is now in the neighbourhood of Malaya. What is to be done? The minister replied,— 'Tis true he is come; but I have heard from the mouth of a trusty spy, that Chitra-varna hath treated the wise counsels of that great minister the vulture with contempt; and therefore the fool may be defeated; for they say,

The enemy who is either avaricious, subject to passion, unruly, treacherous, voilent, fearful, unsteady, or

a fool, is easily to be defeated, we are told.

तते। उसे। यावदसाह्गेद्वाररोधंन करोति तावद्रयद्रिवन वर्कस तद्दलानि इन्तुं सारसादयः सेनापतयोनियुज्य नतां ॥ तथा च ॥ दीर्घवर्कपरिश्वान्तं नयद्रिवन वर्कुं धेराप्तिभयमंत्रसं चुन्पिपासाद्दितं तथा ॥ प्रमत्तं भे । जनव्ययं व्याधिद्रभित्तपीडितं। असंस्थितमभूयिष्टं दृष्टि वातसमाकुं ॥ पद्भपां गुजलाच्छ्दं सुव्यक्तं दस्युविदुतं एवंभूतं महीपात्तः परस्तैन्यं विघातयेत् ॥ अन्यच ॥ अवस्तन्दभयाद्राजा प्रजागरक्तत्रमं । दिवासुप्तं समाहन्याद्विद्राव्याकुलसैनिकं ॥ अतस्य प्रमादिना वर्लं गत्वा यथावकायं दिवानियं प्रन्त्वस्तिनापतयः तथानुष्टिते चित्रवर्णस्य सैनिकाः सेनापतयञ्च वहवा निहताः तत्वा व्यववर्णाविषसः समित्रणं दूरदर्णिनमाह।

সেই হেতুক ঐ চিত্রবর্ণ যাবৎপর্যান্ত আমারদিগের দুর্গদ্বার রোধ না করে তাবৎপর্যান্ত নদী ও পর্বত ও বন ও পথেতে তাহার সেনাকে হানিবার নিমিত্তে সারসপুভৃতি সেনাপতি রা নিযুক্ত হউন বিজেরা তাহা কহিয়াছেন দূরপথশান্ত ও নদী গিরি অরণ্যেতে আদল ও ঘোরামি ভয়েতে ভীত ও ক্ষু ধা এবং পিপাসাতে পীড়িত ও মত্ত ও ভোজনব্যন্ত ও রোগী এবং দুর্ভিক্ষেতে পীড়িত ও অনাস্থায়ী ও অপ্ন ও বৃষ্টি এবং বাযুতে ব্যাহ্নল ও পক্ষ এবং ধূলি এবংজলেতে আছের ও অতিশ্য ব্যাণু ও দ্ব্যু পীড়িত এবস্তুত শত্তুসেনাকে

রাজা নষ্ট করিবেক। অপর আক্রমণভয়েতে সেই রাজা জাগরণশাস্ত দিবাসুপ্ত নিদ্বাব্যাকুল সেনাকে নষ্ট করিবেক এই নিমিত্তে গিয়া পুমতের বল অবকাশক্রমেতে আমা রদিগের সেনাপতিরা নষ্ট করুক তাহা করিলে পরে চিত্র বর্ণের সেনা ও সেনাপতি অনেক নষ্ট হইল। তৎপরে চিত্রবর্ণ উদ্বিথ ইয়া আপন মন্ত্রি দরদর্শিকে বলিল।।

Then, before he shall have given orders to invest our castle, let the Sarasa and other generals be sent out upon the rivers, into the woods, upon the mountains, and through the passes, to destroy his forces. They say,

If an enemy's army be fatigued by a long march, confined by rivers, hills, or forests; terrified by the apprehension of dreadful fires, distressed by hunger, thirst, and the like;

With their best provisions spoilt, afflicted with pestilence and famine, not steady, not numerous, embarassed by rains and winds;

Incommoded by dirt, dust, or water, or destitute of good quarters; a prince may defeat it, and under any circumstances like these

Or if an enemy be found sleeping in the day, from the great fatigue of watching for fear of a surprize, thus overpowered for want of rest, one may at all times easily defeat him

Wherefore, let these generals march against the forces of that impetuous peacock, and fight them, either by day or night, as they may find it most expedient:

This advice being executed accordingly, the army of Chitra-varna was overthrown, and a great many of its principal leaders fell in the battle. Chitra-varna was exceedingly cast down at this event, and said to his minister the vulture,-

तात किमित्यसारुणेचा कियते कि काणि खिनियोम मासि ।। तथा चेन्तां । न राज्यं प्राप्तमित्येवं विनित्य मसाम्प्रतं । त्रियं द्याविनयोद्दिन जराक्तपिनवेन्तां ।। खिप च ।। दच्तः श्रियमधिगच्छित पथ्याणी कत्यतां सुख मरोगी च । उद्युक्तोविद्यान्तं धर्मार्थयणांसि विनीतः ॥ ग्रेष्ट्रोऽवदत् देव श्रृषु । खिवद्दानिप भूपालो विद्यावृद्धे।प सेवया ।परां क्रायामबाभोति जलासन्नतरुर्धया।। खन्यच् ।। पानं स्त्री स्गया द्यूतमर्थदूषण्मेव च वाग्दण्डोयख्य पारुष्यं व्यसनानि महीभूजां ॥ किञ्च। न साहसे कान्त रसानुवित्तिना न चाष्युपायोपहतान्तरात्मना । विभूतयः ग्राक्षमवाप्तु मूर्ज्जितानये च ग्रीय्यं च वसन्ति सन्पदः ॥

হে পিতঃ কেন আনাকে উপেকা করিতেছে কোথাও কি আ নার অবিনয় আছে । পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন রাজত্ব পাইয়াছি ইহা জ্ঞান করিয়া অবিনয় করিবে না যেহেতুক, বার্দ্ধক্যাবস্থা যেরূপউত্তম সৌন্দর্যা নষ্ট করে এই রূপ অবি নয় সম্পত্তি নষ্ট করে। আর কর্মনিপুণ লোক সম্পত্তি পায় পথ্যাশা লোক মন্ত্রল ও সুথ ও আরোগ্য পায় উদোগো লোক বিদ্যার সীমা পায় ও বিনয়েতে ধর্ম ও অর্থ ও যশ পায় । গৃথ বলিতেছে হে মহারাজ শুন জলসমীপস্থ বৃক্ষ যেরূপ বৃদ্ধি পায় এইরূপ অজ্ঞ রাজা ও গুণবানকে নিকটে রাথিয়া বৃদ্ধি পায় অপর মাদক দুবোর পান জ্ঞী মৃগয়া দ্যুত ক্রীড়া পরদুবোর অপহরণ অবশ্য দেয়ের অদান নিষ্ঠুর বাকা নিরপরাধীকে দণ্ড করা এই সকল রাজারদিগের বাসন আর কেবল সাহস মাত্রাবলম্বি লোক এবং উপায় রহিত লোক ঐশ্বর্যা পাইতে পারে না কিন্তু ন্যায়েতে ও শৌর্যোতে সম্পত্তি পায়।

O, my father! why do you neglect me? How have I been wanting in conduct?

Never before now was empire gained, thus to be lost! The want of prudence destroyeth fortune, even as sickness the greatest beauty.

One who is expert gaineth fortune; he who eateth but what is wholesome, health; and the healthy, ease; the diligent, the end of knowledge; and he who is well disciplined, virtue, profit, and reputation.

The vulture replied,-Please your highness,

A king, although he be not himself experienced, may, if he has one old in wisdom about him, prosper; like a tree which groweth by the water's side.

Drinking, women, hunting, gaming, borrowing of money, harshness of speech, and severity, are great blemishes in a prince.

Riches and prosperity are not possible to be acquired by such as pursue power with sudden violence, nor by those whose minds are at a loss for the means; for fortune dwelleth in good conduct and noble resolution. त्यया खबले। त्या इन विषया साइ से कवा सिना मधे। पत्य किया मन्ने व्यवनवधानं वाक्षाक्य न्य न्य ने ने ने ने ने ने दिश्य सिना स्वाप्य कि किया पितापय कि कि स्वाप्य कि किया पितापय कि कि स्वाप्य कि किया पितापय कि विषयाः परितापय कि ।। अपर न्य ॥ सुरं विषय र अरसं इमागमक्त में विषया स्वाप्य कि सुन्त किया । प्रियोपय कि अन्य मन्त्र विषय सुन्त हुने यः ।। इत्युक्ता तेन मन्त्रिण लिया सुन्त हुने यः ।। इत्युक्ता तेन मन्त्रिण लित प्रज्ञा ही ने । प्रयोपय कि क्यां ने निवास कि सुन्त हुने यः ।। इत्युक्ता तेन मन्त्रिण लिति प्रज्ञा ही ने । प्रयोपय कि क्यां ने । विषय नाक्ति सुन्ते । वागुक्ता भिक्ति मिर्यति ।। यतः ।। यस्य नाक्ति स्वयं प्रज्ञा प्राक्तं तस्य करे। ति कि । खोचना स्थां विद्योगस्य दर्पणः कि कि रिव्यति॥

তুমি নিজ সেনার উৎসাহ দেখিয়া সাহসিক আমা
কতৃক উপদিষ্ট মন্ত্রণাতে অনবধান করিয়াছ আর নিধুর
বাক্য কহিয়াছ অতএব এই দুনীতের ফল এই অনুভূত
হইতেছে । পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন নীতি দোম কোন
দূষ্ট মন্ত্রকারকে না পায় ও রোগ কোন কুপথ্যাশিকে তাপ
না দেয় সম্পত্তি কোন লোককে গর্বিত না করে যম কাহা
কে নষ্ট না করে দ্রীকৃত বিষয় কাহাকে তাপিত না করে
বিষয়তা হর্ষকে শাত কাল শর্থকে সূর্য্য অন্ধকারকে কৃত
যুতা পুণ্যকে নিত্রদর্শন শোককে ন্যায় বিপত্তিকে দুনীতি

অতিরিক্ত ঐশ্বর্যাকে ও নপ্ত করে ইহা কহিয়া সে মন্ত্রী আ লোচনা করিল এই রাজানিবু দি নতুবা কেন নীতি লাজের কথারূপ জ্যোৎসাকে বাকারপ উল্লাভে করিয়া অন্ধকার করিতেছে যেহেতুক যাহার বুদ্ধি নাই শান্ত তাহার কি করিবেক দুই চক্ষুতে রহিত ব্যক্তির দর্পণ কি করিবে!

But, continued the vulture, your highness, perceiving the ardour of the forces, and from mere rashness, paid no attention to the counsels I laid before you, and treated me with harshness of speech; this fruit, therefore, of thy bad conduct, is now actually gathered.

Upon what minister do not the errors of conduct fall? What man, who takes not proper regimen, do not disorders torment? Whom doth not fortune make proud? Whom doth not death destroy? To whom do not the things which women do, give cause of great uneasiness?

Melancholy overcometh cheerfulness, the winter antumn, the sun darkness, ingratitude virtue, the appearance of friends grief, justice misfortune, and imprudence great prosperity.

But, at that time, I said within myself,—This my master is certainly destitute of wisdom; how he diminishes the lustre of good instructions by the meteor of his own words!

For,

What will the wise precepts of books do for him who is destitute of natural wisdom? What will a mirror do for him who hath no eyes?

द्रत्यां ले च तृष्णे स्थितः अय राजा वद्वाञ्चलिराह तात अस्त्ययं ममापराधः द्रदानीं यथाविष्ण स्वयं स्वर्गतं प्रत्याद्ययं विन्ध्याचलं गच्छामि तने । परिष्ण स्वयं स्वर्गतं चिन्तयित कियतामन प्रतीकारः ॥ यतः ॥ देवतासु गुरे। गोषु राजसु ब्राह्मणेषु च । नियन्तयः सदा कोपावालद्वातुरेषु च ॥ मची प्रहस्य ब्रूते देव मा भेषीः समाश्वसि हि ष्टणु देव। मन्त्रिणां भिन्नस्थाने भिषजां सन्निपातके। कर्माणि प्रेच्यते प्रज्ञासुस्थे के।वा न पण्डितः ॥ अपरञ्च ॥ आरभन्तेऽल्पमेवाज्ञाः कामं ध्ययाभवन्ति च। महारम्भाः क्रतिध्यि सिष्ठान्ति च निरा कुलाः ॥तद्व भवत्प्रतापादेव दुर्गं भङ्का कोर्त्तिप्रता पस्हितं त्वामचिरेण कालेन विस्थ्याचलं नेष्यामि॥

ইহা আলোচনা করিয়া চুপ করিয়া থাকিল। অনন্তর রাজা কৃতাঞ্জলি হইয়া কহিলেন হে পিতঃ আমার এই অপরাধ আছে সম্পুতি অবশিষ্ট সৈন্যের সহিত কিরিয়া বিক্কা পর্বতে যে নপে যাই তাহাতে উপদেশ কর। গৃধু অন্তঃ করণে চিন্তা করিতে লাগিল ইহাতে পুতীকার কর যে হেতুক দেবতাতে গুরুতে গরুতে রাজাতে বালাকেতে আতুরেতে কদাচ ক্রোধ কর্ত্তব্য নয়। মন্ত্রী হাঁসিয়া কহিতেছে হে মহারাজ ভয় করিও না আশ্বাসিত হইয়া শুন মন্ত্রিরদিগের ভিন্ন সন্ধানেতে বৈদ্যেরদিগের সন্ধিপাতেতে

বুদ্ধি জানা যায় সুস্তেতে কে বাপগুত নয় । অপর নির্বৃদ্ধি লোকেরা অল্প কর্ম করে আর ব্যস্ত হয় সুবৃদ্ধি লোকের। বড় কর্ম করে অথচ ব্যাকুল হয় না । সেইহেতুক আপন কার অনুগুহেতে দুর্গকে ভাঙ্গিয়া কীর্ত্তি ও পুতাপের সহিত তোমাকে অল্প কালেতেই বিজ্ঞাপর্ত্তে লইয়া যাইব ।

And, for these reasons, I remained silent.—The king, upon hearing this, joining his hands, said,—I agree that the fault was all my own! But, in our present distress, thou shouldst instruct me how I shall be able to retreat, with the few troops I have left, to the Vindhya mountains! The minister now resolved, within his own mind, that he ought to be reconciled to his master, recollecting this saying:

Anger should always be restrained in the presence of the gods, before one's master, sovereign, or a Brāhman; in a cow-house, and not less where there are children, and aged or sick people.

Do not be alarmed! said he to the king, smiling as he spoke; be comforted! They say,

The wisdom of ministers shineth most upon the breach of concord, and of physicians in acute distempers. In peace, who is not wise?

If fools undertake ever so little, they willingly become independent; whilst those who perform great actions, and are men of wisdom and experience, remain attached. This being the case, when by thy valour thou shalt have penetrated the castle of the enemy, I will, without delay, conduct thee, together with honour, glory, and thy army, safe back to the Vindhya mountains.

राजाह कषमधुना खल्पवलेन तत् सम्पद्यते ॥ ग्रिश्चा वदित देव सर्व अविष्यित यतः विजिगीपोदि सिन्नता विजयसिद्धेरवस्य भावि सम्पर्ण ।तत् सहसैय दुर्गावरे ।धः क्रियतां प्रहितप्रणिधिना वक्षेनांगत्य हिरण्यक्षिस्य तत् कथितं देव खल्पवल्पवायं राजा चित्रवर्णाग्यभ्रस्य मन्त्रीपष्टमोन दुर्गावरे ।धं करिष्यति ॥ राजाह सर्वज्ञ किमधुना विधयं॥ चक्रोब्रूते खबले सारासारिवचारः कियतां तज्ज्ज्ञात्वा सवर्णवस्तादिकं यथार्षं प्रसादप्रदा नं कियतां॥ यतः ॥ यः काकिनीमप्यपथप्रपन्नां समुद्धरे विष्यसहस्तत्स्यां। कालेषु के। टिष्टिप स्काहरूक्यां राज सिहं न जहाति लक्षी।

রাজা কহিলেন কি পুকারে সংপৃতি অত্যল্প সেনাতে তাহা সম্পন্ন হইবে ৷ গৃধু বলিতেছে হে মহা রাজ সমস্ত হইবে যেহেতুক জয়েচ্ছু রাজার দীর্ঘসূত্রতা জয় সিদ্ধির চিহ্ন সেই হেতুক অকস্মাৎ দুর্গরোধ কর ৷ হির গ্যগতেরপুরিত চর বক আসিয়া তাহা কহিল হে মহা রাজ অবশিষ্ট অত্যল্প সেনার সহিত ঐ রাজা চিত্রবর্ণ গৃথুের পরামর্শে দুর্গ রোধ করিবেক ৷ রাজা কহিলেন হে সর্বজ্ঞ এখন কি কর্ত্ব্য ৷ চক্রবাক বলিতেছে নিজ সেনাতে সা রাষার বিবেচনা কর তাহা জানিয়া উপযুক্ত মতে পারি তোষিক সুবর্গ বজাদি দেও যেহেতুক যে অন্থানন্থিত কাকি নীকে ও সহসু নিকতুলা জ্ঞান করিয়া সংগৃহ করে আর সময় বিশেষে কোটি খনেতে ও মুক্তহন্ত হয় সেই রাজ সিংহকে লক্ষ্মী ত্যাগ করেণ না।

How shall this be accomplished, said the peacock king, with so small a force? Please your highness, replied the vulture, the whole shall come to pass. But as the opposite of dilatoriness is a quality absolutely necessary for a conqueror to insure success, let instant orders be given for the blockade of the enemies castle.

Soon after this resolution, a spy came to the royal goose Hiranya-garbha, and told him that the peacock king, by the advice of the vulture his minister, small as his army was, had resolved to march and block up the castle gates. The king said, O Far-see, what is to be done now? Let our army, replied the minister, be divided into good and bad, and let presents be made to the whole, according to their deserts, of money, cloth, and the like; for it is said,

Fortune never forsaketh that lion, prince-who sometimes collects even twenty shells, which is found by chance in the road, and esteems them as thousand Niskas; but at other times bestows millions of weights of gold with a liberal hand. ॥ अन्य च ।। कते। विवाहे यमने रिपुत्त ये यमको कमा
णि मिनसंग्रहे। प्रियास नारीष नरेष वास्त्र वेष्वित्ययो।
नाक्ति नराधिपाष्टसः ॥ यतः ॥ मूर्षः खल्पय्य नामात्
सर्वे नाम्नं करे। ति हि । कः सुधीः सन्य नहार्षः मुल्कस्ये
वातिसाह्रसात् ॥ राजाह कथिन ह समये अतिय्ययो
युज्यते उक्त च आपदर्थं धनं रत्ते दिति ॥ मन्नो बूते
श्रीमतः कथमापदः ॥ राजाह कदाचिच्चते रुच्चोः ।
मन्नो बूते सच्चितार्थे। विनस्यति तद्देव कार्पेखं विमुच्य
दानमानाभ्यां खभटाः पुरस्कियन्तां ॥ तथा चे । तः ॥
परस्पर्ज्ञाः संइष्टास्यक्तं प्राणान् सुनिस्थिताः । कुली
नाः पूजिता सम्यग्वि जयन्ते दिषद्वलं ॥

অপর যজেতে ও বিবাহেতে বিপৎ কালেতে শত্রু ক্ষয়েতে কীর্ত্তিকর কর্মেতে মিত্র করণেতে প্রিয় জ্রীতে বন্ধু লোকেতে হে মহারাজ এই আটেতে ব্যয় অতিশয় নাই যেহেতুক নির্বু দিলোক অত্যন্ন ব্যয়ের ভয়েতে সর্বনাশ করে কোন সুবুদ্দি লোক শুন্ধালের ভয়েতে মোট ত্যাগ করে।রাজা কহিলেন কি পুকারে এ সময়ে অতিরিক্ত ব্যয় উপযুক্ত হয় পশুতেরা কহিয়াছেন বিপত্তির নিমিত্তে ধন রক্ষা করিবেক। মন্ত্রী বলিতেছে ধনবানের কি আপদ। রাজাকহিলেন লক্ষ্মী ও কথন যান। মন্ত্রী কহিতেছে সঞ্চিত ধন ও নষ্ট হয়

হে মহরিজ সেইহেতুক কৃপণতা ত্যাগ করিয়া দান ও সন্মানদারা স্বকীয় যোধারদিগের পুরস্কার কর পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন পরস্পর জ্ঞাত ও হর্ষিত ও পুণণত্যাগ করিতে উদ্যত ও হলীন ও সন্মানিত ইহার। বিপক্ষের সৈনাকে জয় করে।

A prince cannot be at an extraordinary expence on eight occasions: at a sacrifice, at a wedding, in times of distress, for the destruction of an enemy, in any meritorious work, in entertaining friends, upon women who are dear to him, and in relieving relations who are in want.

A fool, from the dread of ever so trifling expence, ruineth every thing he undertaketh. What wise man would, from extreme scrupulousness, entirely forsake a clean pot?

How, demanded the king; is it proper to be extravagent on any occasion, when they say,—A man should keep his riches against accidents, &c? How can one who is fortunate, said the minister, meet with accidents? Because fortune sometimes leaves one, replied the king. Hoarded treasure, observed the minister, is often lost; then away with parsimony, and let thy brave soldiers be distinguished by gifts and honours.

Those who have been preferred, and are well contented; such as are regardless of life, and have been proved; with those of noble birth, who have been treated with marks of distinction; will, all of them, be victorious over the forces of the enemy.

श्रप्रश्च ॥ समराः ग्रीसम्पन्नाः संहताः क्रतिमञ्चाः श्रपि पञ्चग्रतं ग्रूरानिन्नन्ति रिपुवाहिनीं ॥ किञ्च ॥ श्रिष्टेरप्यविभेषज्ञउयश्च क्रतनायकः । त्यञ्यते किं पुन नीन्यैर्थञ्चाप्यात्मभरिनेरः ॥ यतः॥सत्यं ग्रीर्थ्यं द्या त्या ग्रीनृवस्यते महागुणाः एभिम् क्रीमहीपातः प्रामीति खलु वाच्यतां ॥ ईहिग्पप्रस्तावच्यमात्यास्तावदेव पुर स्तिनेयाः॥ तथा चीक्तं॥ योथेन प्रतिवृद्धः स्वात् सह तेनाद्यी व्यवी। सुविश्वसीनियोक्तवः प्राणेषु च धनेषु च।।वतः ॥धूर्तः स्त्री वा ग्रिगुर्यस्य मिल्यः स्यु र्माहीपतेः व्यनीतिपवनिद्धाः कार्यास्त्री सिनमञ्जति ॥ ग्रुणु देव हर्षक्रीधा सनी यस्य ग्रास्त्रार्थं प्रत्ययस्त्रणा। नित्रं यत्या नृपेत्ता च यस्य स्याद्वनदा धरा ॥ श्राम्वाच्याः स्वाच्याः च यस्य स्याद्वनदा धरा ॥ श्राम्वाच्याः स्वाच्याः च यस्य स्याद्वनदा धरा ॥ श्राम्वाच्याः स्वाच्याः स्वच्याः स्वाच्याः स्वच्याः स्वाच्याः स्वाच्याः स्वाच्याः स्वच्याः स्वाच्याः स्वाच्याः स्वाच्याः स्वच्याः स

অপর শালসম্পন্ন নিলিত পুনি ত্যাগ করিতে উদ্যুক্ত শূর স্বকীয় পাঁচ শত যোদ্ধা ও শত্রু পক্ষীয় অনেক সেনাকে নষ্ট করে । অপর শিষ্ট লোকেরা ও বিশেষ জ্ঞানরহিত ক্রোধী কৃত্যু আত্মন্তরি লোককে ত্যাগ করে অন্যেরা কি ত্যাগ না করে যেহেতুক সত্য ও শৌর্য্য ও দান এই সকল রাজার বড় গুন এই সকল গুণেতে রহিত রাজা নিতান্ত নিন্দ্যতা পায় এতাদৃশ বিষয়েতে মন্ত্রিরদিগের তাবৎপর্যান্ত পুরস্কার কর্ত্ব্য বিজ্ঞের। তাহা কহিয়াছেন যে রাজা যে মন্ত্রিহইতে বাড়ে সে

রাজা সে মন্ত্রিকে বাড়াইরেক আর ধন দিবেক এবং জীব বিষয়েতে আর ধন বিষয়েতে অতান্ত বিশ্বস্ত পাত্রকে নি রোগ করিবেক যেহেতৃক ধূর্ত্ত জ্ঞী ও বালক ইহারা যে রাজার মন্ত্রী সে রাজা অন্যায়রূপ বাযুতে বিক্লিপ্ত হইয়া কার্যারূপ সমুদ্দেতে মগ্র হয়। শুন হে মহারাজ যাহার হর্ষ ও ক্রোধ সমান আর শাস্ত্র পুতিপাদ্যেতে দৃঢ্জান আর সর্বদা ভৃত্যের অনপেকা পৃথিবী তাহার ধনদা হন।

A triffing force, consisting of only five hundred heroes, who are good soldiers, well experienced in the art of war, and resolute, when formed into a compact body, will beat a whole army of their enemies.

He who is devoid common of sense, furious, ungreatful, and voracious, is deserted by all honest men; how much,

more by others?

The greatest qualities for the prince are, veracity, courage, generosity, and liberalty. If a sovereign be destitute of these, he will certainly acquire the state of being talked of with contempt.

Ministers, likewise, should be distinguished and pro-

moted; for,

The prince who is exalted by his minister, should in return promte, and confer riches on him, and he should employ confidential men in affairs of life and fortune.

For,

The prince who hath for his advisers, knaves, women, childern, or fools, is tossed by the winds of vice, and drowned in a sea of trouble!

Observe, your highness, that

The earth is bountiful unto him, who hath neither extreme joy nor anger in his breast, who hath a treasure with but little expence, and who hath servants who are always vigilant.

धेषां राज्ञा सह स्थानामुण्चयापचया धुवं। श्रमात्या द्वित नावाजा नावमन्येन कदाचन॥ यतः॥ महीभुजो मदाश्यस्य सङ्गीर्णस्य वदन्तिनः। स्वलते। हि कराल्यस्य सङ्गीर्णस्य वदन्तिनः। स्वलते। हि कराल्यस्य समुद्धन् चिरचेष्टितं॥ श्रयागत्य प्रणम्य मेघवर्णावृते देव दृष्टिप्रसादं कुरु द्वानीं विपन्नादुर्गद्वारि वर्त्तते नद्देवपादादेशाद्वहिन्धः स्त्य स्विकामं दर्भयामि नेन्द्रदेवपादानामानृष्यमुपगच्छामि। चक्रोबृते मैवं यदि वहिर्णिः सत्य योद्वयं नदा दुर्गाश्रयण्मेव निष्प्रयोजनं॥ श्रयस्य ॥ विषमोद्वि यथा नकः सिल्लाद्विर्गते। देव स्वयं ननादिनिर्गतः श्रूरः सिहोपि स्थान् श्रृगाल्वन्। देव स्वयं गता दृश्यनां युद्वं॥यतः॥ पुरस्कत्य वलं राजा योधयेद वलोक्यन। स्वामिनाधिष्टितः श्रापि किं नसिंहायते धुवं वलोक्यन। स्वामिनाधिष्टितः श्रापि किं नसिंहायते धुवं

রাজারসহিত যাহারদিগেরে বৃদ্ধি ও হ্রাস হয় তাহারদিগকে আমাত্য বলিয়া রাজা কদাচ অবজ্ঞা করিবে না যেহেতুক হস্তিসমূহ মধ্যস্থ স্থলনবিশিষ্ট মদান্ধ হস্তির যেমন হস্তগভ সুহাদ লোকের বহুকাল চেষ্টাতে হয় এমনি কার্যেতে স্থলন বিশিষ্ট মদান্ধ রাজার মন্ত্রিরদিগের নহুকাল চেষ্টাতে করের গুহুণ হয়। অনন্তর মেঘ বর্ণ আসিয়া প্রণাম করিয়া বলিতে ছে হে মহারাজ অনুগুহু পূর্বক অবলোকন কব্দন সম্পুতি দুগদারেতে বিপক্ষ আছে সেই হেতুক মহারাজার চরণের আজ্ঞা হইলে বাহিরে গিয়া নিজ পরাক্তম দেখাইতাহা করি য়া মহারাজের পায়ের অঋণী হই। চক্রবাক বলিতেছে ইহা করিও না যদাপি বাহির হইয়া যুদ্ধ করা যায় তবে দুর্গাশুয় নিস্পুয়োজন। অপর যেমন ভয়ানক স্বন্তীর জলহইতে নিগ্ত হইলে অবশ হয় বলবান সিংহ ও বনহইতে নিগ্ত হইলে শ্গালের ন্যায় হয়। হে মহারাজ আপনি গিয়া যুদ্ধ দে খুন যেহেতুক রাজা দেখত সেনাকে অগ্রেতে করিয়া যুদ্ধ করাইবেক স্বামাধিষ্ঠিত স্বস্থর ও কি সিংহের ন্যায় আচ রণ করে না।

Such ministers as resolve to prosper, or perish, with their sovereign, ought never to be disgraced by him.

For,

When a king, blinded by his rashness, is about to be overwhelmed in the ocean of his affairs, a friendly minister stretcheth out his hand from the dry land to assist him.

Just now the crow Cloud-colour came in, and, bowing, cried,—Please your highness, look yonder! The enemy is at the gate anxious for battle. But issue your commands, and I will sally forth and display my prowess, by which action I shall pay the debt I owe your highness! Not so, not so! replied Know-all; it is by no means proper to go forth to fight; if it were, there would have been no occasion for our taking shelter in the castle!

The alligator, matchless as he is, when he quitteth the water, is without power. Were even the lion to forsake the forests, he would doubtless be upon a level with

the jackal.

Please your highness, said the crow, go yourself. and see the battle.

A king having advanced his forces, should fight, overlooking them; for who will not truly act the lion, when his master standeth over him? ख्य तेसर्वे दुर्मदारं गत्वा सहाहवं क्रतवन्तः खपरेख्यिच वर्णे। राजा ग्रध्नम्वाच तात खप्रतिज्ञातमध्ना निर्वे। ह्यग्रध्ने। देव गृणु तावत्। खकालसहमत्वल्यमूर्षं व्यस्तिनायकं। सुग्रं भोरुयोधस्य दुर्गव्यस्तम् च्यते।। तन्तावद्य नात्ति। उपजापश्चिरावोधे।ऽवस्तन्दस्तीव्र पूरुषः। दुर्गस्य लङ्गनोपायास्वतारः कथिताद्रमे॥ अत्र यथाप्रति क्रियते यतः कर्णे कथयति एवमेव तते।ऽनु दितएव भास्तरे चतुर्ष्विप दुर्गदारेषु हन्ते युद्धे दुर्गाभ्य न्तरग्रहे स्वे कदा काकरित्रनित्तिप्रस्तते।ग्रहोतं ग्रहीतं दुर्गमिति कोलाइलं स्रता सर्वतः प्रदीप्ताप्रमवलोका राजहंससैनिकादुर्गवासिनस्र सत्वरं क्रदं प्रविष्ठाः॥

অনন্তর তাহারা সকলে দুর্গদারে যাইয়া অতিবড় যুদ্ধ করিল। পরিদিবস চিত্রবর্গ রাজা গৃখুকে বলিল হে তাত এখন আপন পুতিজ্ঞা পুতিপালন কর। গৃধু বলিতেছে হে মহারাজ শুনুন বহুকালন্থায়ী ও অনেক সৈন্য পণ্ডিত ব্যাসন রহিতের আশুর ও সুখ্যাত ও শ্রুষোধ এই সকল দুর্গ গুণ। আর অল্লকালন্থায়ী ও অত্যল্ল সেনা মূর্খ ব্যাসনির আশুর ও সুগুগু ভীক্ষোধ এই সকল দুর্গব্যাসন এখানে নাই কিন্তু ভেদ আর বহুকাল না বুঝা আর আক্রমণ আর উগু পুক্ষ এই চারি দুর্গলন্ধনের উপায় কর্ণে কহি তেছে ইহাতে শক্ত্যনুসারে এই২ যত্ন কর। তদনন্তর

সুর্য্যোদয়ের পূর্বতেই দুর্গেরচারিদ্বারেতেই যুদ্ধইলে পরে এক দিবস দুর্গ মধ্যবন্তি গৃহ্ছতে কাকের। অথি ক্ষেপণ করি ল তাহার পর দুর্গ লইয়াছি২ এ কোলাহল শুনিয়া সর্বত্র জ্বলিতাথি দেখিয়া রাজহ°সের সেনার। আর দুর্গবাসি লোকের। ত্ররতে হুদে পুবেশ করিল ।

After this, they all marched to the castle gate, and fought a great battle. In the mean time Chitra-varna, the peacock king, addressed his minister to fulfil his promise immediately, who replied,— Attend, please your highness:

A fortification is declared to be weak, when it is unable to hold out a long time, is extremely small, and very much exposed; or when commanded by a weak and unfortunate officer.

But seeing that is not the case here,

There are four ways to take a fort, which are these: creating divisions, long blockading, surprise, and stroming. At present, only let the battle be maintained to the utmost of our power, concluded the vulture.

Early in the morning, even before the sun was up, when the battle had commenced at all the four gates of the castle, the crow, who was in the inside, contrived to set fire to every house. There was now a confused rumour, that the enemy had got possession; hearing which, and, at the same time, seeing a vast number of houses in flames, the troops of the royal goose, with all the private inhabitants, fled to the waters for security; according to this saying:

यतः ॥ समित्रतं सिवकान्तं सुयुद्धं सुपलायितं। कार्यं कालं यथाप्रक्ति कुर्य्यात्र तृ विचारयेत् ॥ राजहंसः स्वभावान्मन्दगितः सारसिद्दतीयस्य चित्रवर्णस्य सेनाप तिना कुक्कुटेनागत्य वेष्टितः । हिर्ण्यगर्भः सारसमाहं सारसिनापते ममानुरोधादात्मानं कथं व्यापादिषय्य सि लमधना गन्तुं प्रक्तः तत् कत्वा जलं प्रविष्णात्मानं प्रिर्ण्य स्वस्तपुत्रं चूडामणिनामानं सर्वे ज्ञसम्मत्या राजानं करिष्यिम् । सारसोब्रूते देव न वक्तव्यमेवं दुःसहं वचः यावत् चन्द्राके दिवि तिष्ठतः तावत् विजयतां देव अहं देव दुर्गाधिकारी मन्मांसामृग्विलिप्ते न द्वार वर्त्वना प्रविष्ठत् प्रदुः ॥ स्वपरस्थ ॥ दाता स्वमी गुण् यादी खामी दुःखेन लभ्यते । राजाह सत्यमेवेतत्

যেহেতুক কার্য্য উপস্থিত হইলে যাহা মন্ত্রণা করিয়া থাকে
শক্তানুসারে তাহা করিবেক কিন্ধা যুদ্ধ করিবেক কিন্ধা
পালায়ন করিবেক বিচার করিবে না । রাজহু সম্বভাবতো
মন্দগতি আর দ্বিতীয় সারশ এই দুইকে চিত্রবর্ণের সেনা
পতি স্কুট আসিয়া বেড়িল । হিরণ্যগর্ভ সারসকে বলিল
হে সেনাপতে আমার অনুরোধে আপনাকে কেন নপ্ত কর
তুমি এখন যাইতে পার তাহা করিয়া জলে পুরেশ কর
আপনাকে রক্ষা কর চুড়ামণি নাম আমার পুঞ্জের সম্বতিতে রাজা করিবা । সারস বলিতেছে হে মহা

রাজ এতাদৃশ দুঃসহ বাকা বক্তবা নয় যাবৎ পর্যান্ত চন্দু সূর্যা গগণে আছেন তাবৎপর্যান্ত মহারাজ আপনি জয়ী হউন আমি দুগাধিকারী আমার মাণ্স রক্ত লিগু দ্বারপথে তে শত্রু পুবেশ করুক। অপর দাতা ক্ষমাবান গুণগুছিক পুভু কষ্টেতে মিলে। রাজা কহিতেছেন ইহা যথার্থই বটে।

Whatever hath been well consulted and well resolved, whether it be to fight well, or to run away well, should be carried into execution in due season, without any further examination.

The king having been thus abandoned by all but the Sārasa, and being by nature a slow walker, was made prisoner by the cock, who was the peacock's general; upon which he addressed the Sārasa in these words: general Sārasa! thou must not destroy thyself through my fault; but as thou hast it still in thy power to make thy escape, then go upon the waters, and, with the advice of Know-all; place Chura-karna my son upon the throne. O my royal master, replied the Sārasa, do not talk thus, for it is more, than I can bear. May the king atill triumph over his enemies as long as the sun and moon shall last! I will again assume the command of the castle, and then let the foe enter besmeared with my blood!

A master is hard to be found, who is patient, generous, and a judge of merit.

True, said the king;

किन्त्।। गुचिईचोऽनुरक्तस्र जाने भृत्योपि दुर्खभः। सारसाबूने ऋणु देव।। यदि समरमपास्य नास्ति ऋयो भेविमिति युक्तिमितोऽन्यतः प्रयातुं। अथ मर्णमवश्यमेव जन्ताः किमिति मुधा मलिनं यगः क्रियते ॥ अन्यच॥ भवेस्मिन् पवने। द्वान्बवीचिविधमभङ्गरे । जायते पुख चागेन परार्थे जीवितचयः ॥ साम्यगात्यस राष्ट्रस दुर्गे कोषोवलं सुच्हताराज्याङ्गानि प्रक्षतयः पाराणां श्रेणया ऽपि च ॥ देव त्वञ्च सामी सबै या रत्त्णीयः ॥ यतः॥ प्रकृतिः खामिनं त्यत्ना समृद्वापि न जीवति । अपि धन्यन्तरिर्वदाः किं करोति गतायुषि ॥ अपरञ्च ॥ नरेग्रे जीवले को ऽयं निमीलति निमीलति। उदे खुदीयमाने च रवाविव सरे। रहं। अथ कुकु टेनागत्य राजहंसस्य ग्ररीरे खरतरनखाचातः कृतः। *���

কিন্তু পবিত্র কর্মনিপুণ অনুরক্ত এত জপ ভৃত্য ও দুর্লভ।
সারস বলিতেছে শুন হে মহারাজ যদ্যপি সংগুমি ত্যাগ
করিলে যমের ভয় না থাকে তবে অন্যত্র যাওয়া উপযুক্ত
যদি পুাণির মরণ অবশ্যই তবে কেন বৃথা অপযশ করি।
অপর বাযুর গমনেতে হয় যে ঢেউতাহার গমনের ন্যায় অল্ল
কালস্থায়ীযে এই সংসার ইহাতে পরের নিমিত্তে পুাণ ত্যাগ
পুণ্যপুযুক্ত হয়। আর স্বামী অমাত্য রাষ্ট্র দুর্গ কোষ সৈন্য
সূহৎ নগরস্থ লোক এই আট পরস্পর উপকারকত্ব হেতুক

রোজ্যান হয়। হে মহারাজ তুমি স্বামী সর্বপুকারে রক্ষণীয় যেহেতুক অমাত্য লোক বড় হইলে ও স্বামিকে পরিত্যাগ করিয়া বাঁচে বা গতাযুতে ধন্বস্তরি বৈদ্যও কি করে। অপর সূর্য্য অপুকাশ হইলে যেমন পা অপুকাশ হয় এইরপ রাজ্য অপুকাশ হইলে এই পুাণি সকল অপুকাশ হয় রবি পুকাশ হইলে যেরপ কমল পুকাশ হয় সেইরপ রাজ্য পুকাশ হইলে এই পুাণি সকল পুকাশ হয়। অনন্তর স্কুট আসিয়া রাজহংসের শরীরে তীক্ষ্ণ, নথাঘাত করিল

But a servant, who is honest, clever, and attached, is hard to be found.

Attend to this, please your highness: if after having quitted the field of battle there were no fear of death, it would be proper to go hence; but is not death inevitable to all things? Besides, it would tarnish my reputation to quit thee now.

In this world, which is as transient as the waves caused by the motion of air, life should be virtuously sacrificed for the benefit of others.

The sovereign, the minister, territory, strongholds, treasure, forces, and friends, are the members of government; also the nobles, and the order of citizens.

Besides, thou art the sovereign and master, who is always to be guarded and protected.

When Prakriti (nature) is forsaken by her lord, great as she is, she doth not survive it. When life hath taken its departure, though Dhanwantari be the physician, what can he do?

In the sovereign the whole world openeth and shutteth its eyes. Thus the lotus of the waters, upon the rising

of the sun, reviveth upon his revival.

The cock then flew upon the royal goose, and began to wound him with his bill and claws;

सत्तरमृष्य सारसेन खरेहान्तरिताराजाज हो हिप्तः जय कुक् टैर्न प्रहारजर्जरीक तेन सारसेन कुक् ट सेनावज्ज गोहताः पश्चात् सारसोपि च खुप्रहारेण विभिय व्यापादितः जय चित्र वणे दिगं प्रविश्य दुर्गावस्थितं द्रवे व्याहियत्वा वन्दिभिर्ज्जय प्रब्दे रानन्दितः स्वस्त्रश्चारं जगाम खय राजपुत्रे रक्तं तस्मि नाजव से सपुष्यवान् सार सएव येन स्वरेहत्यागेन स्वामी रिच्चतः। उक्त श्चैतत्। जन यन्ति सुतान् गावः सर्व एव गवाक्यतीन्। विषाणोक्षित्वि तस्त्रश्चाचिये वगवांपति।। विष्णु प्रमेशावाच सताविद्यध् रोपरिजनः स्वरेस सम्भवत् महासत्वः॥ तथा चाक्तं।। खाह्वेषु च ये पूराः स्वाम्यर्थे त्यक्तजीविताः। भर्दभक्ताः क्रतज्ञास्त्र ते नराः स्वर्गगिक्षिनः॥

সারস শীঘু সমীপে আসিয়া রাজাকে আপন শরীরের
মধ্যে করিয়া জলে পড়িল। তদনন্তর সকুটেরদের নথ
মুখ পুহারেতে কত বিক্ষত হইয়া সারস অনেক সকুট সে
নাকে নষ্ট করিল। পশ্চাৎ সারস ও চঞ্চু পুহারেতে কত
বিক্ষত হইয়া পুগিত্যাগ করিল। তাহার পর চিত্রবর্ণ দুর্গতে
পুবেশ করিয়া দুর্গন্ত দুবা সকল লুটাইয়া বন্দিকত্ক জয়
শানেতে আহাদিত হইয়া স্বস্থানে গেলেন। অনন্তর রাজপু
জেরা কহিলেন সেই রাজনৈন্যেতে সারসই অতিবড় পুণা

বান যে নিজ দেছ ত্যাগ করিয়া স্থানিকে রক্ষা করিল ইছা
পণ্ডিতকত্ ক কথিত আছে গৰুসকল গবাক্তি সমস্ত পুঞ
কেই জন্মায় শৃঙ্গেতে শোভিত অনেক গোর স্থানি এতাদৃশ
পুঞ্জেক কদাচিৎ কেছ জন্মায় ৷ বিষ্ণুশর্মা কহিলেন সে মহা
সত্ত্ব বিদ্যা ধরী পরিবৃত হইয়া স্বর্গ সূথ অনুভব করুক ৷
বিজেরা তাহা কহিয়াছেনা পুভুভক্ত ক্তজ্ঞযে বীরবরসকল
সংগ্রামেতে পুভুর নিমিত্তেপুগণত্যাগ করে সে সকল লোক
স্থগে গমন করে ৷

but the Sārasa screened his master under his own body; and although he himself was torn almost to pieces by the cock's beak and spurs, he still covered him till he got him safe into the water. Immediatly after, the Sārasa pecked the cock to death; but, at last, being attacked by a large party of birds, he lost his own life. Chitra-varna, the peacock king, now enters the castle, and having plundered it of every thing that had been left in it, he marched out again, saluted by his followers with shouts of victory!

The young princes now said to Vishnu-Sarmā,—Ja our opinions, the Sārasa, in having thus preserved his master, at the expence of his own life, was the most virtuous bird in the army.

Cows bring forth young, all of the same shape of their parents; but few produce a king of the herd whose horns stroke his shoulders.

May the exalted being, replied Vishnu-Sarmā, who, of his own accord, purchaseth the regions of happiness with his own body, enjoy them, and be attended by Vidhyā-dharies! They say,

Such brave men as shed their blood in battle in their sovereign's cause; and such men as are faithful and grateful to their masters, are those who go to heaven.

यन तत्र हतः ग्रूरः ग्रनुभिःपित्वेष्टितः अन्यान् लभने जीकान् यदि जीव्यं न गच्छिति ॥ अपरमप्येवमन्तु ॥ वि यहः कित्त्रक्रपित्तिभिने किदापि भवतां महीभूजां। नीतिमञ्जपवनैः समाहताः संश्रयन्तु गिरिग्रहरं दिषः॥ द्विति हिते।परेग्रे नीतिगास्ते वियहोनाम हतीयः पिच्छेदः॥ *

শতুকত্ কবেপ্টিত হইয়া শূর লোক যেথানে সেথানে মরে সে অক্ষয় স্বর্গ পায় যদ্যপি কাতরতা না পায় আর ও এই পুকার হউক আপনকাদের হস্তি ঘোড়া পদাতিরদার। সংগ্রাম কদাচিৎ ও না হউক নীতী মন্ত্রণা রূপ বাযুরদার। আহত হইয়া শত্রু সকল গিরিগন্থরকে আশুয় কৰুক। ইতি বিগুহ কথা সমাপ্তা।

Whenever a hero is killed, surrounded by the enemy, he obtaineth for himself those regions which are without decay; provided he doth not shew cowardice.

May no possessor of the earth ever have occasion to dispute with elephants, horses, and foot soldiers? May his enemies, defeated by the cleansing counsels of policy, take shelter in the caverns of the mountains!

॥ जय सन्धः ॥

पुनः कथारमाकाले राजपुनैरक्तं यार्थं वियदः युताऽ साभिः सन्धिरधुनाभिधीयतां। विष्णुश्रमीणोकां यूयतां सन्धिनिप कथवानि यस्यायमादाः स्नोकः।। वृक्तं मद ति संयामे राह्नोणिहतसेनयोः। स्वेयाभ्यां ग्रध्वकाभ्यां वाचा सन्धिः कृतः चलात्॥ ****

পুনশ্চ কথারস্কসময়ে রাজসমারের। কহিলেন হে গুরো আমরা বিগুহ শুনিলাম সম্পুতি সন্ধি বল । বিফুশর্ম কহিলেন শুন সন্ধিও কহি যাহার পুথম শ্লোকার্থ এই । অতিশয় যুদ্ধ হইলে পরে দুই রাজার অনেক সৈন্য নপ্ত হইলে থাকিল যে গধুও চক্রবাক তাহারা অলু কালেতেই বাক্যদারা সন্ধি করিল।

CHAP. IV.

OF MAKING PEACE.

NOW, said the young princes, please to inform us of what relates to making peace. Attend then, replied Vishnu-Sarmā: this is the introduction to it.

At the conclusion of a great battle, in which the troops of both kings have suffered, a treaty is presently brought about by the two ministers, the vulture and the Chakra-váka.

राजपुत्राज्यः सथमेतत्। विष्णुग्रमी सथयित ततस्तिन
राजस्मिनोक्तं केनासाहुर्गे निक्ति। ऽपिः किं पारक्षेन
किम्बासाहुर्गवासिना केनापि विषक्तप्रयुक्तेन। चक्रोब्रूते
देव भवते। निष्कारणवस्थुरसा मेघवर्णः सपरिवारीन
हस्यते तन्त्रन्थे तस्य व विचेष्टितिमदं। राजा चणं विचि
न्याह खस्ति तावदेव मम दुर्दे वमेतत्॥ तथा चे।कां॥
खपराधः स देवस्य न पुनर्माखिणामयं। कार्य्यं सुचरितं
क्वापि देवयागाहिनस्यति॥ मखी ब्रूते उक्तमेवैतत्। विष
मां हि दशां प्राप्य देवं गईयते नरः आक्रानः कर्मदी
घांख नैव जानात्यपण्डितः॥ खपरख्य॥ सुद्धदां हित
कामानां योवाक्यं नाभिनन्दति । सक्तम्मद्रव दुर्वृद्धिः
काष्टाद्वष्टीवनस्यति॥

রাজনন্দনেরা কহিলেন ইহা কিপুকার বিষ্ণুশর্মা কহিতে ছেন ৷ তাহার পর সেই রাজহ°স কহিল আমার দুর্গে কে বহ্নি পুদান করিল কি পরকীয় লোক কিম্বা বৈরিপুরিত আমার দুর্গ বাসী কেহ ৷ চক্রবাক বলিতেছে হে ভূপাল আপনকার নিষ্পুরোজন মিত্র ঐ মেঘবর্ণ সপরিবার দৃষ্ট হয় না সেই নিমিত্তে বৃঝি তাহারি অনুষ্ঠিত এই ৷ রাজা কিঞ্চিত্র কাল ভাবনা করিয়া কহিলেন সেই বটে আমার দুর্দৈব এ পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন সে দোষ রাজার মন্ত্রির এ দোষ নয় কেননা সুঘটিত কার্যা ও কোথা ও দৈবযোগেতে

নাই হয়। মাজী বলিতেছে ইহা কহাই আছে দুরবস্থা পাইয়া লোক দৈবকে নিন্দা করে মূর্খ লোক আপনার কর্ম দোষ জানে না অপর যে লোক হিতাভিলাষি বলু রদগের বচন শুনে না বে কাঠচ্যুত নিরু দ্ধি কচ্ছপের ন্যায় নাই হয়।

How was this? demanded the young princes; and Vishnu-Sarma related as follows:

FABLE I.

The royal goose, after his escape, asked who it was that set fire to the castle; whether one of the enemy, or some of their own party inhabiting our fort? and his minister, Chakra-vāka, replied,—Please your highness, that unnecessary connexion of your's, the crow Cloud-colour, together with his attendants, is no longer to be seen; wherefore, I conclude that it was contrived by him. The king, after a few moments consideration, exclaimed,—It is even so! It is my own evil seeking!

The fault shall be for ever his, and no more the minister's, by whom I believe our affairs, so well designed for our own advantage, were ruined.

They say, replied the the minister, that

When a man falls into misfortune, he accuses destiny; but unwisely perceiveth not his own faults.

He who doth not pay due regard to the advice of such friends as have his welfare at heart, may suffer for it; like the foolish tortoise, who fell from a piece of wood and was killed.

खन्यच ॥ रित्तिन्यं सदा वाक्यं वाक्या द्ववित नाम्मं। हंसाभ्यां नीयमानाभ्यां कूर्मस्य पतनं यथा ॥ राजाह कथनेतत्। मन्नी कथयित अस्ति मग्थरेमे पुल्लोत्पला भिधानं सरस्तन चिरं सद्घटिवकटनामाना हंसा निव सतः तथार्मिनं कम्बुगीवनामा कूर्मस्य प्रतिवसित अथ एकदा धीवरेरागत्य तन्नोत्तं यदन असाभिरयोषित्वा प्रातमित्स्यकूर्मादयाच्यापादियतच्याः तदाकर्षे कृ स्मे हंसावाह सुद्धी अताऽयं धीवरालामः अधुना किं मया कर्त्तव्यं। हंसावाहत्र्ज्ञीयतां पुनस्तावत् प्रात यद्वित्वा प्रतिक्या कर्त्तव्यं। हंसावाहत्र्ज्ञीयतां पुनस्तावत् प्रात यद्वित्वतं तत् कर्त्तव्यं। क्रुमो ब्रूते मैवं यतादृष्टव्यित कारोहमन ॥ तथा चात्तां।

সর্বাদা বচনকেই রক্ষা করিবেক কেননা বাক্যেতে নষ্ট হয় হংসদ্বয়কতৃক নীয়মান কমঠের পতন যেমন । রাজা কহিলেন এ কি পুকার মন্ত্রী কহিতেছে । মগধদেশে কুল্লোৎপল নামে সরোবর আছে তাহাতে অনেক কাল সক্ষট বিকট নামে দুই হংস বসতি করে তাহারদিগের স্থা ক্ষুগুলি নামে ক্ছপ বাস করে। অনন্তর্ এক দিবস কৈবর্ত্তেরা আসিয়া সে স্থানে কহিল যে এ স্থানে আমরা আজি বাস করিয়া কলা পুাতঃকালে মৎসা কচ্ছপাদি নষ্ট করিব। তাহা শুনিয়া কমঠ দুই হংসকে কহিল হে

মিত্রেরা কৈবর্ত্রেদিগের কথোপকথন শুনিলা ইদানী আমার কর্ত্তব্য কি । হ°সেরা বলিল পুনর্বার তাহা জান পুাতঃকালে যাহা উপযুক্ত হয় তাহা করা যাইবে। কচ্ছপ বলিতেছে এমন নয় যেহেতুক এই স্থানে আমি ব্যতিক্রম দেখিয়াছি বিজের। তাহা কহিয়াছেন।

One should always guard his speech; for from speaking ruin often ensueth; as in the downfall of the tortoise, who was carrying along by two geese

How was this? demanded the king; and the minister related the following story:

FABLE II.

IN Magadha-dēsa, there is a large piece of water, which is distinguished by the appellation Phullötpala, or lotus blossom; where lived together for a long time two geese, named San-kata, and Bikata, and they had a tortoise called Kambu-griva, for their friend, who dwelt with them. It happened once, that somefishermen coming that way, said to themselves,—Let us stay here to-day; early in the morning, we must contrive to catch some turtle, and other fish. This having been overheard by the tortoise, he said,—My friends, you have heard the conversation of these fishermen, then what do you think I had best do? The two geese replied,—We shall know by and by what is fit to be done. Not so! what is conceived proper, that should be done immediately.

अनागतविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिस्तया । दावेतै। मुख्मे थेते यद्वविधोविनश्यित ॥ तावाहतुः कथमेतत् कूर्याः कथयति प्रासिन्नेव सर्सि एवं विधेषु धोवरेषु उपस्थि तेषु मत्स्यत्रयेणाचे।चितं तत्रानागतविधाना नामैको मत्यसेनासे।चितं शहन्तावत् जलाश्यान्तरं गच्छामी त्युक्ता ऋदान्तरं गतः अपरेल प्रत्युत्पन्नमतिनाम्ना मत्स्ये नाभिहितं भविष्यद्ये प्रमाणाभावात् कुत्र मया गन्तव्यं तदुत्यने यथाकार्य्यन्तदनुष्ठेयं ।। तथा चाक्तं ॥ उत्पन्नामा परं यस् समाधने स वुडिमान्। वनिजाभार्यया जारः प्रवासे गे।पनं कतः ॥ यद्भविष्यः एच्छ्ति कथमेतत्। अत्यत्यत्रमतिः कथयति पुराविकमपुरे समुद्रदत्तानाम विणिगित्ति तस्य रत्नप्रभा नाम गरिहणी स्वसेवकेन पह चरा रमते ।। ******

অনাগত বিধাতা আর পুতৃত্থপন্নমতি এই দুই জন সুথী
হয় আর যন্ডবিষা নষ্ট হয়। হংসেরা কহিল এ কি পুকার
কর্ম কহিতেছে। পূর্বে এই সরোবরে জালিয়া এই বাপে উপ
স্থিত হইলে পরে তিনমৎসা পরামর্শ করিতে লাগিল
তাহারমধ্যে অনাগত বিধাতা নামে এক মৎসা কহিলআমি
অনা পূস্করিণীতে যাই ইহা বলিয়া জলাশয়ান্তরে গেল।
পুতৃত্থপন্নমতি নামে মৎসা কহিল ভাবি বিষয়েতে নিশ্চয়
নাই আমি কোথা যাইব তাহাউপস্থিত হইলে যাহা হয়তাহা

করিব বিজ্ঞেরা তাহা কহিয়াছেন যে লোক উপস্থিত বিপথ কে সমাধান করে সেই বুদ্দিমান ইহাতে নিদর্শন বণিকের পাত্নী উপপতিকে পুতাক্ষতো গোপন করিল। যন্তবিষ্য পুশু করিতেছে এ কি পুকার পুতাৎপল্লমতি কহিতেছে। পূর্বে বিক্রমপুরেতে সমুদুদত্ত নামে এক বণিক্ থাকে রত্পুভা নাম্মী তাহার গৃহিণী এক নিজ ভৃত্যের সহিত ক্রীড়া করে।

These two, Fate-not-come, and Wit-against-it-when-come, both of them happily flourish; whilst What-will-be loseth his life.

How was that demanded the two geese; and the tortoise related the following story:

FABLE III.

Formerly, in this very piece of water, when the same danger threatened them, as now threatens us, it was foreseen by three fish. One of them, whose name was Fate-not-come, said,—Let us go to some other piece of water, saying so, he removed himself to a different pool. The second, who was called Wit-against-it-when-come, said,—Inan affair which is about to come to pass, one should not proceed without an authority; now it is said,

He is a wise man who can conquer an accident when it happeneth. A merchant's wife charged her gallant with theft, before her husband's face.

The third fish, who was called What-will-be, asked him how that was; and the second fish related as follows:

FABLE IV.

AT Vikrama-pura there lived a merchant, whose name was Samudra-datta, and his wife, who was called Ratna-prabha, was always amusing herself with one or other of the servants.

खतः॥ न स्तीणामित्रयः किखत (त्रियोवापि न विद्यते।
गावसृणिमवारण्ये प्रार्थयन्ति नवं नवं॥ खर्थेकदा सा
रत्नप्रभा तस्य सेवकस्य मुखं चुक्वनं ददती समुद्रदन्ते
नावलोकिताततः सा वन्धकी सत्तरं भर्तुः समीपं गत्वाह
नाथ एतस्य सेवकस्य महती निष्टित्तः यते।ऽयं चै।रिकी
कत्वा कर्पूरं खादतीति मयास्य मुखमाष्ट्राय ज्ञातं तथा
घे।कं।।खाहारे।हिगुणः स्तीणामित्यादि। तच्चुत्वा सेव
केन प्रकुष्याक्तं नाथ यस्य खामिनो गृहे एताहणी भार्था
तच सेवकेन कथं स्थातव्यं यच प्रतिच्रणं ग्रहिणी सेवक
स्य मुखं जिष्ठति तते।सावुत्याय चित्रतः साधुना यत्नात्
प्रवाध्य धृतः खतीहं ब्रवीमि उत्यद्वासापदमित्यादि।

যেহেতুক দ্রীলোকেরদের কেছ অপ্রিয় নাই প্রিয়ও নাই গো দকল যেমন কাননেতে সর্বদা নৃতনং ঘাস আকাদ্ধা করে এইনপদ্রীলোকেরা অনুক্ষণ নবীনং পুরুষকে অভিলাষ করে অনস্তর এক দিবস সেই রতুপুভা ঐ দাসকে সুখচুন্বন দিতে ছিল তাহা সমুদুদত্ত দেখিল। তাহার পর সে হলটা ঝিটি তি স্বামির সন্নিধানে গিয়া কহিল হে নাথ এই সেবকের অতিশয় নির্বাহ যেহেতুক চৌর্যা ক্রিয়া কপূর খায় ইহা আমিইহার মুখ আঘুাণ করিয়া জানিলাম। তাহা কথি ত আছে দ্রীলোকেরদের আহার দ্বিগুণ তাহারদের বুদ্ধি চতু গুণি ইত্যাদি। তাহা শুনিয়া ভৃত্য কোধ করিয়া কহিল হে পুভো যে স্বামির গৃহেতে এতাদৃশা গৃহিণী সে স্থানে ভৃত্য কি পুকারে থাকে যেখানে নিরন্তর পত্নী দাসের মুখেরত্বাণ লয় তদনন্তর সে উঠিয়া চলিল তাহাকে মহাজন যত্নেতে পুবোধ করিয়া ধরিল। এই নিমিত্তে আমি বলি যেলোক উপস্থিত বিপৎকে সমাধান করে ইত্যাদি।

For,

Unto women no man is to be found disagreeable, no one agreeable. They may be compared to a heifer on the plain, that still longeth for fresh grass.

One day it so fell out, that being seen by her husband kissing one of the young men of the house, she ran instantly towards him and cried,—My dear, this servant must be exceedingly distressed for food, for he has been eating some camphire which I had brought home for thy use; and even now I have smelt to him, and find his breath scented with it!

It is truly said,
What women eat is two-fold; their cunning four-fold, &c.

The servant, upon hearing the woman accuse him thus, appeared to be offended, and exclaimed,—What man can stay in a place with such a mistress as this, who is every minute smelling the servants' mouths? saying which he went away; but his master sent for him back, and, with some difficulty, pacified him, and induced him to stay. I say therefore,—He is a wise man &c.

ततायद्वविष्येणातां। यदभावि न तद्वावि भावि चेत्र तदन्यया। दित चिन्ताविष्णीयमगदः किं न पीयते।। ततः प्रात्रजालेन वदः प्रत्युत्वद्वमितमृतवदात्मानं स स्दर्श स्थितः तताजालादपसारिता ययासत्त्रयुत्वस्थ्य गभीरं नीरं प्रविष्टः यद्वविष्यस्य धीवरैः प्राप्ताच्यापादितः श्रताहं ववीमि श्रनागतविधातेत्यादि तद्ययाहमन्यक्रदे प्राप्तामि तथा क्रियतां हंसावाहतः जलाग्रयान्तरे प्राप्ते तव कुग्रलं स्यले गच्छतले कीविधः क्रुम्भः श्राह यथाहं भवद्यां सह श्राकाणवर्त्वना यामि तथा विधीयतां हंसै। ब्रूतः कथमुपायः सम्भवति कच्छपे।वदित युवाभ्यां चसु धृतं काष्ठल्लास्त्रकं मया मुलेनावलस्त्रन गन्तव्यं युवयोः पत्तवलेन स्यापि सुलेन गन्तव्यं। ****

তাহারপর যন্তবিষ্য কহিল যে বিষয় হইবার উপযুক্ত নয় লে হইবেনা যে বিষয় হইবার উপযুক্ত তাহার অন্যথা হবে না। তদনন্তর পুত্যুৎপত্ম মতি প্যাতঃকালে জালেতে বদ্দ হইয়া আপনাকে মৃত তুল্য দেখাইয়া থাকিল । তাহার পর জালহইতে নিঃসারিত হইয়া সামর্থ্যানুসারে লক্ষদিয়া অগাধজলে পুবিষ্ট হইল যন্তবষ্য কৈবর্ত্ত কর্তৃক ধৃত হইয়া ব্যাপাদিত হইল । এই নিমিত্তে আমি বলি অনাগতবিধাতা ইত্যাদি । সেই হেতুক যে পুকার আমি অন্য জলাশয়ে যাই তাহা কর । হংসেরা বলিল

বুদান্তরে গেলে পরে তোমার কল্যাণ কিন্তু স্থলে গমন করিবার তোমার কি উপায় । কমঠ কহিল যেরপে আমি তোমাদের সহিত আকাশ পথেতে যাই তাহা কর হংসের। বলিল কি পুকারে উপায় সম্ভব হয় কুর্ম বলিতেছে তোমারদের দুই জনকর্ত্ক চঞ্চুপ্ত এক কাঠখণ্ডকে আমি মুখেতে অবলম্বন করিয়া তোমাদের দুই জনের পক্ষ বলেতে সুখে যাইব ।

To this What-will-be replied,—That is not to be which is not to be &c.

Early in the morning Wit-against-it-when-come, being caught in a net, feigned himself dead, and remained quiet; but he was no sooner thrown out of the net, than he sprang into deep water, and thus made his escape; whilst What-will-be was taken by the fishermen, and so-lost his life. I repeat therefore, These two, Fate-not-come, &c.

Then, concluded the tortoise, let it be contrived how I am to get to another lake. Where, demanded the two geese, will be the advantage of thy going to another place? Pray, replied the tortoise, only contrive the means, and I will go through the air along with you. How, said the geese, are we to contrive the means? Why observed the tortoise, you must get a piece of wood, and take each of you one end of it in your beak, from which I can suspend myself by mouth, whilst you carry me along by the force of your wings.

इसै। ब्रूतः समावत्येष उपायः किन्त । उपायं चिन्तयन् प्राह्मी ह्यापायमपि चिन्तयेत् । पर्यतावकमूर्वस्य नकुले भे जिताः प्रजाः।।क्रुक्यः एच्छ्ति । क्यमेतत् ते क्ययतः अस्युन्तरप्ये ग्रञ्जक्र टनाम्नि पर्वते महान् पिप्पल् हनः त्रवानेक वकानि वस्ति तस्य हन्ता धस्ति दिवरे संपीवास्ता पत्यानि खादति अय शैकान्तानां वकानां विस्तापं अला के निचहके नाभिहितं एवं न कुरुत यूर्यं मत्स्यानुपादाय नकुलिवदरादारभ्य संपिवदरं यावत् पंक्तिकमेण विकि रत ततस्तदाहार सुन्धे नेकुलैरागत्य संपाद ख्यास्त्राव हन्ते नकुलैवक शावकरावः अतः पञ्चाने हन्ते नतस्त्र हन्ते नकुलैवक शावकरावः अतः पञ्चाने हन्त्रमाक्त्य वक्तशा वकान खादन्ति अत्रवावां ब्रूवः उपायं चिन्तयित्तत्यादि।

দুই হণ্স বলিল এতাদৃশ উপায় সম্ভব বটে কিন্তু সুবোধ লোক উপায় চিন্তা করত অপায়ও চিন্তা করিবেক কেননা দেখিতেছিল যে মূর্য বক তাহার সন্তানমন্দলকর্তৃ ক ভক্ষিত হইল । কচ্ছপ পুশু করিতেছে এ কি পুকার তাহারা কহি তেছে। উত্তরপথেতে গৃধুকুট নামে গিরিতে এক বৃহৎ অশ্ব শ্বক্ষ আছে তাহাতে অনেক বক বাস করে তাহারদের শিশু সন্তানেরদিগকে বৃক্ষতলম্ভ গর্ভেতে সর্পে খায় অনন্তর শোকাতৃর বকেরদিগের রোদন শুনিয়া কোন বক কহিল একপ বিলাপ করিও না তোমরা মৎস্য আনিয়া নসলের

গর্ত্তকে আরম্ভ করিয়া সর্পের বিবরপর্যান্ত পণ্ ক্তিক্রমেতে স্থাপন কর। তাহার পর সেই থাদ্য দুব্যলোভি নকুল আসিয়া সপ কে দেখিবেক স্বাভাবিক শত্রুতাহেতুক তাহা কে নষ্ট করিবেক তাহা করিলে পরে তাহা হইল। তদনন্তর সেই তহুতে নকুলেরা বকবালকধুনি শুনিল পশ্চাৎ তাহা রা বৃক্ষে আরোহণ করিয়া বকশিশুর্দিগকে থাইল। এই জন্যে আনি বলি সুবোধ লোক উপায় চিন্তা করত ইত্যাদি।

This contrivance will thus do, replied the geese; but, One who is wise, in contriving the means, should con-

sider the consequence. Some foolish boobies' young ones were devoured by a weasel before their faces.

How did that happen? demanded the tortoise; and one of the geese related as follows:

FABLE V. 200 2 Control of the

IN the north, upon the mountain called Gridhra-kuta, there was a large Pippala tree, wherein many boobies were wont to reside; and at the foot of the same tree a serpent lived in his hole, who used to deveur the young boobies. An old bird, hearing the lamentations of the afflicted boobies for the loss of their little ones, addressed them in these words: you should do thus:-Get some fish, and draw them along upon the ground from the hole of a weasel, as far as the serpent's hole, where you will leave them. Presently, the weasel, attracted by the scent of food, will go to the serpent's hole, and thus he is certainly to be discovered, and, from there being a natural enmity between them, thus to be destroyed. The plan was accordingly executed; and the serpent was discovered and eaten by the weasels, but soon after, the cries of the young boobies being heard by them, they mounted the tree and devoured them also. We repeat therefore, said the two geese, One who is wise, in contriving the means, &c.

विवाश्यां नीयमानं लामवलाका लोकैः किश्चिद्दत्तय मेव। तदाकणं यदि लमुत्तरं दास्यसि तदा लकारणं तत् सर्वथावेव स्थायतां क्रमेशिवदित किमहमप्राज्ञः नाहमुत्तरं दास्यामि किमिप न वक्तयं तथानुष्ठिते तथाविधं क्रमममालाका सर्वे गोरत्तकाः पश्चाद्वावन्ति वदन्तिच कश्चिद्दति यययं क्रमः पति तदाचेव पत्ता खादितव्यः कश्चिद्दति श्रवेव दग्ध्वा खादितव्योऽयं कश्चिद्दति ग्रव्हं नीला भन्नणीयद्गति तद्वचनं श्रुला स क्रमः कोपाविष्टाविस्नृतपूर्वसंस्तारः प्राह युद्धााभि भेस्तभन्तित्यमितिवदन्नेव प्रतितसीर्थापादितश्चर्यते।ऽहं ववीमि सन्दरं हितकामानामित्यादि । श्रथ प्रणिधि वैकस्तवागत्य उवाच देव प्रागेव मया निगदितं।। %

আমারদের কতৃক নীয়মান তোমাকে নিরীক্ষণ করিয়া লোক অবশ্য কিছু বলিবেই তাহা শুনিয়া যদ্যপি তুমি উত্তর দিবা তবে তোমার মৃত্যু সেই নিমিত্তে সর্বথা এই খানেথাক। ক ছপ বলিতেছে আমি কি অজ্ঞান আমিপুত্যু ত্তর দিব না বি ছুই বলিবনা সেইন্ধপ করিলে পরে তজ্ঞপ ক্মঠকে অবলোকন করিয়া সকল গোরক্ষকেরা পশ্চাৎ খাবমান হইল আর বলিল কেহ বলিতেছে যদি এই কূর্ম পড়ে তবে এ স্থানেতেই পাক করিয়া খাই কেহ কহিতেছে এই স্থানেতেই দক্ষ করিয়া খাই কেহ বলিতেছে গৃহে লইয়া ভক্ষণ করি দেই কথা শুনিয়া ঐ কচ্ছণ ক্রোধাবিষ্ট হইয়া পূর্ববাকা বিক্ষৃত হইয়া কহিল তোরা ছাই থাবি ইহা বলিবা মাত্রে পড়িল আর তাহারদিগের কতৃ ক ব্যাপা দিত হইল । এই নিমিত্তে আমি বলি হিতাভিলামি বন্ধুর দিগের ইত্যাদি । অনন্তর দূত বক সেখানে আসিয়া বলিল হে মহারাজ পূর্বেতেই আমি কহিয়াছি ।

The people seeing us carrying thee along will cry out, —What a curious sight! upon hearing which, if thou makest any reply, thou wilt certainly lose thy life; wherefore, upon all accounts, it is best to stay where we are. I will not speak a word, said the tortoise; what, do you take me for a fool?

In the manner described, at length, the geese took up the tortoise, and flew away with him, hanging to the piece of wood; and presently, being discovered in that situation by some cow-keepers in the fields, they pursued them, crying out,—When he falls down, we will dress him and eat him upon the the spot; no, said one of them, let us carry him home! upon hearing which, the tortoise fell into a passion, to think how they intended to dispose of him; and whilst he opened his mouth to say,—You shall eat dust first! down he dropped, and was presently put an end to by those herdsmen. I therefore repeat,—He who doth not pay a due regard to the advice &c. concluded the minister.

The booby, who had been sent as a spy, having returned, addressed the royal goose in these words:—Please your highness, at the very beginning I represented,

दुर्ग ग्रोधनं हि प्रती च्रणं कर्त्त व्यक्तित तच्च युक्ता भिन कर्त सरनवधानस्य फलमनुभूतिति दुर्ग दाहो मेघवर्णेन ग्रद्भ प्रयुक्तेन विचित्तेन कतः। राजा निश्वस्या ह । प्रण्या दुपकाराहा ये। विश्वसिति प्रनुषु। ससुप्तद्रव वृद्धायात् प्रतितः प्रतिवृध्यते।। प्रणिधिक्वाच द्रते। दुर्ग दाहिक्याय यदागतो मेघवर्णे स्तदा विचवर्णे न प्रसादितेनो क्तां अयं मेघवर्णे । प्रव्यक्ति विचवर्णे न प्रसादितेनो क्तां अयं मेघवर्णे । उत्तक्त वर्णे प्रसाद कर्ते निव प्रणाययेत् । प्रस्तेन मनसा वाचा हष्टा चैनं प्रहर्षयेत् ।। चक्रवाको द्वते ततस्ततः प्रणिधक्वाच । ततः प्रधानमित्रणा ग्रद्धेणाभिहितं देव नेदमुचितं प्रसादान्तरं किमिप कियतां।। ***

[ি]নিরন্তর দুর্গশোধন কর্ত্তব্য তাহা তোমরা কর নাই নে অনবধানের এই কল অনুভূত হইতেছে। গৃধু পুেরিত্ত নেঘবর্গ কাক দুর্গ দাহ করিয়াছে রাজা নিশ্বাস ত্যাগ করিয়া কহিলেন কৃষ্ণাগুতে সুপ্ত লোক কৃষ্ণাগুহইতে পতিত হইয়া যেমন জাগুৎ হয় এই রূপ পুীতিপুযুক্ত কিয়া উপকারপুযুক্ত যে জন বিপক্ষেতে পুতায় করে সে বিপদগুত্ত হইয়া জ্ঞাত হয় পুণিধি বলিল এ স্থানহইতে দুর্গ দাহ করিয়া যখন মেঘবর্ণ গেল তখন পুসন্ন হইয়া চিত্রবর্ণ কহিল এই মেঘ বর্ণকে এই কপূরিদ্বাপের রাজত্বতে অভিষক্ত কর

বিজ্ঞের। তাহা কহিয়াছেন কৃতকৃত্য দাসের কৃতকে কলের দারা ও মনের দারা ও বাক্যের দারা নষ্ট করিবে না আর ঐ ভ্তাকে দেখিয়া হর্ম জন্মাইবেক। চক্রবাক বলিতেছে তা হার পর২ দৃত কহিল তাহারপর মুখ্য মন্ত্রী গৃধু কহিল হে মহারাজ ইহা উপযুক্ত নয় পুসাদান্তর কিছু কক্ষন।

that it was necessary instantly to clear the castle; but that not having been done, this is the fruit of your neglect; and I have learnt, that the burning of the castle was effected by the crow Cloud-colour, who had been employed for that purpose by the enemy's minister the vulture. The king, sighing, said,

He who placeth confidence in an enemy, either from inclination or necessity, awaketh from his delusion, like one who hath fallen from the top of a tree in his sleep!

And when Cloud-colour, continued the spy, had effected

the burning of the castle, he went to king Chitra-varna; who being well satisfied with what he had done, said,—Let this Cloud-colour be appointed governor of Karpura-dwipa; for, it is said,

One should not forget the labours of a servant who hath performed his duty; but should encourage him with rewards, with our hearts, with our speech, and with our eyes.

Then the vulture, who is the prime-minister, continued the spy, said,—Please your highness, let some station be given to him inferior to that of the principal one: for, भ यतः ॥ अविचारयते युक्तिक यनं नुष ए ए न । नी चे षू
पक्षतं राजन् वालुका मिव मूचितं ॥ महता मास्पदे
नोचः कदापि न कर्त्त्र ॥ तथा चे किं।।नीचः आ च्यपदं
प्राप्य स्वामिनं हन्तु मिच्छिति । मूषिको च्या प्रतां प्राप्य
मुनिं हन्तुं गते। यथा ॥ चित्रवर्णः प्रच्छिति कथनेतत्।
मची कथयति अस्ति गातनस्य महर्षे स्वपेवने महात
पानाम मुनिक्त्व तेन मुनिना का केन नी यमाना मूषि
कथावको दृष्टस्ताः स्वभावद्या समा तेन मुनिना
नो वारकणः संवर्षितस्ति। विडाससं मूषिकं खादि
तुमनुधावति तमवस्ते। क्ष्मिकत्वं मार्ज्यारोभव ततः स वि
खासः कुक्कुरं दृष्टा पत्ता यते तते। मुनिनोक्तं। अक्ष्र

যেহেতুক বিচার নাকরিয়া পরামর্শ কহা তুষথণ্ডের
ন্যায় হে মহা রাজ নীচেতে উপকার করা বালুকাতে
পুসুবি করার ন্যায় মহতের স্থানেতে নীচকে কদাচ করিবে
না । পণ্ডিতেরা তাহা কহিয়াছেন নীচ লোক পুশ°সিত
পদ পাইয়া পুভুকে নপ্ত করিতে আকাষ্ক্র। করে উন্দর
ব্যাযুত্ব পাইয়া যেমন মুনিকে নপ্ত করিতে গিয়াছিল
চিত্রবর্ণ জিজ্ঞাসিতেছে একিপুকার । মন্ত্রা কহিতেছে।
গৌতম মহর্ষির তপোবনে মহাতপানামা মুনি থাকেন
সেখানে কাককত্কি নীয়মান এক মূষিক শিশ্ব সেই

মুনিকতৃঁক পুাপ্ত হইল। তদনস্তর স্বভাবদয়ালু সেই মুনি
কতৃঁক উড়ি ধান্যের কণার ভক্ষণদারা বর্দ্ধিত ওহইল
তাহার পর সেই মূষিককে খাইবার নিমিত্তে এক বিড়াল
পশ্চাৎ ধাবন করে উন্দূর তাহা নিরীক্ষণ করিয়া সেই
মুনির কোলেতে পুবেশ করিল। তাহার পর মুনি কহিলেন
হে মূষিক তুমি মার্জার হও তদনস্তর সে বিড়াল সক্কুরকে
দেখিয়া পলায় তৎপরে মুনি কহিলেন।

How is it possible to punish one who hath been raised to a superior station? The assistance, O king, which is rendered to those of low degree, is like making water on sand.

A low person should never be placed in the station of the great.

One of low degree having obtained a worthy station seeketh to destroy his master; like the mouse, who, having been raised to the state of a tiger, went to kill the hermit.

How was that? said the peacock king; and the minister related the following story:

FABLE VI.

IN the forest of the prophet Gowtama, which is dedicated to acts of penitential mortifications, there was a hermit, whose name was Mahā-tapā. One day seeing a young mouse fall from the mouth of a crow near his hermitage, out of compassion he took it up, and reared it with broken particles of rice. One day, a cat pursued the mouse, which fled into the bosom of the hermit, who observing this, metamorphosed his mouse into a cat; but his cat being afraid of his dog, he changed her

कुक्त,रादिसेषि त्यमेव कुक्क,राभव।। सच कुक्क,राद्याचा दिमात ततस्तेन मृतिना कुक्कराच्याचा छतः अव तं व्याचं मृतिर्मूषिकोऽ चित्ति पर्यति अव तं मृति दृष्ट्वा व्याच्च अ सर्वे वदन्ति अनेन मृतिना मृषिके।व्याच्चतां नोतः। एत स्कृत्वा स व्याच्चे।ऽचिन्तयत् यावदनेन सृतिना स्थातश्चे तावदिदं मे स्वरूपाच्यानमकीर्त्तिकरं न पत्थायिष्यते मृषि इद्रत्यालोच्य तं मृति हन्तुं गतस्तते।मृतिना तज्ज्ञा त्वा पुनमृषिकोभव दृत्युक्ता मृषिकस्य छतः अते।ऽहं अवीति भीचः साध्यपदिमत्यादि। अपरच सुकर्मिद मिति न मन्तव्यं। प्रणु भच्चित्वा बद्धन् मत्स्यानुत्तमा धममध्यमान्। अतिलोभाद्दकः पञ्चान्युतः कर्क्षटक्य हात्।। चित्रवर्णः एच्छति कथमेतत् मन्त्री कथयति।।

দক্র হইতে ভয় পাও অতএব তুমিও দক্র হও সে
দক্র ব্যাঘৃহইতে ভয় পায় এই হেতুক সেই মৃনি দক্রকে
ব্যাঘু করিলেন্ তদনস্তর মুনি সে ব্যাঘুকে মৃষিক এ এই
পুকার দেখেন তাহার পর সকল লোক সে মুনিকেও
ব্যাঘুকে দেখিয়া বলে এই মুনি মৃষিককে ব্যাঘু করিয়া
ছেন ! ইহা শুনিয়া সে ব্যাঘু ভাবনা করিল যাবৎ
কাল এই মুনি থাকিবে তাবৎ আমার অপ্যশক্ষর স্বন্ধ
পাখ্যান যাইবে না মৃষিক ইহা আলোচনা করিয়া সেই
মুনিকে নপ্ত করিবার নিমিত্তে গেল তাহার পর সেই মুনি

তাহা জানিয়া পুনর্বার মূষিক হও ইহা কহিয়। মূষিক করি লেন । অতএব আমি বলি নীচলোক পুশুণিনত পদ পাইয়াইত্যাদি । অপরও ইহা অনায়াসসাধ্য ইহা জানি ও না শুন উত্তম মধ্যম অধম অনেক মৎস্য ভক্ষণ করিয়া বক্ অতিশয় লোভহেতুক পশ্চাৎ কর্কটের গুহুণপুযুক্ত মরিল চিত্রবর্ণ পুশু করিতেছে এ কি পুকার । মন্ত্রী কহিতেছে।

into a dog; and the dog being terrified at the tiger, at length he was transformed into a tiger. The holy man now regarded the tiger as no ways superior to his mouse. But the people who came to visit the hermit, used to tell one another, that the tiger which they saw there had been made so, by the power of the saint, from a mouse; and this being overheard by the tiger, he was very uneasy, and said to himself,—as long as this hermit is alive, the disgraceful story of my former state will be brought to my ears; saying which he went to kill his protector; but as the holy man penetrated his design with his supernatural eye, he reduced him to his former state of mouse. I repeat therefore, One of low degree &c. Please to attend to this also, said the minister:

A certain booby after having devoured fish of every size and quality, at length is killed from his attempting a crab out of mere gluttony.

How was that? demanded Chitra-varna; and his minister related the following story:

चिलि मालदरेशे पद्मार्थानामधेयं सरः तर्नेके। हद्वीवकः सामर्थहीन उदियमिवातानं दर्शिवला स्थितः स चके न चित् कुलीरेण दृष्टः पृष्ठञ्च किमिति भवानचाहारत्या गेन तिष्ठति वकोने। क्तां मतस्यामम जीवनहेतवः ते कैवले रागत्य व्यापादितव्याद्रति वार्त्तानगरीपान्ते मया श्रुला खतावत्तनाभावादेवासानार्णमुपस्थितमिति ज्ञाला चाहारेष्यनादरः कृतः ततामत्स्यैराले।चितं द्रह समये तावदुपकारक एवायं लच्चते तद्यमेव यथा कर्त्त्यं एच्छतां ॥ तथा चोत्तं ॥ उपकर्वारिणा सन्धिर्न मित्रे णापकारिणा । उपकारापकारी हि लच्चं लच्ण मेतयीः ॥ मत्खाजदुः । भावक कोऽच रच्चोपायः वको द्रुते अस्ति रच्लोपायः जलाग्रयान्तराश्रयणं तदाइमे कैक्प्रोयमात्रयामि ॥ *******

মালব দেশেতে পদ্মগর্ভ নামে সরোবর আছে তাহাতে শক্তিরহিত এক বৃদ্ধবক আপনাকে উদ্বিধের ন্যায় দেখাইয়া থাকে। তাহাকে কোন কর্কট দেখিল আর জিজ্ঞাসিল তুমি কেন এখানে আহার ত্যাগ করিয়া রহিয়াছ বক কহিল আ মার পুাণ ধারণের কারণ মৎসেরা তাহারদিগেকে কৈব র্তেরা আসিয়া নষ্ট করিবেক এই বৃত্তান্ত আমি নগর সমাপে শুনিয়াছি অতএব বর্ত্তনের অভাব পুযুক্তই আমার মরণ্উপ হিত ইহাজানিয়া আহারেতে অনাদর করিয়াছি। তদনন্তর মৎসেরা আলোচনা করিল এই কালেতে এই ব্যক্তি উপা

কারকই বুঝিতেছি সেইছেতুক যাহা কর্ত্তব্য তাহা ইহাকেই জিজ্ঞাসা করা উচিত। বিজ্ঞেরা তাহা কহিয়াছেন উপ কার কারি শত্রুর সহিত সন্ধি কর্ত্ব্য অপকার কারি মিত্রের সহিত কর্ত্তব্য নয় যেহেতুক উপকার আর অপকার এ উভ যের লক্ষণ জানিবে। মৎসেরা কহিল ওহে বক ইহাতে রক্ষার কি উপায়।বকবলিতেছে রক্ষার উপায় আছে অন্য হুদ আশুয় করা সেখানে আমি এক২ জন করিয়া লইব।

FABLE VII.

IN the country of Malaya there is a lake distinguished by the name of Padma-garbha, where lived an old booby, who, being deprived of his former strength, stood and feigned to appear like one who was troubled in mind; in which situation being observed by a crab at a distance, the latter asked him why he stood there, and did not look for food. You know, replied the booby, that fish is what I live upon; and I know for certain that fishermen are coming to catch them all; for, I heard this resolution from some watermen on one side of the town; so this being the case, I have lost my appetite with reflecting, that when our food is gone, death will soon follow. This being overheard by all the fish, they observed to one another, that it was proper to look out for assistance whilst they had time; and, said they, let us ask the booby himself what is best to be done; for,

One may better form a connexion with an enemy who will render one assistance, than with a friend who would do one an injury there two should rather be distinguished according to the good or injury they do to one.

Accordingly, the fish accosted the booby, and said, Pray, master booby, tell us what means can be devised for our safety upon this occasion? There is one way to be safe, replied the artful booby, and that is, going to another pond, whither I am willing to transport you,

मास्या बाडरे वमस्त तता उसी वकसान्तरसाने के को निला खादित बनन्तरं कुलीर सम्वाच ने विक मामित तत्र नय तता वको प्यपूर्व कुलीर सांसार्थी सादरं तं नीत्वा स्थले धृतवान् कुलीरोपि मत्स्यक स्टकाकी से तत् स्थल माले विचार प्रवृत्त स्थल माले स्थल माले विचार प्रवृत्त स्थल माले स्थल म

মৎসোরা কহিল এই পুকার হউক তদনন্তর ঐ বক সেই
মৎসোরদিগেকে একেং লইয়া খায় তদনন্তর কর্কটতাহাকে
কহিল ওছে আমাকে ও সেখানে লও তৎপর উত্তম স্থলীর
মাণ্যাথী বক ও আদর করিয়া তাহাকে লইয়া স্থলেতে
রাখিল স্থলীর সেই স্থান মৎসা কণ্টক ব্যাপ্ত দেখিয়া
ভাবনা করিল হায় মন্দভাগ্য আমি নপ্ত হইলাম রে হউক
সম্পুতি বলোপযুক্ত ব্যবহার করিব যেহেতুক ভয় হইতে
দেই পর্যান্তভয় পাইবেক যে পর্যান্ত ভয় উপস্থিত না হয়
ভয় উপস্থিত দেখিয়া নির্ভয়ের ন্যায় পুহার করিবেক।

অপার অভিযুক্ত ব্যক্তিয়দাপি লাপনার যৎকিঞ্চিৎ হিত না দেখে তবে সুবুদ্ধি লোক বিপক্ষের সহিত যুদ্ধ করত মরে এবং সেখানে যদি যুদ্ধব্যতিরেকে ও অবশামৃত্যু হয় আর সংগ্রামেতে প্রাণ সংশয় বুঝা যায় তবে পণ্ডিতেরা সেই কালকে যুদ্ধের এক কাল করিয়া বলেন ইহা বিবেচনা করিয়া কর্কট তাহার গ্রাবাকে ছেদন করিল ।

The fish, in the greatness of their fears, consented to this proposal; and their treacherous deliverer devoured them all one by one, as he took them out of the water. At length, the crab asked him to take him also; and the booby, eager to taste his delicate flesh, took him up with great marks of respect, and carried him ashore; when the crab seeing the ground covered with the bones of the fish which the booby had destroyed, cried to himself,—Alas, how unfortunate! I shall certainly be killed too, unless I can contrive some means of escaping. Let me try immediately what the occasion requires. They say,

In times of danger it is proper to be alarmed until danger be near at hand; but when we perceive that danger is near, one should oppose it as if one were not afraid.

When one attacked beholdeth no safety for himself, if he be a wise man, he will die fighting with his foe. As out of battle death is certain, and in the field life doubtful, the learned call it the only time of battle.

The crab having come to this resolution, so tore the booby's throat with the pincers of his claws, that स वकः पञ्चलं गतः अतो इं ब्रवीमि भत्तविता बद्धना रसानित्यादि । ऋणु ततिश्चचवर्णाऽवदत् मचिन् तावत् मयैतदालाचितमित अवाविष्यतेन मेघवर्णेन राज्ञा यावन्ति वसूनि कपूँ रद्दीपस्थात्तमानि तावन्यसाकमुप नेत्यानि तेनासाभिर्महासुखेन विन्धाचले स्थातयं दूरदर्शी विहस्याह देव ॥ अनागतवतीं चिन्तां कत्वा यसुप्रच्यति । स तिरस्तारमाप्राति भग्नभाष्टेादि जे।यथा ॥ राजाइ कथमेतत्। मन्नी कथयति चाल देवीकोटरनाम्नि नगरे देवशर्मा नाम ब्राह्मणकोन महा विषुवसंकात्त्यां शक्तपूर्णशरावेकः प्राप्तस्तमादायासी कुस्मकारस्य भाण्डपूर्णमण्डपैकदेशे रैाद्रेणाकुलितः सुप्तः ततः शक्तुरत्तार्थं इस्ते दर्छिकमादायाचिन्तयत् ययहं भक्तुभरावं विकीय दशकपईकान् प्राप्त्रामि।

সেবক পঞ্চর পাইল। এই জন্যে আমি বলি উত্তম অধম
মধ্যম অনেক মান ভক্ষণ করিয়া ইত্যাদি। শুনতাহার
পর চিত্রবর্ণ বলিল ও হে মন্ত্রি আমাকত্ ক এই আলোচিত
আছে কপূর্রিজ্ঞাপের যত উত্তম দুব্য মেঘবর্ণ রাজাকর্তৃক
লব্ধ হইয়াছে সে সকল আমারদিগের লওয়া কর্ত্ব্য সেই
বস্তুতে বিদ্যাগিরিতে অতিশয় সুথেতে আমারদিগের
থাকা হইবে। দূরদশী হাঁসিয়া বলিল হে ভূপাল অনুপ
স্থিত চিন্তা করিয়া যে লোক হর্ষিত হয় সে অসন্মানকে

পার যেমন ভগ্নভাগু বুন্ধাণ ভূপতি কহিলেন এ কি ৰূপ মন্ত্রী কহিতেছে। দেবীকোটরসংজ্ঞক নগরেতে দেবশর্মানামে বিপূ থাকেন তিনি মহাবিষুব সংজ্ঞান্তিতে শজুপূরিত এক শরাব পাইলেন তাহালইয়াতিনি রৌদুতে ব্যাসলহইয়া সম্ভকারের ভাগুপূর্ণ গৃহের এক পুদেশেতে শয়ন করিলেন তাহারশ জুর রক্ষার নিমিত্তে হস্তেতে এক দপ্ত লইয়াচিস্তাকরিলেন। যদি আমি এই শজু শরাবকে বিক্রয় করিয়া দশ কডাক্ডি পাইব।

he was killed. Wherefore I repeat, A certain booby &c. Attend, said the peacock king, to what I have been thinking of:—That if Cloud-colour be left governor here, all the choice things which Karpura-dwipa produces may be sent to us to enjoy in great luxury, when we shall be returned to the Vindhya mountains. The minister, laughing at these proposals, replied,—O king!

He who rejoiceth over an unaccomplished design, may meet with disgrace; like the Brahman who brake the

pots and pans.

How did that happen? demanded the king; and the minister related the following story:

FABLE VIII.

IN the city of Dēvi-kōtara, there was a Brāhman, whose name was Dēva-Sarmā. At the time of the vernal equinox, he found a dish full of barley meal, which he took with him into a potter's werehouse full of earthen-ware. Being fatigued towalk in the sunshine, he threw himself upon a bed which happened to be there, and taking hold of a stick in his hands to protect his dish, he began toexpress his thoughts upon the occasion in this manner: If I dispose of this dish, I shall get ten Kapardakas for it;

तदाचैव तैः कपईकै घंट ग्ररावादिक मुपकीय अनेकधा छहु सहनेः पुनःपुनः पूगवस्तादिक मुपकीय विकीय सर्च संद्धानि धनानि कत्वा विवाद चतुष्टयं करिष्यामि अन नतरं तासु सपनीष रूपयीवनवती या तस्यामिधकानु रागं करिष्यामि सपत्यो यदा द्वन्दं करिष्यन्ति तदा कीपाकु सोऽसंता सगुडेन ताडिष्यामीत्यभिधाय सगुडः सिप्तः तेन शक्त ग्रराव सूर्णितो भाष्डानि व इति भद्मानि ततस्तेन शब्दे नागतेन कुस्मकारेण तथाविधानि भा रहान्य बसोक्य साम्राणिक्त रस्कतो मण्डपादि हिक्कृतस्रातो ऽसं अवीमि अनागतवतीं चिन्ता नित्यादि। तताराजा रह सि ग्रथ मुवाच तात यथा कर्त्त्यं तथे। पदिश्र ग्रथो बूते।

তবে এই স্থানেতেই দেই কড়িতে ঘট শরাব পুভৃতি কিনিয়া অনেক বারেতে বৃদ্ধিপুাপ্ত দেই ধনদারা বারমার গুবাক বস্ত্রাদি ক্রয় করিয়া লক্ষ্যত্থাক দুবিণ করিয়া চারি বিবাহ করিব তদনস্তর দেই সপত্নীর দিগের মধ্যে যে ব্যাপথৌবনবিশিপ্তা তাহাতে অধিকানুরাগ পুকাশ করিব সপত্নীরা যথন বিবাদ করিবেক তথন ক্রোধাবিস্ট হইয়া আমি তাহারদিগকে লগুড়েতে করিয়া তাড়ন করিব ইহা কহিয়া দপ্তক্ষেপণ করিলেন তাহাতে শক্তু শরাব চুর্ণ হইল অনেক ঘট ও ভাঙ্গিল। তৎপরে মেই শক্ষেতে জন্তকা বু আসিয়া ভাঁড় সকল সেই ৰূপে দেখিয়া ব্যাহ্মণকে তিরকার করিল বাহির করিয়া ও দিল এতদর্থে আমি বলি অনুপত্তিত চিন্তা করিয়া ইত্যাদি। তদনন্তর রাজা গৃপুকে বলিলেন হৈ তাত যাহা কর্ত্ব্য তাহা উপদেশ কর। গৃপু বলিতেছে।

and with that sum I may purchase many rots and pans, the sale of which will increase my capital so much, that I shall be able to lay a large stock of cloth and the like; which having disposed of at a great advance, I shall have accumulated a fortune of a lack of money. With this I will marry four wives; and of these I will amuse myself with her who may prove the handsomest. This will create jealousy; so when the rival wives shall be quarrelling, then will I, overwhelmed with anger. hurl my stick at them, thus! Saying which, he flung his stick out of his hand with such force, that be not only brake his curious dish, but destroyed many of the pots and pans in the shop; the master of which hearing the noise, came in, and discovering the cause, disgraced the Brahman, and turned him out of doors. I have said, therefore, concluded the minister, -He who rejoiceth &c.

At the conclusion of this story the king took the vulture aside, and desired him to point out what he ought to do; and the minister replied, मदोद्वतस्य चपतेः सङ्गीर्णस्येव दन्तिनः । गच्छन्युनार्गं धातस्य नेतारः खलु वाच्यतां ॥ घरणु देव किमसानिर्व सदर्गाहुगें भग्नं न किन्तु तव प्रतापाधिष्ठितेन उपायेन । राजाह भवतामुपायेन । राष्ट्रीब्रूते यद्यसद्यनं कियते तदा सदेग्रागम्यतां चन्यथा वर्षाकाचे प्राप्ते पुनर्विग्रहे सत्यस्माकं परभूमिष्ठानां सदेग्रगमनमपि दुर्लभं भवि ध्यति सुख्याभार्थं सन्धाय गम्यतां दुर्गं भग्नं कीर्त्तिच खित सुख्याभार्थं सन्धाय गम्यतां दुर्गं भग्नं कीर्त्तिच लक्ष्येव मम समातं तावदेतत् ॥ यतः॥ योहि धर्मां पुरस्क्रय हिला भर्त्तुः प्रियाप्रिये। चप्रियाखाह तथ्यानि तेन राजा सहायवान्॥ चन्यच ॥ सुद्धह्यं तथा राज्य मास्मानं कीर्त्तिमेवच । युधि सन्देहदोत्तास्यं के। हि कुर्थादवालिगः ॥ क्रम्थं क्रिक्तं क्र्यादवालिगः ॥ क्रम्थं क्रिक्तं क्र्यादवालिगः ॥ क्रम्थं क्रिक्तं क्र्यादवालिगः ॥ क्रम्थं क्रिक्तं क्र्यादवालिगः ॥ क्रम्थं क्रमें क्रिक्तं क्रिक्तं क्राह्में क्रिक्तं क्रिक्तं । युधि सन्देहदोत्तास्थं के। हि

বিপথগামী মন্ত সংকীর্ণ হস্তির নেতা যেমন নিন্দ্যতা পায়
এমনি উন্মার্গ গামী মদাল্প রাজার নেতারা গর্হণীয়তা পায়
শুন হে মহারাজ আমারদিগের যুদ্ধেতে কি দুর্গ ভগ্প হইয়া
ছে তাহা নয় কিন্তু তোমার পুতাপ ও উপায়েতে । রাজা
কহিলেন তোমারদিগের উপায়েতে অর্থাৎ তাহা নিষ্পার
হইয়াছে গৃধু বলিতেছে যদি আমার পরামর্শ করেন তবে
নিজদেশে গমন করুন নতুবা বর্ষাকাল উপস্থিত হইলে
পুনশ্চ সংগ্রাম হইলে বিদেশবাসি আমারদিগের নিজদেশে
গমন ও দুর্লভ হইবে সুঞ্ধ ও শোভার নিনিত্তে সন্ধি করিয়া

গমন কৰুন দুৰ্গভিথ হইল যশঃ পুাগু হইলেন আমার এই মত যেহেতুক যে ব্যক্তি ধর্মকে পুরস্কার করিয়া পুভুর পুিয় ও অপুিয়কে ত্যাগ করিয়া অপ্রিয় অথচ পথ্যকে বলে তা হার সহিত রাজা সহায়ী হন । আর সুহৃৎ ও সৈন্য ও রাজ্য ও আত্মা ও কীর্ত্তি এই সকলকে কোন মুর্থ সংগ্রামে তে সংশ্যরূপ দোলাস্থিত করে।

The conductors of princes intoxicated with power, as well as of wounded or restiff elephants, get nothing but disgrace!

Please your highness, continued he, the castle hath been destroyed by us in the pride of strength; or rather, was it not by a stratagem dictated by your own glory? No, replied the king it was thy own scheme. If my advice were to be followed, said the minister, we should now return to our own country; for upon the return of the rainy season, should we have to fight the enemy again, with an equal force, in their own country, we shall find it extremely difficult to retreat home if we should have occasion. Then, for the sake of peace and glory, treat with the enemy, and let us depart! We have taken their castle, and gained renown. This is the extent of my opinion.

He is the companion of a prince, who, placing his duty before him, payeth no regard to his master's likings or dislikings, and tells him unwelcome truths.

Who, except a child, would place his friends, his are my, his kingdom, himself, and his reputation, in the doubtful balance of a battle?

Besides,

चपर्च।। सिथामच्छेसमेनापि सिथाधीविजयी युधि। सुन्दे।पसुन्दावन्यान्यं नष्टा तुस्यवसी न किं।।राजीवाच कथमेतत्। मन्नी कथयित पुरा दैत्या महादारी सुन्दी पसुन्दनामाना महता क्रोप्रेन वैलेक्काकामनया विरा चन्द्र गेखरमाराधितवन्तै। ततस्त्रयोभगवान् परितृष्टो वर व्येयामित्युवाच खनन्तरं तथाः समाधिष्ठितया सरस्व त्या तावन्यद्र तुकामावन्यद्भिहितै। यद्यावयाभवान् परिनुष्टलदा स्वित्रयां पार्वनीं परनेश्वराददानु अय भगवता अद्वेन वरदानस्यावश्यकतया विचारमूढयोः पार्वत्यादव निर्मायान्या स्वी प्रदायि ततस्या अनुरूप त्तावन्यलुआग्धां जगद्वातिभ्यां मनसात्सुकाभ्यां पाप तिनिराभ्यां मनेत्यन्येान्यक लहाभ्यां प्रमाणपुरुषः क श्चित् एच्छ्तामिति मतौ क्रतायां। ****

अशत जूना लाकित ७ गिइं मिक्त कितिरिक यरहेजूक में भूरिमर कित मिक्स के जूना शतों कम मून उर्शमून कि शत म्मात ने हैं इस नारे । नृशिक किरिक्त थ कि श्रुकात । मिन्न किरिक्ट । शूर्विक मूर्त्माश्रम्भ नामा अवि वर्ष रेमका पूरे हान विज्वनार्जिनारमर अञ्चल क्विमर वर्षक कोन महारिमर आताधना कितन अनलत कि श्रुमस हरेसा किर हान किरास वित्र श्रीर्थना केत अनलत स्मेर पूरे हान अल्ड कित्र अनि क्षीर्थना स्वत्र अनलत स्मेर पूरे हान अल्ड कित्र अनि क्षीर्थना स्वत्र अनल श्रुकात वरत हा स्मेर पूरे कन कि अनि क्षीरिक्षा स्वत्र स्मेर स्मेर कि শস্তুপ্ত ইইয়াছেন তবে পরনেশ্বর নিজ পত্নী গৌরীকে দেন।
অনন্তর ভগবান ক্রুদ্ধ ইইয়া বরদানে আবশ্যকত্তহেতুক বি
চার মূর্থ সুন্দোপসুন্দকে উমার ন্যায় এক জ্রী নির্মাণ করি
যাদিলেন তাহারপর সংসারনাশকও অজ্ঞানান্ধ সুন্দোপসুন্দ
অন্তঃকরণের উৎসাহেতে পার্বতী তুল্য সৌন্দর্যোতে লুদ্ধ
ইইয়া আমার এআমারএ এই পরস্পার বিবাদ করিয়া কোন
মধ্যন্থ ব্যক্তিকে জিজ্ঞানা করি এই বুদ্ধি করিলে পর।

One should be inclined to treat even with an enemy of equal force, when victory is doubtful; forwere not Sunda and Upasunda, two giants of equal strength, killed by one another?

How was that? said the king; and the vulture relateth

the following story:

FABLE IX.

IN former times there were two giants, the one called Sunda, and the other Upasunda, who wishing to conquer the three regions of the universe by the great exertions of their bodies; for a long time petitioned the deity with the crescent on his head to be propitious to their design. The god, pleased with their prayers, told them to ask a boon; but as the goddess Saraswtai had the controll of these two of dreadful forms, both their original wish and design were changed, and at length they said, -If the disposer of fortune be pleased with our prayers, give us, O Supreme Being, Parvati thy own consort! The deity, although displeased at the request, yet from the absolute necessity of granting boons, gave to the giants, who were deprived their of judgment, a woman like Parvati. Sunda and Upasunda, eager for the ruin of the universe. blinded with ignorance, and involved in the darkness of sin, were inflamed by the beauty of her person, but as they were jealous of one another, they resolved to call upon some man of authority to determine which she should belong to;

सएव भट्टारकी एड्डिइजस्ए समागता तने। पित्यतः ध्वनन्तर्मावाभ्यामियं स्ववल्क्याकस्य यमावयोभं वित ब्राह्मणमप्टक्तां ब्राह्मणोनूते। वर्णश्रेष्टोडिजः पूज्यः चित्रये वित्ववानिष्। धनधान्याधिको नैस्यः शूड्रसु डिजसेवया॥ तत् युवाभ्यां च्चथर्मानुगे। युद्रएव युव योनियनः दत्यभिहिते सित साधूक्तमनेनेति कत्वा अन्यान्यतुच्यवीच्या समकाल्यन्ये न्यघातेन विनाममुप्रगती।। अताऽहं ब्रवीमि सन्धिमिक्के त्समेनापीत्यादि राजाह प्रागेव किं नोक्तं भविद्धः। मन्नी ब्रते मद्दचनं किमवसानपर्यन्तं अतं भविद्धः तथापि ममसस्या नायं विग्रहारमा साधुगुण्युकोऽयं हिरण्यग्र्काः न विग्राह्मः ॥ तथा चोक्तं॥ अक्ष्रक्ष्य क्ष्रक्षः न विग्राह्मः ॥ तथा चोक्तं॥ अक्ष्रक्ष क्ष्रक्षः न विग्राह्मः ॥ तथा चोक्तं॥ अक्ष्रक्ष क्ष्रक्षः विग्राह्मः ॥ तथा चोक्तं॥ अक्ष्रक्ष क्ष्रक्षः विग्राह्मः ॥ तथा चोक्तं॥ अक्ष्रक्ष क्ष्रक्षाः विग्राह्मः ॥ तथा चोक्तं॥ अक्ष्रक्षः विग्राह्मः ॥ तथा चोक्तं॥ अक्ष्रक्षाः विग्रह्मः विग्रह्मः विग्रह्मः विग्रह्मः विग्रह्मः विग्रह्मः साधुगुण्युकोऽयं हिरण्यगर्काः न विग्रह्मः ॥ तथा चोक्तं॥ अक्ष्रक्षः विग्रह्मः विग्रह्मः विग्रह्मः साधुगुण्युकोऽयं हिरण्यगर्काः विग्रह्मः साधुगुण्युकोऽयं हिरण्यगर्काः विग्रह्मः स्व

সেই ভগবান বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণ ৰূপ হইয়া আসিয়া সেই স্থানে উপা নীত হইলেন। অনস্তর তাহারা ব্রাহ্মণকে জিজ্ঞাসিল আম রাইহাকে আপন বলেতে পাইয়াছি আমারদের দুই জনের মধ্যে কাহার এ হইবে। ব্রাহ্মণ বলিতেছেন জ্ঞানশুষ্ঠ ব্রাহ্মণ পূজনীয় বলবান ক্ষত্রিয় পূজ্য ধনধান্যা ধিকবৈশ্য পূজ্য ব্রাহ্মণ সেবাতে শূদু মান্য সেই নিমিত্তে তোমরা ক্ষত্রিয় ধর্মশোল তোমারদের যুদ্ধই নিয়ম ইহা কথিত হইলে পরে ইনি বিলক্ষন কহিয়াছেন ইহা কহিয়াদুই জনেতেই এক কালেতেই পরস্পার স্বারণদ্বারা বিনাশ প্রাপ্ত হইল।

অত এব আমি বলি তুলা লোকের ও সহিত সন্ধি করিবেক ইত্যাদি রাজা কহিলেন পূর্বেতেই কেন তোমরা বলিলে না মন্ত্রী বলিতেছে আপনি কি আমার বাক্যের শেষপর্যান্ত শুনিয়াছেন তথাপি আমার সন্মতিতে এই যুদ্ধারম্ভ নয় উত্তমগুণশালী ঐ হিরণ্যগর্ভ অর্থাৎ ইহার সহিত সংগ্রাম করণোপযুক্ত নয় তাহা কথিত আছে।

and instantly the deity, stood before them under the disguise of a venerable Brāhman. We have obtained this female, said they, as a boon, and wish thee to determine which of us she should belong to. The Brāhman replied.

A Brāhman is respectable for wisdom, a Kshatriya for strength, a Vaishya if he be possessed of wealth and grain, and a Shudra for his services to the Brāhmans.

Now, seeing you two are of the second, or military order, your duty is fighting. These words made a due impression upon their minds; they fell upon each other, but as they were equal in strength and courage, they died at the same instant from the blows they received from each other. I say, therefore, One should be inclined to treat even with one of equal force, &c.

Hast thou not told me this before? said the king. What, said the minister, did your highness then comprehend the full extent of what I said? According to my opinion, this is not a proper time for the renewal of hostilities. King Hiranya-garbha is endued with those qualities which render him a proper person to treat with, and not to quarrel with. Thay say,

म्हार्ये । श्रीकितार्थे । सहितार । सहि

সত্যবাদী ও পূজা ও ধর্মিষ্ঠ ও ক্লু দুলোক ও ভ্রাতৃসমূহ বিশিষ্ট ও বলবান ও অনেক যুদ্ধজেতা এই সাত ব্যক্তি সদ্ধে য় সত্যবাদী সত্যকে পালন করে অতএব সে মেলহইতে বিকার পায় না পূজা লোক প্রাণান্তেতে ও অপূজা তা পায় না ৷ ধর্মিষ্ঠ লোকের সকলেই মাণ্য হয় পূজানু রাগহেতুক আর ধর্মহেতুক ধার্মিক লোক দুঃখচ্ছেদ্য হয় ৷ মরণ উপস্থিত হইলে নীচের সহিত ও মেল করি বেক তাহার আনুগত্যব্যতিরেকে অন্য পূকারে কাল কোপণ করিবেনা কণ্টকেতে আবৃত যে নিবিড় বাঁশ তাহার কাটা দূর না করিয়া সে বংশকে যেমন ছেদন করিতে লমর্থ হয়ন। এই লপ যে ভ্রাত্সমূহবিশিপ্টলোক তাহার ভাই
সকলকে নষ্ট না করিয়া ঐ ব্যক্তিকে মারিতে পারে না ।
বলবানের সহিত যুদ্ধ করিবেক ইহা নিদর্শন নাই যেহেতুক
মেঘ কদাচ বিলোম বাযুতে যায় না যমদির মুনির বহু
সংগ্রামজয়ি পুঞ্জ যে পরশুরাম তাঁহার ন্যায় পুতাপহেতুক
অনেক যুদ্ধজেতা সর্বন্ধ নিরম্ভর সমস্তই ভোগ করে।

There are seven descriptions with which it is deemed proper to form an alliance: men of veracity, men of honour, men of virtue, men of low degree, sometimes; such as are heads of a great fraternity, such as are powerful, and those who have been successful in many battles.

He who formeth a connexion with an honest man, from his love of truth, will not suffer thereby. And the man of family, it is very certain, will not be guilty of an unworthy action, even in the defence of life.

To the strictly just and virtuous person, every thing is annexed. The virtuous man, from his justice and the affection he hath for mankind, is the dispeller of sorrow and pain.

It is expedient to form connexions even with one of low degree, upon the approach of our own destruction, and when, without his protection, a worthy person might be ruined.

He who is the head of a confederacy of brothers, from their compactness, is as difficult to be rooted out as a bamboo surrounded by impenetrable thorns.

There is no ordinance for our contending with the strong: the clouds never pass against the wind.

From the glory of him who hath been victorious in many battles, as from the glory of the son of Jamadagm, all, at all times and every where, is enjoyed.

वनिकयुद्धविजयी सन्धानं यस गच्छित। तत्प्रताणन तस्यागु वसमायान्ति भवनः ॥ तत्र तावद्र जिमिन एक प्रेतः सन्धेयोऽयं राजा । चक्रवाकावदत् प्रणिषे सर्व बावब्रज गत्वा पुनरागिषधिसि ॥ राजा चक्रवाकं प्रष्ट बान् मित्रव् असन्धेयाः कति तान् श्रोतुमिच्छामि । मन्त्री बूते देव कथ्यामि ग्रणु वालाेष्टद्वादीर्घरा गी तथा ज्ञातिविद्धिकृतः । भीरुका भीरुजनकाेलुक्योः लुक्यजनस्त्रथा ॥ विरक्तप्रकृतिश्चेव विषयेष्वति भिक्ता मान् । अनेकचित्तमच् देवब्राह्मण्यिनस्कः ॥ दैवापद्दतकश्चेव तथा दैवपरायणः। दुर्भित्त्वयसनापिताः वज्जवसनसङ्गलः ॥ अदेशस्था वज्जरिपुर्युक्तः कालेन यश्च न। सत्यधर्माव्यपेतश्च विग्रतिः पुरुषाञ्चमी ॥ अक्ष

অনেক যুদ্ধজেতা যাহার নম্বে নেল করে তাহার পুতা পেতেই তাহার বিপক্ষের। ত্বরাতে বশতাপন্ন হয়। তাহা তে গুণেতে যুক্ত ঐ রাজা সন্ধেয় । চক্রবাক বলিতেছে ওহে দূত সর্বত্র যাও গিয়া পুনর্বার আনি ও। রাজা চক্রবাক কে জিজ্ঞানিলেন ও হ মন্ত্রী অসন্ধেয় কত লোক তাহারদি গিকে শুনিতে ইচ্ছা করি। সচিব বলিতেছে হে মহারাজ কহি শুন বালক ও বৃদ্ধ ও চিররোগা ও জ্ঞাতি বহিক্ত ও ভীক্ত ভীক্ষেন্যবিশিষ্ট ও লুক্ক ও লোভি সমভিব্যা হত পুক্ষ ও বিরক্তমভাব ও বিষয়েতে অতান্তাসক্ত ও অনবস্থিত চিও ও দেবদিজনিন্দক ওদৈবোপহত ও দৈবপরায়ণ ও দুর্ভিক্ষরণ বিশক্তিতে ব্যাঙ্গল ও ব্যসনিদৈন্যযুক্ত ও বিদেশস্থ ও বছ শত্রু ও অসময়োদ্যোগী ও সতাধর্মচ্যুত এই বিংশতি লোক।

Seeing he who hath been victorious in many battles meeteth not death, his enemies are captivated by his glory. Then I repeat, that the royal goose, being endued with many of these qualities, is worthy to be treated with. The minister now orders the booby to go to the enemy's camp, and to return with what further intelligence he could pick up.

I now wish thee, said the peacock king, to inform me how many there are with whom it may be improper to enter into an alliance; and the vulture minister replied,—I am about to tell your highness, repeating the fol-

lowing verses:

The young, the old, the long afflicted, and such as have been excommunicated by their tribe; the fearful, and those whose followers are timid; the covetous, and those whose followers are covetous;

Those whose principal officers are void of attachment, he who possesseth too much power in affairs, one who in his counsels is of many opinions, and he who speaketh disrespectfully of the Gods or the Brāhmans;

He who is naturally unfortunate, and he who is always consulting fate; one afflicted with famine and pestilence,

and he who possesseth a disorderly army;

One who doth not stay in his own country, one who is beset with many enemies, he who bath an army out of time, and one who hath departed from the true religion: these make twenty descriptions of persons,

सिंधं व कुर्धीत विग्रह्मीयेमुकेवलं। एते विग्रह्मी वाणाहि चिपं यान्ति रिपार्धणं।। वालस्यात्पप्रभावत्यात्र लेकिये हिमच्छित। युद्रायुद्रफलं यस्मात् ज्ञातु मक्ती व वालिगः।। उत्साहमिक्तिनेलाहृ द्वादीवीमयस्त्रया। स्वैरेव परिभूयेते दावप्येतावसंग्रयं।। सुले च्छेयोहि भवति सर्वज्ञातिवहिष्कृतः। ते ज्ञातयावितिम्नन्ति ज्ञातयस्त्रा स्वमात् कताः॥भीर्म्य द्वपरित्यागात् स्वयमेव प्रण्ययि। भीरको भीरको भीर्म्य देपरित्यागात् स्वयमेव प्रण्यति। भीरको भीर्म्य देपरित्यागात् स्वयमेव प्रण्यति। भीरको भीर्म्य देपरित्यागात् स्वयमेव प्रण्यति। भीरको भीरको भीर्म्य देपरित्यागात् स्वयमेव प्रण्यति। भीरको भीरको स्वयन्ते नुषायिनः खुळानुजीवकेरेष दानभिन्ने विद्ययेव । संत्याज्यते प्रकृतिभिर्वर क्तप्रकृतिर्यु धि ॥ सुलाभियोज्योभवित विषयेव्यतिमित्रिक्तमान्। 🍑 ै अ

ইহারদের সহিত মেল করিবেনা কেবল সংগ্রাম করিবেক ইহারা যুধ্যমান হইলে শীঘু শত্রুর বশতাপার হয়। বালকের অল্ল বলম্বহেতুক লোক সংগ্রাম করিতে ইচ্ছা করে না যেহেতুক যুদ্ধাযুদ্ধের ফল জানিতে শিশু সমর্থ হয় না। উৎসাহরহিত্ত হেতুক বৃদ্ধ এবং চিররোগা এই দুই জন অবশ্য আপনিই পরিভূত হয়। সর্বজ্ঞাতি বহি দৃত লোক সুখচ্ছেদা হয় কেননা জ্ঞাতিরা সহায় হইয়া তাহাকে নপ্ত করে।ভীক ব্যক্তি রণেতে ক্ষান্ত হইয়া আপনি নপ্ত হয়।ভীকপুক্ষ যাহার সমভিব্যাহারে সে ভীকপুক্ষ কর্ত্ব পরিত্যক্ত হয়। নিকটেতে যে উপস্থিত হয় লুক্ জন আপনিই তাহা লয় এই নিমিত্তে তাহার অনুচরেরী
যুদ্ধ করে না । যে স্থানির সমভিব্যাহারে লোভী লোক
থাকে তাহারা শত্তু হইতে স্থাদি পাইলে সে স্থামিকে নষ্ট
করে যুদ্ধস্থানেতে স্থভাবস্থলোক বিরক্ত স্থভাব লোককে
পরিত্যাগ করে । বিষয়েতে অত্যন্তাসক্তব্যক্তি অনায়া
সেতে নিগুগিহা হয়।

With whom it is not proper to enter into altiance, and whom one should do nothing but check; for if such as these go to war, they presently fall into the power of their enemies.

If he be a child, his people are not ready to fight, because of the insignificance of his nature, and the inability of an infant to pay the reward, or punish, for fighting or not fighting.

Be he one oppressed with age, or with some tedious infirmity, deprived of the power of exertion, he is in-

evitably overcome of himself.

He who hath been expelled by all his kindred is easily to be defeated: for his relations too, out of respect for themselves, are ready to destroy him.

Be he a coward, he himself will flee to avoid the battle; and if his troops are dastards, they will forsake him in the field.

The followers of the covetous refuse to fight, because there is no distribution of the spoils; and where the attendants are so, they mutiny for pay, and murder their leaders.

If the principal officers are not attached, their chief is forsaken by them in the midst of the battle; and if he be one who hath too much power in affairs, he expecteth superior attention.

श्रामे वित्तमम स्राप्त भयो भवति म स्रिणा। अनवस्थिति मिलात् कार्थितः स उपे च्यते । सम्मित्त श्रामे देवने व हि कारणं। इति देवपरे । ध्यायद्वाता नमिष चेष्टते ॥ दुर्भि च्यापनी चैव खयमेव विसी दित। वल्यसनयुक्तस्य यद्वि श्राक्ति जायते ॥ सदाधर्म्भवली यस्ता हेव ब्राह्मण निन्द्र कः। विशीर्थिते खयं होष देवे। पहतकस्त्र या अदेशस्थे। हि रिपुणा खल्पके नापिहन्यते । या होल्पीया निप जले गजे न्द्रमिष कर्वति ॥ वज्य श्रुस्तु संवस्तः श्र्येनमध्ये कपोत वत्। येनैव गच्छति पथा तेनैवा श्रु विपयते ॥ अकाल सैन्ययुक्तस्तु हन्यते काल्योधिना । की श्रिकेन हतज्यो। तिर्विशीयद्रव वायसः ॥ अकाल अक्ष्रे अक्ष्रे वायसः ॥ अकाल सन्ययुक्तस्तु हन्यते काल्योधिना । की श्रिकेन हतज्यो। तिर्विशीयद्रव वायसः ॥ अकाल अक्ष्रे अक्ष्रे वायसः ॥ अकाल अक्ष्रे वायसः ॥ अक्ष्रे वायसः ॥ अक्ष्रे अक्ष्रे वायसः ॥ अक्ष्रे वायसः ॥ अक्ष्रे अक्ष्रे वायसः ॥ अक्ष्रे वायसः वायसः वायसः ॥ अक्ष्रे वायस

অনবস্থিত ব্যক্তি সচিবকর্ত্ ক ভেদ্য হয় কেননা অনব স্থিত ব হেতুক তাহাকে মন্ত্রির। কার্য্য হইতে তাগে করে। সম্পত্তির এবং বিপত্তির দৈবই কারণ। ইহা চিন্তা করত দৈবপরায়ণ লোক আপনাকে ও চেষ্টা করেনা দুর্ভিক্ষরপ বিপত্তিতে ব্যাকুল লোক আপনিই অবসন্ন হয়। ব্যসনি সৈন্য সমভিব্যাহারি লোকের ব্যহরচনাদি সম্পন্ন হইতে পারেনা দেবদিজনিন্দক ও দৈবোপহত ইহারা অধর্মপৃযুক্ত আপনিই ব্যাকুল হয়। অরিকর্ত্ ক অতাল্ল সৈন্যদারাও বিদেশস্থ ব্যক্তি নপ্ত হয়। জলমধ্যেতে বৃহদ্ধন্তিকে ও কু দু কন্তীর ধরে বহুশত্রু ব্যক্তি শোন পক্ষির মধ্যন্তিত ক পোতের ন্যায় ভীত হইয়া যে পথেতে যায় সেই পথেতে নষ্ট হয় যেমন নষ্ট দৃষ্টি কাক অর্দ্ধরাত্রে পেচক কর্তৃক নষ্ট হয়।

He who in his counsels is of many minds, is hateful to his ministers; and because of the unsteadiness of his mind, he is neglected by them in his necessary affairs.

Those who first study fate, and say,—Fate is the only cause of fortune and misfortune, terrify themselves.

He who is surrounded by famine and pestilence, of himself yieldeth, and he who hath a disorderly army, hath no power to fight.

As religion is always most powerful, so he who despise the Gods or a Brāhman, of himself goeth to nought; and so doth he who is smitten by fate.

One who is out of his own country is defeated by a very trifling enemy: the smallest alligator in his own element gripeth the largest elephant.

He who hath many enemies is like a pigeon amongst kites: whatever way he turneth, he is encountered by misfortune.

If he be one who marcheth his army out of season, he is destroyed by fighting against the weather. He will suffer like the crow, who, venturing out at midnight, had his eyes picked out by an owl.

सत्यधर्मव्यपेतेन संदध्यात्र कदाचन । सस्थितीप्यसाधू लादिचराचाति विक्रियां ॥ अपरमपि कथयामि स्थि विग्रह्यानासनसंश्रयात् हे धीभावाः षाङुख्यं कर्माणा सारसोपायः पुरुषत्वे द्रव्यसम्पद्देशकालविभागाऽदि निपातः प्रतीकारः कार्य्यसिद्धि पञ्चाङ्गोमञ्चः सामदा नभेदद्रख्याञ्चलार्जपायाः जलाह्यक्तिभन्नश्रक्तिप्रभू श्र किञ्च इति शक्तित्रयं एतत् सर्वभालोच्य नित्याविजिगी श्रवाभवन्ति सहान्तः। या हि प्राणपरित्यागमूच्येनापि न लक्ष्यते। सात्रीनीतिवदां प्रथ्य चञ्चलापि प्रधावति।

সত্য ধর্মচ্যুত লোকের সহিত কদাচ মেল করিবে না কেন না সে লোক অসচ্চরিত্রতাহেতুক অল্প কালেতেই মেলনহই তে অন্যথা পায়। আরও কহি সিন্ধি অর্থাৎ মেলন বিগুছ্অ র্থাৎ প্রদেশদাহলুগুনাদি যান অর্থাৎ বিপক্ষের পুতি যাত্রা আসন অর্থাৎ বিগুহাদির নিবৃত্তি। সংশুয় অর্থাৎ দুই বলবা নের মধ্যন্থিতব্যক্তির এক ব্যক্তিকে বাক্যদারাধন দারাদির সমর্পণ। দ্বৈধীভাব অর্থাৎ একের সহিত মেলন অপরের সহিত কলহ এই ছয় গুণ কর্মারস্তের উপায় হয় আর পুরু যার্থ সম্পত্তিদেশ কালের বিবেচনাআর বৈরিমারণের পুরু কার আর কর্ম সিদ্ধি এই পাঁচ পুকার মন্ত্রণা হয় । সাম ও দান ও ভেদ ও দণ্ড এই চারি উপায় হয়।উৎসাহশক্তি মন্ত্র ণাশক্তিও পুভাবশক্তি এই তিন শক্তি হয়।এই সকল আলো চনা করিয়া বড় লোকেরা সর্বদা অবিজিগীযু হয় । জীবন দান ৰূপ মূল্যেতে যে সম্পত্তি লভ্য হয় না সে সম্পত্তি নী তিজ্ঞব্যক্তির নিকটে নিশ্চলা হইয়া আপনি থাবন করে ।

One should, on no account, enter into any connexion with one who hath departed from the faith; for although he be bound by treaty, he will, because of his own unrighteousness, break his engagement.

In addition to all this, continued the minister, I shall remind your highness of the following particulars: Uniting, disputing, marching, halting, surrendering, separating, are denominated the six modes. For the commencement of an expedition the necessaries are, men, stores, treasure, place, and time; the possession of which is proper, as a protection against misfortune, as well as for the accomplishment of a design: they are called the secret of five members. Pacifying, giving, dividing, punishing, are distinguished by the appellation of the four means. Resolution, authority, good counsel, are denoted the three powers. Those sovereigns who attend to all these things, are always victorious; for, they say,

The success which is to be acquired by those who are acquainted with the rules of policy and prudence, is not to be gained by the price of abandoning life; for such knowledge causeth irresolution to fly from the body,

शा तथा चेन्तां।। विक्तं यदा यस्य समं विभक्तं। गूढस्वरः संनिष्टतस्य मदः। न चाप्रियं प्राणिषु यो द्रवीति स साग रान्तां प्रथिवीं प्रमान्ति ।। किन्तु ययि महामित्रिणा गरें प्रेण सन्धानमुपन्यकं तथापि भूतजयदेपात्तावमन्तयं देव तदेवं कियतां सिंहलद्वीपस्य महावले।नाम सार सोराजासान्तिवजम्बद्धीपे वस्तात् के।पं जनयतु।।यतः।। सुगुप्तमाधाय सुसंहतेन वलेन वीरोविचरत्तराति । सन्तापयेदोन समं सुतप्तक्तिन सन्धानमुपैति तप्तः॥ राजा एवमक्तु द्रति निगय विचिवनामवकः सुगुप्तलेखं दत्ता सिंहलद्वीपं प्रहितः स्थ प्रणिधरागत्य उवाच देव सूयतां तवत्य प्रसावः एवं तव मरें प्रेणोक्तं। **

বিজ্ঞেরা তাহা কহিয়াছেন যাহার অন্তঃকরণ সর্বদা এক পুকার আর গৃঢ় দূত আর গুগু মন্ত্রণা আর যে লোক মনু যোরদিগকে নিষুর বাক্য কহে না সে লোক সমুদু পর্যান্ত পৃথিবী শাসন করে ৷ কিন্তু যদ্যপি তাহার মহামন্ত্রী গৃথু মেল করিবার পুসন্ধ করিয়াছে তথাপি জয় হইয়াছে এই অহঙ্কার পুযুক্ত সে রাজা অবক্তা করিবে না হে ভূপতে সেই হেতুক এই পুকার কৰুন সিংহলদ্বীপের মহাবল নামে সারসরাজ আমারদের স্থাজমুদ্বীপেতে গিয়া চিত্র বর্ণের পশ্চান্ডাণে ক্রোধ জন্মান যেহেতুক শূর লোক সুসন্ধত সৈন্যেরদ্বারা সাবধান হইয়া সূর্ক্ষিত শত্রুকে ব্যানোই দি বক্ষেত্রেক ব্যাহল ব্যক্তি অত্যন্ত ব্যাহল হইয়া ব্যাহলের সহিত মিলন করে। রাজা বলিলেন এইরপ ইউক ইহা কহি য়া বিচিত্র নামে বককে অত্যন্ত গুণ্ড লিপি দিয়া সিংহলদ্বী পে পাঠাইলেন। অনন্তর চর আসিয়া বলিল হে ভূপাল সে স্থানের পুন্তাব শুনুন সেখানে গৃধু এই পুকার বলিল।

He is always possessed of riches, whose followers are well attached, whose spies are concealed, and whose counsels are kept private; and he who doth not speak with unkindness to his fellow-creatures, may govern the whole world to the extremities of the ocean.

But please your highness, continued the minister, although peace has been proposed by that great statesman the vulture, still his master will not consent to it, because of his recent success. Then let this be done; the king of Singhala-dwipa, the Sārasa Mahābala, is our friend; let him raise a disturbance in Jambu-dwipa, the enemy's country.

A wise man having practised great secrecy, marching with a well-composed army, may alarm an opponent; and he who is alarmed will make peace with him with whom he hath been at variance.

The royal goose having consented to this proposal, one Vichitra a booby was dispatched to Singhala-dwipa with a very private letter.

In the mean time, the spy returning from the peacock's camp, said,—Please your highness, attend to what I have to inform you of. The vulture minister said to the peacock king,—

यद्देनमेघवर्णसाचिरम्पितः स वेत्ति ति सथेयग्णयुक्ती हिरण्यग्र्शीनवेति तते। उसी राज्ञा समाद्वय प्रष्टः वाय सकीह्रशोसी हिरण्यग्रश्चिश्वकाकोमन्त्री वा कोहृशः। वायस्उवाच देव हिरण्यग्रशीराजा युधिष्ठिरसमाम इाग्रयः चक्रवाकसमामन्त्री न काण्यवलोकाते॥ राजाइ यद्येवं तदा कथमसा त्या वश्चितः। विद्यस्य मेघवर्णः प्राह देव॥ विश्वासप्रतिपन्नानां वश्चने का विद्यवता। श्रद्धमासह्य सुप्तं हि इत्वा किन्नाम पारुषं॥ गृणु देव तेन मित्रणाइं प्रथमदर्भनएव ज्ञातः किन्तु महाग्रयो सी राजा तेन मया विप्रलब्धः॥ तथा चीक्तं॥ आसी। प्रामे योवेत्ति दर्जीनं सत्यवादिनं। स तथा वश्चनते धून्ते की ह्याणप्रकागलोयथा॥

य रह नृপতে मिच वर्ग मि छात्म वहकान वन्नि कि ति । जनम ज कात्म हित्रगुगर्ड मस्त्र छ भानीवर्ष कि ना। जनम छत्र ताका आखान कित्रग्न कि छाना कि तिलन ७ रह काक के हित्रगण्ड ताका कित्रण आत हक्जवाक मछी है वा की हुन। काक विन ह महाताक ताका हित्रगुगर्ड यृथिष्ठित जूना महान्य, ७ हक्जवात्कत नाम अमाज अज्ञालि हुछ नय ताका कहिलन यहालि क्जाह्म जत्व कि श्रुकात हैनि विध्व हहेत्वन स्म्य वर्ष होना कित्रग्न कि कि क्जाह्म ज्ञाहम कित्रग्न थार्क वर्षनार्ण श्रुक्व वार्थ कि क्जाह्म जाताह कित्रग्न थार्क যে নিন্দিত ব্যক্তি তাহাকে নষ্ট করিয়া কি পুরুষার্থ হে মহা
রাজ গুনুন সে সচিব পুথম দর্শনেতে জানিয়াছিল কিন্তু ঐ
রাজা মহাশয় সেই হেতুক আনি বঞ্চনা করিয়াছি।পুজের।
তাহা কহিয়াছেন আত্মতুল্যেতে যে লোক খলকে সত্যবাদী
করিয়া জানে সে জন সেই পুকার বঞ্চিত হয় যেমন ছাগ
লের নিমিত্তে তিন জন ধূর্ত্কত্ ক একব্রাহ্মণ বঞ্চিত হইল।

Although Cloud-colour the crow was so long in the enemy's castle, what if he doth, or doth not know whether the royal goose, Hiranya-garbha, be possessed of those qualities which are necessary towards our treating with him? After this, continued the spy, the peacock king having called Cloud-colour before him, asked him what sort of a character that same royal goose, Hiranya-garbha, was, and what sort of minister he had.

To this the crow replied,—Please your highness, Hiranya-garbha is as noble as king Yudhi-shtira, and a person of great sincerity; and as to his minister, his likeness is no where to be discovered. If he be as thou hast described him, observed the king, how was it that

he was deceived by thee?

The crow replied.

What great ingenuity is there in deceiving him whose confidence one hath gained? Is the term manhood his who mounteth upon the bed, and destroyeth those that

are asleep?

Attend, please your highness,—I was discovered by the minister from the beginning; but the king his master, being himself one in whom the greatest confidence may be placed, was easily imposed upon by me; according to the following saying:

He who, judging by what passeth in his own breast, believeth a knave to be a person of veracity, is deceiv-

ed; as the Brahman was concerning his goat.

राजावाच कथमैतत्। मेघवर्णः कथयति। श्रक्ति गौ
तमस्यारण्ये प्रस्तृतयज्ञः कश्चित् ब्राह्मणः सच यज्ञार्थे
यामान्तराच्छागमुपकीय स्त्रस्य नोला गच्छन् धून्तव येणावले। कितः। ततस्ते धून्ताः ययेष्ट्याः कैनाप्युषा येन स्त्रस्ते तदा मितप्रकर्षे । भवति समासीच्य दस्य यतसे कोषान्तरेण तस्य ब्राह्मणस्यागमनं प्रतीद्य पणि स्थितास्त्रवेकेन धूर्नेन गच्छन् स ब्राह्मणोऽभि हितः भाबाह्मण किमिति कुकुरः स्त्रस्तेन उद्यते। विप्रेणोक्तं नायं या किन्तु यज्ञच्हागः श्रथानन्तर् स्थिते नान्येन धूर्नेन तथैवोक्तं तदाकर्ण्य ब्राह्मण प्रद्यागं भूमी निधाय मुजनिरीच्य पुनः स्त्रस्य क्रला दोलायमानमितश्चिताः॥ यतः॥ ***

রাজা কহিলেন এ কি পুকার মেঘবর্ণ কহিতেছে। গৌ
তম মুনির কাননেতে এক আরক্ধ মক্ত ব্যুহ্মণ থাকেন
তিনি যজের নিনিত্তে গুমান্তরহইতে ছাগল ক্রয় করিয়া
ক্ষন্তে লইয়া যাইতেছিলেন ইহা তিনজন ধূর্তেতে দেখিল।
তাহার পর সেই শঠেরা যদি এই ছাগল কোন উপায়ের
দ্বারা লইতে পারি তবে বুদ্ধির ওৎকর্য হয় ইহা পরামর্শ করিয়া তিনবৃক্ষের তলেতে এক ক্রোশ অন্তরেতে সেই
দ্বিজের আগমন পুতীক্ষা করিয়া পথের মধ্যে থাকিল।
স্বোধান যাইতেছিল যে বুদ্ধিণ তাহাকে এক বঞ্চক কহিল

रि र्वाञ्चन किन कर्कतरक करमाउँ कतिया। विराज्ञ जुरमन কহিলেন এ স্কুর নয় কিন্তু যজ্ঞীয় ছাগ অনন্তর তাহার পর ছিল যে অপর শঠ সেও ঐ পুকার কহিল। তাহাশুনিয়া দিজ ছাগলকে ভূমিতে নামাইয়া ভূয়ো২ অবলোকন कतिया शूनवीत करक कतिया व्यविष्ठ इहेशा विनन।

Pray how was that? demanded the king; and the spy told the following story:

FARLE X:

IN the forest of the prophet Gowtama a certain Brahman, having determined to make an offering, went to a neighbouring village and purchased a goat, which having thrown across his shoulder, he turned towards home. As he was travelling along, he was perceived by three thieves. If, said they, we could by some artifice get the goat from that man, it would be a great proof of our address. Saying this, they agreed upon their stratagem, and executed it in this manner: they stationed themselves before the Brahman, and sat down under the trees in the road which led to his habitation, till he should come up to them. Soon after, he was accosted by one of them in this manner:—Is not that a dog? Brahman, what is the reason thou carriest it upon thy shoulder? The Brahman replied,-No. it is not a dog -it is a goat, which I have purchased to make an offering of. About a mile further on he met another of them, who repeating the same question, he took the goat from his shoulder, and putting it upon the ground, examined it again and again; and at length, replacing it upon his shoulder, he went on, quite staggered as it were. $\mathbf{G}\mathbf{3}$

मितर्दी लायते पत्यं सतामि ए ले। क्ति भिः। विभिर्दि श्वा सितश्वामा स्थिते चित्रकर्णवत्।। राजाइ क्यमेतत्। स कथयति। श्रील कित्याश्विद्दनोदेशे मदोत्कटो नाम सिद्दसस्य सेवकास्त्रयः काकोष्याद्वे। जखुकश्च। श्रय ते श्रमुद्धः किश्चदुष्टे। दृष्टः पृष्टश्च कुता भवानागतः सा श्राद्धः। स्वात्यव्त्तान्तमकथयत् ततस्ते नीत्वा सिद्दे। उसे। समर्पतः तेनाभयवाचं द्वाचित्रवर्शे द्रति नाम क्र त्वास्थापितः श्रथकदाचित् सिंहस्थग्ररीरवे कुल्यात् भूरि वृष्टिकारणाचाहारमलभमानास्ते व्ययावभृवः ततस्ते रालोचितं चित्रकर्णमेव यथास्त्रामी व्यापादयति तथा नुष्टीयतां किमनेन कण्डकभुजा। व्याप्रद्यति तथा नाभयवाचं दत्वा श्रनग्रहीतस्तत् कथमेवं सस्भवति।

যেহেতুক শঠ বাক্যেতে সুবোধ লোকের ও বুদ্ধি চঞ্চলা হয় যেমন চিত্রকর্ণ তিন জনকর্তৃক পুাপ্তবিশ্বাস হইয়া মরিল। রাজা কহিলেন ইহা কি লগ। সে কহিতেছে। এক অরণ্যেতে মদোৎকট নামে সিংহ থাকে তাহার দাস তিন জন কাক ও কাঘু ও শৃগাল অনস্তর তাহারা ভুমণ করিতেই এক উষ্টুকে দেখিল আর জিজ্ঞাসিল তুমি কেন সাথি ত্যাগ করিয়া আইলা। সে নিজ বৃত্তান্ত কহিল তদ লন্তর উহাকে লইয়া সিংহকে সমর্পণ করিল সে অভয় বাক্য দিয়া চিত্রকর্ণ এই নাম করিয়া তাহাকে রাখিল।

তাহার পর কোন দিন শরীরাপাটবপুযুক্ত আর অত্যন্ত বৃষ্টি পুযুক্ত তাহারা সিংহের আহার না পাইয়া ব্যালন হইল। তাহার পর তাহারা আলেচনা করিল যেপুকারে চিত্রকর্ণকেই রাজা মারেন তাহাকর এ কণ্টকভোক্তাতে কি পুয়োজন ব্যাঘু বলিল রাজা অভয় বচন দিয়া অনুগৃহ করি য়াছেন সেই হেতুক কি মতে এমন সম্ভব হয়।

The minds even of good men are staggered by the arguments of the wicked; but those who place confidence in them may suffer by it; like the camel Chitra-karna. The king asked how that was; and the spy tells him the following story:

FABLE XI.

IN a certain forest there was a lion whose name was Madotkata, and he had three attendants; a crow, a tiger, and a jackal. One day, as these three were roaming about, they met with a camel. They asked him whence he came, and wither he was travelling; and after he had given an account of himself, they introduced him to the lion; who, having given him assurances of protection, and determined that he should be called Chitra-karna, retained him in his service. Sometimes after, when the lion was out of order, his attendants were exceedingly at a loss for provisions, because for sometime it had rained violently. So the crow, the tiger, and the jackal, agreed amongst themselves to contrive some way for the lion to kill the camel; for, said they, what is that thorn-eater to us? Our master, observed the tiger, having given him assurances of safety, and taken him under his protection; then how can this be brought about?

काको ब्रूते द्रहसमये परिचोणः खामी पापमपिकरिष्यांते ।। यतः ॥ यजेत् चुधाक्ती महिलां खपुत्रं खादेत् चुधाक्ती भूजगो खमण्डं । वुभु चितः किं न करोति पापं चीणा नरानिष्करणाभवन्ति ॥ अन्यच ॥ मनः प्रमक्त्रेश न्यानः आन्तः अद्वेतु भृचितः । जुद्धो भोराखरायुक्तः वामुक्तञ्च न धर्मावित् ॥ दित सिच्चन्य सर्वे सिच्चानिकं ज्ञामः सिच्चेतिकं आद्वारार्यः किच्चित् प्राप्तः तैरुकं यत्वादिप न प्राप्तः किच्चित् । सिच्चेतिकं कोऽधुना जीवने। पायः काकोवदित देव खाधोनाद्वारपरित्यागात् सर्वे नामोऽयमुपस्थितः ॥ सिच्चेतिकं अत्राद्वारः कः खाधीनः । काकः कर्णे कययित चित्रकर्णेदिता। सिच्चे भूमिं स्पृष्ठा कर्णे। स्पृप्तति अभयवाचं दत्वा धृतोऽयससानिः। स्पृष्ठा कर्णे। स्पृप्तति अभयवाचं दत्वा धृतोऽयससानिः।

কাক বলিভেছে এ সময়েতে অনাহারেতে ক্লিষ্ট পুভূ পাপ ও করিবেন। যেহেতুক ক্ষুধাতুর লোক আপন দ্রী ও পুএকে ও ত্যাগ করে বুভূক্ষিত সপার্শ নিজ অগুকে ভক্ষণ করে ক্ষুধার্ত ব্যক্তি কোন পাপ না করে কেননা আহারপুযুক্ত ক্লিষ্ট লোক নির্দয় হয় অপর মদিরা পানাদিঘারা মত্ত ও অকৃতাবধান ও বাতুল ও ভূমযুক্ত ও ৰুষ্ট ও ক্ষুধাতুর ও লোভী ও ভীক ও সম্বর ও কামাতৃর ইহারা ধর্মজ্ঞ নয় ইহা ভাবমা করিয়া সকলে সিংহেরু নিকটে গেল।সিংহ বলিল ভক্ষণের নিমিত্তে কিছু পাইয়াছ। তাহারা বলিল পুয়াসেতে ও কিঞ্চিৎ পাই দাই সিণ্ট কহিল সংপৃতি আমারদের পুাণধারণের উপায় কি কাক বলিতেছে নিজায়ত্ত ভোজন পরিত্যাগপুযুক্ত এ সর্বনাশ উপস্থিত সিণ্ট কহিল। এথানে কোন আহর আপ নার অধীন বায়স কর্ণেতে কহিতেছে চিত্রকর্ণ সিণ্ট হস্তদ্ব গ্রের দারা ভূমিস্পার্শ করিয়া দুই কর্ণস্পার্শ করিতেছে এবং কহিতেছে আমরা ইহাকে অভয় বাক্য দিয়া রাখিয়াছি।

To which the crow replied,—At such a time as this, when our master's health is upon the decline for want of food, he will not scruple to commit a sin; for they say,

A man, when oppressed with hunger, will abandon his own wife and offspring: a female serpent, when distressed for food, will devour her own eggs. What crimes will they not commit who are pinched with hunger! Men pining for food become destitute of pity and compassion.

Those who are intoxicated either with liquor or pleasure, the lazy, the passionate, the hungry, the covetous, the fearful, the hasty, and libertines, have no knowledge of justice.

This being proved to the satisfaction of all parties, away they went to the lion; who, the moment he saw them, demanded if they had brought him any thing to eat. They replied, Sir, with all our endeavours, we have not been able to procure the smallest trifle. Then what means are there now left for my support? cried the lion. Sir, replied the crow, from your refusing the food which you have in your power, we are all like to perish. What is there here for me to eat? eagerly demanded the lion. The camel! replied the crow, whispering it in the lion's ear. The noble beast at this proposal, touching the ground, and then his two ears, in abhorrence, exclaimed,—Having, at our first interview given him assurances of my protection,

तत्कथमेवं सम्भवति। तथा च।। न भूप्रदानं न सुवर्षे दानं न गोप्रदानं न तथात्रदानं। यथा वदन्ती इ महा प्रदानं सर्वेषु दानेष्वभयप्रदानं ॥ चन्यचा।। सर्वे कामस्य प्रदानं सर्वेषु दानेष्वभयप्रदानं ॥ चन्यचा।। सर्वे कामस्य प्रदानं प्रदेश चन्यक्षां। तत् पत्तं स्थाने सम्प्रक् रित्तव्यः किन्त्वसाभिरेव तथा कर्त्तव्यं यथासे। स्वरेष्ठ दानमङ्गीकरोति। सिंहस्तत् युत्वा तृष्णीं स्थितः तते। स्थावकागः कृष्टं कत्वा सर्वानादाय सिंहान्तिकं गतः प्रय काकेने। कां देव यत्वादप्याहारे। न प्राप्तः अनेकोष वासिक्तः स्वामी तदिदानीं मदीयमांसम्पभुज्यतां ॥ यतः॥ प्रकृतिः स्वामना त्यक्ता सम्प्रदापि न जीवति। चिप धन्नन्तिः वैद्यः किं करे।ति गतायुषः॥ *

তবেকি মতে এতাদৃশ সম্ভব হয় তাহা বিজ্ঞেরা কহিয়াছেন।
সংসারেতে সকল দানের মধ্যে অভয়দানকে যেমন মহাদান
করিয়া বলেন তেমন ভূমিদানকে বলেন না সুবর্গ দানকে
বলেন না গোদানকে বলেন না অন্নদানকে বলেন না ।
অপরস্বাভিলাযদায়ক অশ্বমেধ যজ্ঞের যে কল সে সমস্ত
কল শরণাপন্ন ব্যক্তিকে রক্ষা করিলে পায় । কাক বলি
তেছে পুভু আপনি ইহাকে নষ্ট করিবেন না কিন্তু আমরা
সেই পুকার করিব যে পুকারে আপনিই ও নিজ শরীর দান
ধ্বীকার করে সিংহ তাহা শুনিয়া চুপ করিয়া থাকিল অনস্তর

অবকাশক্রমেতে কাক কপটকরিয়া সকলকে লইয়া সিংহে

র সমিধিতে গেল ভাহার পর কাক কহিল হে মহারাজ

যত্ত্বে ও থাদ্য দুব্য পাইলাম না বহুতর উপবাসেতে পুডু

কৃশ হইয়াছেন অতএব সম্পুতি আমার মাংস ভোজন
কক্ষন স্বামিকত্ ক অমাত্য লোক পরিত্যক্ত হইয়া ঐশ্বর্যা
শালী হইলে ও বাঁচে না কেন না ধন্নস্তরি বৈদ্য ও গতাযুর
কি করিতে পারে ।

how can he now be treated thus? They say,

Nor the gift of cattle, nor the gift of land, nor the gift of bread, nor the gift of milk, is to be compared with that which men call the greatest of all gifts: the gift of assurance from injury!

Again:

He who hath defended one who had claimed his protection, receiveth the full reward which is the fruit of an Aswa-medha sacrifice, rendered more worthy by the

addition of every thing which is estimable!

The crow replied,—Under these circumstances it is not proper that your highness should put him to death; but suppose we so contrive, that he shall consent to offer his own body? The lion hearing this, remained silent; but the crow, finding an opportunity, made a pretence to carry all his friends and the camel before him; when he addressed him in this manner:—Please your highness, as we can find nothing for you to eat, rather than my master shall fast, let him satisfy his hunger with all the flesh upon my poor body; for,

When nature is forsaken by her lord, be she ever so great, she doth not survive. Although Dhanwantri be the physician, when life is departed, what can he do?

शिक्षिश सामिमूलाभवन्त्येव सर्वाः प्रक्रतयः विक्ष्ण समूलेष्विप वृत्तेष प्रयतः सपले। वृत्यां ।। सिंहेने तां वर्र प्राणपरित्यागान पुनरोद्दाय कर्म्यान प्रवित्तः। जम्बुकें नापि तथातां।। ततः सिंहेने तां मेवं। अथव्याप्रेली तां महे हेन जीवतु खामी। सिंहेने तां न कराचिरे वमुचितं। अथ चित्रकर्णापि जाति वश्वासक्तरें वात्सानमाह ततक्त ह्वात्तेन व्याप्रेणासी कुक्तिं विदार्य व्यापादितः सर्वे भे क्तिः अते। उहं व्यीम मितर्री लायते सत्यमित्यादि। ततस्त्रतीय पूर्णवचनं श्रुला स्वमित्यमं निश्चत्य हागं त्यत्वा बाह्यणः स्वात्वा गरहं यथा सहागक्तिर्धं नी त्वा भित्तः अते। इं बवीम आत्याप्येन योवेन्तीत्यादि। भित्तः अते। इं बवीम आत्याप्येन योवेन्तीत्यादि।

অমাতাপুতৃতি সমস্ত পুকৃতিরদের মূল স্বামাই হয়।
সমল বৃক্ষেতেই লোকের পুয়াশ সফল হয় সিংহ কহিল
জীবন পরিত্যাগ ও ভাল তথাপি এতজপ কর্মেতে পুবৃত্তি
ভাল নয়। শৃগাল ও তাহা কহিল তদনন্তর সিংহ কহিল
এমন না তাহার পর ব্যাঘু কহিল আমার শরীরেতে পুতৃ
বাচুন সিংহ বলিল কদাচ ইহা উপযুক্ত নয়। চিত্রকর্ম ও
জাতপুতায় হইয়াসে পুকার আপনাকে কহিলেন তাহার
কথাতে সেই ব্যাঘু স্কিবিদারণ করিয়া উহাকে নস্ত করি
য়া থাইল। এই নিমিত্ত আমি বলি খলবাক্যেতে উত্তম

কের ও বুদ্ধি চঞ্চলা হয়। তদনন্তর তৃতীয়ধূর্ত্রের বাকা শুনিয়া আপন বুদ্ধিভুম নিশ্চয়করিয়া ছাগলকে ত্যাগ করি য়াবুংক্ষণ স্থান করিয়া ঘরে গেলেন। ধূর্ত্তেরা ঐ ছাগলকে লইয়া ভক্ষণ করিল। অতএব আনি বলি আত্ম তুল্যেতে মে লোক ইত্যাদি।

All honours and endowments have their foundations in the sovereign; but although trees have their roots, their being fruitful dependeth upon man's exertion.

The lion nobly replied,—It is better to abandon life entirely, than to proceed in such an act as this! The jackal next offered himself; but the lion generously refusing; the tiger said, Live, O master, by my body! This never can be proper! said the noble beast; and, last of all, the camel, in whom was created the fullest confidence, offered himself as the rest had done; and instantly the tiger tore open his sides; and being thus cruelly murdered, he was devoured by them all. I say therefore,—The minds even of good men &c.

At length, said the spy, concluding the story of the three thieves, the Brāhman having heard the third thief like the former two, insist upon it, that he had a dog upon his shoulder, was convinced that it was a dog; and so, leaving his goat behind him, which the thieves presently took away and made a feast of, the good man washed himself and went home. Whence, I say,—Hewho, judging by what passeth in his own breast, &c.

राजाह मेघवर्णः कर्य प्रचुमध्ये त्या चिरमुषितं कर्यवा तिषामनुनयः कतः । मेघवर्णचवाच देव स्वामिकाय्या विंना स्वप्रयोजनवणाद्वा किंन कियते ॥ प्रया ॥ लोकावहित किं राजन् णिर्मा द्र्युमिश्यनं। चालय प्रपि ह्वांष्ठिं नदी वेला निक्रन्ति ॥ तथा चाकां॥ स्वश्येनाप दहेत् प्रचून् कार्य्यमामाय वृद्धिमान्। यथा हृद्धेन मपे ए मण्डूका विनिपातिताः॥ राजाह कथमे नत्। मेघवर्णः कथयति अस्ति जीर्षे। याने मन्द्रविषयं नाम सर्पः सोतिजीर्णतया चाहारमप्यत्रेष्ट्रमचनः सर स्तीरे पतित्वा स्थितः ततादूरादेव केनिचन्त्रण्डूकेन दृष्टः पृष्ट्य किमिति त्यमाहारं नात्रेष्यसि सपे। ऽवदत् गच्छ भद्र मम मन्द्रभाग्यस्य प्रश्रेन किं॥ ॥ **

রাজা বলিলেন মেঘবর্ণ তুমিকি পুকারে বিপক্ষের মধ্যে চিরকাল বাস করিয়াছিলা কি পুকারে বা তাহারদিগের বিনয় করিয়াছিলা ৷ মেঘবর্ণ বলিল মহা রাজ মামির কার্য্যের নিমিত্তে আর আপনার কার্য্যের নিমিত্তে লোক কি না করে দেখা পোড়াইবার নিমিত্তেলোক মাথায় করিয়া কার্ত্তকে বহনকরে নদীসল বৃক্ষমূল ক্ষালন করত উৎপাটন করে তাহাপণ্ডিতেরা কহিয়াছেন সুবোধ লোকনিজ কার্য্যের নিমিত্তেশত্তুকে কল্পদেশতে করিয়া বহন করে। যে কপ বৃদ্ধা স্প্রান্ত করি দেগকে নষ্ট করিল রাজাকহিলেন একি পুকার

মেঘবর্ণ কৰিতেছে। জীর্ণোদ্যানেতে সন্দবিব নামে এক সর্গ থাকে লে অত্যন্ত বার্দ্ধক্যাবস্থাপুযুক্ত আহার অবেষণ করি তেও অসমর্থ পুকরিনীর তীরে পড়িয়া থাকে তাহার পর দূর হুইতে কোন মণ্ডুক দেখিল এবং জিজ্ঞাসা করিল কেন তুমি ভোজনের তত্ব কর না। ভুজন্ব কহিল ও হেমিত্র মন্দ্র ভাগ্যের আমার জিজ্ঞাসাতে কি পুয়োজন।

Cloud-colour, said the peacok king to the crow, how couldst thou remain so long a time amongst the enemy? And how didst thou recommend thyself? Please your highness, replied the crow, what is there not done by servants who have their master's affairs at hearts, or from a power derived from one's own necessities?

Do not men, O king, bear burning wood upon their heads; and the force of rivers, simply by washing their roots, sweep trees away?

When a wise man findeth an occasion, he may bear away his enemy upon his shoulder, as it were; just like the old serpent who killed the frogs.

How did that happen? said the peacock king; and the crow related the following story:

FABLE XII.

THERE was an old serpent, by name Manda-visarpa, who, because of his great age, being unable to seek food for himself, threw himself down the bank of a pond, where he remained, till a certain frog seeing him at a distance, asked him what was the reason he did not hunt about for food? Leave me! cried the serpent, what occasion hast thou to enquire into the story of such an unfortunate wretch as I?

ततः संजातकी तृकः मच भेकः सर्वधा कथ्यतासित्याच्च सर्वे प्याद्ध भद्र ब्रह्मपुरवासिनः श्री वियस्य के। व्हिन्यस्य पुनिविश्वतिवर्षीयः सर्वगुणसम्पद्धः दुई वान्सम नृगंसस्य भावादृष्टः तं पुनं सुशीलनामानं सृतमालीका मूर्च्छितः के। व्हिन्यः पृथिय्यां लुलीठ। यनन्तरं ब्रह्मपुरवासिनः सर्वे वान्धवा स्तृनागत्य उपविष्टाः॥ तथा चे। कां॥ उत्सवे यसने युद्धे दुभित्ते राष्ट्रविश्ववे। राजद्वारे प्रमणाने च यस्तिष्ठति स्वान्धवः॥ तत्र किपलीनाम स्नानकोऽवदम् यरे के। व्हिन्य मूढोसि तेनैवं विस्तपि । श्रृणु। कोडी करोति प्रथमं यथा जातमनित्यता। धानीव जननी प्रसानया श्रोकस्य कः क्रमः॥ *

जरमञ्जत (महे एक अजृहनी हहेश। हेश कहिन (य जूम अक भा कहजू करिन (हज्म वृक्षश्वर्तिन । मिश्वािव्य को खिना वृक्षित्व वि॰ भजिव विवयंत्रक जरमाय खगीनकृष्ठ श्र्यांक मूर्ट्स व श्रुयुक्त थन यजावरहजूक जािन म् मन कि व्याहि (महे मूर्गान कार्म श्रुयांक मृज्यांक मिल्यांक मृज्यांक मृज् থাকে সেই মিত্র তাহাতে কপিলনামে সাতক বলিলেন অরে কৌপ্তিন্য তুইমূর্থ এই নিমিত্তে রোদন করিতেছিল শুন মাতৃ কর্তৃক ক্রোড়করণের পূর্বে যেমন ধাত্রী কোলে করে এমনি জিমিবামাত্র সকলের পুথমত অনিতাতা অঙ্কেকরে পশ্চাৎ জননী পুভৃতিরা ক্রোড়ে করে ইহাতে শোকের বিষয় কি।

The frog, who was not a little pleased to find his enemy in distress, desired him, by all means, to make him acquainted with the cause of his trouble. You must know then, said the serpent, that here in the town of Brāhmanpura, the son of one Kown-dinya a Brāhman, in the twentieth year of his age, and endued with every virtue and accomplishment, by the will of fate, was sometime since bitten by cruel me! His father beholding his beloved son Susila, for that was his name, lying dead, fell mad for grief, and rolled himself upon the ground. In the mean time, the people of the city, his kindred, friends, and connexions, all came and sat down upon the spot where he lay.—They say,

He is a friend who attendeth one at a feast, in affliction, in famine, in disputing with an enemy, at the king's gate, and in the cemetery.

Amongst the rest, there was a certain pilgrim, whose name was *Kapila*, by whom the father of the youth was thus addressed; art thou deprived of reason, Kowndinya, that thou thus lamentest the dead? Hear me!

First, the nurse lays the new born child in her lap (there is no stability): and then the mother. What use is there in sorrow?

मधा ।। द्या गताः प्रविवीपासाः ससैन्यवस्तवाह्नाः । वियोगसाचिणी येवां भूमिरचापि तिष्ठति ॥ अपरञ्च ॥ कायः सन्निहितापायः सन्पदः पदमापदां। समागनाः सापगमाः सर्वे मुत्पादिभङ्गरं॥ प्रतिच्णमयंकायः चीय माणान लच्यते। शामकुसारवासास्था विशीर्णः सन् वि भाष्यते॥ श्रासद्वतरतामेति चृत्युर्ज्जन्ते। दिने । श्राघा तं नीयमानस्य वध्यस्वेव परे परे ॥ चनित्वं यै।वनं ह्यपं जीवितं द्रव्यसञ्चयः। ऐश्वर्यं प्रियसम्बासीम्ह्येत्तव न पिल्तिः॥ यथा काष्ठञ्च काष्ठञ्च समे चातां महे।दधा । समेख च व्यपेयानां तद्वज्ञतसमागमः। यथा दि पिवकः किञ्चायामाथित्य तिष्ठति। विश्वन्य च पुनर्गक्ते त्तरङ्ग तसमागमः ॥ चन्यच ॥ पञ्चिभिर्निर्मिते दे हे पञ्चलञ्च प्र र्गते। सां सां चानिननप्राप्ते तत्र का परिवेदना ॥ 🗢 🗱

নৈকটা পাইতেছেন। যৌবন ৰূপ জীবন খনসঞ্চয় ঐশ্বর্যা মিত্রেরসহিতআলাপ এসকলই অন্থির এই হেতুক জ্ঞানবান লোক তাহাতে নুধা হয় না। সমুদ্ধেতে নানা দেশস্থ দুই কাষ্টেতে যেমন মিলন হয় মিলিয়া অনা২ দেশে যায় সেই পুকার পুাণিরদের সমাগম অপর পঞ্চভূত করণক নির্মিত যে কলেবর সে পুনর্বার পঞ্চত্ব পাইলে পরে আপন২ কার ণেতে লীন হয় তাহাতে পোক কি।

Where are those sovereigns of the world, with all their numerous armies and splendid equipage, of whose departure the earth, even now, beareth testimony?

In the body is concealed its decay, prosperity is succeeded by adversity, and our meetings are soon followed by separations. Thus every thing in nature is produced with that which will destroy it!

Is not this body seen to waste, perceptibly, away? Is not its gradual consumption plainly to be discovered, as of water standing in a crude vessel?

Youth and beauty, riches and stores of worldly goods; with the society of those we love, and even life itself, are all of short duration! Then not the wise man therein be fascinated.

As two planks floating on the surface of the mighty receptacle of the waters, meet, and having met, are separated for ever; so do beings in this life come together, and presently are parted.

Upon the reduction of a body composed of five elements to those five principles, and each of those elements to its own womb, what cause is there for lamentation?

यावतः कुर्ते जन्तः सम्बन्धान् मनसः प्रियान्। ताव न्तोपि लिख्यन्ते इदये ग्रोकग्रङ्गवः ॥ नायमयन्तस् म्वासेलिभ्यते येन केनचित्। अपि खेन ग्ररीरेण किमृता न्येन केनचित् ॥ अपि च ॥ संयो गोहि वियोगस्य संसूच् यति सम्भवं । अनितकमणीयस्य जन्ममृत्योरिवागमं॥ आपात्रमणीयानां सयोगानां प्रियैः सह । अपय्याना मिवाज्ञानां परिणासोतिदारुणः॥ अपरञ्च॥ ब्रजन्तिन निवर्त्तन्ते श्रेतांसि सरितां यथा। आयुरादाय मत्यानां तथा राज्यहनी सदा॥ सुलास्तादपरे। यसु संसारे सत्य भागमः। सवियोगावसानवात् दःखानां ध्रि युज्यते ॥ अत्र व ह नेक्कन्ति साधवः सत्समागमं। यहियोगासि लूनस्य मनने। नास्ति भेषजं ॥ क्या

লোক পুঞ্জাদি যত সমন্ধকে মনের প্রিয় করে সেই সকল সম্বন্ধকে পুঞাদির নাশ হইলে শোকরপ শস্কু করিয়া পুতি য়া রাথে। এতাদৃশ অত্যন্ত পুণয় যে কোন লোকেরসহিত কর্ত্ব্য নয় নিজ দেহের সহিত ও কর্ত্ব্য নহে অন্যের সম্বে কি এবং অপরিহার্যা জন্ম মৃত্যুর সমাগম যেমন অবশ্য হয় এই রূপ পুঞ্জ মিত্রাদির মিলন তাহরদিগের বিচ্ছেদ অব শ্য করে। প্রিয়ের সহিত আপাততঃ সুখাবহ্যেমেল তাহার শেষ কঠিন হয় যেমন স্বপথ্য অন্নের পরিনাম দাক্ষণ অপর নদী সকলের শ্যোত যে পুকার বহিয়া যায় পুনশ্চ কিরিয়া আইসেনা সেই পুকার রাত্রি ও দিন মনুযোর দিগের পর মায়ু লইয়া যায় পুনর্বার আইসেনা পৃথিবীতে দুখদায়ক যে উত্তম লোকের সহিত মিলন সে পশ্চাৎ বিচ্ছেদহেতুক দুঃখসমূহ দায়ক হয় এই নিমিত্তে উত্তম লোকেরা সাধু লোকের সমাগম বাঞ্ছা করেনা যেহেতুক যাহার বিচ্ছেদ কপ খড়েতে ছিল্ল যে চিত্ত তাহার ঔবধ নাই।

As many tender connexions as the animal man formeth for himself, so many thorns of sorrow are there ingrafted in his heart.

This is not a place for any one long to cohabit with another; nay, not even with his own body: then how can he expect it with another?

The dissolution of a body foretelleth a new birth: thus the coming of death, which is not to be passed over, is as the entrance into life.

The dissolution of the delightful connexions we form with those we love, is as dreadful as the total change to those who are become incurably blind.

But as brooks run on to join their rivers, and do not turn back; so the days and nights seize mortals' lives, and proceed eternally.

The society of good, which contributeth so much to the relish of happiness in this world, is joined in the yoke of troubles, because its end is separation.

Hence it is that the wise avoid the acquaintance of good men; for there is no remedy for the mind afflicted with the sorrow of separation.

सुक्रतान्यिष कर्माणि राजिभः सगरादिभिः। अय मा
न्येव तर्माणि ते चापि प्रचयं गताः॥ सिंचन्य सिंचन्य
तम् ग्रदण्डं चृत्यं मनुष्यस्य विचचणस्य । वर्षाम्बुसिक्ता
द्रव चर्मावन्थाः सर्वेप्रयताः शिष्यचीभवन्ति ॥ यामेव
रात्रिं प्रयमामुपैति गर्मे निवासी नरवीरलोकः । ततः
प्रश्रयस्विचित्रयासः स प्रत्यष्ठं शृत्युसमीपमेति ॥ अतः
संवारं विचार्य ग्राकोऽयमज्ञानस्य प्रपञ्च॥पश्य अज्ञानं
कारणं न स्वादियोगायदि कारणं। ग्राकोदिनेषु मच्च
स्व वर्द्वतामपयाति किं॥ तद्वात्मानमनुसन्धेष्ठि ग्राक
चर्चां परिदर् ॥ यतः॥ अकाण्डपातजातानामच्वाणां
मर्माभेदिनां। गाढग्रोकप्रदाराणामचिन्तेव महै।षधी॥
ततस्तद्वचनं निग्रस्य प्रवुद्वद्व कै।ण्डिन्यउत्यायाव्रवीत्

সগর পুভৃতি রাজারা সুকৃত কর্ম করিয়াছিলেন অনন্তর সেই সকল জিয়া এবং সেই সকল রাজারা ও বিনাশ পাইয়াছেন। বৃষ্টির জলেতে আর্দু হইয়া চর্ম বন্ধন যজ্ঞপা শিথিল হয় তজ্ঞপ সেই উগুদ্ও যমকে স্মরণ করিয়া সাধু লোকেরদের পুয়াস সকলশিথিল হয় উত্তম লোক গর্ভেতে বাস করিয়া পুথম রাজিতে যে দুঃখ পায় সেই অবধি ঐ লোক আয়াসশালী হইয়া পুতিদিন মৃত্যুতুলা দুঃখ সহকরে অতএব সংসার বিবেচনা কর এই শোক অজ্ঞানের কার্য্য। দেখ অজ্ঞান যদি শোকের হেতু না হয় বিচ্ছেদই কারণ হয়

তবে অধিক দিন গেলে পর শোক বাজুক যায় কেন সেই হেতুক এখন আত্মানুসন্ধান কর শোক চচ্চ । পরিত্যাগ কর যেহেতুক কাপ্তপতন ব্যতিরেকে জাত অথচ মর্মচ্ছেদি এতা দৃশ যে নিবিড় শোকরূপ অন্ত্র পুহার তাহার তাবনা না করাই উত্তম ঔষধ। তদনন্তর তাহার বাক্য গুনিয়া সুগ্রো থিতের ন্যায় কৌন্ডিন্য উটিয়া বলিলেন ।

Many noble and pious works were performed by Sagara and other ancient kings; but, alas! both they and their works are gone to decay.

When he hath considered, and reconsiderd, that severe punishment death, all the endeavours of the wit of man become as lax as skins of leather sprinkled by the rain!

Every hero of the human race, from the first night of his residence in the womb, day by day approacheth death.

Then pay no attention to this world, continued the good pilgrim; for sorrow is a proof of ignorance. Observe,

If separation be the cause, and ignorance be not the cause, how is it, that after days have passed away, sorrow is changed into childishness?

Wherefore, compose thy troubled mind, and dispel all thought of grief; for they say,

Not to think is the grand remedy, when our children are untimely born, and against those weapons of deep sorrow, which penetrate the heart.

The afflicted Kowndinya, roused by these words, got up as it were from trance, and cried,—

तदसिन्दानीं ग्रहनरकवासेन वनसेव गच्छामि॥
किपिलः पुनराह। वनेपि दे। षाः प्रभवन्ति रागिणां ग्रहे
पि पञ्चेन्द्रियनिग्रहस्तपः। खकुत्तिते कर्माण यः प्रवर्त्तते विष्टत्तरागस्य ग्रहं तपावनं॥ यतः॥ दः वितोपि चरे दुर्मा यत्र कुत्राश्रमे रतः। स्वप्तः सर्वेषु भूतेषुन लिङ्गं धर्मी कारणं॥ उक्तञ्च॥ व्रत्यर्थं भाजनं येषां सन्तानार्थञ्च मैथुनं। वाक्त सत्यवचनार्थाय दुर्गाण्यपि तरन्ति ते॥तथा हि॥ खात्मा नदी संयमपुण्यतीर्थाः सत्यादका भोलत टादयोक्तिः। तत्राभिषेकं क्षर पाण्डपुत्र न वारिणा गुः द्वाति चान्तरात्मा॥ विशेषतञ्च॥ जन्मसृत्यु जराव्याधि वेदनाभिरपद्वतं। संसारमिदमुत्यव्रमसारं त्यजतः सर्वे

এই নিমিত্তে এখন সংসারন্ধপ নরকে বাস করা বৃথা অর গ্যেতে গমন করিব কপিল পুনর্বার কহিলেন রাগালোকের দের কাননেতে ও দোষ পুতর হয় গেহেতে ও পঞ্চ ইন্দুিরের যে দমন করা সেই তপস্যাযে ব্যক্তি অনিন্দিত কার্য্যেতে পুরুত্ত হয় সেই বৈরাগি লোকের গৃহই তপোবন যেহেতুক সকল পুাণিতে তুল্যদুষ্টা লোক যে কোন আশুমেতে থাকি য়া দুঃখিত হইয়া ও ধর্মাচরণ করে কেন না বক্তবন্ত্র ধারণা দিরপা চিক্ত পুণ্যের জনকনহে । বিজ্ঞকর্তৃক তাহা কথিত আছে পুণথবারণের জন্যে যাহারদিগের ভোজন এবং অপা ত্যের কারণ জীসংস্যা এবং যাথার্থের নিমিত্তে বাক্য তাহা

রা বিপৎ ও তরে তাহারপুমাণ কহিতেছেন আত্মানদীস ব্রপ ইন্দিয় নিগুহ পুণ্য তীর্থ স্বরূপ শীল তটস্বরূপ দয়া তর স্বস্থরূপ হে যুধিষ্ঠর এতজপ নদীতে অভিষেক কর অন্তঃ করণ কেবল জলেতে স্বচ্ছ হয় না বিশেষতো জন্ম মৃত্যু জরা রোগ ব্যথা ভয় এই সকলেতে উপাজত যে এই অসার সংসার ইহাকে ত্যাগ যে করে তাহারি সুথ হয়।

Since it be so, enough of dwelling in the hell of houses! I will presently retire into the wilderness! Hold, my son,

replied the benevolent Kapila.

Those who yield to their passions will experience evils, even in the wilderness. To restrain the five organs of perception, even in a house, is doing penance. The habitation of him whose passions are well regulated, and who proceedeth but in such actions as are irreproachable, is as the wilderness of penitence.

For they say,

The afflicted even should practise the duties of religion, whatever mode of life they may choose, and wherever their abode may be; and our conduct should be equal unto all beings; for distinctions are not authorised by religion;

· Again:

Those who eat but to support life, who cohabit but for the sake of progeny, and who speak but to declare the truth, surmount difficulties.

Again:

Suppose thyself a river and a holy pilgrimage in the land of Bhārata, of which truth is the water, good actions the banks, and compassion the current; and then, O son of Pāndu, wash thyself therein, for the inward soul is not to be purified by common water.

And thou shouldst pay particular attention to this saying: There is ease for him who quitteth this world, which is totally destitute of good, and overwhelmed with birth,

death, old age, sickness, and sorrow.

ा यतः ॥ दःखमेवास्ति न सुखं यसान्तदुपलच्चते।
दुःखार्त्तस्य प्रतीकारे सुखरंज्ञा विधीयते॥ की ण्डिन्यो
ब्रूते एवमेव । तताऽहंतेन ग्रोकाकुलेन ब्राह्मणेन ग्रप्तः
यदयारम्य मण्डूकानां वाहनं भविष्यमीति। किपली
ब्रूते संप्रत्युपदेगासिहंण्णुभवान् ग्रेकाविष्टं ते इदयं
तथापि कार्यं ग्रह्णु।सङ्गः सद्दात्मना त्याज्यः स च त्यकुं
न गक्यते। स सद्धः सइ कर्त्तवः सतां सङ्गोहि भेषजं
॥ अन्यच॥ कामः सद्दात्मना हेयः सवाद्वातुं न गक्यते।
स्वभार्यां प्रति कर्त्तवः सैव तस्य हि भेषजं॥ एतच्छुत्वा
स कै। ण्डिन्यः किपली पदेगा सृतप्रगान्तगोका न ली यथा
विधि दण्ड ग्रहणं कृतवान् अते। ब्राह्मण्यापान्मण्डू
कान् वे। दुमच तिष्ठामि। ****

যেহেতুক দুঃথই আছে সুথ নাই যে নিনিত্তে দুঃথই অনু ভূত হইতেছে দুঃথের অনুভব যে না করা তাহা কেই সুথ করিয়া বলি । কৌগুনা বলিভেছেন এই বটেই । তদ নন্তর সেই শোকার্ত্ত বৃদ্ধিণ আমাকে অভিশাপ করিলেন যে আজি অবধি তৃমি ভেকেদের বাহন হইবা। কপিল বলি তেছেন ইদানী তোমার অন্তঃকরণ শোকাবিষ্ট হইয়াছে অতথ্ব আমার উপদেশ গুহণ করিতে পার নাই তথাপি যাহা কর্ত্তব্য তাহা শুন সর্যপুকারে আসক্তি ত্যাগ করিবেক কিন্তু তাহাকে ত্যাগ করিতে শক্ত হয় না অতথ্ব সাধুলে

Pain is a thing of certain existence, but not ease; whence it is observed, that the term ease is applied as

a sort of remedy for one in pain.

To all this, continued the serpent, the afflicted father only replied,—Eeven so it is! but presently after the poor Brāhman in the height of his sorrow denounced this curse against me, the author of his trouble,—that henceforward, I should be doomed to carry frogs about upon my back as a beast of burden! After which, Kapila said again:—Your heart is still tormented with sorrow, and my instructions have been of no avail to you; but hear what ought to be done.

Society should he avoided with all the efforts of the mind; but if it be not in one's power to avoid it, acquaintance should be formed with the good alone, for

the company of good men is the remedy.

Again:

The tender passion should be avoided with all the resistance of the mind; but if it be not possible to conquer it, it should be indulged towords a wife alone.

for she is the proper remedy.

Kowndinya having heard this, and being by the salutary counsel of Kapila quite cured of his affliction, took the staff according to the usual forms; and poor I, concluded the serpent, lie here under the power of a Brāhman's curse ready to carry any frog that shall choose to mount upon my back!

खाननारं तेन माखू केन गला माखू कानायस जानपदना क्रोडिये तत् कथितं तते। सावागत्य माखू कानायसास सर्पस्य प्रथमा स्टूढवान् सच सर्पसं पृष्ठे छाला चित्रपद कामं वसाम परे युख्य लितुमसमर्थसं भाखू कानाथे। डवदत् किमय भवान् मन्द्रगतिः सर्पाद्भते देव खाहार विरहाद समयासि। माखू कालाथे। डवदत् खसादा ज्ञाया माखू कान् भव्य तते। ग्रहीते। डयं महाप्रसाद द्र खुक्का कामश्रो माखू कान् खादितवान् खय निर्माखू कं सरे। विलोका माखू कान् खादितवान् खय निर्माख्व कं सरे। विलोका माखू कान् खादितवान् खय निर्माख्व कं सरे। विलोका माखू कान् खादितवान् देव यालिदानीं पुरावनात्यान कथनं सर्वथा सम्धेये। डयं हिर ख्याकाराजा सम्धीय तामिति मे मितः। राजे। वाच को डयं भवते। विचारः

তাহার পর সেই ভেক পিয়া জনপদ নামে মপ্তুকরাজের
অণ্ডেতে তাহা কহিল তদনন্তর ঐ মপ্তুকনাথ আসিয়া সেই
সপের পৃঠেতে আরোহণ করিল ঐ সপ তাহাকে পৃঠেতে
করিয়া বিচিত্র গতিতে ভুমণ করিতে লাগিল পরদিবস
তাহাকে চলিতে অসক্ত দেথিয়া মপ্তুকসামী বলিল অদ্য
কেন তুমি গমন সমর্থ সপ বলিতেছে হে মহারাজ অনাহার
পুযুক্ত অসমর্থ হইয়াছি ভেকরাজ কহিলেন আমার আজ্ঞা
তে মপ্তুক ভোজন কর তদনন্তর আমি বড় অনুগৃহ পাই
লাম ইহা কহিয়া অল্লে২ ভেকেরদিগকে থাইল তাহার

পর দে নির্মণ্ড ক জনাশয় দেখিয়া মণ্ডুক রাজাকে ওথাই ল। অতএব আমি বলি দুবোধ লোক নিজ কার্য্যের নিমি ত্তে শতুকে ও ক্ষল্পতে করিয়া ইত্যাদি। হে মহারাজ এখন ইতিহাস কথন যাউক ঐ হিরণগর্ভ রাজা সর্বপুকারে সল্লেয় এই আমারজ্ঞান। রাজা বলিলেন তোমার এ পরামশ্রি।

The frog who had been attentive to this long story, upon hearing the last words of the serpent, went away to inform the chief of the pool of it, who soon after making his appearance, the serpent placed him upon his back and carried him about, keeping a gentle easy pace. The king of the frogs was so pleased with his ride, that he came again the next day; but upon fiinding the serpent unable to carry him, and asking him what was the cause of his weakness, the artful animal replied, that he was totally deprived of his strength for want of food. Upon this the frog ordered him to be fed, every day, with as many of his subjects as he might choose; and the serpent having, by degrees, eaten all the frogs which were to be found in the pond, at length devoured his benefactor. I repeat, therefore, said the crow,-When a wise man &c.

Let us have done with the repetition of old stories, observed the minister. In my opinion, said he, Hiranyagarbha is worthy of our alliance, and therefore I advise, that a treaty be formed with him. Sir, said the king, is this your opinion?

यते। जितलावरयमसाभिक्तते। यदास्त सेवया वस्ति तदाकां ने चेहिर्रह्मातां । अवान्तरे जम्बुद्दीपादाग्य स्वाने तां देविवंद्द स्वापस्य सारसे। राजा संप्रति जम्बुद्दीपनाक व्यावित छते। राजा समस्थमं ब्रूते किं किं। सुकः पूर्वे किं। विश्व स्वयति रह्यः स्वागतस्वाच साधुरे चक्रावाक सम्बन्ध सम्बन्ध साधु । राजा सकीषमाद आक्तां तावद्यं गला तमेव समूलमृत्मू ल्वासि। दूरद्यो विद्द स्वाद । न स्वत्मेघवत् वार्थं वृष्टे व घनगर्जितं। परस्वार्थं मनर्थम्बा प्रकासयित ने। सहान ॥ अवरञ्च। एकदा न विरुद्धीयात् वज्जवाजातिघातिनः। सद्याप्युरगः कीटै विज्ञिभिनी। स्वतं सुवं॥ देव किमिति विना सन्धानं गमन मिक्स यतक्तदास्रत्यश्चात् प्रकारोऽनेन कक्तव्यः। *

यराशि आमारित अनुगठ हहेग्रा वमिठ करत जरव थान्नक मजूना युक्त कर्तक। हेरजामध्या क्षत्र बीशहहेरज आमित्रा छक कहिन रह ताकाधिताक निश्हन बीशहहेरज आमित्रा छक कहिन रह ताकाधिताक निश्हन बीशित मात्रम ताका मन्त्र जि क्षत्र बीशरक आक्रमन करित्रा आहে। ताका नाउ हहेग्रा बिति जरह कि कि छक शून बीत जाहा कहिरजरह। भृषु अञ्चलकरन करिरजरहन माधू रत हक्ज माज मर्ब के माधूर । नृशिक मरताब हहेग्रा करिरन वहे हित्रगाम श्रीक मन्त्र मन्त्रिक पान्न मन्त्र वित्रा करित्र करित करित्र वित्र करित्र कर

র ন্যায় নিরথ গর্জন করা উচিত নতে উত্তন লোক পরের কার্যাকে কিয়া অকার্যাকে পুকাশ করে না । অপর রাজা এক কালেতে অনেক বিপক্ষের সহিত সংগ্রাম করিবে না কেন না বলবান সর্প ও বহুতর কটিকত্ ক অবশ্য নপ্ত হয় হে ভূপাল মিলন ব্যতিরেকে কি গমন আছে যেহেতুক আমারদের পশ্চাৎ ঐ হিরণ্যগর্ভ ক্রোধ করিবেক।

He has been defeated by us, and therefore he is at liberty to remain where he is, provided he consent to be our vassal; otherwise I command him to be attacked! Just as the king said this, the parrot came in from Jambu-dwipa, and informed his master the peacock, that the Sārasa, who was king of Singhala-dwipa, and lately invaded his country, and was still there. What is it thou sayest? cried the king in great confusion. The parrot repeated the news just before mentioned. Well done, minister Chakravāka! said the vulture within himself, well done! Whilst the peacock in great anger cried,—Let him stay there till I come, and I will extirpate him with his whole generation! To which the minister Far-see smiling, replied,

There is no necessity for imitating an autumnal cloud! The thunder of the heavens our chief displayeth, whether on some account, or no account, is of equal inefficacy.

They say,

A king should not dispute with too many enemies at a time; for even the proud serpent is inevitably destroyed by large swarms of wasps.

Are we then, Sir, continued the minister, to march back without concluding a peace? If we do, said he, I think Hiranya-garbha will assail our rear.

श्वपरञ्च। योऽर्घतत्वमिवज्ञाय क्रोधस्य व वर्षा गतः। स भवा तप्यते मूढो ब्राह्मणोनकुलायया।।राजाह कथमें तत्।दूरदर्शी कथयति अस्युज्जियन्यां माधवानाम वि प्रक्तस्य ब्राह्मणो प्रमूतावालापत्यस्य रक्तार्थं व्राह्मणम वस्याप्य सातुं गता अथ ब्राह्मणाय राज्ञः पार्व ख्याद्रं दातुमाक्कानमागतं तक्कुला ब्राह्मणः सहजदारिद्रादि न्तयंत् यदि सत्वरं न गक्कामि तदान्यः कश्चित् श्रुत्वा याद्रं यहीव्यति । यतः । यादानस्य प्रदानस्य कर्त्त व्यस्य च कर्माणः। विप्रमिक्तयमाणस्य कालः पिवति तद्रसं ।। किन्तु वालकस्याच रक्तकोनान्ति तत् किङ्क रामि यातु चिरकालपालितिममं नकुलं पुत्रनिर्विभेषे वालकरत्तायां व्यवस्थाप्य गक्कामि तथा कत्वा गतः ।

অপর যে ব্যক্তি যথার্থ নির্বাণ না করিয়া কোপেরি বশাভূত হয় সে লোক ঐ রূপ উত্তপ্ত হয় যেমন মূর্যবৃদ্ধান নদলহইতে ব্যাহ্বল হইয়াছিল । রাজা কহিলেন এ কি পুকার দূরদশা কহিতেছে । উজ্জয়িনীতে মাধবনামা এক বৃদ্ধান থাকেন তাহার বৃদ্ধানী শিশুসন্তানের রক্ষার কারণ দিজকে রাথিয়া সান করিতে গেলেন । অনন্তর বৃদ্ধানক রাজার পার্বণ শ্রাদ্ধে ভোজন করিবার নিমিত্তে আহ্বান আইল তাহা শুনিয়া বৃদ্ধাণ দারিদ্যু স্বভাব পুযুক্ত ভাবনা করিলেন যদি শীঘুনা যাই তবে অন্য কেই শুনিয়া শুদ্ধীয়

দ্বা গৃহণ করিবেক যেহেতুক ধনাদির গৃহণ ও ধনাদির দান ও অন্যং করণোপুযুক্ত কর্ম এই সকলকে যদি শীঘু না করে তবে কাল তাহারদিগের রস পান করেন এ স্থানে বালকের রক্ষক নাই এই নিমিত্তে কি করি যাউক এখন ন স্থলকে পুঞ্জ তূলা করিয়া বছকাল পালন করিয়াছি অতএব শিশুরক্ষণেতে স্থাপন করিয়া যাই তাহা করিয়া গেলেন।

He who falleth into the power of anger before he hath made himself acquainted with another's merits, may have cause to be sorry for it; like the foolish Brahman after he had killed his weasel.

How was that? demanded the king; and his minister Far-see related the following story:

FABLE XIII.

AT Ujjayini there lived a Brāhman whose name was Mādhava. His wife having been lately brought to bed, left her husband in charge of the infant, whilst she went to perform her ablutions. As soon as she was gone, the king sent for the Brāhman to perform the ceremonies of the parvana shraddha (or rites) to the manes of his ancestors. The Brāhman, on account of his poverty, began to reflect in this manner: If I don't go directly, said he, some one else, having heard of it, will go and take away my share of the good things:—They say,

Time drinketh up the essence of every work which should be done, and is not done quickly, whether it be an act of receiving, or an act of giving away.

But, continued he, I have no one to take care of the child, then what am I to do, unless, indeed, I place this my long-beloved weasel there, who is as dear to me as the child itself, and then venture to go? In short, he did so, and went his way to the king's feast.

ततस्तिन नकुसेन वास्तिसमीपमागच्छन् कृष्णसर्पे।

हण्डा व्यापाद्य कोपात् खण्डं खण्डं कृत्वा खादितः ततोऽ

सी नकुसे बाद्याणमायान्तमवसे क्या दक्ति विक्रमुख

पादः सत्तरमृपागम्य तचरण्या कुसे विक्रस्त्रया

विधं तं दृष्टा वास्ति कोऽनेन खादितद्रत्यवधार्य नकुसं

व्यापादितवान् अनन्तरं यावदुपमृत्यापत्यं परस्ति ब्रा

द्याणसावद्यास्त्रः सर्पश्च व्यापादितिस्तिष्ठति ततः

समुपकारकं नकुसं निरोद्य भावितचेताः सन्तप्तः सपरं

विषादमगमत् चता सं विशेषि योऽर्थतसमिद्याय द्रत्या

दि । अपरच । कामः कोधस्त्रथा मोहासोभोमाने। मदः

स्त्रथा । षडुर्गमृत्मुजेदेनमिसंस्यक्ते मुखी नृषः ॥ राजाहः

सिखन एष ते निख्यः । मद्यो ब्रुते एवमेव ।

**

তদনন্তর সেই নঙ্গল বালকের নিকটেতে আইল যে কালসর্গ তাহাকে দেখিয়া নষ্ট করিল ও কোপেতে থণ্ডহ করিয়া থাইল। তাহার পর রক্তাক্ত মুখচরণ ঐ নঙ্গল বান্ধণ কে আসিতে দেখিয়া ত্বরাতে সমীপে গিয়া তাহার পদম্বরে তে লুগুন করিতে লাগিল পরে তাহাকে সে পুকার দেখিয়া এই বেজি বালককে থাইয়াছে ইহা নিশ্চয় করিয়া নষ্ট করিল। তাহারপর যথন নিকটে গিয়া পুলকে দেখিতেছেন তখন বান্ধা শিশুকে সুস্থ দেখিলেন সপকে মৃত দেখিলেন তদনন্তর উপকারক নঙ্গলকে অবলোকন করিয়া অন্তঃকর ণে ভাবনা করিয়া দুঃখিত হইরা অতিশয় বিষয়তা পাই লেন । এই নিমিত্তে আমি বলি যে ব্যক্তি যথার্থ নিরূপণ না করিয়া কোপেরিবশাভূত হয় ইত্যাদি । অপর কাম ও জোধ ও মোহ ও লোভ ও মান ও মদ এই ছয় বর্গকে ত্যাগ করিবেক ইহারদিগকে ত্যাগ করিলে রাজা সুথী হয়। রাজা কহিলেন হে মন্ত্রী তোনার এই স্থির অমাত্য বলিতেছে এই পুকারই।

It happened that soon after the Brahman left the house, as the weasel was passing near the child, he saw a black serpent gliding towards it, which he killed, and partly devoured; and when he saw his master returning, the affectionate little animal ran to meet him, with his mouth and legs all covered with blood; and he rolled himself upon the ground at the Brāhman's feet in a very extraordinary manner; but the good man seeing him in such a condition, and hastily concluding that he had murdered his child, without further enquiry, put the poor weasel to death. In short, when the Brahman went towards his child, and found it alive and well, and, at the same time, discovered the mangled remains of the black serpent upon the floor near it, the proofs of his weasel's merit and fidelity were so evident, that he suffered the most bitter pangs of sorrow and remorse. I repeat therefore, continued the minister.—He who falleth into the power of anger, &c. They say,

A man should avoid these six evils: lust, anger avarice, pleasure, pride, and rashness; for, free of these, he may be happy.

The peacock king replied,—So, minister, this is thy determination, is it? Even so! said he.

यतः । सितिस्व परमार्थेषु वितर्के द्वानिश्चयः ।

पृढता मत्रगृतिस्व मित्रणः परमीगुणः ।। तथा च ।

सहसाविद्धीत न कियामिववेकः परमापदां पदं ।

वृण्ते हि विमृश्य कारिणं गुण्लुन्धाः स्वयमेव
सम्पदः ।। तद्देव यदिदानीमसाद्द्यनं कियते तदा
सन्धाय गन्यतां। यतः । यद्यपुपायास्ववारोनिर्दिष्टाः
साध्यसाधने । संख्यामानं पत्तन्तेषां सिद्धिःसाम्नि व्यव
स्थिता।।राजाह कथमेवं सम्भवति।मत्री बूते देव सत्वरं
भविष्यति। यतः। मृद्वय्वत् सुस्तमेद्योदःसन्धानस्र दुर्ज
ने।भवति। सुजनस्त कनकघयवत् दुर्भेद्यसाग्र सन्धेयः।।

त्यपरस्व। स्रजः सुल्माराध्यः सुल्तरमाराध्यते विग्रे

षद्यः। द्वान्तस्य विद्ग्धं ब्रह्मापि तं नरं न रस्नयति॥

যেহেতুক উত্তম কার্যাবিষয়েতে স্মরণ ও বিতর্ক্ক ও অব ধারণ ও দৃঢতা অর্থাৎ কর্ত্তব্যা কর্ত্তব্যের নিশ্চয়ও গোপনে মন্ত্রণাএই সকলসচিবের বড়গুণাতাহা জান অকস্মাৎ কার্য্য করিবে না কেননা বিবেচনারাহিত্য অত্যন্ত বিপদের স্থান আর পরামর্শপূর্বককর্ম কর্ত্তাকে গুণলোভি সম্পত্তিরা আপ নারাই পান এইহেতুক হে ভূপাল যদ্যপি এখন আমার কথা কর তবে নেল করিয়া চল যেহেতুক কার্য্যাধনেতে যদ্যপি চারি উপায়ক্থিত আছে তথাপি তাহারদের ফল গণনামাত্র কিস্তু সমতাতেই সিদ্ধি ব্যবস্থিত হইয়াছে। রাজা কহিলেন

কি পুকার একপ সম্ভব ইয় সচিব বলিতেছে হৈ নৃপতে বাটি
তি হইবে যেহেতুক দুষ্ট ব্যক্তি মৃডাণ্ডের ন্যায় আয়াসেতে
ভেদা হয় আর দুঃখেতে সন্ধেয় হয় সাধু লোক স্বর্ণ পাত্রের
ন্যায় আয়াসেতে ভেদ্য হয় জ্বাতে সন্ধেয় হয় । অপর
অজ্ঞানী লোক সুখেতে উপাস্য হয় বিশেষজ্ঞ লোক অতি
শার সুখেতে আরাধ্য হয় যাহার বুদ্ধির লেশ ও নাই সে
মনুষ্যকে বুন্ধা ও অনুরক্ত করিতে পারেন না ।

The best qualities for a minister are justice, thorough investigation, wise determination, firmness, and secrecy. Yet more:

Rashness in any undertaking should not be permitted; for the want of due investigation is the foundation of the greatest misfortunes. That success which merit is deserving of, attendeth of itself upon him who acteth with due deliberation.

Then, if what I say is worthy of attention, peace should be concluded; for,

Although four means are mentioned for the accomplishment of the work, the result of the whole number is uniting in peace.

But, said the king, how may that be presently effected? Please your highness, replied the minister, it shall be brought about speedily. They say,

A bad subject is like an earthen vessel, easily to be broken, and hard to be united; and a good one like a vessel of gold, not easily to be broken, and not difficult to be reunited.

A fool enjoys pleasure; but he who distinguishes with judgment, enjoys more delight. Even Brahmā cannot controul a man who has not even a particle of divine knowledge.

विशेषतचायं धर्माद्वीराजा सर्वद्वीसची च । द्वातमें मन्यया पूर्वं मेघवर्णवचनात्तत् क्रतकार्ळमन्द्र भेनाच । यतः । कर्मानुमेयाः सर्वेच परीची गुणवृत्तयः । तस्मात् परीचवृत्तानां फर्चैः कर्म्यानुभायते ।। राजाह खलनुत्तरीत्तरेण यथाभिन्नेतमनुष्ठीयतां एतन्मच थिला ग्रधोमहामची तच यथाईं कर्त्त्र व्यक्तिस्त्र हुगा भ्यन्तरं चिलाः ततः प्रशिषवक्षेभागत्य राद्वीहिरस्य गर्भस्य निवेदितं देव सन्धं कर्त्तुं सहामची ग्रधोऽस्मत् समीपनागच्छत् । राजहंसी बते मिन्नन् पृनः सन्धिना केनिचदचागन्तव्यं।। सर्वद्वीविहस्याह देव न मद्वास्पद मेतत् यतासी महामयोदूरदर्भी अथ वा स्थितिरिधं मन्दमतीनां कदाचित् मक्षेत्र न क्रियते॥ तथा हि ॥

বিশেষতঃ এই রাজা ধর্মিও আর মন্ত্রী সর্বজ্ঞ।
রাজা বলিলেন মেঘবর্ণের বাকাদারা আর মেঘবর্ণকর্তৃক
কৃত কার্য্য দ্বারা আমি ইহা জানিয়াছি যেহেতুক সর্বন্ধ
পরোক্ষেতে কর্মের দ্বারা গুন অনুমেয় হয় সেইহেতুক
কলের দ্বারা কর্মের অনুভব কর্ত্ব্য । রাজা কহিলেন
উত্তর পুত্যুত্তর বার্থ যাহা অভিলয়িত তাহা কর এই মন্ত্রণা
করিয়া মহামন্ত্রী গৃধ সেখানে যাহা করণোপুযুক্ত হয়
ভাহা করিব ইহা কহিয়া দুর্গমধ্যে গেলেন ভাহার পর
শুনিধি বক আসিয়া হিরণাগর্ভ রাজাকে নিবেদন করিল

হে ভূপাল সন্ধি করিবার কারণ মহামন্ত্রী গৃথু আমারদের সন্ধিবানে আসিয়াছে । রাজহ°স বলিতেছেন পুনর্বার সন্ধান করিতে কে আসিয়াছে সর্বজ্ঞ হান্য করিয়া কহিলেন হে মহারাজ এ শঙ্কাস্পদ নহে যেহেতুক ইনি দূরদশী মহা শয় কিয়া নির্দ্ধিরদের এই বাপে অবস্থান কদাপি শঙ্কাই করে না তাহা জান।

Especially, continued the minister, as both the king and his minister are exceedingly well informed of things in general; for this I knew from the beginning, as well from the reports of the crow Cloud-colour, as from a single review of their conduct.

The virtue and conduct of an absent person are, on all occasions, to be estimated by his works; wherefore one should weigh the actions of those who are out of sight by the effect.

Let us have done with these answers and replies, cried the king, and let that which is most preferable be pursued. At length the minister, agreeable to his own counsel, went forth and waited near the castle, whilst a messenger ran to the royal goose Hiranya-garbha, and informed him, that the minister of the peacock king was coming to treat for peace; but the former, still suspecting something, said to his own minister, Know-all,—This again must be some spy or other coming to impose upon us! Please your highness, replied Know-all, laughing as he spoke, there is great room for suspicion, for this same noble person who is coming, is one who can see a great way; else suspicion, which is the proof of a weak mind, should never be indulged.

सरित वज्रमलाराच्छाये ल्लात् परिविश्वतः कुमदिवि प्रपान्ने वो हं से नियास विचल्लाः। न द्यति पुनलारा यद्भी दिवापि सितात्पलं कुहकचिकतो लोकः सत्येष्य पायमपेल्रते॥ दुर्ज्जनद् वितमनसः सुजनेव्यपि नाल्लि विश्वासः। वालः पायसद्ग्यीदध्यपि फुल्कृतं अङ्केता॥ तदेव यथायिक तत्यूजार्थः रत्नोपहारादिसामयी सुमज्जी कियतां तथानुष्ठिते सति स् ग्रद्धामत्री दुग्द्दा राच्चकवाकेण उपगन्य सत्कृत्यानीय राजदर्यनं कारि तादनासने चापिवष्टः। चक्रवाक उवाच सुद्धादायनं सर्वे सेच्छ्योपभुज्यतानिदं राज्यं। राजहंसे। वृते एव मेव। दूरदर्शी कथ्यति एवमेवैतत् किन्लिदानीं वज्र प्राच्चवचनं निष्प्रयोजनं॥ ****

বুদ্দিসান হ'স সমুদ মৃণালের অম্বেষণ করিতেং রাত্রি কালে সরোবরে অনেক নক্ষত্রের পুতিবিম্ব দর্শনপুযুক্ত বঞ্চিত হইয়া দিবাভাগেতে ও তারা শঙ্কাবিশিষ্ট হইয়া শুকুপদাকে ও দংশন করে না কেননা কাপটা বঞ্চিত লোক যথার্থেতে ও বিপদ জ্ঞান করে। দুষ্টলোককর্তৃক দৃষ্টি ত ভঃকরণ লোকের সুজনেতে পুতায় নাই পরমায়েতে দক্ষ যে বালক সে দ্ধিকে ও ফুঁদিয়া ভোজন করে সেইহে তুক হে মহারাজ সামর্থ্যানুসারে তাহার সন্মানের নিমিত্তের তুক থহার পুভৃতি সাম্থ্যী পুস্তুত করুন। তাহা করিলে

পরে চক্রবাক গৃধুসন্ধিধানে গিয়া সন্ধানপূর্বক গড়ের দার হইতে আনিয়া রাজার সাক্ষাৎ করাইলেন পরে দন্তাসনে গৃধু বসিলেন। চক্রবাক বলিল এসমন্তই তোমারদের আর ভ আপন ইচ্ছাতে এই রাজ্য উপভোগ কর রাজহ°স বলি তেছেন এই পুকারই বটে দূরদশা কহিতেছে ইহা এই বটে কিন্তু সম্পতি অনেক পুপঞ্চ বাক্য পুয়োজন নাই।।

A wary goose having been once deceived by an enemy, whilst sitting in a very thick shade, in a lake, looking after the lotus plant, no more regardeth the cooling flower which is distressed by the appearance of day, and afraid of the stars. Thus it is with the people of this world; having been once deceived, they suspect deceit in truth itself!

Then, continued the minister, let a present, consisting of jewels, rich dresses, and the like, the best we can afford, be provided for him as a compliment. This being done accordingly, the minister, Know-all, went out and received the vulture, Far-see, in front of the eastle, with every mark of respect; and presently, conducted him into the presence of the royal goose, where he was permitted to be seated in a chair of state. Great minister, said Know-all, addressing himself to the vulture, now dispose of these your dominions according to your wish! Even so! added the royal goose. So be it! replied the vulture; but, said he, at present much negociation is unnecessary; for they say,

यतः। लुक्धमंथन ग्रद्धतीयात् संक्षमञ्जलिककाणाः मूर्लं छव्दोनुष्ट तेन यायातय्ये न पिख्तं।। अन्यच । सङ्गावेन हरेनित्रतं संभ्रमेण तृ वाक्षवान। स्वीष्टिया दान मानाभ्यां दात्ति खोनतराञ्चनान् ॥ तिद्दानीं सन्धाय गन्नतां अहाप्रतापश्चित्रवर्णाराजा । चक्रवाकात्रूते ययासन्धाय कार्यं तद्य्यच्यतां। राजहंने। ब्रुते कित प्रकाराः सन्धीनां सभावन्ति । ग्रिशे ब्रुते कित प्रकाराः सन्धीनां सभावन्ति । ग्रिशे ब्रुते कियासि स्व्यतां। वलीयसाभियुक्तस्तु नृपानान्यप्रतिक्रियः। चापन्नः सन्धिमिनच्छे त् कुर्धाणः काल्यापनं ॥ कपाच उपहारच्च सन्तानः सङ्गतस्त्रया। उपन्यासः प्रतीकारः संधानः पुरुषान्तरः।। अदृष्टनर्चादिष्ट चात्सादिष्ट उपयसः। परिकारस्त्रथे। इत्रस्त्रया च परभूषणः॥ 🗬 ॥

र्यरङ्कृ लो जी लोकरक अनमात्रा मोखिक क्रमरक अञ्चल क्रतात होता मूर्यरक हरनत होता পिखिजरक योथार्थ्यत होता विश्व क्रांता विश्व क्रियं के विश्व क्रियं क्

কাল কেপণ করত সন্ধি করিতে চেষ্টা করে কপাল ও উপ ছার ও সন্তান ও সম্বত ও উপন্যাস ও পুতীকার ও সংযোগ ও পুরুষান্তর ও অদৃষ্টনর ও আদিষ্ট ও আত্মাদিষ্ট ও উপগৃহ ও পরিক্রয় ও উচ্ছন্ন ও পরভূষণ ও ৷

One should receive the covetous with gifts, the proud with joined hands, and the like tokens of submission, the ignorant with passages of poetry, and the wise and learned with whatever is suitable to their character.

Again:

A friend should be received with sincerity, relations with respect, women with gifts and compliments, and

others with whatever is proper.

Then let peace be presently concluded, that the most illustrious king Chitra-varna may depart, added the vulture. Inform us, said the minister Know-all, how peace is to be made. How many species of connexions and alliances are there? demanded the king. I am about to tell you, said the vulture, so please to attend:

When a king hath been overcome by one stronger than himself, no further opposition should be made; and the unfortunate party should sue for peace with all pos-

sible expedition.

Those who are acquainted with the nature of forming connexions and alliances, declare, that there are sixteen

species, thus denominated:

Kapāla, Upahāra, Santāna Sang-gata, Upanyāsa, Pratikāra, Sang-yōga, Purushāntara,

Adrishtta-nara, Adishtta, Atmā-dishtta, Upagraha, Parikraya, Uch-channa, Parabhūshana, Skandhōpanēya. स्त्रश्लेषिक्यः सिश्च बाडग्रेते प्रकीर्त्तिताः। इति बाड श्रक्त प्राक्तः सिश्चं सिश्चिवच्चणः॥ कपालस्थिविच्चेतः केवलं समस्थितः । सम्प्रदानाद्ववित य उपहारः स उच्यते ॥ सन्तानसिश्चिविद्ययोदारिकादानपूर्वं कः । स द्विल सङ्गतः सिश्चमें चीपूर्वं उदाच्चतः॥यावदायुः प्रमाण स्तु समानार्थप्रयोजनं। सम्पन्ती वा विपन्ती वा कारणे यान भियते ॥संङ्गतः सन्धिरेवायं प्रक्रष्टत्वात् सुवर्णवत् । तयान्यैः सन्धिकुश्रलैः काच्चनः स उदाच्चतः॥ द्रव्यात्माः कार्य्यसिद्धिन्त समुद्दिश्य क्रियेत यः। स उपन्यासकुश्रलै रपन्यास उदाच्चतः॥ मयास्थापक्षतं पूर्वं ममाप्येष करियित।इति यः क्रियते सिश्चः प्रतीकारः स उच्यते॥

ক্ষেকোপনেয় এই যোল পুকার সন্ধি হয় সন্ধি পণ্ডি তের। এই যোড়শ পুকার সন্ধি কহেন কেবল সমতাতে যে মিলন হয় তাহাকে কপাল সন্ধি করিয়া জানিব। ধনাদিদ্বারা যে মেল হয় তাহাকে উপহার করিয়া বলি দাসী বেশ্যাদিদান দ্বারা যে মেল মে সন্তান সন্ধি। মিত্রতা পূর্বক যে সন্ধি তাহাকে পণ্ডিতের। সঙ্গত সন্ধি করিয়া বলেন যাবজ্জীবনপর্যান্ত উভয়েরি এক বিষয় এক পুয়োজন সম্পত্তিতেই বা বিপত্তিতেই বা কোনা কারণ পুযুক্ত ভিন্ন হয় না এই সঙ্গত সন্ধি উত্তমতাহেতুক সুবর্ণের ন্যান্ত্র বলেন। ধন ও নিজকার্য্য নিষ্পৃত্তিকে উদ্দেশ করিয়া যে মেল করে তাহাকে উপন্যাসকুশলের। উপন্যাস করিয়া বলেন। আমি পুর্বে ইহার উপকার করিয়াছি আমারে। এ লোক করিবেক এই মেলকে পুতীকার করিয়া বলি।

The Kapāla union is understood to be that where the parties simply form a connexion upon an equal footing. The Upahāra is when there is a gift from one of the parties.

The Santāna union is conceived to be that in forming which one of the parties delivereth up his family as a preliminary. The Sang-gata alliance is declared to be that which is formed with worthy men upon the foundation of friendship,

Which is not to be broken by any accidents, whose purposes are the same in prosperity and adversity, and the measure of whose duration is the length of life.

This Sang-gata union, because of its superior excellence, may be compared to gold; and by others, who are acquainted with the doctrine of forming connexions, it is called the golden union.

The upanyāsa alliance is declared, by those who are acquainted with that mode of uniting, to be that which is concluded upon terms pointed out by one of the parties.

The alliance which is formed upon this principle, I have formerly rendered him assistance, he shall now do so to me, is denominated the Pratikāra mode.

श्वाप उपनारं नरोत्यस ममाध्येष नरिष्यति । श्वयं श्वाप प्रतीनारोरामसुगीनयोरित ॥ एकार्थां सम्यनु हिग्यं कियां यन हि गच्छति । समं हि तत्प्रमाणेन स च संयोग उच्यते ॥ श्वानयोश्वाधमुख्येकु मदर्थः माध्यता मिति । यसिन् पणका कियते स सिक्षः पुरुषान्तरः ॥ व्यथ्वेन मदीयोऽष्यः संप्रमाध्यस्वसानित । यन प्रनः पणं कुर्धात् सोहष्टपुरुषः स्नृतः ॥ यन भूग्येकदेशेन पणेन रिषु वर्ष्यितः । सभीयते सिधिविद्धः सचादिष्ठ उदा हृतः ॥ स्वसैन्येन तु सम्यानमात्मादिष्ठ उदा हृतः । कियते प्राण् रचार्षं सर्वदानादुपग्रहः ॥ कोषां भ्रेनाईकोषेण सर्वको श्रेण वा पुनः शिष्ठस्य प्रतिरचार्थं परिक्रय उदा हृतः ॥

আর আনি ইহার উপকার করিতেছি এও আমার করিবে এই যে পুতীকার প্রীরাম সুপুাবের ন্যায়। যেথানে এক কার্য্য কে উদ্দেশ করিয়া তার পুমাণের সহিত গমন করে তাহাকে সংযোগ করিয়া বলি। তোমারও আমার সহিত সেনাপতি দ্বারা আমার কার্য্য নিষ্পান্ন কর ইহা কহিয়া যাহাতে পণ করে সেই সন্ধি পুরুষান্তর সন্ধিনামক হয় কেবল তোমার কর্তৃক আমার এই অর্থ সুসাধ্য হইবে এরপে যে স্থলে শত্রু পণ করে তাহাকে অদৃষ্ঠ পুরুষ করিয়া বলেন। যেথানে শত্রু কর্তৃক তাক্ত হইরা ভূন্যেকদেশ পণেতে যে মেল হয় তাহাকে আদিপ্ত সন্ধি বলি। আপন সৈন্যের সহিত বিপক্ষের

সাথে যে মেল করে তাহাকে আত্মাদিষ্ট করিয়া বলি জীবন রক্ষার কারণ সর্বস্থানেতে যে নিলন করে তাহাকে উপগৃহ করিয়া বলি । অবশিষ্ট পুকৃতি রক্ষার নিমিছে কোষস্থ কিয়ৎ পারিমিতস্বর্ণনাপ্যের দানদ্বারা কিবা অর্দ্ধ স্বর্ণ রূপ্য দানদ্বারা কিবা সমস্ত সুবর্ণ রূপ্য দানদ্বারা যে মেল করে তাহাকে পরিক্রয় করিয়া বলি ।

This also is called Pratikāra: I will render him assistance, and he shall do the same to me. Such was the alliance formed between Rāma and Sugriva.

It having been made to appear, that an expedition hath but one object, and upon these grounds a treaty is entered upon with united authority, it is called Sang-yōga.

The Purushantara is an alliance formed upon this principle,—Let my purpose be effected by the prime of both our armies; and in settling which there is a price fixed.

The adrishta-nara is, when a treaty is formed on such a proposal as this:—My purpose is to be effected by thee alone; in which also there is a price fixed.

When a treaty is formed upon one party's quitting his enemy for a fine of a portion of his lands, it is denominated ādishta.

The conjunction formed with one's own army is called atma-dishta; and that for the preservation of life, is denominated upagraha.

When a moiety, or even the whole, of the treasure is surrendered to save the rest of the property, the treaty is stilled Parikraya;

भुवां सारवतीनान्त दानादुच्हन्न उच्यते। भूम्यु त्यपले दानेन सर्वेण परभूषणः॥प्रतिच्छिन्नं फलं यत्र प्रतिकार्ये न दोयते। कार्यापनेयं तं प्राक्तः सिद्धं सिद्धविचल्लाः। परस्परोपकार्त्तु मैत्रीसम्बद्धकत्तवा। उपहार् विद्ये याश्चलारश्चैव सन्ध्यः॥ एकएवे।पहार्त्त्तु सिद्धरेव मते। सम। उपहार्विभेदात्तु सर्वे मैत्रविवर्जिताः॥ अभियो का। वलीयस्वादलञ्चान निवन्ते । उपहाराद्दते तस्मात् सिद्धर्न्योन विद्यते। चक्रवाकउवाच॥ अयं निजः परो विति गणना लघुचेतसा। उदारचरितानान्तु वसुधैव कुरुम्बकं॥ अपरञ्च। माहवत् परदारेषु परद्रव्येषु ले।ष्ट्र दत्॥ आत्मवत् सर्वभूतेषु यः प्रस्वति स पण्डितः॥

উত্তম ভূমিদানপুযুক্ত যে সন্ধি হয় তাহাকে উচ্ছন্ন করিয়া বলি। ভূমাৎপন্ন ভূরিশস্যদান্দ্রারা যে মেল হয় তাহার নাম পর ভূষণ । যে স্থলে ভূমাৎপন্ন শস্যাকে পুত্যেকেতে বহন করিয়া দেয় সন্ধি পণ্ডিভেরা তাহাকে ক্ষন্ধোপনেয় করিয়া বলেন। আর পরস্পরোপকার ও মিত্রতা ও সম্বন্ধক ও উপ হার এই চারিপুকার সন্ধি হয়। আমার সন্মতিতে উপহারই এক সন্ধি কেননা উপহার ব্যতিরিক্ত সকল সন্ধিই মিত্রতা রহিত। আর অভিযোক্তা অর্থাৎ বাদী বল পুযুক্ত রাজ্য গুহ ণ না করিয়া নিবর্ত্ হয় না অতএব উপহার ব্যতিরেকে অন্য পুকার সন্ধি নাই । চক্রবাক বলিল এই লোক আত্রীয় এই জন আত্মীয় নহে এ পুকার গণনা কু দুান্তঃকরণ লোকের মহচ্চরিত্রকজনের পৃথিবীস্থ যাবল্লোকই অন্তরন্থ । অপর পারপাত্মীতে মাতৃত্ব্যা অন্য ধনেতে ডেলার ন্যায় সকল পুশণিতে আত্মসদৃশ যে দেখে সেই পণ্ডিত।

and when the consideration be the most valuable part of the lands, the term is uch-channa.

When the purchase of peace is made with a gift of the whole of the fruits of the earth, it is called Parabhushana; and, lastly, when by a gift of the fruits which have been gathered, willingly borne upon the shoulder, Skandhopanēya.

There are also these four distinctions of alliance: That of reciprocal assistance, that of friendship, that of relationship, and that which is purchased with a gift.

In my opinion, upahāra is the only one mode of alliance; for besides it, all other connexions are void of friendship.

The conqueror, from his being the strongest, is not wont to retreat without having gained something; whence no other mode than the upahāra is known to him.

The minister Know-all replied,—Hear this!

To say, This is one of us, or this is a stranger, is the mode of estimating practised by trifling minds. To those of more generous principles, the whole world is but as one family!

Again;

He who regardeth another's wife as his mother, another's goods as clods of earth, and all mankind as himself, is a philosopher.

राजाह भवले। महानः पण्डिताञ्च तद्वासानं यया कार्यमुप्दिस्यता। मन्नो न्नृते आः किसेवमु स्रते। जाधि स्थाधिपरीतापादस्य श्रोवा विनाशिने। के। हि नाम प्ररो राय धर्मो पितं समाचरेत्॥ जलान्तञ्चन्द्रचपलं जीवितं खलु देहिनां। तथाविधिमिति ज्ञाला शश्चत् कल्याणमाच रेत्।। स्गृतृष्णासमं वोच्य संसारं च्लभङ्ग्रं। सज्जनेः सङ्गतं कुर्यात् धर्माय च सुलाय च॥ तन्मम सस्मतेन तदेव कियतां। यतः। श्रश्चमेधसहस्राणि सत्यञ्च तृलया धृतं।। श्रश्चमेध सहस्राहि सत्यमेवातिरिच्यते ॥ श्रतः सत्याभिधानदिष्यपुरः सर्यारप्यनयोर्भूपालयोः काञ्चना सिधानसिधिविधीयतां। ******************

রাজা কহিলেন তোমরা বড় লোক আর জ্ঞানি এই হেতুক এখন আমার দিগের যাহা কর্ত্তব্য তাহা কহ। অমাত্য বলি তেছে আঃ কি এ কহিতেছ। মানসপাড়া ও রোগের সন্তাপ পুযুক্ত অদ্য কিম্বা কল্য বিনাশ শালী যে কলেবর তাহার কারণ কোন লোক অধর্মাচরণ করে শরীরিরদের পুাণ জল মধ্যস্ত চন্দের পুায়চঞ্চল ইহা নিশ্চয় এইহেতুক তজপ জানি য়া পুনঃ২ পুণ্যা নুষ্ঠান করিবেক। মৃগত্ঞার ন্যায় সংসারকে কণ বিশ্বংসি জানিয়া ধর্মের কারণ ও সুখের নিমিত্তে সাধু লোকেরদের সহিত সম্ব করিবেক। সেই নিমিত্তে আমার ভাতিসতেতে তাহাই কর থেহেতুক সহসু অশ্বনেধ্যক্ত আর নত্য বাক্য এই দুই তুলাতে পৃত হইয়াছে তাহাতে সহসুঅশ্ব মেধহইতে সত্যই অতিরিক্ত হইলেন এইহেতুক সত্য করণা তিথান দিব্য পুর্বক এই দুই রাজার সুবর্ণসংজ্ঞক সন্ধি হউক।

You are a philosopher, said the royal goose to the vulture, and therefore I desire you will point out what is to be done in this affair. Your highness is pleased to compliment, replied the minister Far-see. The poet says, What name shall we give to him who inhabiteth a body destitute of justice, when that body, to-day or to-morrow, is subject to death by the sever of sickness or sorrow?

When we consider this world in the light of a thirsty deer in a moment to be destroyed, it is proper to form connexions with good people, for the sake of virtue, and for the sake of happiness.

Then, continued the vulture, the business should be settled according to this saying, which corresponds with my own opinion.

Truth being weighed against a thousand Aswa-medha sacrifices, was found to be of more consequence than the whole thousand offerings.

Wherefore, let the name of TRUTH be the divine precedent for both, and each of us; and let the alliance between us be that which is distinguished by the title of the Golden Union!

सर्वज्ञां बूते एवमस्तृतते। राज्ञ वस्ता स्वा स्वा स्वा द्रय्भी पूजितः प्रस्थानाञ्च ज्ञवाकं ग्रहीत्वा राज्ञो। मयूरस्य सिवधानं गतः तत्र चित्रवर्णे न राज्ञा सर्वज्ञो। ग्रध्यचनादक्रमानदानपुरः सरं समाधितः तथा विधं सिधं स्वीकत्य राजसंसस्मीपं प्रस्थापितः। दूरदर्शी बूते देव सिद्धं नः समीहितिम दानों सिस्थानमेव विन्ध्याचलं व्यावत्य प्रतिगम्यतां। अथ सर्वे सिस्थानमेव विन्ध्याचलं व्यावत्य प्रतिगम्यतां। अथ सर्वे सिस्थानमेव विन्ध्याचलं व्यावत्य प्रतिगम्यतां। अथ सर्वे सिस्थानमेव विन्ध्याचलं व्यावत्य प्रतिगम्यतां। व्यथ सर्वे सिस्थानमेव विन्ध्याचलं व्यावत्य प्रतिगम्यतां। राजपुत्रा कचु सम्भाषाक्तं अपरं किं कथयानि कष्यतां। राजपुत्रा कचु स्व प्रसादादाज्यव्यवहाराङ्गं ज्ञातं ततः सुिक्नो भूताव यं। विष्णु समीवाच यद्यप्येवं तथापि अपरमिशेदमस्तु।।

তাহা কহ। রাজনন্দনেরা কহিলেন তোমার অনুগুহেতে রাজ ব্যবহার অবগত হইলাম আমরা সুথী হইলাম। বিষ্ণু শর্মাবলিলেন যদ্যপি এইৰূপ তথাপি আর ওএইৰূপ হউক।

The minister Know-all having signified his approbation of the proposed terms, Far-see was complimented with a present of rich cloth and jewels; and being exceedingly rejoiced at the event of his negociations, he took his leave of the royal goose, and returned with the minister Know-all, into the presence of his own sovereign. The peacock king ratified the peace, and, at the instance of the vulture, entered into a conversation with Know-all, in which he paid him many compliments; at the conclusion of which the latter had leave to depart, and he presently repaired to the camp of the royal goose,

The minister Far-see now tells his master, that as their designs were happily accomplished, it was advisable to direct their march towards home, the mountains of Vindhya. His advice was followed, and the whole army arrived at their respective habitations to enjoy in peace those fruits their hearts most longed for.

Now declare, said Vishnu-Sarmā to his royal pupils, what more I am to tell you! Through the great condescension of our reverend master, replied the young princes, being made acquainted with every thing which relates to the royal department of negociation, we are satisfied. May this conclusion render you equally so! said Vishnu-Sarmā, repeating these lines:

सिंधः सर्वेमही भुजां विनयिनामस् प्रमोदः सदा सन्तः सन्तु निरापदः सुक्तिनां कीत्तिश्चरं वर्द्दतां। नीतिव रिविचासिनीव सततं वद्यः स्थले संस्थिता वक् चुम्बतु मिश्रणामहरहोभ्यान्महानुसवः।। इति हिते। परेशे सिंधिनीम चतुर्थकथासंग्रहः समाप्तः॥ ***

রাজাসকলের সর্বদা পরস্পার ঐক্য হউক আর বিনয় শালিলোকেরদের অনুক্ষণ আমোদ হউক আর সুকৃতির দের যশ উত্তরোত্তর বাড়ুক আর বারাঙ্গনার ন্যায় নীতি নিরন্তর বক্ষস্থলেতে থাকিয়া সচিবেরদের মুখচুম্বন কর্মন ঐ পুকারে পুতি দিন মহোৎসব হউক । ইতি হিতোপদেশ সমাপ্ত।।

May peace for ever yield happiness to all the victorious possessors of the earth! May just men be for ever free from adversity, and the fame of those who do good long flourish! May prudence, like a glorious sun, shine continually on your breasts! May the earth, with all her vast productions, long remain for your enjoyment!

चय हितापदेशस्यागुद्वगुद्वपर्व

मिवलाभे

अगुर्ड	शुद्धं	पृष्ठे	पंत्री
काचन्या	कोधन्या	٩٥	٩
खगाः	ख्यः	२०	ষ্
य ला यित्	पचायितुं	30	Ä
परित्पन्ता	परित्यक्ता	80	३
जार्च	जालं	g o	Ę
विङ्गमाः	विदङ्गमाः	8°	0
यताः	गताः	ÉZ	ય
चम्यागता	अभ्यागती	22	१२
परञ्च	चपरच	٤٥	२
करप्रप्रे	कर्प्राप्ते	११२	E
नियुकां	नियुक्तं	११८	¥
नृग	भृग	११८	99
दीर्घरवाः	दीवर्वः	९२२	इ
चात्सनः	यातानः	९२४	९३

॥२॥

चगुद्धं	गुद्धं	पृष्ठे	पंत्री
ससुद्वा	समुद्या	97€	5
विसुखाः	विमुखाः	१३२	¥
तृ	त्वं	९३४	8
इर् खके।	हिर् खकी	९३६	· E
मन्यर्स	मन्थर्स्य	१३६	~
बुद्मल	कु ट्मच	१३६	१ इ
भर्त्ति	भर्त्तरि	980	3
मुत्रुज्य	मृत्मृज्य	९५०	3
ग्रहेषा	सर्वया	१०८	99
चञ्चा	चञ्चा	१८४	१३
खप च्या	स्रपत्या	२ २६	Ä
व्ययानञ्च	व्ययमानः	२ २६	=
ममुचितं	मनुचितं	२३०	90
स्रातच्य	खातंच	२६४	इ
ৰি হান	विष्टत	580	E
वजवानि	वलवानिप	£5.	- 90
वाह	नाइ	580	85
सनीच	भनीच	२ १४	88
त्यज्या	त्याज्या	₹८६	8

चगुद्धं	सुद्धं	ष्ट्रष्टे	पंत्री
तिन्दन्ति	निन्द् नि	इ०४	9.8
कार्खं	काण्ड	ಶಂಶ	0
तमभिमुखं	तदभिमुखं	さった	E
दुवृत्तिं	दुर्वृत्तः	इरर	
बत्क	वज्ञ	इर्४	·É
वत्क	ৰন্ধ	इइ४	E
व्यसनीमा	व्यसनोया	३३ ६	٩
सामस्तै	समस्तै	380	É
कल्ब	काएक	३६२	٩٥
भिग्द्या	भिन्द्या	इ€४	٤
वके नांगत्य	वकेनागता	र्श्य	8
त्यनां	त्यतुं 💮	800	९०
खान्यगात्य	स्राम्यमात्य	880	Ę
याहियला	ग्राइयिला	४९३	. 9
विद्यधरी	विद्याधरी	४९३	3
महोभू जां	म ही भुजां	४९४	इ
इ त्तं	इते	४९५	व्
यवि	चाडुं	84€	В
षाङ्गुत्यं	वहुलाः	84 द	३

त्रगुद्धं	शुद्धं	घ ष्ठे	पंत्री
उपन्यरं	उपन्यसं	8ई°	8
द्वीपस्य	दीपस्य	8€0	¥
चित्रवर्ण	चित्रकर्ष	८ ६	0
नाऱ्यात	नभ्यात	850	99
ब्रते	ब्रूते	852	3
प्रामु विज्ञिति	श्राभु वन्तद्रति	प्रश्	~

The same of the sa

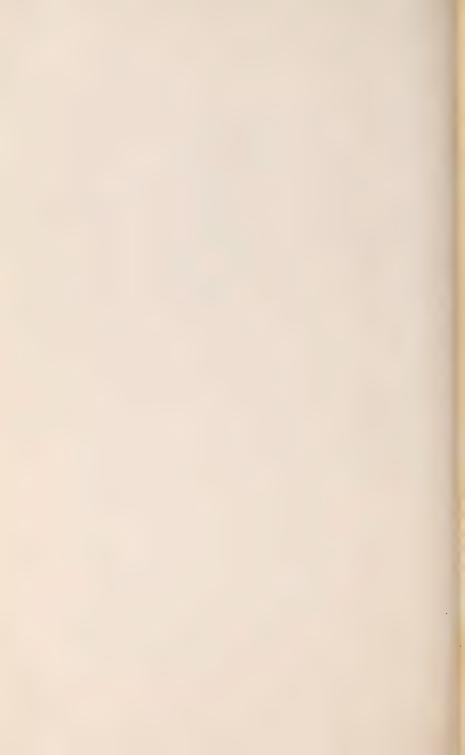
. .

Line		
3	For Jahnhavi	read Jāhnavi
4	af · · · ·	of
6	of .	Of
10	Patalipura	Pātaliputra
16	prefrered	preferred
5.	Lating	Eating
6	bruts	brutes
ib	birtue	virtue
8	ueither	neither
16:	Nilakanht.	Nilakanta
13	b!ame	blame
21,	Tal' fruit'	Tal fruit,
16.	wards:"ye-	words: -"ye
1	acquireht	acquireth
3,	presenece	presence
6	aequality	equality
16	virtne	virtue
17	pursuits is, sl	oth pursuits, sloth
20	uuwelcome	unwelcome
24	hundread	hundred
25	affail	assail
	accoding	according
6	rise	rice
10:	groud	ground
17	exprience	experience
23	follws	follows
12	becometh	becometh
14.	acquision	acquisition
21		traveller
2	Brahnan.	Brāhman
9.	sorow	sorrow
6.	barcelet	bracelet
	3 4 6 10 16 5 6 18 16 13 21 16 1 7 20 24 25 2 6 10 17 23 12 14 21 21 21 22 4 23 4 24 24 25 26 27 27 28 28 28 28 28 28 28 28 28 28 28 28 28	3 For Jahnhavi 4 af 6 of 10 Patalipura 16 prefrered 5 Lating 6 bruts ib birtue 8 ueither 16 Nilakanht 13 blame 21 Tal' fruit' 16 wards: -"ye 1 acquirent 3 presence 6 aequality 16 virtne 17 pursuits is, sh 20 uuwelcome 24 bundread 25 affail 2 accoding 6 rise 10 groud 17 exprience 23 follws 12 beeometh 14 acquision 21 Traveler 2 Brahnan 9 sorow

Page	Lin	e	
31	11	For carreer	read career
ib	14	veds;	Vedas?
51	I	yoy	you
55	19	montain	mountain
57	to 67	jackal	vulture
61	11	and the	the
63	21	sentance	sentence
73	8	begining	beginning
77	14	seeig	seeing
93	18	beging	begging
101	[4	woman	women
139	18	drawen	drawn
143	9	atchieved	achieved
165	10, 11	he he shou	ld he should
167	4	practice	practise
ib	16	pricious	precious
ib	24	sceince	science
171	21	could	cloud
183	4	babarian	barbarian
219	12	Chid	Chedi
231	12	dsscharge	discharge
243	1 '	containned	continued
255		Fable VI.	Fable VIII
295	17, 18	which shall	which he shall
261	18	execeution	execution
263	9.	councel	counsel
ib	11	remianed	remained
271	22	Damanka	Damanaka
ib	25	htey	they
275	,	Fable V	Fable X
ib	19	a	as

Page -	Line		
283	5	For clamly	nead calmly
289	5	af	of
345	8	fighteh	fighteth
347	21	cloud- colour	~
349	16	and out,	out, and
357	2	minster.	minister
ib	4	wherien,	wherein:
731	6	observe ?	observe.
		motions §	the motions
ib	13;	whithin	within
379	4:	resideth	presideth
399	16:	lion, prince	lion-prince;
403.	57	ungreatful	ungrateful
441,	16.	werehouse	warehouse
447	20	their of	of their
459₅	10	place-	place
511	7.	sever-	fever

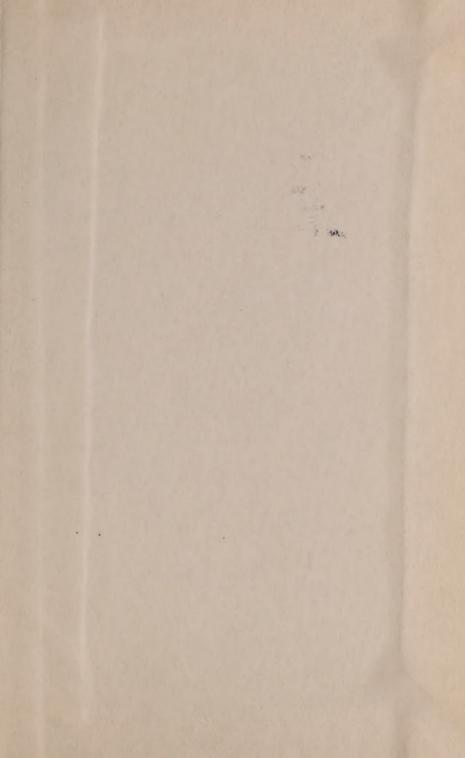

DATE DUE

A POST AND		
PHOTOLIT		
FACILLAS		
WY TO THE		
MAR-8-1	esemble.	
GAYLORD		PRINTED IN U.S.A.

PK3741 .H6E5 The Hitopadesha : a collection of fables

Princeton Theological Seminary-Speer Library

1 1012 00081 879